

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки
Модуль Жана Монне «Зовнішня політика Європейського Союзу»

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ЄВРОПЕЙСЬКА ДИПЛОМАТІЯ У ХХІ СТОЛІТТІ

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО
КРУГЛОГО СТОЛУ
21 грудня 2018 року

Харків – 2019

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки
Модуль Жана Монне «Зовнішня політика Європейського Союзу»

ЄВРОПЕЙСЬКА ДИПЛОМАТІЯ У ХХІ СТОЛІТТІ

Матеріали науково-практичного круглого столу

21 грудня 2018 року

Харків – 2019

УДК 327.7:341.7
Є91

Редакційна колегія:

Сідоров В. І., доктор педагогічних наук, професор
Новікова Л. В., кандидат юридичних наук, доцент
Червяцова А. О., кандидат юридичних наук, доцент
Доценко О. М., кандидат юридичних наук, доцент
Солових Є. М., кандидат політичних наук, доцент
Алексєєва Т. І., кандидат економічних наук, доцент
Меленцова О. В., кандидат економічних наук, доцент
Андрєєнко О. М., ст. лаборант з в/о

Адреса редакційної колегії:

61022, м. Харків, майдан Свободи, б. 6, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, к. 264, тел. (057) 705-10-59, e-mail: inter_law@karazin.ua

Європейська дипломатія у ХХІ столітті: матеріали науково-практичного круглого столу (21 грудня 2018 року). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 184 с.

До збірника матеріалів науково-практичного круглого столу увійшли тези доповідей науковців, практичних діячів, викладачів та студентів, які займаються проблематикою європейської дипломатії. Публікації присвячені викликам, які постали перед Європейською дипломатією у ХХІ столітті: європейська дипломатія та забезпечення міжнародного миру і безпеки; застосування інновацій у дипломатичній службі та інформаційна безпека; між співробітництвом та конкуренцією; проблеми економічної дипломатії; «традиційна» дипломатія vs. нові форми дипломатії (культурна дипломатія, наукова дипломатія, академічна дипломатія, народна дипломатія, тощо); дипломатичні відносини між Україною та Європейським Союзом: стан і перспективи, теоретичні аспекти міжнародної безпеки; безпековий вимір практичного втілення національних інтересів держави на міжнародній арені, питання міжнародного публічного права у контексті міжнародної безпеки, а також зосереджено увагу на визначенні ролі та місця України у глобальній та регіональних системах міжнародної безпеки.

У збірнику збережено стиль, орфографію, пунктуацію авторських текстів. Відповідальність за зміст доповідей несуть автори цих доповідей.

УДК 327.7:341.7
Є91

© ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019

ЗМІСТ

Алексєєва Т. І. Шляхи розвитку дипломатичних відносин України в контексті євроінтеграційних процесів.....	5
Анакіна Т. М. Членство в ЄС – ключовий пріоритет зовнішньої політики України	8
Белік Д. Ю. Дипломатично-стратегічні відносини України та США	12
Бобришев М. М. Дипломатія: виклики глобалізації	16
Боєр Е. А. Турция и Европейский Союз: проблемы и перспективы	19
Григоренко Є. І., Журавель А. М. Дипломатична служба у механізмі реалізації законодавства про національну безпеку України.....	23
Григоренко Я. О. Концепт воєнної безпеки.....	26
Грушовець В. В. Основні підходи до конституювання загальнотеоретичного поняття сучасної держави.....	29
Доценко О. М. Особливості англо-українського перекладу тексту Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року	31
Дьякова А. А. Конституювання основних правових принципів у сфері реалізації кримінально-виконавчої політики в Україні.....	35
Задніпрний В. О. Концепція міжмор'я в умовах сучасної європейської дипломатії.....	37
Здоровко С. Ф. Україна у європейському безпековому середовищі	41
Зіняк Л. В. Інститут військової дипломатії у сучасних міжнародних відносинах	45
Калашник О. М. Роль дипломатів у питаннях правового регулювання статусу біженців	50
Кальченко В. Ю. Санкції США проти Ірану: порушення основ міжнародно-правових відносин	53
Каплин А. Д., Харченко И. М. Выдающийся историк В. К. Надлер: актуальность его наследия для изучения европейских международных отношений	57
Карталія Д. М. Проблеми та перспективи взаємин України та Сербії крізь призму дипломатичних відносин.....	62
Stefan Kirchner. A Wide Field: European Diplomacy in the Arctic	65
Ковалевська К. К. Культурна дипломатія України: перспективи розвитку	69
Коваль В. П. Воєнний стан як засіб забезпечення воєнної безпеки держави	73
Коваль Ю. В. Закріплення європейської дипломатії.....	75
Ковтун К. Р. Дипломатичні відносини України та ЄС.....	78
Кочерга М. А. Энергетическая дипломатия и её роль на примере «газовых взаимоотношений» между Россией и ЕС	82
Кресін О. В. Співпраця ООН з європейськими регіональними організаціями у сфері миротворчості.....	86
Yelyzaveta Markova. Responding to International Law Violations: The EU Restrictive Measures Against the Russian Federation	91

Мастега Я. В. Щодо кадрових питань на дипломатичній службі.....	95
Мельник С. М. Реформування органів військового управління з урахуванням основних зовнішньополітичних стратегій	98
Медяник Г. Є. Міжнародна журналістика як елемент суспільної дипломатії....	101
Міненко Ю. В. Дипломатичний діалог між Україною і Турецькою республікою в контексті стратегічного партнерства	104
Новікова Л. В., Солових Є. М. Культурна дипломатія як умова формування позитивного іміджу України	108
Петров Є. В. Проблемні питання сучасних україно-угорських дипломатичних відносин	113
Погановська П. С. Роль міжнародних організацій у забезпеченні миру та безпеки.....	117
Погореленко А. К. Роль дипломатії у реалізації сучасних напрямів міжнародного співробітництва України	120
Пожидаєва І. І. Дипломатичні гарантії незастосування катуваль в системі європейської дипломатії XXI століття	125
Valeriy Ryzhnikov, Denys Ganzha. Development of Ukrainian 'Soft Power'	130
Савчук К. О. Перспективи проведення міжнародної миротворчої операції на Донбасі	132
Тиртова Т. П. Роль цифрової дипломатії в сучасних міжнародних відносинах.....	136
Толстая М. О. Цифровая дипломатия в мировой политике	140
Усікова В. І. Дипломатичні відносини між Україною та ЄС: стан та перспективи.....	143
Устименко О. С. Культурна дипломатія як одна з нетипових форм «класичної» дипломатії	145
Фойт С. І. Українсько-польські відносини: здобутки та проблеми.....	148
Хоружа А. В. Спеціальні місії ЄС: процесуальні аспекти.....	152
Храпуненко М. М. Народна дипломатія міста Харкова: особливості розвитку	156
Цагурия М. Р. Научная и инновационная дипломатия: понятие, предпосылки формирования, примеры	160
Церковная А. А. Дипломатия знаний и её применение в сфере экологии	164
Ціватий В. Г. Зовнішньополітичні інституції та дипломатичний інструментарій Європейського Союзу (2009-2019 pp.): інтеграційно-безпековий вимір	167
Alina Cherviatsova Collective Memories, Memory Policies and Interstate Relations.....	172
Черненко Д. М. Інтернет як інструмент публічної дипломатії	175
Чернишова Л. О. Особливості розвитку економічної дипломатії: міжнародні та національні аспекти	179
Шкрябіна Е. А. Дипломатичні відносини між Україною та КНР	182

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Алексєєва Тетяна Іванівна,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент,
t.i.alekseeva@gmail.com

Сучасний стан світової економіки характеризується інтенсивністю інтеграційних процесів, що прискорює постіндустріальну глобалізацію, яка стала однією із найбільш впливових сил, що визначає подальший хід розвитку нашої планети. Інтеграційний вибір будь-якої країни характеризують, щонайменше, три аспекти: правовий, економічний, політичний. Правовий аспект включає збереження суверенітету і державності; економічний – розвиток країни та добробут народу; політичний – забезпечення цивілізаційного майбутнього українського суспільства. Ґрунтовний аналіз всіх аспектів інтеграційного процесу дуже важливий для прийняття рішення про цивілізаційний вибір України щодо інтеграції у ЄС.

Наслідки процесу подальшого розширення ЄС для України переважною мірою визначатимуться, з одного боку, внутрішніми інституційними та структурними перетвореннями в Євросоюзі в його розширеному вигляді, стратегією зовнішніх відносин ЄС на східному напрямку, а з іншого – здатністю України до ефективних інституційних і структурних перетворень всередині країни.

Європейський Союз є найбільшим сусідом України, який об'єднує 28 країн-членів з населенням понад 512 млн. осіб [1]. Закономірно, що відносини України з ЄС мають багатовимірний характер і розвиваються в економічній, політичній, дипломатичній, енергетичній, гуманітарній та інформаційній сферах.

Необхідність визначення ефективного формату дипломатичних відносин ЄС з Україною виникла відразу після набуття Україною незалежності й отримала своє вираження в формі стратегії партнерства і співробітництва.

Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством була підписана в 1994 р. і стала основним документом регулювання двосторонніх відносин між Україною та ЄС. Укладаючи Угоду про партнерство та співробітництво (УПС), сторонам вдалося охопити всі основні сфери двостороннього співробітництва.

До певних цілей дипломатичних відносин були віднесені наступні:

- тісне політичне співробітництво завдяки розвитку політичного діалогу;
- гармонійні економічні відносини, які включали б сприяння торгівлі та припливу інвестицій;
- забезпечення основи для взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, науково-технічного і культурного співробітництва;

– підтримка зусиль України по зміцненню демократії та розвитку її економіки.

Поступова реалізація положень УПС дозволила досягти певного прогресу в розвитку дипломатичних відносин між Україною та ЄС, створюючи передумови для їх переходу на новий рівень. Українська сторона почала наполягати на визнанні європейської перспективи України.

2017 рік став найуспішнішим у сфері євроінтеграції за весь час незалежності України. У силу вступив безвізовий режим з ЄС, повністю запрацювала Угода про асоціацію. З'явилась надія щодо приєднання до Шенгенської зони, а в більш далекій перспективі – до самого Євросоюзу.

У той же час з боку європейських партнерів спостерігалось певне розчарування внаслідок нестабільної політичної ситуації в Україні, недотримання демократичних принципів і повільного проведення економічних реформ. Це створювало істотну дилему у дипломатичних відносинах між обома сторонами: Україна вимагала європейської перспективи як стимул для подальших внутрішніх перетворень і наближення до стандартів ЄС, позиція Євросоюзу, в свою чергу, була принциповою і зводилася до того, що перспективи членства можуть бути надані кандидату тільки в разі успішного проведення реформ і виконання Копенгагенських критеріїв.

Останнє розширення ЄС призвело до значного посилення гетерогенності його внутрішньої структури, зумовленої значним зростанням розбіжностей не лише в рівнях соціально-економічного розвитку, але й в інституційних особливостях країн-учасниць. Для України важливо якнайшвидше зменшити свій розрив з країнами ЄС в інституційному, інноваційному розвитку та рівні життя населення [2].

До 2020 року планується еволюція Європейського Союзу з переходом від превалювання політики територіального розширення до політики внутрішнього упорядкування та поглиблення інтеграції. Принципово важливим моментом є те, що новий етап розширення відбудеться на стадії завершення формування економічного та валютного союзу, значного прогресу на шляху формування політичного союзу, поглиблення співпраці у сфері безпеки.

Слід зазначити, що кожна хвиля розширення мала свою соціальну ціну – збільшувалися територія, чисельність населення і сукупний економічний потенціал Союзу, але в той же час – зменшувалися економічні показники в розрахунку на душу населення. Розширюючи свій соціально-економічний і політичний простір, ЄС жертвує поточними інтересами забезпечення максимально високого життєвого рівня членів Співтовариства задля досягнення стратегічних цілей.

Рішення про п'яте розширення ЄС, на відміну від прийнятих на попередніх етапах, мало, скоріше, політичне, ніж економічне підґрунтя, і на сьогоднішній день залишається серйозним викликом майбутньому ЄС. Вступ 12 нових країн

(без Туреччини) збільшить територію ЄС на 34%, чисельність населення – на 28%, а сукупний ВВП об'єднання збільшиться при цьому лише на 4,8% [1].

В Україні курс на інтеграцію в ЄС було покладено в основу стратегії державного розвитку на десятиліття. Питання подальшого розширення ЄС, прийняття до складу Євросоюзу нових членів юридично визначено у Лісабонській угоді – базовому договорі, на основі якого діє ЄС. У ст. 49 цієї Угоди підтверджено можливість для будь-якої європейської держави, яка поважає базові цінності Європейського Союзу, подати заявку на членство в ЄС [3, с. 134].

При постановці завдань щодо розробки Стратегії розвитку відносин між Україною та ЄС необхідно виходити із наявного стану співробітництва та провідних тенденцій розвитку Європейського Союзу на близьку перспективу. Враховуючи існуючі реалії, довгострокова Стратегія може бути побудована за такими варіантами:

- інтеграційний: чітке спрямування на входження України в ЄС із розбивкою по етапах реалізації основної мети;
- партнерський: розвиток співробітництва з ЄС у форматі політики сусідства з поступовим наближенням України до європейських стандартів [3, с. 136].

Процес інтеграції в ЄС відкриває для України перспективу підтримки державного суверенітету у нових міжнародних умовах. У разі набуття повноправного членства в ЄС Україна отримає гарантії безпеки, передбачені для країн-членів [3, с. 139].

Таким чином, подальший шлях України в контексті євроінтеграційних процесів полягає в тому, щоб максимально ефективно використати потенціал української дипломатії для зміцнення позицій нашої держави у міжнародних економічних відносинах.

Література:

1. Розширення ЄС: підходи та оцінки. Українсько-польське партнерство та регіональний розвиток в контексті розширення Євросоюзу. Проблеми та перспективи: міжнародна конференція, м. Львів, 27–28 червня 2002 р. URL: <http://www.ji-magazine.lviv.ua/kordon/ostpolitik/konf27-06-2002/EUEnlargementOverview.htm> (дата звернення: 20.11.2018).

2. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/conv> (дата звернення: 20.11.2018).

3. Європейський проект та Україна: монографія / А. В. Єрмолаєв, Б. О. Пархонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова та ін. К. : НІСД, 2012. 192 с.

ЧЛЕНСТВО В ЄС – КЛЮЧОВИЙ ПРІОРИТЕТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Анакіна Тетяна Миколаївна,

доцент кафедри права Європейського Союзу,
Національний юридичний університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент,
tetianaanakina@gmail.com

Із проголошенням незалежності України європейська інтеграція визначає напрямок розвитку державотворчих та правотворчих процесів у нашій країні. Європейські співтовариства одними з перших вступили в офіційні зносини з Україною, переконавшись у демократичному характері проведення загальнодержавного референдуму щодо проголошення її незалежності. У Декларації Європейської Ради щодо України від 02.12.1991 р. містився заклик підтримувати конструктивний і відкритий діалог. Зацікавленість Європейських співтовариств у розвитку відносин із нашою державою зумовлена низкою чинників, серед яких її особливе геополітичне становище та бажання створити навколо себе зону стабільності, без якої неможливо забезпечити сталий розвиток, економічне зростання та безпечне співіснування своїх народів [1, с. 165].

Розглядаючи євроінтеграцію стратегічним напрямком міжнародно-правової діяльності України, що відповідає її національним інтересам, 02.07.1993 р. Верховною Радою було прийнято Постанову про «Основні напрями зовнішньої політики України» – перший законодавчий акт, в якому перспективною метою вітчизняної дипломатії було визначено членство в Європейських Співтовариствах. Європейський вибір України був зумовлений усвідомленням інтеграції до Євросоюзу як фактору сприяння державній незалежності, безпеці, політичній стабільності, економічному розвитку країни. Згодом у Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. (ч. 2 ст. 11) було підтверджено незмінність обраного пріоритету міжнародної дипломатії нашої держави шляхом забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі.

Квінтесенцією міжнародної політики Співтовариств щодо нашої країни було укладання 14.06.1994 р. Угоди про партнерство і співробітництво між Україною, Європейськими співтовариствами та їх державами-членами (УПС) – базового двостороннього міжнародного договору, що визначив основні засади подальшої міжнародної співпраці з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. Засвідчуючи серйозність своїх намірів щодо співробітництва з Союзом, за ст. 51 УПС Україна взяла на себе одностороннє зобов'язання вжити заходів для забезпечення того, щоб її законодавство було поступово приведене у відповідність до законодавства ЄС. Не зважаючи на те, що у жодній зі статей цієї Угоди не йшлося про надання членства Україні в Співтовариствах УПС

визначила правові рамки співпраці та стала основою для поглиблення співробітництва сторін, а також призвела до масштабних змін у вітчизняному законодавстві з огляду на забезпечення його відповідності нормам права ЄС.

На сьогодні членство в ЄС залишається незмінним зовнішньополітичним пріоритетом нашої держави. Для його практичної реалізації, а також досягнення цілей і виконання зобов'язань у сфері європейської інтеграції на національному рівні прийнято низку нормативно-правових актів. Серед них центральне місце посідає Конституція України 1996 р., що містить низку «євроінтеграційних» положень відповідно до змін за Законом від 07.02.2019 р. № 2680-VIII. Так, у її преамбулі вказано на «європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського курсу України». До повноважень Верховної Ради України віднесено визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі (п. 5 ст. 85). Визнається також, що Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі (ч. 3 ст. 102). Серед завдань Кабінету Міністрів України передбачено забезпечення реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі (п. 1-1 ст. 116). На думку В. М. Муравйова, такі «євроінтеграційні» норми є вкрай важливими, оскільки визначають стратегію розвитку держави на рівні Основного Закону, що має найвищу юридичну силу [2, с. 296]. При цьому вважаємо доцільним включити норму про членство в ЄС як пріоритет зовнішньої політики України саме в Розділ I Конституції «Загальні засади», адже його положення за способом змін є жорсткими, а відтак будуть забезпечувати наступність європейського вектору нашої держави незалежно від розстановки політичних сил в країні. Такі зміни через всеукраїнський референдум відображатимуть легалізацію євроінтеграційного процесу Українським народом.

На сучасному етапі основою двосторонніх відносин між Україною та ЄС є Угода про асоціацію 2014 р. (далі – УА). У результаті тривалого процесу укладання та ратифікації державами-членами з 01.09.2017 р. вона набрала чинності у повному обсязі. З цієї дати згідно з ч. 1 ст. 479 УА офіційно втратила чинність УПС разом із протоколами до неї.

Угода про асоціацію – це головний міжнародний договір, що регулює відносини України та ЄС, який за своїм обсягом і тематичним охопленням є найбільшим договором за всю історію України та договірної практики ЄС. На відміну від УПС, Угода про асоціацію розширює (за кількістю сфер співробітництва) і поглиблює (зокрема, у частині економічної інтеграції) відносини сторін. Зокрема, окрім традиційних сфер двостороннього співробітництва – економічної (у тому числі торговельної, інвестиційної, комерційної), соціальної, культурної, науково-технічної, Угода регулює питання співпраці у сфері

зовнішньої та безпекової політики, військового співробітництва, юстиції, розвитку людського потенціалу, громадянського суспільства тощо [3, с. 131].

Дослідження змісту Угоди про асоціацію з Україною дозволяє дійти висновку про те, що Угода в цілому є типовою серед подібних міжнародних договорів, які уклалися Союзом з державами, для яких членство в ЄС було пріоритетом зовнішньої політики. Водночас вона є першою у новій «хвилі» угод про асоціацію з державами-учасниками Східного партнерства [4, с. 154].

В УА не міститься жодних гарантій для України щодо набуття членства в ЄС. У Преамбулі зазначається: «...ця Угода не визначає наперед і залишає відкритим майбутній розвиток відносин Україна – ЄС». З метою вступу до ЄС між країною-кандидатом на вступ, з однієї сторони, і ЄС та всіма його державами-членами, з другої сторони, повинен укладатися спеціальний, окремий міжнародний договір, який за умови набрання чинності слугуватиме єдиною правовою підставою породження відносин членства. У цьому зв'язку слід зазначити, що наразі Україна навіть не має статусу заявниці, оскільки офіційно заяву на вступ вона не подавала.

У ст. 1 УА визначені цілі асоціації України та ЄС: «а) сприяти поступовому зближенню Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах; б) забезпечити необхідні рамки для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес; с) сприяти, зберігати й зміцнювати мир та стабільність у регіональному та міжнародному вимірах відповідно до принципів Статуту ООН і Гельсінського заключного акту Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року, а також цілей Паризької хартії для нової Європи 1990 року; д) запровадити умови для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, як це визначено у Розділі IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею») цієї Угоди, та підтримувати зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС; е) посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод; ф) запровадити умови для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес».

Як бачимо, цілі асоціації Сторін є доволі широкими та амбітними, а відтак їх практична реалізація вимагає створення ефективного імплементаційного механізму. Відповідно до ст. 476 УА Сторони повинні вживати будь-яких загальних або конкретних заходів, необхідних для виконання своїх зобов'язань, передбачених цією Угодою. Вони забезпечують досягнення цілей, встановлених у цій Угоді.

З метою належного виконання Україною своїх зобов'язань за УА було прийнято низку нормативно-правових актів, серед яких найважливішим є План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106. Вказаний нормативний акт є основою планування законодавчих та організаційно-правових заходів, що реалізуються в нашій державі. У ньому визначено строки виконання конкретних зобов'язань за УА, відповідальні органи державної влади за виконання зобов'язань з боку України, а також партнери з боку ЄС. Крім того, важливе значення має діяльність Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції, що діє на підставі Положення, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 04.10.2017 р. № 759. Його діяльність спрямована на координацію діяльності органів виконавчої влади з розроблення та здійснення заходів, спрямованих на виконання УА та інших міжнародних договорів у сфері європейської інтеграції; координації процесу адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (*acquis* ЄС); планування, моніторингу та оцінки результативності виконання завдань за УА тощо.

Підсумовуючи, зазначимо, що європейська інтеграція, спрямована на набуття членства в ЄС, залишається незмінним пріоритетом зовнішньої політики України, є складним практичним завданням нашої країни та потребує низки масштабних практичних заходів майже в усіх сферах суспільних відносин. Укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 2014 р. мало не лише важливе політичне значення, що відобразило взаємну зацікавленість у поглибленні співпраці, але й ознаменувало новий період співробітництва із визначенням в ній алгоритмом дій. Відтак Угода є стратегічним орієнтиром та слугує дороговказом державно-правових реформ у нашій державі, що у разі належного виконання визначених в ній зобов'язань *per se* наблизять Україну до членства в ЄС. З метою забезпечення наступності зовнішньополітичного курсу за умов змінюваності політичної конфігурації в Парламенті та Уряді вважаємо за доцільне включити норму про членство в ЄС як пріоритет зовнішньої політики у Розділ І Конституції «Загальні засади», яка може бути змінена лише шляхом всеукраїнського референдуму.

Література:

1. Основи права Європейського Союзу: підручник / Т. М. Анакіна, О. А. Гавриленко, Ф. Крістані та ін.; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. Харків: Право, 2018. 456 с.
2. Муравйов В. І., Микієвич М. М., Білас І. Г. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник у трьох кн. К.: Ін Юре, 2015. Кн. третя: Право зовнішніх зносин Європейського Союзу. 408 с.

3. Анакіна Т. Порівняльно-правова характеристика Угоди про асоціацію та Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом. *Вісник Національної Академії правових наук України*. 2013. № 4 (75). С. 123–132.

4. Анакіна Т. Н. Влияние политики Восточного партнерства на правоотношения Украины и Европейского Союза. *Ежегодник украинского права: сб. науч. тр. / отв. за вып. А. В. Петришин*. Харьков: Право, 2014. № 6. С. 147–155.

ДИПЛОМАТИЧНО-СТРАТЕГІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА США

Белік Дар'я Юріївна,

студентка 1 курсу групи УМІ-11 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, belikdashaa@gmail.com

Сьогодні одним з основних питань для України є зміцнення її геополітичного становища на світовій арені. Увага до України в американській зовнішній політиці останнім часом зростає, прогнозувати ж перспективи взаємовідносин на майбутнє, можна, розглянувши історію становлення українсько-американських дипломатичних відносин від минулого і до сучасності.

У контексті формування механізму міжнародних відносин України, за допомогою визначення головних етапів еволюції взаємовідносин між Україною та США, було здійснено аналіз стратегічного партнерства, оцінено міру ефективності стосунків у дипломатичній сфері, наведено ряд прикладів та запропоновано рекомендації, що покликані підвищити результативність дипломатичних відносин між двома країнами [1, с. 354].

Процес включення України до системи міжнародної інтеграції вплинув на зовнішньополітичну концепцію держави, вбачаючи пріоритетний розвиток тієї політики, що в результаті приведе до позитивних тенденцій в національному розвитку за рахунок використання досвіду розвинутих країн.

Дослідженням українсько-американських партнерських стосунків в українській науці займалися такі вчені як: А. Лютих, Г. Перепелиця, Р. Попадюк, Д. Табачник, О. Ярошенко та інші [2, с. 185]. І саме їх праці заклали підґрунтя щодо історії становлення українсько-американських дипломатичних стосунків. Проте, питання щодо вивчення взаємовідносин між Україною та США на сучасному етапі майже не досліджено та потребує особливої уваги.

США – той визнаний міжнародний лідер, що вже не перше століття домінує в соціально-економічній, культурній та політичній сферах світу. Тому український вектор дипломатії ще в перші роки незалежності був спрямований в американську сторону, оскільки переважна більшість українців сподівались, що саме США допоможе новій незалежній державі посісти гідне місце на міжнародній арені.

25 грудня 1991 року США офіційно визнали Україну як суверенну та незалежну державу. Щодо дипломатичних відносин, то їх було встановлено пізніше – 3 січня 1992 року, саме це і стало початком відліку розвитку стратегічного партнерства між Україною та США.

У процесі українсько-американських відносин виділяються декілька етапів, кожен із яких є відображенням тієї чи іншої ситуації у внутрішній та зовнішньополітичній сферах країн-учасників партнерства.

На початку потужно домінував російський вектор, це означає ні що інше, як тиск на Україну з боку США та Росії, задля ліквідації ядерної зброї [6]. Тобто спочатку США практично зовсім не вбачали Україну як окремого партнера, для них існувала лише Росія. Фактичною ціллю тогочасної дипломатії з української сторони було здобуття реального визнання незалежності держави, та усвідомлення американською стороною того, що Україна – це окремих та рівноправний член двосторонніх партнерських відносин.

5 травня 1992 року Президент України Л. Кравчук – здійснив перший офіційний візит до США з певними пропозиціями, що трансформувалися у політичну декларацію та меморандум, щодо порозуміння урядів США та України. Саме в тому документі вперше було зафіксовано порядок українсько-американського демократичного партнерства.

У 1992 зовнішня політика США щодо України набула певних змін. Коли Президентом став Білл Клінтон, то він практично на початку свого керівництва змінив підхід американської адміністрації до України, що спричинило певне потепління в стосунках. Адже, коли в Росії почалися антидемократичні коливання, вона перестала бути перспективною для США.

Засади співпраці між Україною та США було закладено. 1994 рік увійшов в історію, як «рік України» [4]. Американська адміністрація активно включала нашу державу до інституцій світового товариства. Далі президент Л.Кучма проголосив курс багатовекторної зовнішньої політики, що підкріпився його візитом до США у 1994 році та підписанням Хартії українсько-американського партнерства – головного та основоположного документу.

Період 1999–2001 увійшов в історію як «роки байдужості» США до України. У 1999 році американською стороною було помічено авторитарні тенденції, поштовхом стали президентські вибори 1999 року, а точніше порушення законодавчих норм, відносно них. Але вже у 2000 році США взагалі зосередилися на власній президентській виборчій кампанії, і українські питання відійшли на другий план.

Яскравим спалахом та абсолютно по-новому заграв період українсько-американських стосунків у 2004 році. Після Помаранчевої революції та обрання Президентом України В.Ющенка на його інавгурацію прибув посланець американського Президента К. Пауелл. А вже у квітні 2005 року і український Президент здійснив візит до США, під час якого було проголошено ідею

євроатлантичної інтеграції, але оскільки В. Ющенко не зміг реалізувати задекларовані принципи, то «потепління» у взаємовідносинах України з США призупинилось. Слід визначити навіть більше – у кулуарах американської адміністрації з'явилося таке поняття як «втома від України».

Невдовзі партнерські взаємовідносини між двома державами трансформувалися. Протягом 2006–2008 років відбулася низка ключових подій – досягнень українсько-американської дипломатії:

2006 рік – скасування торгових санкцій, щодо України, зміна статусу України в галузі американської торгівлі;

2006 рік – скасування поправки Джексона Веніка, щодо України;

2006 рік – США визнали статус ринкової економіки України;

2007 рік – США підтримували вступ України до СОТ;

19 грудня 2008 – Українсько-американська Хартія про стратегічне партнерство, дружбу та співробітництво.

З часів адміністрації Дж. Буша США стабільно підтримували демократичні перетворення України, виступали прихильниками української євроатлантичної інтеграції. Але характер цієї підтримки був здебільшого ситуативний та теоретичний.

Після проголошення Президентом України В. Ф. Януковича, Б. Обама підтвердив наміри американської сторони поглиблювати та посилювати двосторонні відносини стратегічного партнерства, в рамках офіційного візиту в Україну Г. Клінтон – Держсекретаря США 2–3 липня 2010 року [3]. За результатами співпраці було проголошено, що Україна готова до членства в НАТО, і Гіларі Клінтон була покликана допомогти нам порозумітися та зробити ключовий крок до вступу. Проте, проросійська команда Президента В.Януковича зробила все, аби цього не сталося та українсько-американські відносини пішли на спад.

Після подій 2013 року Конгрес США засудив репресивну політику дій адміністрації В. Ф. Януковича, що були покликані «придушити» громадський рух за євроінтеграцію, сенат США та державний департамент засудили насильство проти мирних демонстрантів. Після перемоги Революції Гідності США надали революційному уряду всебічну допомогу. А анексія Криму та неоголошена війна на Донбасі зумовили Барака Обаму підписати «Закон про підтримку свободи України 2014» [9].

20 квітня 2015 року на Яворівському полігоні, розташованому в Яворівському районі Львівської області, розпочалися українсько-американські навчання під керівництвом військовослужбовців армії США, які тривали півроку. За цей час було підготовлено близько 900 українських військовослужбовців [5].

Нині дипломатичні стосунки США та України партнерські, бо наша країна вбачає в США того сильного політичного партнера, того авторитета, який

спроможний допомогти нам стати на європейський шлях розвитку, зберегти територіальну цілісність у межах чинних кордонів та повернути втрачене [7].

Підбиваючи підсумки, слід відзначити, що хоча наша держава та США і знаходяться одна від одної на відстані понад 8000 км, між ними були досить неоднозначні, а іноді – навіть суперечливі відносини, але на сьогодні вони є динамічними та стабільними.

Ще з 1992 року США незмінно проголошують заяви, щодо гарантування незалежності, суверенітету, цілісності та непорушності українських кордонів. Слід зазначити, що як сьогодні, так і у подальшому майбутньому такий впливовий партнер, як США буде необхідний Україні для зміцнення своїх позицій на міжнародній політичній арені. Отже, нам потрібно докласти ще багато зусиль для зміцнення взаємовідносин та розвитку стратегічного партнерства з такою перспективною та могутньою державою, як США, і зробити це одним із ключових пріоритетів зовнішньої політики нашої держави [4].

Література:

1. Асиметрія міждержавних відносин / за ред. Г. М. Перепелиці, О. М. Субтельного. К.: Вид. дім «Стилос», 2005. 546 с.
2. Жовква І. І. Стратегічне партнерство у зовнішній політиці України: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2012. 213 с.
3. Заяви Президента України Віктора Януковича та Держсекретаря США Хіларі Клінтон від 02.07.2010. URL: <http://president.gov.ua/news/17570.html> (дата звернення: 01.11.2018).
4. Середюк Н. Стратегічне партнерство Україна – США. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: [journals.iir.kiev.ua > index.php > knu > article > download](http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/download) (дата звернення: 01.11.2018).
5. Моцик О. Ф. Сучасний стан та перспектива розвитку українсько-американських відносин. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2012. Вип. 19. С. 45–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2012_19_11 (дата звернення: 01.11.2018).
6. Україна послідовно виступає за глобальне ядерне роззброєння – Глава держави. URL: <http://president.gov.ua/news/17570.html> (дата звернення: 01.11.2018).
7. Шамшур О. Початок ери Обама. Зовнішньополітичний вимір. Дзеркало тижня. 2013. № 42. 2013. С. 6–10. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_015. (дата звернення: 01.11.2018).

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, канд. політ. наук., доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ДИПЛОМАТІЯ: ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Бобришев Микита Михайлович,

студент 4 курсу групи УП-41 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

Ми застали дивовижні часи. Ні, справді, якщо озирнутися навколо себе, можна помітити купу примітних речей та явищ. А якщо під час цього «озирання» спробувати охопити думкою спостережуване буття із запропонованою ним динамікою та мінливістю, то безсумнівно можна отримати щось на кшталт запаморочення. Динаміка та мінливість... Дійсно, ці дві характеристики підходять для описання практично будь-якої сфери людської діяльності на день теперішній. Чому? Адже наше сьогодні формується з низки об'єктивних чинників: стрімкий науково-технічний прогрес, безперервна комунікація з навколишнім світом посередництвом соціальних мереж, всеохоплююче інформаційне поле, транскордонний рух капіталу та робочої сили у режимі найбільшого сприяння, неосяжне лоно життєвих можливостей та ін. Вже такого вельми стислого переліку достатньо, щоб задатися питаннями: «чи існує для зазначених процесів якийсь універсальний термін?», та «чи можна ці процеси якось організувати так, щоб вони протікали лише на користь людства?» І якщо на перше питання можна відповісти з визначеною долею впевненості, то друге викликає в нас деякі складнощі. Але про все по порядку.

Терміном, що охоплює зазначені вище процеси, є «глобалізація». В найбільш поширеному та узагальненому розумінні вона означає підвищення щільності та глибини транснаціональних та транскордонних взаємовідносин в політичній, економічній, культурній та інших сферах людського життя. При цьому щільність означає зростання кількості міжнародних зв'язків, а глибина – ступінь, в якій суспільства впливають на міжнародну взаємозалежність, і навпаки. Глобалізація стала настільки всеохоплюючим і масштабним явищем, наскільки явищем неоднозначним і суперечливим. В наукових (і не тільки) колах не затихають дискусії щодо її позитивних та негативних аспектів, полемізують про її призначення та сенс у загальнолюдському вимірі. Проте, заперечувати її існування та незворотність вже просто недоцільно. Напрошується висновок: в якій би сфері не захотіла задіяти себе людина, ця сфера неодмінно буде нести на собі відбиток тих чи інших глобалізаційних процесів.

Однак, як можна ці неосяжні процеси організувати – приборкати їх на користь індивіда, суспільств та держав? Та чи можна взагалі? Відповіді на це шукає чи не більша частина наукового співтовариства. Шукає копітко, і навіть не завжди свідомо. Мало хто, наприклад, з фізиків, що досліджує таємниці темної матерії та робить необхідні розрахунки для двигунів машин освоєння космосу, занадто переймається справами більш приземленими, на кшталт раціонального

розподілення ресурсів Землі. Проте їх відкриття та успіхи можуть вирішити нагальні питання перенаселення та міграції.

Дійсно, глобалізація є явищем динамічним та мінливим. Дійсно, глобалізація проникла чи не у всі сфери людського життя. Дійсно, глобалізація приваблює та лякає одночасно. І куди нас це призведе, напевно, не знає ніхто. А концепції типу «світового уряду» та «глобального суспільства» поки що здаються вельми утопічними. Адже на сьогодні головними акторами міжнародних відносин все ще залишаються держави та міжнародні організації. Хоча твердження, що останні відіграють все більшу та більшу роль на світовій арені, є справедливим, бо країни не перестають делегувати їм певні повноваження для зміцнення та розбудови економічних, політичних та інших союзів, обмежуючи цим свій власний суверенітет. І зазначена тенденція є, знову таки, одним з чисельних проявів глобалізації (в конкретному випадку – в сфері міжнародних відносин). А якщо провідними суб'єктами в цьому вимірі все ще залишаються держави та міжнародні організації, нехай і в умовах глобалізації, то актуальним є питання стосовно здійснення між ними відповідних контактів та конструктивного діалогу. І, власне, стосовно головного засобу здійснення подібних зв'язків – дипломатії. Тож, на думку авторів, висвітлення питання дипломатії в глобальному розрізі є доречним та доцільним.

Перш за все, необхідно визначити поняття дипломатії, якого дотримуються автори. Далі слід зазначити характеристики, що притаманні цій категорії в умовах глобалізації. Найбільш вдалим нам бачиться наступне формулювання.

Дипломатія – дії глав держав, урядів і структур зовнішніх відносин щодо здійснення цілей і завдань зовнішньої політики держав, а також захисту інтересів держави за кордоном [3, с. 37]. В усіх випадках дипломатія буде відігравати роль політичного регулятора міжнародних відносин, що прямо витікає з її сутності. Адже загальноприйнято: дипломатія є засобом здійснення зовнішньої політики держав. І в сучасних умовах, коли міжнародне право забороняє неправомірне застосування сили і погрозу силою, коли виклики глобалізації можна прийняти лише за допомогою конструктивного діалогу, коли загальнолюдські інтереси набувають трансдержавного, наднаціонального масштабу, дипломатія стає основним засобом реалізації зовнішньої політики.

Дипломатія завжди має специфічні, тільки їй властиві риси. До них належать, *по-перше*, офіційний характер діяльності держави в міжнародних справах; *по-друге*, дипломатична діяльність здійснюється не будь-якими органами держави, а лише за допомогою спеціально створюваних з цією метою особливих органів – органів зовнішніх зносин; *по-третє*, у всіх випадках дипломатія повинна здійснюватися винятково мирними засобами [1, с. 33–34].

Проте чи можемо ми стверджувати, що наведений перелік є вичерпним? В традиційному контексті, можливо, і так, але якщо подивитися на дипломатію крізь призму глобалізації?

Безсумнівно, глобальні процеси несуть в собі досить багато позитивних явищ (формування щільних міжнародних зв'язків, лібералізація економіки, розповсюдження ідей демократії, верховенства права та ін.), однак зворотна сторона медалі, як водиться, не пророкує нам нічого світлого та блискучого. Ми, натомість, стикаємося з рядом глобальних загроз: забезпеченням національного суверенітету в умовах нового підходу до забезпечення національної та міжнародної безпеки; проблемою міжнародної та кіберзлочинності, проблемою прав людини (насамперед, свободою контактів, спілкування, доступу до інформації); різкою активізацією міжнародного тероризму [2].

Такі загрози неможливо подолати зусиллями однієї чи кількох держав. Необхідно діяти злагоджено та послідовно на рівні всього світового співтовариства. А це можливо лише при застосуванні дипломатії в усіх її позитивних формах та проявах (двостороння, багатостороння; економічна, енергетична, народна та ін.). І перед дипломатією в нинішньому столітті стоїть ряд нагальних завдань: *перше* – це правильно зрозуміти суть проблем, що з'явилися (глобалізація, швидка зміна обставин, стерта межа між внутрішніми і зовнішніми проблемами), і виробити правильний підхід до їх вирішення; *друге* – це оволодіння навичками орієнтації в зміненому інформаційному середовищі. Зовнішньополітичним відомствам необхідно навчитися управляти потоками інформації і користуватися ними; *третє* – необхідність у суспільній дипломатії: міністерствам закордонних справ і посольств слід підтримувати контакт з громадськістю, давати їй роз'яснення, домагатися підтримки громадськості і консенсусу у своїй країні та за кордоном [1, с. 260–261].

У підсумку, зазначимо, що «невидима рука ринку» так чи інакше буде породжувати торгівельні відносини між державами. Проте, ними ні в якому разі не можна обмежуватись – необхідні відносини дипломатичні. Відсутність дипломатичних стосунків між державами в сучасних умовах можна відобразити наступним чином. Автомобіль політико-економічних відносин між двома країнами буде рухатись вельми повільно, якщо в ньому встановлено застарілий двигун минулих поколінь, що працює виключно на паливі торгівельних стосунків. Проте, коли ми встановимо замість нього двигун, працюючий на енергії, що він отримує від розбудованих дипломатичних зносин, то наш автомобіль буде рухатись із значно більшою швидкістю. А це, як доведено вище, в умовах глобалізації є необхідним.

Література:

1. Гулієв А. Д. Право зовнішніх зносин: підручник. К.: НАУ. 2012. 488 с.
2. Еремеев С. Г. Вызовы глобализации: этнический и религиозный экстремизм в современном мире. *Anthropology. Web-кафедра философской антропологии*. URL: <http://anthropology.ru/ru/text/eremeev-sg/vyzovy-globalizacii-etnicheskiy-i-religioznyy-ekstremizm-v-sovremennom-mire> (дата звернення: 04.11. 2018).

3. Чекаленко Л. Д. Дипломатія. Україна в системі міжнародних відносин. Словник-довідник: навч. посіб. К.: МАУП. 2007. 176 с.

Науковий керівник: Новікова Людмила Вікторівна, канд. юрид. наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ТУРЦИЯ И ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Боер Елизавета Александровна,
студентка факультета международных экономических
отношений и туристического бизнеса,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
lisaboerrr@gmail.com

Вопрос о том, должен ли Европейский союз начинать переговоры о вступлении Турции в ЕС, вызывает острую дискуссию не только среди политических и академических кругов, но и среди европейской общественности в целом. В то время как некоторые ожидают значительных экономических и геополитических выгод от членства Турции в ЕС, другие опасаются, что это изменит характер европейского проекта и разрушит его первоначальное предназначение. Данные тезисы направлены на освещение некоторых проблем, связанных с этим вопросом.

На совещании в декабре 2004 года Европейский совет не принял решение о начале переговоров с Турцией, которые в 2005 году могли бы уже привести к безусловному членству Турции в ЕС. До настоящего времени есть спорные моменты, касаемые рациональности вступления Турецкой Республики в Европейский Союз для обеих сторон [3, с. 106].

Область сотрудничества, в которой возникают острые противоречия – это, прежде всего, экономика. Чтобы проверить это, нужно подробно остановиться на экономических проблемах, которые могут возникнуть в ходе переговоров.

Стоит отметить, что Турция сегодня достаточно открыта для международной торговли и иностранных инвестиций и предлагает свой потенциал для быстрого и устойчивого роста. Однако еще предстоит выяснить, как осуществляется политика реформ в Турции, принятая в 2001 году, и будут ли реформы полностью выполнены. В этом отношении сохраняется значительная неопределенность, и турецкая экономика все еще сильно зависит от международных финансовых рынков. Любое политическое действие несет в себе опасность привести к сильному обесцениванию лиры и увеличению процентных ставок, которые могут поставить под угрозу макроэкономическую стабильность. Но несмотря на все вышеперечисленные пункты, можно говорить о возможности членства Турции в ЕС [1, с. 210–211].

Ключевым аспектом турецкой экономики является продвинутая торговая интеграция. Благодаря своему асимметричному соглашению о таможенном союзе 1995 года, Турция уже участвует во внутреннем рынке ЕС. Как видно из увеличения доли общего экспорта в ВВП и постоянной доли ЕС в общей торговле Турции, таможенный союз с ЕС не привел к оттоку торговли, а главным образом лишь способствовал развитию международной торговли в целом [2, с. 84].

Во-вторых, Турция обладает довольно низкой степенью человеческого капитала. В этом отношении заслуживают пристального внимания оценки Турции именно по таким критериям, как общие расходы на образование в процентах от ВВП и процент взрослого населения с высшим средним образованием (например, по возрастным группам). Что касается инвестиций в образование, в Турции, безусловно, этот процесс осуществляется намного хуже, чем в ЕС. Эти недостатки выглядят еще более значительными с учетом высокой доли населения школьного возраста и его значимости для дальнейших перспектив развития Турции [2, с. 91].

В-третьих, Турция характеризуется демографическим динамизмом. Трудовая сила Турции будет по-прежнему расти более чем на один процент, для, по крайней мере, еще одного поколения. Напротив, в настоящее время во многих странах Центральной и Восточной Европы рабочая сила сокращается, т.е. количество трудоспособного населения уменьшается. Это огромное расхождение дает Турции потенциально высокую динамику и свободу для роста. Более того, население трудоспособного возраста в Турции в настоящее время растет на 1,5 процента быстрее, чем население в целом. Это подразумевает достаточное пространство для перераспределения, пенсионных выплат и т. д., прежде чем Турция испытает тот же переход к более низкой демографической динамике, как это было в странах ЕС несколько десятилетий назад [3, с. 107].

В-четвертых, Турция представляет собой пример так называемой двойной экономики. Проверка отраслевых и региональных данных показывает, что экономика Турции делится на крошечный, но исключительно эффективный, прогрессивный сектор за пределами сельского хозяйства (в основном это промышленность и некоторые услуги) и большой, бедный сельский сектор, охватывающий примерно половину рабочей силы [3, с. 108–109].

В-пятых, как известно, иностранные банки в настоящее время доминируют в банковской системе большинства стран Центральной и Восточной Европы и, таким образом, стремятся импортировать финансовую стабильность. Напротив, структура турецкой банковской системы на протяжении определенного времени испытывала трудности с некоторыми прочными частными банками. Именно макроэкономическая нестабильность и значительное политическое влияние на управление банками и на культуру кредитования государственных банков с 1990-х годов до недавнего времени способствовали сбоям в этом секторе [4, 270]. Кризис макроэкономической нестабильности в ТР начавшийся в конце 1950-х

годов лучше всего охарактеризовать не как кризис платежного баланса, а как следствие высокой процентной нагрузки на растущий государственный долг в сочетании с преждевременной либерализацией финансового сектора. Однако этот глубокий банковский кризис и его заметное разрушительное воздействие на экономику проложили путь к беспрецедентным всеобъемлющим правовым и институциональным реформам. Если стабилизация будет продолжаться и регулирование будет эффективным, а банки будут контролироваться в соответствии с нормами ЕС, то именно банковская система сможет оказать значительную поддержку дальнейшему развитию современной части турецкой экономики. Значительный прогресс турецкой банковской системы в плане производительности и эффективности за последние три года, измеряемый отношением непроцентных издержек к совокупным активам и соотношением операционных расходов и доходов, дает некоторые основания для оптимистических прогнозов [4, с. 273–274].

В-шестых, внешний долг и поток капитала были ключевой особенностью финансовых показателей Турции в течение десятилетий. Внешняя долговая нагрузка Турции выше, чем у большинства других новых участников ЕС или стран-кандидатов в ЕС. По данным МВФ, он составляет около 80-100 млрд. евро. Большая его часть, около 70 процентов, является государственным долгом [3, с. 110].

В-седьмых, сельскохозяйственный сектор по-прежнему остается большим игроком в турецкой экономике. Турция сильно похожа на другие страны ЦВЕ (прежде всего на Польшу и Румынию) тем, что значительная часть рабочей силы занята в сельском хозяйстве. Одна треть турецкой рабочей силы занята в этом секторе, но на нее приходится лишь около 12% ВВП. Как и в других странах ЕС, это указывает на низкую производительность труда в этом секторе и, в определенной степени, также на некоторые потенциальные потери рабочей силы и эмиграцию. Однако заметное различие в других странах-кандидатах состоит в том, что Турция показывает значительное положительное сальдо торгового баланса по отношению к ЕС в сельскохозяйственных товарах. Основная причина заключается в том, что Турция благодаря своему благоприятному климату является одной из немногих стран, которые специализируются на продуктах, импорт которых ЕС поддерживает (то есть фрукты, овощи и орехи) [1, с. 312].

В-восьмых, эмиграция из Турции не будет угрозой для существующих стран ЕС. Любая оценка темы эмиграции должна исходить из сопоставления либерализации потоков рабочей силы между старыми и новыми членами Европейского Союза. Действующие государства-члены ЕС ввели переходный период продолжительностью до семи лет, суть которого заключается в том, что после присоединения к Европейскому Союзу будет действовать ограничение на свободу передвижения рабочей силы [4, с. 288].

Переговоры с Турцией не окажутся легкими, и полноправное членство будет достигнуто не ранее чем через десять лет после окончательного решения о присоединении. В целом, экономический потенциал Турции весьма перспективен, и начало переговоров о вступлении может быть самооправданным. С одной стороны, Турция по-прежнему очень бедная страна, а с другой стороны, её экономика значительно более динамична, чем экономика нынешних членов ЕС.

Что касается демографии, то благоприятная эволюция состава населения с увеличением доли трудоспособного возраста является явным преимуществом для Турции. Кроме того, неполная занятость, прежде всего в сельских районах и среди женщин, может быть трансформирована в крупном масштабе в более высокую производительность в промышленности и сфере услуг. Этот фактор может объяснять дополнительное увеличение турецкого ВВП на душу населения почти на один процент в год. Также существует потенциал для ускорения общей производительности факторов производства за счет увеличения передачи технологий. Полагая, что все три фактора роста будут усиливаться вместе, мнение консенсуса заключается в том, что у Турции есть потенциал для вступления в ЕС.

Однако главная проблема заключается в чрезвычайной неоднородности турецкой экономики. В целом одна из крупнейших экономических задач для Турции – сделать ее недавнюю макроэкономическую стабилизацию устойчивой. Чрезвычайно важное значение в этом отношении имеет повышение качества образования и управления на уровне ЕС. Анализ кадровых ресурсов Турции выявил большой пробел в формировании человеческого капитала и его центральную роль в отставании от конвергенции между Турцией и ЕС. Следовательно, одним важным политическим решением было бы связать финансовую поддержку с накоплением человеческого капитала вместо обычной поддержки стандартных инфраструктурных проектов. Другой пример – в области торговой интеграции. Например, усиление существующего в настоящее время таможенного союза с Турцией в направлении свободной торговли услугами принесло бы пользу Турции и ЕС, которые не следует недооценивать. Наконец, можно представить себе реализацию совместной и специфической политики перехода в области энергетики, сельского хозяйства и образования.

Если Турция будет строго придерживаться ориентированного на реформы пути модернизации, то можно ожидать огромных выгод от интеграции двух регионов с существенно разными факторами – простое понимание экономической ситуации, которое не так хорошо понимают политики или общественность.

Литература:

1. Кудряшова Ю. С. Турция и Европейский союз: История, проблемы и перспективы взаимодействия. М.: Институт Ближнего Востока, 2010. 364 с.
2. Кунаков В. В. Турция и ЕС: проблемы экономической интеграции. М.: Институт Ближнего Востока, 1999. 123 с.

3. Ульянов Н. Ю. Экономическая модернизация Турции: общее и особенное. *Мировая экономика и международные отношения*. 2014. № 10. С. 105–113.

4. Turkey: Economic Reform and Accession to the European Union. World Bank Trade and Development. Washington, 2005. 400 p.

Научный руководитель: Малярова Валерия Олеговна, докт. юрид. наук, доцент, профессор кафедры международных отношений, международной информации и безопасности, ХНУ им. В. Н. Каразина

ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА У МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Григоренко Євгеній Іванович,

доцент кафедри державно-правових дисциплін,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук, доцент

Журавель Андрій Михайлович,

студент магістратури історичного факультету,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

У сучасних умовах розвитку нашої держави актуальною проблемою є забезпечення національної безпеки України. Така задача покладається на широкий спектр органів державної влади та місцевого самоврядування. Крім того, у забезпеченні національної безпеки беруть також участь й інститути громадянського суспільства. Проте найбільший тягар у цій сфері покладається саме на державні органи. Серед них особливо можна виділити органи дипломатичної служби України.

Останнім часом було оновлено законодавство як про дипломатичну службу, так і про національну безпеку. Зокрема, 7 червня 2018 року було ухвалено Закон України «Про дипломатичну службу», а 21 червня цього ж року – Закон України «Про національну безпеку України».

Формування і реалізація національних інтересів є предметом особливої уваги державних інститутів, політичних партій, суспільства в цілому. І не останню роль у цьому аспекті відіграє Дипломатична служба України, яка представлена системою органів, серед яких: 1) Міністерство закордонних справ України; 2) представництва Міністерства закордонних справ України на території України; 3) закордонні дипломатичні установи України.

Зараз наша країна знаходиться в умовах перехідного стану, в межах якого відбувається вибір геостратегічних пріоритетів, реалізація яких покладається у першу чергу на систему органів дипломатичної служби. Так, відповідно до статті 1 Закону України «Про дипломатичну службу» [1], дипломатична служба – це державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності

посадових осіб дипломатичної служби, пов'язаний з реалізацією зовнішньої політики України, захистом національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном. Крім того, Закон визначає, що головна задача дипломатичної служби – це забезпечення захисту національних інтересів України, яку вона може здійснювати найрізноманітнішими шляхами, а саме вжиття дипломатичних заходів для попередження ймовірних конфліктів, проведення перемовин, отримання необхідної для держави інформації, в інтересах забезпечення національної безпеки України.

У юридичній літературі вказується на те, що забезпечення безпеки, безумовно, досягається комплексом не тільки воєнних, а й політичних, правових, економічних та інших заходів. Це зумовлено тим, що воєнна безпека у свою чергу, також є складним і багатоаспектним явищем. Безперечно, першочерговим завданням на будь-якому етапі свого розвитку є забезпечення мирного співіснування з іншими державами та міжнародними співтовариством, попередження ймовірних та можливих воєнних конфліктів, недопущення воєнних дій дипломатичними, політичними та іншими заходами.

З цієї тезою слід погодитися і вказати на те, що всі вище вказані аспекти пов'язані з національною безпекою і покладаються в першу чергу на систему органів дипломатичної служби. Так стаття 1 Закону України «Про національну безпеку України» [2], вказує на такі явища, як воєнний конфлікт, воєнна безпека, збройний конфлікт тощо. Всі ці наведені терміни стосуються діяльності широкого кола суб'єктів (Збройні Сили, інші військові формування, правоохоронні органи) у тому числі й органи дипломатичної служби.

При цьому, на систему органів дипломатичної служби на відміну від інших державних структур покладається у першу чергу попередження воєнних та збройних конфліктів і тим самим створення відповідних передумов для забезпечення воєнної безпеки, як провідної складової національної безпеки. Це зайвий раз підкреслює значущість дипломатичної служби в межах правового механізму реалізації національної безпеки.

Крім того, забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній сфері реалізується дипломатичною службою з урахуванням політики Президента та уряду у тому числі й політики європейської та євроатлантичної інтеграції. Але найголовнішим слід визнати те, що дипломатична служба реалізує політику національної безпеки з урахуванням інтересів Українського народу. Так, відповідно до пункту 4.8 Указу Президента України Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» [3], наша держава в середньостроковій перспективі спиратиметься на власні можливості та залишає за собою право обирати участь у системах колективної безпеки та оборони як спосіб гарантування національної безпеки. Такий напрям діяльності покладається у

тому числі на систему органів дипломатичної служби. Також слід урахувати те, що відповідно до вказаної Стратегії, зовнішньополітична діяльність України у сфері гарантування національної безпеки повинна реалізовуватися дипломатичною службою на різних рівнях - глобальному, регіональному та субрегіональному.

До того ж, згідно з абзацом 11 пункту 4.8 Стратегії національної безпеки України [3], інтереси забезпечення національної безпеки вимагають такого розвитку Міністерства закордонних справ України як центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері зовнішніх зносин і координує діяльність державних органів у сфері зовнішніх зносин, за якого відбувалося б формування зовнішньополітичного відомства Європейського зразка, забезпеченого всіма необхідними ресурсами і можливостями.

Таким чином, на підставі вищевикладеного можна констатувати, що дипломатична служба виконує важливі завдання, серед яких значна кількість пов'язана із забезпеченням національної безпеки. Аналіз нещодавно ухваленого Закону України «Про Національну безпеку України», вказує на те, що у її структурі суттєве місце займають питання, які реалізуються в межах зовнішньої політики, а доволі суттєві повноваження у сфері реалізації названої політики мають саме органи дипломатичної служби.

Література:

1. Про дипломатичну службу: Закон України від 07 червня 2018 року № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19> (дата звернення: 02.11.2018 року).
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 02.11.2018 року).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 02.11.2018 року).

КОНЦЕПТ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ

Григоренко Яна Олександрівна,

доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

кандидат юридичних наук,

grigorenko@karazin.ua

*«Воєнна безпека перетворюється в інтелектуальну
розвідувально-інформаційно-ударну систему,
яка потребує особливого ставлення
до управління її діяльністю»*

В. Д. Рябчук (генерал-майор, доктор військових наук, професор)

Наведення конкретного епіграфу має безпосереднє значення при розгляді воєнної безпеки, оскільки впливає на її розуміння як своєрідного концепту, який охоплює системний, синергетичний підхід до розгляду стану захищеності сучасної держави, її національних інтересів (державного суверенітету, демократичного конституційного ладу, територіальної цілісності) від воєнних загроз. Національні інтереси, що знаходяться в основі системи воєнної безпеки сучасних держав забезпечуються для того, щоб можна було ставити питання про побудову такої системи міжнародних відносин, яка спроможна забезпечити безпекове існування і стійкий розвиток, гідне місце у світовій політиці згідно економічним, політичним, воєнним потребам та можливостям. Сучасний стан геополітичної ситуації спонукає науковців переосмислити поняття воєнної безпеки, національної безпеки та змінювати пріоритети у ході їх забезпечення.

Правова регламентація воєнної безпеки нашої держави зосереджена у межах декількох нормативно-правових актах, а саме: Законі України «Про національну безпеку» від 21 червня 2018 року, Воєнній доктрині України від 24 вересня 2015 року, Воєнно-медичній доктрині України від 31 жовтня 2018 року, яка ґрунтується на Воєнній доктрині України. Слід урахувати, що воєнна безпека не є константною характеристикою суспільства або держави, точною, математично підрахованою, раз і назавжди визначеною величиною. Скоріше, це абсолют, досягти якого, як відомо, складно, але ж прагнути цього можливо та необхідно. Національна безпека з різних точок зору суспільних наук багатогранне поняття, яке визначається науковцями по-різному. Однак серед багатьох точок зору та наукових поглядів, завжди виокремлюється її складовий компонент – воєнна безпека держави, яку можна розглядати значно ширше ніж це пропонує національний законодавець. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», воєнна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз. Таке визначення сьогодні є загальновизнаним та найбільш чітко відображає сутність зазначеного

феномену. Однак, під воєнною безпекою також можна розуміти стан держави та громадянського суспільства, при якому вони здатні захистити національні інтереси від внутрішніх та зовнішніх загроз, що пов'язано з демонструванням воєнної сили, яка є головним інструментом забезпечення воєнної безпеки. Звідси генеза поняття воєнної безпеки безпосередньо пов'язана з усвідомленням необхідності практичної реалізації ефективної протидії саме воєнним загрозам суспільства, держави, особистості. Таким чином, визначаємо, що концепт воєнної безпеки має природне походження, що обумовлено намірами суспільства убезпечити себе від воєнної небезпеки. Також під воєнною безпекою розуміється певний стан соціальної та воєнно-політичної системи, при якому забезпечується захищеність держави (суспільства, особистості) від воєнних загроз. Субстанційною ознакою воєнної безпеки є використання засобів збройної боротьби в інтересах національної безпеки. Воєнна безпека як феномен виникла одночасно з утворенням держави, армії. Прагнення до воєнної безпеки або до стану захищеності було властиве державам завжди, а в сучасний період особливо. Однак, не дивлячись на це, сам термін воєнної безпеки, як і національної безпеки, введено до наукового обігу лише в ХХ столітті Т. Рузвельтом у 1904 році.

Потреба держави та суспільства убезпечити себе у воєнній сфері дійсно є природною. Однак сутність та зміст поняття «воєнна безпека» обумовлені історичними подіями, що відображають усе різноманіття суспільних відносин певного соціуму на конкретному етапі його розвитку. Таким чином, загрози воєнного характеру породжують закономірне прагнення їх усунути, мінімізувати, створити атмосферу захищеності інтересів держави, населення від, у першу чергу, зовнішньої воєнної сили. Звідси воєнна безпека стає важливим пріоритетом держави. У свою чергу це призводить до виникнення специфічної діяльності з її забезпечення, у ході якої відбувається формування системи воєнної безпеки, її удосконалення, підтримка на належному рівні, що визначена, з одного боку, воєнно-політичною ситуацією, а з другого – можливостями держави.

При цьому слід розуміти, що воєнна безпека – це лише одна грань національної безпеки, але надзвичайно важлива та багато у чому визначальна. Вона, як і інші види безпеки, слугує для забезпечення умов ефективного функціонування особистості, суспільства, держави, як у мирний час, так і в умовах особливих правових режимів. Внаслідок цього вона є важливим елементом, гарантом суспільного прогресу.

Не зважаючи на значимість та важливість вищевикресленої сфери, термін, що її характеризує, не досить глибоко досліджено. В ряді наукових праць та концептуальних державних документах замість поняття «воєнна безпека» може використовуватися поняття «безпека в оборонній сфері», «безпека держави», «обороздатність держави», що не є цілком коректним, адже не досить чітко визначає сферу та сутнісну діяльність, що забезпечує від загроз воєнного характеру. Крім цього, воєнна безпека може являти сферу діяльності держави та

громадянського суспільства, що пов'язана зі створенням та розвитком сектору безпеки та оборони. Також воєнну безпеку не слід розглядати як процес, що здійснюється спонтанно, а слід розуміти як спеціально створену систему, що реалізується державою, до якої слід відносити такі елементи: суб'єкт воєнної безпеки (офіційні та неофіційні інститути та органи, організації та особи, що здійснюють діяльність у сфері воєнної безпеки); об'єкт воєнної безпеки (необхідні життєво важливі національні інтереси, які повинні захищатися від воєнних загроз); предмет воєнної безпеки – її мета, завдання та заходи, що спрямовані на попередження, ліквідацію воєнних загроз; принципи та норми забезпечення воєнної безпеки, що покладені в основу її функціонування; засоби, способи та методи забезпечення воєнної безпеки, які можуть використовуватися суб'єктами воєнної безпеки у межах її функціонування та формування. Теорія та практика воєнної безпеки ґрунтується на воєнно-політичних та воєнно-доктринальних установах держави. Воєнна безпека не тільки пов'язана з іншими сферами суспільного життя, але й проникає у них, синтезує в собі інші елементи національної безпеки.

Так, формування сучасної складної системи світової міжнародної економічної та політичної інтеграції, із збереженням значної диференціації рівня розвитку та статусу окремих держав виробляє значну ступінь їх взаємозалежності. Тим самим потенційно створює можливість впливу, а іноді політичного, воєнного, економічного диктату домінуючих держав стосовно менш розвинутих та залежних держав. Така ситуація вміщує в себе значні різнобічні загрози суверенітету та національній безпеці держав.

Таким чином, воєнна безпека – явище достатньо складне, яке потребує урахування значної кількості урахування та компонентів. Воєнна безпека включає у себе: систему ідей та поглядів стосовно захисту держави та суспільства; діяльність, що спрямована на попередження воєнної небезпеки, ліквідацію воєнних загроз; стан суспільних відносин, якому притаманна захищеність національних інтересів від загроз, пов'язаних з силовим вирішенням міжнародних і внутріполітичних проблем; систему державних інститутів, що покликані захищати суспільство та його громадян; властивість соціальної системи зберігати власну стабільність, тобто можливість стійкого динамічного розвитку, цілісність, самостійність; здатність держави самостійно відстоювати власні життєво важливі інтереси. Крім того, воєнна безпека може виступати як елемент суспільної свідомості, цінності, національного інтересу, суспільної установки.

Зважаючи, що складова частина національної системи, воєнна безпека – це складна категорія, що характеризує стан суспільних відносин цієї соціальної та воєнно-політичної системи, її компонентів, при якому забезпечується ефективна протидія впливу зовнішніх та внутрішніх політичних загроз, чим у воєнній сфері створюються умови для стабільного динамічного розвитку суспільства.

При цьому слід урахувати, що воєнна безпека має два аспекти: зовнішній і внутрішній. Невипадково у Воєнній доктрині нашої держави визначається, що однією з основних цілей у сфері воєнної політики є удосконалення системи воєнної безпеки, яка б гарантувала надійний захист держави від внутрішніх та зовнішніх загроз. Внутрішній аспект воєнної безпеки проявляється, як правило, в умовах нестабільної соціально-політичної ситуації в державі та пов'язаний, перш за все, з проблемами захисту конституційного устрою держави, загостренням суперечностей між різними соціальними групами, тероризмом та екстремізмом.

Зовнішній аспект воєнної безпеки пов'язаний із станом взаємовідносин між суб'єктами міжнародного права та характеризується здатністю держави протидіяти спробам окремих держав або їх союзам використовувати воєнну силу як інструмент розв'язання протиріч, що виникають у різних сферах. Це передбачає необхідність наявності сучасних збройних сил, формування системи колективної та глобальної безпеки, входження до складу воєнно-політичних союзів.

Обидва аспекти воєнної безпеки в сучасних умовах занадто зближені та взаємопов'язані. Тому для гарантованого забезпечення воєнної безпеки необхідно створення та функціонування єдиної системи, основу якої сьогодні складає сектор безпеки та оборони.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО КОНСТИТУЮВАННЯ ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНОГО ПОНЯТТЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Грушовець Валерія Василівна,
студентка групи ЮП-11 юридичного факультету,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

Держава – це складне соціальне явище, перед яким в умовах сьогодення стоять складні завдання, у тому числі й у зовнішньополітичній сфері. Протягом багатьох століть учені намагалися зрозуміти, що таке держава, з чого вона складається, необхідна вона суспільству чи ні та яким чином держава відрізняється від інших організацій або будь-яких інших соціальних структур. Можемо сказати, що властивості й ознаки держави у різні періоди розвитку людства, а саме: минулому, дійсному і майбутньому відрізняються, тому загальне та абсолютно універсальне поняття держави визначити неможливо. До того ж існують різні підходи, концепції та погляди щодо визначення поняття держави. Разом із тим, ми поділяємо погляд, що держава виступає як суверена організація публічної влади в соціальному суспільстві, яка має державний апарат управління і примусу, здійснює функції захисту і керівництва суспільством, гарантує права і свободи людини і громадянина [3, с. 39]. Наведене визначення базується на відповідних ознаках, іманентно притаманних державі. При цьому таке

визначення відбиває основні концептуальні підходи до розуміння соціальної сутності держави.

Отже, держава має певну низку ознак, які відрізняють її від політичних організацій. При цьому слід вказувати та аналізувати ті ознаки, що притаманні саме державі та відрізняють її від інших соціальних утворень.

Ми вважаємо, що до таких ознак можна у першу чергу віднести такі.

По-перше, територію. Держава відрізняється від первісного суспільства територіальною організацією, яка існує у певних територіальних межах. Держава поширює свою владу на населення, що проживає на її території. Вона визначена державними кордонами, які можуть бути сухопутними, повітряними та морськими. У межах кордонів діє суверенітет та територіальне верховенство. Територія держави поділяється на адміністративно-територіальні або політико-територіальні одиниці.

По-друге, населення. Воно проживає на території держави. На всіх фізичних осіб, що знаходяться на території розповсюджується державна влада. Існують стійкі відносини з державою, які мають назву громадянство або підданство. Громадяни держави відрізняються від іноземних громадян тим, що мають більш стійкі правові зв'язки з державою, а також права і обов'язки, яких позбавлені інші суб'єкти (ідеться передусім про політичні права і свободи). Монопольним правом держави є те, що вона має право виступати від імені всього народу. Саме цим держава відрізняється від політичних партій, релігійних утворень, профспілок чи інших громадських організацій [2, с. 39].

По-третє, наявність публічної влади. Публічна влада має свою систему державних органів і посадових осіб, які виконують функції держави, у тому числі й зовнішні. Апарат публічної влади складається з апарату управління та примусу. Апарат управління забезпечує виконання функцій держави. Спеціальні органи, такі як: армія, прокуратура, поліція, служба національної безпеки застосовують примусові заходи [1, с. 42].

По-четверте, суверенітет. Він розглядається як властивість державної влади, яка відтворюється у самостійності, єдності, верховенстві, незалежності і рівноправності країни у межах її території. Порушення суверенітету призводить до повної або часткової втрати незалежності держави.

По-п'яте, здатність видавати закони. Тільки держава видає закони та інші нормативно-правові акти. Вони є загальнообов'язковими для усіх громадян, що проживають на території держави, а також має право вимагати та забезпечувати їх виконання. Державна влада є єдиним суб'єктом, який має таке право тому, що виступає від імені всього суспільства і діє в її інтересах. Привілеєм держави також є діяльність із застосування примусу у разі невиконання приписів законів.

По-шосте, наявність податкової системи. Для виконання державою функцій потрібна фінансова основа, а саме податкова система. Держава встановлює розмір податків та збирає їх, проводить інші примусові збори з громадян, організацій,

підприємств, які безпосередньо розташовані на її території. Це робиться для того, щоб утримати апарат управління, забезпечити організацію державного механізму та здійснювати реалізацію інших суспільних потреб.

Слід зауважити, що держава може бути світською і теократичною. Багато з країн світу є саме світські, тобто в них окремо існує сфера дії церкви і держави (церква відокремлена від держави). У теократичних державах влада належить церковній ієрархії (сучасний Ватикан).

Отже, держава – це соціальне явище, що перебуває на відповідному етапі розвитку. Сучасні підходи до розуміння держави вказують на наявність цілої низки ознак, кожна з яких відіграє свою роль у розумінні держави, її соціальної сутності. Процеси глобалізації, що відбуваються у світі, впливають на розуміння деяких ознак держави, проте повністю їх не розмивають. У зв'язку з цим, варто констатувати, що поняття держави у сучасній загальнотеоретичній науці залишається більш-менш сталим.

Література:

1. Ведерніков Ю. А., Грекул В. С. Теорія держави і права: навч. посіб. 4-те вид., доп. і переробл. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підруч. Х.: Еспада, 2006. 776 с.
3. Тлумачний словник з теорії держави і права / Авт. упоряд. К. Г. Волинка. К.: Магістр – ХХІ сторіччя, 2006. 112 с.

Науковий керівник: Григоренко Євгеній Іванович, канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТУ ВІДЕНСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ДИПЛОМАТИЧНІ ЗНОСИНИ 1961 РОКУ

Доценко Олена Михайлівна,

доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук,
olena.dotsenko@karazin.ua

Розширення форм міжнародної комунікації, пов'язане, з процесами інтернаціоналізації та глобалізації, посилює значення міжнародних конвенцій як основних регуляторів такої комунікації. Це, в свою чергу, виводить роль мови як основного інструменту їх творення на новий рівень, а отже й вимагає актуалізації питання щодо адекватності та еквівалентності перекладу текстів міжнародних конвенцій. Дипломатія ж на сьогоднішній день покликана своїми методами та засобами не сприяти формуванню та реалізації міжнародних комунікацій.

Виходячи з вищевикладеного метою дослідження є виявлення характерних рис англо-українського перекладу тексту Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року (далі по тексту – Конвенція) та перекладацьких трансформацій, що при цьому застосовуються.

Специфіка перекладу, яка вирізняє його з-поміж інших видів діяльності, полягає у повноправній заміні тексту оригіналу текстом перекладу. Повна відповідність неможлива через втрати, що є неминучими під час перекладу, пов'язані з відмінностями культурних та історичних асоціацій, невідповідність окремих елементів змісту в мові оригіналу та перекладу, відмінність у граматичній побудові мови, стилістичних особливостей. Таким чином, для позначення характеру та взаємовідношення між вихідним текстом та текстом перекладу вживаються терміни «адекватність» та «еквівалентність». Проте, не можна залишити поза увагою позиції науковців про те, що коли ці два терміни вживаються поряд, адекватність, як правило, стосується більш вільного, менш абсолютного співвідношення текстів оригіналу та перекладу, ніж еквівалентність [6].

Варто також зауважити, що текстам міжнародних конвенцій притаманний високий ступінь стандартизації та регламентації, що вимагає від перекладача застосування особливих методів і прийомів. Оскільки кожне слово, кожна граматична форма, кожна синтаксична конструкція несуть своє власне смислове навантаження, то якщо перекладачу не вдасться передати його, то будуть порушені вимоги щодо еквівалентності перекладу, що, у свою чергу, призведе до порушення норм офіційності та стереотипності такої документації, й врешті-решт – такий документ не буде мати жодної юридичної сили. Крім цього, кожний лінгвокультурі властивий національний комунікативний стиль, і перекладач повинен враховувати національно-культурну специфіку побудови дискурсу/спілкування [7].

Для забезпечення еквівалентності та адекватності перекладу тексту Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року застосовується ряд перекладацьких трансформацій.

Так, застосовується такий спосіб перекладу як калькування – прийом перекладу термінів, коли відповідником простого чи (частіше) складного терміна мови оригіналу в мові перекладу вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику [2, с. 537–538]. Калькування також визначається як відображення не звуку, а комбінаторної структури слова або виразу, коли компоненти слів (морфеми), або фраз (лексеми) перекладають відповідними мовними елементами [3]. *Наприклад: members of the diplomatic staff – члени дипломатичного персоналу, members of the administrative and technical staff – члени адміністративно-технічного персоналу, diplomatic agent – дипломатичний агент, privileges and immunities – привілеї та імунітету, official correspondence – офіційна кореспонденція тощо.*

Під час англо-українського перекладу тексту Конвенції також використовується транскодування – спосіб перекладу, коли звукова або графічна форма слова передається засобом алфавіту; такий спосіб перекладу застосовується у випадках, коли в мові перекладу необхідно створити чітко однозначний термін, оскільки транскодоване слово має одне значення [2, с. 539–541]. При перекладі тексту Конвенції використовуються такі види транскодування: а) транскрибування (передача звукової форми слова мови оригіналу): *courier* – *кур'єр*; б) транслітерація (передача слова мови оригіналу по літерах): *status* – *статус*, *conflict* – *конфлікт*, *attache* – *аташе*; г) адаптивне або практичне транскодування (слово мови оригіналу адаптується до структурних особливостей мови перекладу): *nuncios* – нунції, *internuncios* – інтернунції; *category* – *категорія*, *requisition* – *реквізиція*, *jurisdiction* – *юрисдикція*.

Функціональна заміна є характерною при перекладі присудка [5]. (*The archives and documents of the mission shall be inviolable at any time and wherever they may be* [8]. – «Архіви та документи представництва недоторканні у будь-який час та незалежно від їх місцезнаходження» [1].).

Трансформація заміни слова однієї частини мови на слово іншої частини мови застосовується у тих випадках, коли збереження частиномовної характеристики слова, що перекладається, призводить до порушення граматичних норм мови перекладу та слововживання [5], наприклад: *receiving State* – *держава перебування*, *sending State* – *держава, що акредитує*.

Для того, щоб знайти найбільш прийнятний варіант для норм української мови, враховуючи притаманну їй більшу конкретність, ніж англійській, застосовується описовий переклад, тобто прийом перекладу лексичних одиниць мови оригіналу, коли слово, словосполучення, термін чи фразеологізм замінюється в мові перекладу словосполученням (або більшим за кількістю компонентів словосполученням), яке адекватно передає зміст цього слова або словосполучення (терміна) [2, с. 541], наприклад: *The 'premises of the mission' are the buildings or parts of buildings and the land ancillary thereto, irrespective of ownership, used for the purposes of the mission including the residence of the head of the mission* [8]. – «Приміщення представництва» означають будівлі або частини будівель, які використовуються для цілей представництва, включаючи резиденцію глави представництва, кому б не належало право власності на них, включаючи обслуговуючий цю будівлю або частину будівлі земельну ділянку тощо» [1].

Перестановка як вид перекладацької трансформації – це зміна розташування мовних елементів у тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу. Елементами, що можуть піддаватися перестановці, є зазвичай слова, словосполучення, частини складного речення (клаузи) і самостійні речення в тексті. Наприклад: *'Where possible, prior notification of arrival and final departure shall also be given'* [8]. – «Повідомлення про прибуття та остаточне відбуття, за можливістю, має робитися заздалегідь» [1]. Перестановка компонентів є одним із провідних при

перекладі міжнародної документації, використовується у випадках незбігу традицій актуального членування речення у вихідній мові та мові перекладу [5].

Слід звернути уваги й на структурні особливості перекладу тексту Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року, адже, як зазначає В. Г. Кулікова, збереження форми тексту міжнародних конвенцій, є умовою їх еквівалентного та адекватного перекладу, а ідентична структура тексту, в свою чергу, сприяє однаковому сприйняттю тексту оригіналу та перекладу [4]. Так, англійський текст Конвенції та його український переклад мають схожу структуру, яка складається з назви Конвенції, преамбули та пронумерованих статей. Слід зазначити, що підпункти в перекладі позначені англійськими літерами а) б) с) тощо, не перекладені українською мовою. Наприклад, звернімо увагу на переклад ч. 1 статті 14 Конвенції:

'1. Heads of mission are divided into three classes, namely:

(a) That of ambassadors or nuncios accredited to Heads of State, and other heads of mission of equivalent rank;

(b) That of envoys, ministers and internuncios accredited to Heads of State;

(c) That of chargés d'affaires accredited to Ministers for Foreign Affairs' [8].

«1. Глави представництв підрозділяються на три класи, а саме:

a) клас послів і нунціїв, які акредитуються при главах держав, та інших глав представництв еквівалентного рангу;

b) клас посланників і інтернунційєв, що акредитуються при главах держав;

c) клас повірених у справах, які акредитуються при міністрах закордонних справ» [1].

Отже, у ході проведеного дослідження було встановлено, що під час англо-українського перекладу тексту Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року можуть застосовуватися такі перекладацькі трансформації, як калькування транскодування, функціональна заміна, заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини, описовий переклад, перестановка тощо. Важливо пам'ятати, що при виборі перекладацьких трансформацій доцільно звертати увагу не тільки на забезпечення граматичної, лексичної, семантичної еквівалентності, а й прагматичне навантаження тексту. Особливістю англо-українського перекладу текстів міжнародних договорів є й те, що він вимагає не тільки знання двох мов та володіння практичними перекладацькими навичками, а й певні юридичні компетентності. Структурні ж особливості під час перекладу тексту Конвенції не зазнають суттєвих змін, включаючи збереження заголовків, пунктів, підпунктів тощо, що, у свою чергу, є також умовою еквівалентного та адекватного перекладу.

Література:

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини: Конвенція від Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму: Конвенція від

18.04.1961 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048 (Дата звернення: 01.11.2018).

2. Згурська В. Г. Структурно-семантичні характеристики юридичної термінології англійської мови у рамках україномовного перекладу. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство*: Міжвуз. зб. наук. ст. 2010. Вип. XXIII, ч. 2. С. 535–542.

3. Кащишин Н. Особливості перекладу англійських дипломатичних термінів українською мовою. *Іноземна філологія*. 2011. № 123. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/foreignphilology/article/view/415/417> (Дата звернення: 01.11.2018).

4. Куликова В. Г. Лексико-структурні та прагматичні особливості перекладу французьких теків конвенцій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Випуск 3. С. 34–38. URL: <http://tsj.kherson.ua/archive/2016/3/8.pdf> (Дата звернення: 01.11.2018).

5. Сидоренко І. Особливості перекладу міжнародної нормативно-правової документації URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/07_%20Sydorenko_osoblyvosti_perekladu.pdf (Дата звернення: 01.11.2018).

6. Шевцова О. В. Співвідношення перекладознавчих феноменів «адекватність» та «еквівалентність». *Мовні і концептуальні країни світу*: наукове видання: [збірники]. / Київ. Нац. Ун-т ім. Т. Шевченка, Б-ка ін-ту філології. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2012. Вип. 42. Ч. 2. С. 442–450. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/mikks/mikks_2012_42_02.pdf (Дата звернення: 01.11.2018).

7. Ярова Л. О. Граматичні особливості англомовних міжнародних документів в аспекті перекладу. *Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки*. 2016. Вип. 144. С. 233–237. URL: <http://dspace.kspu.kr.ua/jspui/handle/123456789/1861> (Дата звернення: 01.11.2018).

8. Vienna Convention on Diplomatic Relations. Done at Vienna on 18 April 1961. Entered into force on 24 April 1964. United Nations, *Treaty Series*. 2005. Vol. 500. P. 95. URL: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (Last Accessed: 01.11.2018).

КОНСТИТУЮВАННЯ ОСНОВНИХ ПРАВОВИХ ПРИНЦИПІВ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Дьякова Альбіна Андріївна,

студентка інституту прокуратури та кримінальної юстиції,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

В основі формування та розвитку правової держави лежить політика, яка відображає принципи, стратегію, основні напрями і методи досягнення соціальних цілей, які ставить перед собою суспільство, державні структури, що його представляють. Однією із таких напрямів є правоохоронна політика, яка полягає у вжитті відповідних заходів для забезпечення і захисту прав, свобод і законних інтересів людини громадянина від злочинних посягань. Важливість

реалізації цієї політики зумовлена тим, що відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю. При цьому слід констатувати, що основою названої політики виступає кримінальна політика, яка, у свою чергу, поділяється на кримінально-правову, кримінально-процесуальну та кримінально-виконавчу. Саме кримінально-виконавча політика впливає на правоохоронну політику в цілому, на прийняття рішень щодо профілактики рецидивної злочинності, адаптації осіб, які відбули покарання, і надання їм допомоги.

Конституція висуває вимоги до кримінально-виконавчої політики щодо відповідності її змісту природі людини, нормам права і моралі цивілізованого суспільства, забезпечення збалансованого задоволення законних прав та інтересів громадян, суспільства і держави, належне функціонування всього комплексу складових пенітенціарної системи держави.

Реалізація названих цілей та завдань створює першооснову ефективної практики виконання покарань в Україні. Ця практика базується на відповідних правових принципах. Досліджуючи принципи кримінально-виконавчого законодавства, І. С. Михалко зазначала, що принципи законодавства пронизують усю нормативну тканину кримінально-виконавчого закону, а їх система, що закріплена у ст. 5 Кримінально-виконавчого кодексу України, є єдиною, логічно збалансованою ієрархією принципів, у якій наука, за сферою поширення виділяє загально правові, міжгалузеві принципи та принципи галузі права. Під принципами кримінально-виконавчого законодавства автор пропонує розуміти засади та положення процесу виконання/відбування покарання, які мають ідеологічно-правовий, нормативно-регулюючий та стратегічний характер, обумовлені цілями виконання покарання.

Визначено принципи кримінально-виконавчого законодавства, що стосуються виконання і відбування покарань. Серед них: невідворотність виконання і відбування покарань, законність, справедливість, гуманізм, демократизм, рівність засуджених перед законом, повага до прав і свобод людини, раціональне застосування примусових заходів і стимулювання право слухняної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом, участь громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань.

Загально правові та конституційні принципи є характерними для всієї політики України загалом, визначають її характер, ознаки, розвиток і формування національної політичної системи. Тому до загально правових принципів кримінально-виконавчої політики в Україні належать такі: 1) принцип гуманізму; 2) принцип демократизму; 3) принцип соціальної справедливості; 4) принцип свободи; 5) принцип рівності; 6) принцип верховенства права; 7) принцип законності.

Міжгалузові принципи притаманні кільком спорідненим видам політики. У цьому випадку необхідно говорити про складові політики у сфері протидії злочинності. Спорідненими з кримінально-виконавчою політикою слід вважати насамперед кримінально-процесуальну, кримінально-правову та кримінологічну (профілактичну) політику.

До міжгалузевих принципів кримінально-виконавчої політики належать відповідність між елементами політики в державі у сфері протидії злочинності, принцип поєднання переконання і примусу, принцип наступності й безперервності пенітенціарних і пост пенітенціарних заходів.

Галузові принципи, притаманні конкретному видові політики, є суто індивідуальними й належать виключно до неї. Так, до галузових засад кримінально-виконавчої політики варто зарахувати такі: невідворотність виконання і відбування покарань поєднання покарання з виправним впливом, участь громадськості у виконанні кримінального покарання.

На підставі викладеного необхідно резюмувати, що стан системи виконання покарань є мірилом цивілізованості і демократичності будь-якої держави. З часу проголошення незалежності України пенітенціарне законодавство держави значно еволюціонувало у напрямі гуманізації відбування покарань, умов утримання та визнання прав та свобод людини головними цінностями. Завданням Державної пенітенціарної служби є не наглядати і принижувати, а допомогти людині, яка оступилася в житті, виправитися і повернутися у суспільство. Все це зумовлюється правовими принципами, що діють у цій сфері та спрямовують державну кримінально-виконавчу політику, що реалізується в умовах сьогодення.

Науковий керівник: Григоренко Євгеній Іванович, канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

КОНЦЕПЦІЯ МІЖМОР'Я В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Задніпрний Владислав Олександрович,

студент юридичного факультету,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
zadniprom096@ukr.net

Ми вважаємо, що варто звернути увагу на той факт, що ідея створення східноєвропейського союзу, яку висловив президент Польщі Анджей Дуда в одному з перших інтерв'ю в якості президента, сколихнула низку дискусій та публікацій в політологічних колах на тему створення подібного союзу. Проте ця ідея польського президента була не новою, оскільки існував схожий проект в ще

одного польського політичного лідера. Проект «Міжмор'я», що був висунутий Юзефом Пілсудським після Першої світової війни, але так і не був втілений в реальність. Цей проект передбачав створення великої конфедерації, що охоплював би території Польщі, країн Балтії, Фінляндії, Чехословаччини, Угорщини, Румунії, Югославії, Білорусі та України. Ця концепція мала стати продовженням традицій польської державності, зокрема Речі Посполитої, а також забезпечити Польщу від загрози зі сторони Росії та Німеччини. Втім, у геополітичних реаліях того часу, ця ідея не знайшла підтримки у європейських акторів та скоро стала неможливою навіть теоретично [1, с. 62].

Проте й сьогодні перед європейською спільнотою постає багато викликів: економічна, соціальна, безпекова та політична кризи, що перманентно тривають в Європі ще з початку міжнародної фінансової кризи 2008 року призвели до дискусій в різноманітних колах про необхідність реформатування європейських інституцій.

Це стосується економічної сфери, де темпи росту економік більшості країн ЄС суттєво впали та в деяких випадках переходять в темпи падіння, також криза є в соціальній сфері, де питання нелегальних мігрантів з початку війни в Сирії актуалізувалося як ніколи. Крім того, це породжує ще одну кризу – внутрішніх принципів ЄС, адже ситуація з мігрантами примусила деякі країни відновити кордон всередині Європейського Союзу, що ставить під сумнів життєздатність Шенгенської зони.

Анексія Криму та військові дії на Донбасі показали неспроможність ЄС адекватно реагувати на прямі загрози всередині Європи. Крім того, дискредитовані міжнародні безпекові домовленості та робота деяких міжнародних організацій, як ОБСЄ.

Ці всі фактори поступово призвели і до перманентної політичної кризи. З однієї сторони це викликано тим, що різко з'явилася ідеологічна поляризація між політичними елітами різних країн ЄС. Так, на сьогодні у Франції серйозну вагу набрав правий «Національний фронт», хоча його представники і не займають ніяких постів на центральному рівні. Водночас, традиційно сильні позиції зберігають угорські праві сили, які знаходяться при владі в Угорщині уже понад 5 років. Разом з тим, у Греції на початку 2015 року перемагає Коаліція радикальних лівих. На цьому фоні у 2015 році на президентському та парламентському рівні до влади в Польщі приходить консервативна партія «Право та справедливість». Менш ніж за рік нова політична еліта Польщі псує відносини з країнами старої Європи, впроваджуючи доволі різкі внутрішні закони, як наприклад закон про ЗМІ та закон про обмеження повноважень Конституційного Суду. Ці кроки викликали різку критику з боку європейських комісарів, а в німецькому парламенті навіть заговорили про можливість введення економічних та політичних санкцій проти Польщі. Звісно, подібна ситуація не сприяє розвитку діалогу всередині ЄС та формування єдиної внутрішньої та зовнішньої політики ЄС.

На фоні усіх цих криз та протиріч всередині ЄС, президент Польщі Анджей Дуда в одному з перших своїх інтерв'ю у цьому статусі заявляє про перспективу створення певного союзу між країнами від Балтійського до Адріатичного та Чорного морів. Пряма цитата доводить його позицію: «Ми повинні проводити активну політику в Центральній та Східній Європі. Я прихильник більш тісної співпраці між державами в регіоні - від Балтійського моря до Адріатичного та Чорного моря. Вони мають спільний досвід другої половини XX століття, і часто спільні проблеми сьогодні. Я маю на увазі не тільки питання безпеки, але й економічну ситуацію. Я думаю, що можна мати амбіції створити в центрі Європейського Союзу осередок, який був би свого роду угодою між країнами Центральної та Східної Європи в рамках реалізації спільних інтересів ЄС. Необхідно визначити ці інтереси разом і працювати разом, щоб досягти їх.[2, с. 1]. Звісно, ця доволі смілива фраза стала приводом для дискусій в політологічних кругах щодо можливості створення подібного союзу у східній Європі та його функцій. Актуальність дослідження цієї теми полягає в тому, що подібний проект може стати безпековим колом України на рівні певного політичного та економічного союзу.

Варто зазначити, що в історії XXI століття це не перша подібна концепція. Ще в 2005 році була створена організація «Співдружність демократичного вибору», що включала в себе Україну, Молдову, Латвію, Литву, Естонію, Словенію, Македонію, Румунію та Грузію. Основою новоствореного союзу мало стати економічне та політичне співробітництво між країнами. Втім, різні тактичні цілі у зовнішній політиці та внутрішньополітичні проблеми основних країн союзу, не дозволили йому бути продуктивним і після трьох проведених самітів діяльність СНВ фактично заморозилася.

Тим не менш, протягом багатьох років Балто-Чорноморська вісь виглядає доволі перспективно, як потенційний безпековий, політичний та економічний проект. Після анексії Криму та початку військових дій на Донбасі ця тема набула нової, значно більшої актуальності, як створення певного щита, безпекової зони для об'єднаної Європи у вигляді політичного та економічного проекту, що об'єднував би по Балто-Чорноморську вісь [5, с. 45].

Якщо дивитися на сьогодишню геополітичну ситуацію, то «Міжмор'я» Анджея Дуди можна порівняти з Вишеградською групою, що була створена на початку 90-х Польщею, Угорщиною та Чехословаччиною для спільного проведення реформ та вступу в Європейський Союз. Це було об'єднання країн того ж регіону, без прямої участі наддержав, з в першу чергу економічними цілями. Враховуючи те, що усі чотири країни Вишеградської групи (яка досі працює) можуть стати учасниками «Міжмор'я», то цей проект міг би вирости як раз з «Вишеградської групи», в якості розширення географії та повноважень цього союзу.

Крім того, підготовкою до створення такого союзу може буде «Східна політика» Польщі, яку вона проводить в останні роки. Це і «Східне партнерство», і видача карт поляків, і інші подібні речі, що є першими кроками до інтеграції східноєвропейських країн. І ці кроки можуть стати підґрунтям до виходу на новий інтеграційний рівень. Важливим фактором, що напряду може вплинути на долю ідеї Анджея Дуди – міжнародна реакція на створення подібного союзу. Адже проект Пілсудського не вдався саме через відсутність підтримки з боку інших країн світу та Європи, крім Франції.

Союзником ідеї нового об'єднання може стати Великобританія, що історично є зацікавленою в балансі сил в Європі. Ще більшу підтримку ідея Дуди може залучити у єдиної наддержави – США, які будуть зацікавлені з однієї сторони у створенні східноєвропейського щита для Європи від російської загрози, з іншої сторони – в збільшенні балансу сил та внутрішньої конкуренції всередині об'єднаної Європи. Хоча в США багато чого буде залежати від внутрішньополітичної боротьби [3, с. 24].

Таким чином, резюмуючи усе вищесказане, можемо зробити висновок, що проект «Міжмор'я» у вигляді, що запропонував Анджей Дуда вимагає роки кропіткої дипломатичної та економічної роботи на всіх фронтах від відразу декількох країн. Якщо політичні еліти основних країн-потенційних учасниць «Міжмор'я» зможуть домовитись і проводити цю роботу на перспективу створення проекту – він може стати одним з найперспективніших проектів XXI століття, оновити та зміцнити об'єднану Європу. Але він вимагає сміливих, нестандартних кроків від багатьох країн. Якщо ж політичні еліти країн Східної Європи не будуть готові до такої роботи – шукати шляхи інтеграції та побудови навколо себе безпекового простору кожній країні доведеться користаючись старими механізмами, що перейшли в наш час ще з часів біполярної системи міжнародних відносин.

Література:

1. Шевченко О. М. Концепція «міжмор'я» в сучасних геополітичних умовах. *Вісник ОНУ*. 2011. № 6. С. 60–71.
2. Andrzej Duda: Nie mam wątpliwości, że procedury in vitro są potrzebne URL: <http://polska.newsweek.pl/andrzej-duda-zaprzysiezenie-pogladyzmianyartykul-3681101.html> (Data leżenia: 10.12.2018).
3. Умланд А. К., Федоренко К. А. Як вирішити дилему безпеки для України? Ідея коаліції Міжмор'я у Центрально-Східній Європі. 2017. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/yak-vyrishyty-dylemu-bezpeky-dlya-ukrayiny-ideya-koalitsiyi-mizh-morya-u-tsentralno-skhidniy> (дата звернення 11.12.2018).
4. Okulewicz Piotr. Koncepcja „Międzymorza” w myśli i praktyce politycznej obozu Józefa Piłsudskiego w latach 1918-1926, Poznań: Wydawn. Poznańskie, 2001. 417 s.
5. Міртяєва С. І. Європейська безпека і Україна навчальний посібник. *Євроінтеграція: український вимір*. Ужгород, 2008. № 8. С. 38–65.

Науковий керівник: Гавриленко Олександр Анатолійович, докт. юрид. наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

УКРАЇНА У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ БЕЗПЕКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Здоровко Сергій Федорович,

доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат юридичних наук,
sfzdorovko@gmail.com

Географія та історія держави суттєво впливає на її внутрішню та зовнішню політику. Україна, яка географічно знаходиться в центрі Європи, великою мірою саме завдяки історичному фактору опинилась між Заходом і Росією в геополітичному вимірі. Зовнішньополітичні преференції між Сходом і Заходом різних представників політичної еліти та суспільства різняться.

За відсутності протягом тривалого часу у лідерів держави стратегічного бачення (особливо до 2014 року), волі ті спроможності переконувати громадян у доцільності тих чи інших рішень, спостерігалось постійне балансування Києва між двома центрами впливу з періодичними різкими змінами зовнішньополітичного вектору. Результатом такої зовнішньої політики є постійне внутрішнє протистояння політичних сил і відповідно, їх прихильників та опонентів, а також підрив авторитету України на міжнародній арені.

На Заході Україна викликала втому від непослідовності та необов'язковості, на Сході – сприймалась як ненадійний союзник, або й противник, залежно від того, наскільки дії Києва відповідали очікуванням Москви [1].

У будь-якому разі, протягом двох десятиліть, Україні не вдавалось встановити рівноправні, надійні, щирі партнерські відносини на жодному напрямку. Як наслідок, Україна ризикувала опинитися в географічній буферній зоні.

Пошук Україною свого місця в регіональній і глобальних системах відбувається в умовах зростання напруженості в навколишньому безпековому середовищі, що характеризується появою нових і загострення традиційних глобальних викликів, регіональним і геополітичним суперництвом, послабленням загальноєвропейських і світових механізмів забезпечення безпеки.

Революція гідності (листопад 2013 року – лютий 2014 року) проти корумпованої влади, яка свідомо ігноруючи права, свободи і законні інтереси громадян, під тиском ззовні намагалась перешкодити європейському вибору українського народу, відкрила перед Україною можливості для побудови нової системи відносин між громадянами, суспільством і державою на основі цінностей свободи і демократії.

Прагнучі перешкодити волі українського народу руху до європейського майбутнього, Росія окупувала частину території України – Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, розв'язала воєнну агресію на сході України та намагається зруйнувати єдність демократичного світу, ревізуючи світовий порядок, що сформувався після закінчення Другої світової війни, підірвати основи міжнародної безпеки та міжнародного права, уможливити безкарне застосування сили на міжнародній арені.

Російська загроза, що має довгостроковий характер, інші докорінні зміни у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі України, обумовили керівництво України на необхідність створення нової системи забезпечення національної безпеки України.

Указом Президента України від 26 травня 2015 року (№ 287/2015) була затверджена Стратегія національної безпеки України до 2020 року [2].

Ця стратегія національної безпеки України спрямована на реалізацію до 2020 року визначених нею пріоритетів державної політики національної безпеки, а також реформ, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, ратифікованою Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-УІІ, і Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 року.

Особливу увагу в цьому Указі, на нашу думку, необхідно звернути на розділ 4 «Основні напрямки державної політики національної безпеки», який містить в собі 14 підпунктів із зазначенням конкретних напрямків та заходів, які в разі їх виконання, з нашої точки зору, здатні забезпечити Україні незалежність, демократичний розвиток та відновлення територіальної цілісності країни. Так, в п.п.4.1 зазначено, що відновлення територіальної цілісності України та цілісності демократичних інститутів на всій її території є стратегічним завданням політики національної безпеки. При цьому відмічається, що Україна буде використовувати всі можливі засоби захисту своєї територіальної цілісності, які не суперечать міжнародному праву.

В цьому політичному документі Україна вперше за минулі десятиліття з моменту набуття незалежності, як суб'єкт в міжнародних відносинах, чітко вказала на свої перспективи в напрямку політичного розвитку. Більше того, Україна однозначно заявила про своє бачення подальших відносин з Європейським Союзом, «Поділяючи спільні з ЄС цінності та стратегічні цілі, Україна розглядає інтеграцію в політичні та економічні структури Європейського Союзу як пріоритетний напрямок своєї зовнішньої і внутрішньої політики».

Дуже цікавою, на думку авторів, є намагання українського керівництва щодо багатовекторної співпраці в зовнішній політиці з важливими міжнародними організаціями з метою гарантування державного суверенітету і територіальної цілісності України. На цей час на державному рівні задекларовано про відмову від політики позаблоковості, акцентовано на встановлення та підтримання

особливого партнерства з НАТО на основі Хартії про особливе Партнерство України та Організації Північно-Атлантичного договору, підписаній 9 липня 1997 року.

Ця співпраця є одним із чинників зовнішньої гарантії безпеки нашої країни, яка в перспективі може принести свої позитивні результати лише шляхом формування мережі союзництва як з окремими державами та регіональними організаціями й ініціативами (шляхом укладення угод про спільну оборону або військову допомогу), так і з міжнародними організаціями (шляхом участі у механізмі колективної безпеки.

Дієвим підтвердженням втілення в життя намірів викладених в Стратегії національної безпеки України стало підписання 21 червня 2018 року президентом України П.О. Порошенком Закону України № 2469-8 «Про національну безпеку України» [3].

На регіональному рівні на цей час з боку України приймаються заходи направлені на створення ефективної системи взаємодії у Центральній та Східній Європі з метою забезпечення безпеки та стабільності. Передбачається для цієї мети використання насамперед важелів та можливостей ОБСЄ та Ради Європи. В перспективі планується приділення особливої уваги формуванню механізму безпеки в регіоні Чорного моря.

З часу ініціювання співпраці в безпековій сфері для двосторонніх відносин України та ЄС були характерні наступні напрямки спрямування зусиль: участь в ініціативах забезпечення міжнародної та регіональної безпеки; співробітництво в рамках спільної зовнішньої та безпекової політики; нерозповсюдження зброї масового знищення; а також попередження конфліктів та врегулювання криз.

Першим практичним кроком співпраці, зокрема в рамках спільної політики безпеки та оборони, можна вважати 2002 рік, з моменту підписання Угоди між Україною та ЄС щодо участі в Поліцейській місії ЄС в Боснії та Герцеговині, в рамках якої український контингент брав участь у миротворчій операції з 2006 по 2012 р. р [4]. Вже в 2002 р. було затверджено механізм консультацій та співпраці між ЄС та Україною в сфері врегулювання криз [5]. Зазначених прикладів на цей час є достатньо, щоб вважати, що цей процес має позитивну динаміку.

Окупація Криму та військова агресія Російської Федерації, що триває з 2014 року по цей час на Сході України, значною мірою інтенсифікувала співпрацю України та ЄС в безпековій сфері за всіма напрямками. За останні роки активізовано воєнно-політичний діалог; налагоджено шляхи отримання консультативно-дорадчої та матеріально-технічної допомоги; забезпечено надання професійної підготовки українським військовослужбовцям; організовано лікування, в тому числі реабілітацію бійців, які постраждали під час бойових дій на Сході України.

Хоча співробітництво по лінії Україна – ЄС значно поступається співпраці Україна – НАТО у безпековій сфері, в рамках виконання Угоди про асоціацію Україна – ЄС здійснюється формування бойових тактичних груп ЄС за участю збройних сил України; проводиться підготовка фахівців з питань Спільної політики безпеки і оборони та нараджується співпраця з державами Східного партнерства.

Поглиблення і взаємодії між Україною та ЄС у сфері Спільної політики безпеки і оборони сприяє реалізації пріоритетів зовнішньої політики України, а також імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що дає змогу підвищити оперативні та бойові спроможності підрозділів збройних сил України з метою забезпечення її територіальної цілісності та врегулювання кризової ситуації на східному кордоні.

Разом з тим, як в самому ЄС так і у безпекових відносинах Україна – ЄС залишається чисельна кількість неврегульованих питань.

Можливо з впевненістю констатувати що на цей час міжнародне безпекове середовище знаходиться в стані глибокої кризи за рахунок суб'єктів цих відносин, що зумовлено підвищенням їх взаємозалежності. Для подолання цих кризових явищ потрібно: по-перше спільне бачення загроз та шляхів їх попередження; по-друге – спроможність суб'єктів міжнародних відносин протистояти цим викликам.

Необхідно також звернути увагу й на неоднозначну позицію з боку ЄС щодо існуючої військової агресії Російської Федерації відносно України. По-перше: це існуюча на цей час в економічному сенсі висока взаємозалежність ЄС та РФ у багатьох вимірах, що робить вкрай важким прийняття переходу Росії від ролі партнера до ролі правопорушника. По-друге: враховуючи гібридні прояви інформаційного, фінансового, енергетичного впливу на окремі країни ЄС – очікувати сформування єдиного загальносоюзного фронту проти Росії є малоімовірним. По-третє: наявний інструментарій ЄС щодо вирішення кризових ситуацій в регіоні Східного партнерства довів свою низьку результативність.

Українські оцінки дій Москви як спроба зламати європейську архітектуру безпеки та перекроїти світовий порядок часто сприймаються міжнародним співтовариством як перебільшення або намагання України перекласти свої проблеми на чужі плечі.

У своїх оцінках Європейський Союз все частіше намагається зосереджуватись на симптомах проблем, а не джерелах їх походження. Тому, дуже часто ідеї які пропонуються для розв'язання труднощів стосуються швидше подолання наслідків а не їх викорінення. У зв'язку з наближенням безпекових викликів впритул до кордонів ЄС, його очільники намагаються насамперед подбати про безпеку власних громадян. а вже потім більш віддалені загрози. В умовах соціально-економічної та міграційної кризи наряду з передбаченим виходом Великої Британії – ЄС стає все більш замкнутим на собі утворенням,

здатним до надання радше моральної підтримки, а ніж реальної допомоги. Його ключовим завданням стає відновлення власної єдності та стабільності, а тому актуальні проблеми міжнародних відносин часто перетворюються на другорядні питання і їх вирішення зводиться до найменшого спільного знаменника.

Література:

1. Центр Разумкова. Україна в координатах глобальної та Європейської безпеки. *Національна безпека і оборона*. 2010. № 4 (115). С. 2–6. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD115_2010_ukr.pdf (дата звернення: 02.11.2018).
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 02.11.2018 року).
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 02.11.2018 року).
4. Угода між Європейським Союзом та Україною щодо участі України у Поліцейській Місії Європейського Союзу (ПМЕС) у Боснії і Герцеговині (BiГ): Міжнародний документ від 23 грудня 2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_356 (дата звернення: 02.11.2018 року).
5. Угода між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз. Відомості Верховної Ради України. Міжнародний документ від 13 червня 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_648 (дата звернення: 02.11.2018 року).

ІНСТИТУТ ВІЙСЬКОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Зіняк Любомир Васильович,

начальник кафедри військового управління та права
військово-юридичного факультету,

Національний юридичний університет України імені Ярослава Мудрого,
lubomir.zinyak@ukr.net

Відомий юрист-міжнародник К. К. Сандровський, підкреслюючи роль дипломатії як такої в регулюванні міждержавних відносин, зазначав: «...За допомогою дипломатії встановлюються і підтримуються нормальні, спрямовані на зміцнення мирного співіснування і розвитку, відносини між ... державами ...» [1, с. 10]. Крім того, як вказував відомий американський дипломат Г. Кіссінджер, «дипломатія є мистецтвом стримувати силу» [2, с. 22].

Військова дипломатія та інститут військового аташату займають важливе місце у практиці міжнародного співробітництва держав. Необхідність виділення

військового аташату як окремого напрямку дипломатичної служби була викликана специфікою сфери його реалізації (військова сфера) та її значенням для забезпечення сталого функціонування держави. На сьогодні у вітчизняній науці міжнародного права вказаний інститут дипломатії залишається майже не дослідженим [3].

Система військового аташату (далі – ВАТ) зародилася в XVII ст. під час Тридцятирічної війни (1618–1648), коли герцог Ришельє відправив офіцерів армії за кордон Франції для здійснення зв'язків із союзними державами, спостереження за військовими приготуваннями, а також для збору розвідувальної інформації. У XVIII ст. отримала своє розповсюдження практика прикріплення військових аташе до дипломатичних посольств. У XIX ст. більшість держав вже використовувала військовий аташат, що втілював політику військового командування країни, зокрема із метою створення колоніальних імперій. У XX ст. значно змінилися функції військових аташе. Потреба у спеціальних дипломатичних посадовцях суттєво зросла у 50-х рр. із появою нових держав, істотним ускладненням системи озброєнь, що актуалізувало необхідність збору розвідувальних даних. Зміни в просторі безпеки, які відбулися по закінченні холодної війни, призвели до ускладнення завдань і підвищення відповідальності військових аташе, які стали відігравати ключову роль в оборонній дипломатії держав.

На сьогодні в міжнародному праві не існує спеціального міжнародного договору, що регламентує правовий статус військових аташе. Відтак на них поширюються норми Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р., за якою військові аташе належать до членів дипломатичного персоналу, користуються дипломатичними привілеями та імунітетами. При цьому у Конвенції немає окремого розділу, що визначає специфіку їх правового становища. Відтак, Конвенція *mutatis mutandis* застосовується як до «цивільних», так і до військових дипломатів. Виключенням є лише ст. 7, в якій міститься зауваження щодо призначення таких осіб на посаду. Зокрема, закріплюється: «... що стосується військових, військово-морських та військово-повітряних аташе, то держава перебування може запропонувати, щоб їх імена попередньо повідомлялись і узгоджувались». Тож на відміну від інших членів дипломатичного персоналу, військові аташе отримують консентман, який виступає в ролі згоди (агредана) на діяльність цієї посадової особи. Саме призначення має подвійний характер, тому що нота направляє до відомства закордонних справ та оборонного відомства, де розглядається його кандидатура. В цій ситуації основну відповідальність покладено на міністерства оборони.

За спеціальними угодами між зацікавленими державами можуть створюватися спеціальні військові місії, і, відповідно, основою їх функціонування є також Віденська конвенція про спеціальні місії 1969 р., яка також *mutatis mutandis* застосовується як до «цивільних», так і до військових дипломатів. Такі

місії можуть формуватися з різною метою, що має військово-політичний характер, найчастіше вони створюються для здійснення контролю за виконанням умов міжнародного договору. Наприклад, військові місії діяли в Індокитаї, забезпечуючи виконання умов Женевської угоди про припинення воєнних дій 1954 року. Робота місії була успішною, їй вдалося досягти нормалізації воєнно-політичного стану на півострові.

Окрім міжнародних нормативно-правових актів, функції військових аташе визначені внутрішнім законодавством країн. В Україні правову базу діяльності військового аташату у складі дипломатичного представництва (далі – ВАТ України) становлять Указ Президента України «Про затвердження положення про військових аташе та представників Міністерства оборони України при дипломатичних представництвах України» від 10.10.2008 р. № 918/2008; Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про порядок взаємовідносин між Міністерством оборони України, Генеральним штабом Збройних Сил України та військовими аташе іноземних держав і їх заступниками (помічниками), акредитованими в Україні» від 20.07.2015 № 348; Наказ Міністерства оборони України «Про здійснення міжнародного співробітництва Міністерством оборони України та Збройними Силами України» від 19.12.2017 р. № 665 та інші нормативно-правові акти.

На сьогодні ВАТ України представлений військовими (сухопутними), військово-морськими та військово-повітряними аташе, що є генералами й адміралами, які перебувають на військовій службі у Збройних Силах та є громадянами України. Вони призначаються наказом Міністра оборони після попередніх консультацій з МЗС України. Для вітчизняного ВАТ дипломатичних представництв України за кордоном характерним є подвійне підпорядкування Міноборони та МЗС України за провідної ролі оборонного відомства (підпорядкування військового аташату керівництву дипломатичного представництва переважно обмежується забезпеченням єдності зовнішньополітичного курсу акредитуючої держави), що в цілому є властиве для більшості країн світу (Франції, ФРН, Італії, Норвегії та ін.) [4, с. 173–174].

Згідно з Указом Президента України № 918/2008 ВАТ представляє інтереси України у воєнній, воєнно-політичній, військово-технічній, воєнно-економічній, інформаційній та екологічній сферах у державі перебування. До основних завдань ВАТ України належать: 1) представництво Міністерства оборони України у військових відомствах держав перебування; 2) розвиток співробітництва у військовій сфері між Україною і країною перебування шляхом підтримання відносини з відповідними державними органами та посадовими особами держави перебування, які уповноважені вирішувати питання у воєнній, воєнно-політичній, військово-технічній, воєнно-економічній, інформаційній та екологічній сферах; 3) збір, аналіз та повідомлення Міноборони України даних про кількісний склад збройних сил країни перебування, інших країн регіону або

тих, з якими держава має військові союзи; про устрій цих збройних сил, їх озброєння, розташування; військову промисловість, сировинну базу і економічний потенціал, необхідний для військової промисловості; транспортну мережу та енергетичну базу; політичні, військові та інші союзи країни перебування з іншими країнами, військові вищі навчальні заклади, спосіб навчання в них тощо; 4) надання консультацій та порад із військових питань главі дипломатичного представництва України; 5) сприяння роботі делегацій України за участю військовослужбовців Збройних Сил України, які прибули у службових справах до держави перебування, а також миротворчому контингенту, миротворчому персоналу, військовим підрозділам Збройних сил України на території держави перебування.

Відповідно до Наказу Міністерства оборони України від 20.07.2015 р. № 348 відповідальними за порядок взаємовідносин між Міністерством оборони України, Генеральним штабом Збройних Сил України та військовими аташе іноземних держав і їх заступниками (помічниками), акредитованими в Україні, є Департамент міжнародного оборонного співробітництва Міністерства оборони України, Головне управління військового співробітництва та миротворчих операцій Генерального штабу Збройних Сил України та управління міжнародного співробітництва Головного управління розвідки Міністерства оборони України.

Відповідно до цього Наказу держава, що акредитує, має заздалегідь погодити кандидатуру військового аташе з Українською Стороною шляхом направлення відповідної ноти до Міністерства закордонних справ України для узгодження кандидатури згідно зі встановленим порядком. Акредитація військових аташе як членів дипломатичного персоналу іноземних дипломатичних представництв в Україні здійснюється Міністерством закордонних справ України за погодженням з Міноборони.

Безпосередні контакти структурних підрозділів Міноборони, Генерального штабу, інших органів військового управління, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил України з військовими аташе здійснюються за належністю через Департамент міжнародного оборонного співробітництва, управління міжнародного співробітництва Головного управління розвідки та Головне управління військового співробітництва та миротворчих операцій. Такі контакти організовуються на підставі письмових звернень керівників зазначених органів (або письмових запитів військових аташе).

Обмін інформацією (документами) на інформаційні запити військових аташе здійснюється лише через Департамент міжнародного оборонного співробітництва або Головне управління військового співробітництва та миротворчих операцій.

Військові аташе можуть здійснювати візити до Департаменту міжнародного оборонного співробітництва в будь-який час протягом встановленого робочого

часу за попередньою домовленістю з відповідними посадовими особами Департаменту міжнародного оборонного співробітництва.

Візити військових аташе іноземних держав до Головного управління розвідки Міністерства оборони України погоджуються через управління міжнародного співробітництва Головного управління розвідки. Позапланові візити погоджуються в робочому порядку з уповноваженими посадовими особами Департаменту міжнародного оборонного співробітництва чи Головного управління військового співробітництва та миротворчих операцій відповідно.

Визначення місця військових аташе в ієрархії військових аташе в Міноборони здійснюється не за військовими званнями та видами Збройних Сил України, а за датою представлення керівництву Департаменту міжнародного оборонного співробітництва. Дуаєм корпусу військових аташе, як правило, є старший за військовим званням військовий аташе, який має найбільш тривалий термін акредитації з постійною резиденцією в Україні. Дуає одночасно може бути Президентом Київської асоціації військових аташе.

Взаємодію між Міноборони, Генеральним штабом, іншими органами військового управління, з'єднаннями, військовими частинами, військовими навчальними закладами, установами та організаціями Збройних Сил України і апаратами військових аташе іноземних держав організовують Департамент міжнародного оборонного співробітництва і Головне управління військового співробітництва та миротворчих операцій.

На сучасному етапі функціонування нашої держави міжнародне співробітництво України реалізується для забезпечення національних інтересів у зовнішньополітичній та воєнній сферах з метою встановлення, підтримання і розвитку зв'язків з відповідними структурами зарубіжних країн та міжнародними організаціями, а також ефективного використання потенціалу зовнішніх відносин Міноборони та Збройних Сил України. Інститут військової дипломатії має важливе значення як для захисту національних інтересів держави у військовій сфері, так і для зміцнення співробітництва на міжнародній арені.

Література:

1. Сандровский К. К. Дипломатическое право: Учебник для юридических институтов и факультетов. К.: Вища школа, 1981. 240 с.
2. Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика: к дипломатии для XXI века / Пер. с англ. М.: Ладомир, 2002. 352 с.
3. Зіняк Л. В. Міжнародно-правові засади військового співробітництва України: моногр. Х.: ТОВ «Оберіг», 2017. 238 с.
4. Федчишин С. А. Дипломатичне представництво України за кордоном: сучасні проблеми організації та правового забезпечення: моногр. Х.: Вид-во «ФІНН», 2011. 264 с.

РОЛЬ ДИПЛОМАТІВ У ПИТАННЯХ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ

Калашник Олена Миколаївна,

доцент кафедри приватного та публічного права
факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка,
адвокат, член Комітету захисту прав та гарантій адвокатської діяльності
при Національній асоціації адвокатів України кандидат юридичних наук,
consigliery@ukr.net

Часто, людина у країні свого походження стикається зі значними складнощами через свої релігійні, політичні погляди та переконання, через належність до певної соціальної групи, національності, а також через систематичне порушення своїх прав. У зв'язку з цим, життя такої людини у своїй країні походження не видається можливим через постійні її утиски, переслідування, катування, тортури, нелюдське поводження, а часом, і через небезпеку втратити своє життя. Тому, питання правового регулювання статусу біженців викликає широкий інтерес як у громадськості, у цілому, так і в дипломатів.

Відповідно до Закону України «Про дипломатичну службу» серед основних функцій органів дипломатичної служби, зокрема, є: служіння Українському народу; забезпечення національних інтересів і міжнародної безпеки України шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з іноземними державами і міжнародними організаціями за загальновизнаними принципами та нормами міжнародного права; забезпечення єдності зовнішньополітичного курсу держави; здійснення зовнішньополітичної діяльності держави; забезпечення координації діяльності, що здійснюється державними органами у сфері зовнішніх зносин; організація проведення переговорів, а також участь у підготовці укладення міжнародних договорів України; підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері міжнародних відносин; сприяння державним органам у частині здійснення ними зовнішніх зносин, надання їм відповідної методичної, консультаційної та інформаційної допомоги, дотримання міжнародних зобов'язань України; поширення інформації про Україну за кордоном; забезпечення розвитку зв'язків із закордонними українцями та їх громадськими об'єднаннями; інші функції відповідно до законодавства України [3]. Тобто, дипломати, фактично, задіяні у питаннях правового регулювання статусу біженців.

Так, на сьогодні, основними міжнародними нормативно-правовими актами, що регулюють питання статусу біженців є: Конвенція про статус біженців 1951 року, ратифікована Законом України № 2942-III від 10 січня 2002 року, яка розтлумачена у Керівництві з процедур і критеріїв визначення статусу біженця за Конвенцією про статус біженців 1951 року та Протоколу до неї 1967 року, які є

обов'язковим для національних суб'єктів владних повноважень, зокрема, в силу положень Угоди між Урядом України та Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців від 23 вересня 1999 року, ратифікованої Законом України № 1185-14 від 21 жовтня 1999 року; Протокол до Конвенції 1967 року, ратифікований Законом України №2942-III від 10 січня 2002 року; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року, ратифіковані Законами України № 3484-XI від 26 січня 1987 року та 234-XIV від 05 листопада 1998 року.

Що ж стосується національного законодавства, то основними нормативно-правовими актами, які регулюють питання правового статусу біженців є: Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477-IV від 23 лютого 2006 року, згідно норм ст. 17 якого, положення Європейської конвенції та практика Європейського Суду з прав людини є джерелом права в Україні; Закон України «Про біженців або осіб, які потребують додаткового захисту або тимчасового захисту» № 3671-VI від 08 липня 2011 року; Правила розгляду заяв та оформлення документів, необхідних для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, втрату і позбавлення статусу біженця та додаткового захисту і скасування рішення про визнання особи біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, затверджені наказом Міністерства внутрішніх справ України № 649 від 07 вересня 2011 року.

Відповідно до положень статті 1 Конвенції про статус біженців 1951 року та Протоколу до неї 1967 року термін «біженець» означає особу, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань [1; 2].

Таке саме визначення терміну «біженець» міститься й у п. 1 ст. 1 Закону України «Про біженців або осіб, які потребують додаткового захисту або тимчасового захисту», згідно положень якого, біженець – особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом

внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань [4].

Відповідно до положень п. 13 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про біженців або осіб, які потребують додаткового захисту або тимчасового захисту», особа, яка потребує додаткового захисту – особа, яка не є біженцем відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та цього Закону, але потребує захисту, оскільки така особа змушена була прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання або загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини і не може чи не бажає повернутися до такої країни внаслідок зазначених побоювань [4].

Враховуючи такі підходи до визначення поняття «біженець», Україна, у разі, якщо вбачається зі звітів та доповідей міжнародних правозахисних організацій, що у країні походження шукач захисту зазнає переслідувань з боку своєї держави та ризикує бути підданими тортурам, нелюдському або такому, що принижує гідність поводженню або покаранню, визнає таку особу біженцем або особою, що потребує додаткового захисту. Адже, відмова у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту таку особу, може тягти за собою порушення вимог міжнародних та національних нормативно-правових актів, а саме: статтю 28 Конституції України в частині заборони катувань; статтю 3 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання в частині заборони державам-учасницям висилати, повертати чи видавати будь-яку особу іншій державі, якщо є серйозні підстави вважати, що їй може загрожувати там застосування катувань; статтю 3 Конвенції проти катувань та інших жорстоких або нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання, де зазначено, що для визначення наявності таких підстав компетентні власті беруть до уваги всі обставини, що стосуються справи, включаючи, у відповідних випадках, існування в даній державі постійної практики брутальних і масових порушень прав людини та інші.

Проте, враховуючи практику, що склалася в Україні, Державна міграційна служба України, у переважній більшості, відмовляє шукачам захисту у визнанні їх біженцями. Однак, шукачі захисту є вкрай вразливою категорією населення, через це, дипломатичні працівники, на виконання своїх функцій, мають всіляко сприяти забезпеченню координації діяльності, що здійснюється державними органами у сфері зовнішніх зносин та організації проведення переговорів в цьому напрямку з метою забезпечення прав людини у відповідності до ратифікованих міжнародних нормативно-правових актів.

Література:

1. Конвенція про статус біженців: Міжнародний документ від 28 липня 1951 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011 (дата звернення: 10.11.2018).
2. Протокол щодо статусу біженців: Міжнародний документ від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363 (дата звернення: 10.11.2018).
3. Про дипломатичну службу: Закон України від 7 червня 2018 року № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19> (дата звернення: 10.11.2018).
4. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 року № 3671-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17> (дата звернення: 10.11.2018).

САНКЦІЇ США ПРОТИ ІРАНУ: ПОРУШЕННЯ ОСНОВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Кальченко Владислав Юрійович

студент 3-го курсу факультет міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
e-mail: vlad759909@gmail.com

Про правовий нігілізм часто говорять на найвищому рівні: ми стикаємося з тотальною недооцінкою права, і саме з цим пов'язані всі труднощі, які переживає наше суспільство. Прагнення довільно перекроїти існуючу юридичну систему та маніпулювання правовою матерією призводять до глобальних політичних і соціально-економічних прорахунків.

Третього жовтня 2018 року радник президента США з питань національної безпеки Джон Болтон заявив, що США виходять із Факультативного протоколу до Віденської конвенції про дипломатичні відносини 1961 року. Він заявив, що Вашингтон розпочинає перегляд усіх міжнародних угод, які можуть ввести Сполучені Штати під нібито зобов'язуючу юрисдикцію з врегулювання спорів у Міжнародному суді. При цьому США не мають наміру виходити з самої конвенції. Згідно з протоколом, сторони, які підписали його, зобов'язуються вирішувати суперечки між державами, що стосуються Віденської конвенції, в Суді ООН [1].

Того ж дня держсекретар Майкл Помпео заявив про вихід США з Договору про дружбу з Іраном 1955 року і звинуватив Тегеран у використанні судового органу ООН в політичних цілях. Як відзначають експерти, сьогоднішні рішення американського керівництва щодо міжнародних договорів відображають ігнорування норм міжнародного права з боку адміністрації Трампа [2].

Актуальність даної роботи визначається тим, що напруга у відносинах між США та Іраном може спровокувати Вашингтон до виходу з-під юрисдикції

Міжнародного суду ООН, а правовий нігілізм з боку Білого дому може призвести до руйнування основ міжнародно-правових відносин.

Іран і "шістка" міжнародних посередників (Росія, США, Великобританія, Китай, Франція, Німеччина) 14 липня 2015 року досягли історичної угоди про врегулювання багаторічної ядерної проблеми іранського атома: був прийнятий Спільний комплексний план дій (СВПД), виконання якого знімало з Ірану введені раніше економічні та фінансові санкції з боку Ради Безпеки ООН, США і Євросоюзу [3].

Початок напруги у відносинах між США та Іраном настав у травні 2018 року, коли США вийшли з ядерної угоди 2015 року в односторонньому порядку. Президент Дональд Трамп заявив, що Іран продовжує розробку ядерної зброї, тим самим порушуючи план дій угоди. У серпні 2018 року вступили американські санкції проти Ірану: під заборону потрапила торгівля з Іраном золотом і дорогоцінними металами, алюмінієм і сталлю, вугіллям і графітом; були припинені операції з іранською валютою і борговими зобов'язаннями; заборонена купівля доларів США іранським урядом.

5 листопада 2018 року почався другий етап санкцій - за словами міністра фінансів США Мнучина Стівена, новий пакет антиіранських санкцій є найпотужнішим з усіх, які існували досі. Його головною метою є іранська нафтова промисловість, яка забезпечує Тегерану приблизно третину всіх державних доходів. Крім того, під санкції потрапили повітряне і морське сполучення Ірану та банківський сектор. 12 листопада 2018 року міжнародна система передачі фінансової інформації SWIFT поінформувала владу США про відключення іранського Центрального банку та інших фінансових інституцій цієї країни від свого сервісу обміну повідомленнями. В свою чергу іранські лідери вже заявили про "економічну війну", яку країна витримає [4].

Країни, що підписали угоду про іранську ядерну програму, заявили, що організують новий платіжний механізм для торгівлі з Тегераном. Він дозволить ЄС, Росії і Китаю торгувати з Іраном в обхід санкцій Вашингтона.

За словами глави дипломатії Європейського Союзу Федеріки Могеріні, новий платіжний механізм допоможе представникам європейського і світового бізнесу, а також нафтовим компаніям, торгувати з Іраном, не покладаючись на американський ринок і американську валюту. Мова може йти про створення бартерної системи, схожої на ту, що існувала в Радянському Союзі під час холодної війни: іранська нафта може обмінюватися на європейські товари без використання грошей. Рішення про створення нового платіжного механізму торгівлі з Іраном було прийнято після офіційної зустрічі за участю представників Великобританії, Франції, Німеччини, Китаю, Росії та Ірану [5].

На сьогодні Іран обурений поведінкою Вашингтона і його одностороннім виходом з ядерної угоди. Тегеран заявляє, що має намір і надалі виконувати умови ядерної угоди разом з іншими учасниками. Влада звинувачує США в підриві

міжнародних договорів і невиконанні зобов'язань у рамках угоди. Фахівці вважають, що Іран не буде сидіти склавши руки і піде на заходи: країна може спробувати виконати свою погрозу перекрити нафтову торгівлю через Ормузьку протоку – а це дуже серйозні родовища, які знаходяться на його берегах, і тоді удар по світовій економіці буде дійсно масштабним [3].

Через тиск і агресивну риторику США у Тегерана не залишалося іншого вибору, окрім звернення до Гаагського міжнародного суду, який заснований Статутом ООН для досягнення однієї з головних цілей ООН «проводити мирними засобами, у згоді з принципами справедливості і міжнародного права, владнання або вирішення міжнародних спорів або ситуацій, які можуть призвести до порушення миру» [2].

Пік напруги у відносинах між США та Іраном настав 16 липня 2018 року, коли Тегеран подав скаргу до Міжнародного суду ООН, щоб залучити Вашингтон до відповідальності за незаконне повторне введення санкцій в односторонньому порядку. Мета, про яку заявили представники Ірану, - повне скасування антиіранських санкцій, які суперечать міжнародному праву. Глава МЗС Ірану заявив: «Незважаючи на те, що США проявляють неповагу до дипломатії та своїм юридичним зобов'язанням, Іран залишається прихильний верховенства закону. Важливо виступити проти їх (США) звички порушувати міжнародне право» [6].

Об'єктом спору стали можливі порушення Сполученими Штатами Угоди між Іраном і США "Про дружбу, економічні відносини і консульські права" від 1955 року. Ця угода закріплювала правовий принцип найбільшого сприяння у відношенні фізичних і юридичних осіб з обох сторін, а також було направлено на зміцнення торговельних зв'язків між двома країнами. У Тегерані наполягають, що санкції, відновлені США, порушують цей правовий принцип, а політика Трампа є відвертою економічною агресією проти Ірану.

США попросили Міжнародний суд ООН відхилити вимогу Ірану повернути кошти в розмірі 1,75 млрд. дол. США, що зберігаються в американських банках та були заморожені у 2016 році на вимогу американських судів. Представник Ірану з юридичних питань заявив, що Тегеран був змушений звернутися в суд ООН, оскільки США не надають іранським компаніям "свободу розпоряджатися своєю власністю", а також "свободу доступу до американських судів" [7].

Слухання проходили у суді ООН з 27 по 30 серпня 2018 року, після чого 3 жовтня 2018 року суд виніс попереднє рішення по справі. Міжнародний суд ООН частково задовольнив позов Ірану до США з приводу відновлення санкцій. На думку суду, Тегеран і Вашингтон не вжили достатніх заходів для врегулювання спору дипломатичним шляхом. Судова інстанція закликала сторони утриматися від дій, які можуть ускладнити врегулювання спору за позовом. У рішенні йдеться, що у відповідності з положеннями Договору про дружбу від 1955 року, США повинні усунути всі перешкоди, які з'явилися після 8 травня 2018 року, для вільного експорту в Іран медикаментів і медичного обладнання, мінеральних

добрих та сільськогосподарської продукції, запчастин та устаткування, зокрема, для забезпечення технічної справності і ремонту, необхідних для безпеки цивільної авіації. Крім цього, суд постановив, що США не повинні перешкоджати видачі ліцензій та дозволів, а також обмежувати платежі та грошові перекази, якщо вони стосуються вищезазначених товарів та послуг [8].

Варто зауважити, що рішення Міжнародного суду є обов'язковими до виконання, але які наслідки, якщо яка-небудь зі сторін відмовляється підкоритися? У цьому випадку будь-яка з сторін має право підняти питання в Раді Безпеки ООН, тому що Статут ООН наділяє Раду Безпеки повноваженнями приймати рішення про те, як забезпечити виконання вердикту Суду. Історія не знає подібних прецедентів. Країни світу завжди виконували рішення суду, перш за все, тому, що юрисдикція Гаагського міжнародного суду ООН над абиякою справою заснована на згоді держав [2].

Виходячи з викладеного, варто сказати, що рішення США вийти з угод, пов'язаних з Міжнародним судом ООН, і Договору про дружбу з Іраном - прямий наслідок проміжного вердикту судової інстанції ООН.

Історія свідчить, що США неодноразово застосовували санкції проти Ірану, заохочуючи до цього світову спільноту. Ресурсне багатство Ірану на нафту й газ та сировинна орієнтація експорту робить цю країну надзвичайно важливою для світової економіки. Санкції лягають важким тягарем не тільки на Іран, але і на інші, економічно пов'язані із ним країни.

Статистичні дані визначають, що кожного разу після відміни санкцій Іран як «магніт» притягує до себе іноземні інвестиції і його економіка починає зростати. Думка експертів однозначна, для міжнародного співтовариства набагато розумніше не доводити ситуацію до стадії збройного конфлікту, а сконцентруватися на мирних судових рішеннях цієї проблеми.

Іран зараз залишається єдиною країною Близького і Середнього Сходу, що надає реальну протидію прагненню США до повного охоплення регіону своїм військовим і економічним впливом. Тому, безвідповідальна поведінка Сполучених Штатів вимагає колективного реагування міжнародного співтовариства на підтримку верховенства закону, запобігання підризу дипломатії та захисту багатосторонності правовідносин.

Література:

1. США оголосили перегляд міжнародних угод, що можуть привести до Суду ООН. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/10/4/7087740/> (дата звернення 10.11.2018).
2. «Правовой нигилизм»: к чему может привести выход США из-под юрисдикции Международного суда ООН и из договора с Ираном. URL: <https://russian.rt.com/world/article/560775-mezhdunarodnyi-sud-onn-iran-sankcii-ssha> (дата звернення 10.11.2018).
3. Експерт назвал цель санкций США против Ирана. *РИА Новости*. URL: <https://ria.ru/world/20181106/1532164888.html> (дата звернення 12.11.2018).

4. Нефтяная месть: насколько санкции США против Ирана эффективны и на что повлияют. 24 Канал. URL: https://24tv.ua/ru/neftjanaja_mest_naskolko_sankcii_sshi_protiv_irana_jeffektivny_i_na_chno_povlijajut_n1059507 (дата звернення 12.11.2018).

5. Европа, Россия и Китай придумали, как обойти санкции США против Ирана. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-45638066> (дата звернення 11.11.2018).

6. Международный суд ООН принял иск Ирана против США. URL: <https://easaily.com/ru/news/2018/07/17/mezhdunarodnyy-sud-onn-prinyal-isk-irana-protiv-ssha> (дата звернення 11.11.2018)

7. Иран в Международном суде ООН обвинил США в отчуждении собственности своих компаний. URL: <https://www.interfax.ru/world/632702> (дата звернення 14.11.2018)

8. Иск Ирана против США в Гаагском международном суде ООН. *Голос Америки*. URL: <https://www.golos-ameriki.ru/a/pkg-cta-un-court-iran-vs-us--agust-28-2018/4546440.html> (дата звернення 10.11.2018)

Науковий керівник: Дерід Ірина Олександрівна, канд. економ. наук., доцент, завідувач кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ВЫДАЮЩИЙСЯ ИСТОРИК В. К. НАДЛЕР: АКТУАЛЬНОСТЬ ЕГО НАСЛЕДИЯ ДЛЯ ИЗУЧЕНИЯ ЕВРОПЕЙСКИХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Каплин Александр Дмитриевич,
профессор кафедры историографии, источниковедения и археологии,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
доктор исторических наук, профессор,
kaplin988@gmail.com

Харченко Игорь Михайлович,
доцент кафедры международных отношений,
международной информации и безопасности
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
кандидат технических наук, доцент,
igor_64@ukr.net

В. К. Надлер принадлежит к числу выдающихся историков-международников, но наследие его пока еще малоизвестно даже специалистам. Ниже мы предлагаем краткий очерк его жизни и наследия.

15/28 декабря 1840 г. в семье харьковского провизора, обрусевшего немца Карла Надлера родился сын Василий. «Получив домашнее воспитание у родителя своего», как вспоминал впоследствии Василий Карлович, а затем в учебном

заведении Цобеля, он выдержал вступительный экзамен в университет и в 1857 г. стал студентом историко-филологического факультета [1, с. 283].

Закончив в 1862 г. университет, уже через два года, в возрасте 23-х лет В. К. Надлер защищает в Петербурге магистерскую диссертацию и единогласно избирается доцентом всеобщей истории в родном университете. Через три года он защищает уже докторскую диссертацию, а в 28 лет становится ординарным профессором. Для сегодняшнего времени в области исторических наук – это немыслимое явление. Правда, в XIX столетии такое бывало. Вспомним хотя бы старшего коллегу и наставника В.К.Надлера – профессора П. А. Лавровского (1827-1886), удостоенного докторской степени в 1854 г., а впоследствии (1869 г.) ставшего первым ректором Варшавского университета.

Уже магистерское сочинение В.К. Надлера «Причины и первые проявления оппозиции католицизму в Чехии и Западной Европе в XIV и начале XV в.» вызвало неравнодушные отзывы, а докторская диссертация «Адальберт Бременский, правитель Германии в молодые годы Генриха IV» была единодушно признана значительным вкладом в науку. И спустя более чем столетие высокую оценку этого сочинения продолжают разделять современные историки [3, с. 137–138].

С 1869 г. Василий Карлович становится секретарём, а с 1875 г. – деканом историко-филологического факультета Харьковского университета. Этот пост он занимал до самого своего отъезда в Одессу в 1891 г. Кроме этого, временами исполнял и обязанности ректора. Был В. К. Надлер и одним из инициаторов создания и первым председателем Харьковского историко-филологического общества.

Большая часть собственно научных трудов В. К. Надлера до начала 1880-х гг. главным образом была посвящена средневековой истории. Хотя и здесь поражает диапазон интересов и широта охвата материалов: от «Императора Оттона III и его времени» до «Османских турок и балканских славян во второй половине XIV века». Его интересует и «Каннибализм в греческих мифах», и «Состояние Западной Европы в конце IX и начале X столетия», и «Культурная жизнь арабов..», и Юстиниан, и многое другое..

Но с конца 1870-х гг. занятия Василия Карловича постепенно сосредотачиваются преимущественно на новейшей истории, как всеобщей, так и русской. Главным трудом этих усилий явилось фундаментальное 5-томное (более чем 2300-страничное) сочинение «Император Александр I и идея Священного союза», где была представлена живописнейшая картина российско-европейской истории 1812–1815 гг. с экскурсами в предшествовавшие и последующие времена и события [4]. С 1884 г. благодаря усилиям одного из знаменитых православных издателей архиепископа Харьковского и Ахтырского Амвросия (Ключарева) начал выходить сразу приобретший широкую известность журнал «Вера и Разум». Его сотрудником и стал В. К. Надлер, именно здесь печатая впервые свой

самый значительный труд, который тут же стал известен далеко за пределами Харькова.

Вот что сообщал обер-прокурор Святейшего Синода К.П. Победоносцев Государю Императору Александру III в письме из Ораниенбаума (24 июня 1884 г.): «Рассчитывая, что покуда длится путешествие, у Вашего Величества может быть более досуга, нежели в обыкновенное время, позволяю себе с последним курьером переслать прилагаемые три книжки харьковского журнала «Вера и Разум» и обратить Ваше внимание на помещенные здесь статьи проф. Надлера «О религиозном развитии Императора Александра I». Статьи хорошо написаны и очень интересны и поучительны. Они содержат в себе печальную повесть о роковых недоразумениях высшего правящего сословия, о народе и его потребностях, – недоразумениях, коими наполнена новая история России с XVIII столетия» [Цит. по: 5, с. 395].

С выходом уже отдельных томов сочинения В. К. Надлера интерес широкой публики и специалистов всё более возрастал. Не замедлили появиться и рецензии. Так, П.Н. Милюков («П.М.» [6].), не мог согласиться с выводом В.К. Надлера о том, что идея Священного союза была единственной до начала XIX в. «серьёзной и искренней попыткой организовать международные отношения на чистых началах христианской нравственности» [4, т. I, с. 3]. Правда, такая попытка Александра I вызвала «лишь всеобщее противодействие». На «печальную историю этой попытки» и обращал внимание В. К. Надлер (и эту «печальную повесть» так глубоко прочувствовал К. П. Победоносцев!).

Надо отдать должное не только эрудиции автора, но и его смелости. По его мнению, «всякий современный газетчик и кропатель передовых статей считает своим долгом глумиться и над идеею Священного союза, и над попыткой его осуществления».

Неравнодушие В. К. Надлера и последовательность в обосновании принятого направления в оценках, манера изложения материала (о его слоге даже оппоненты вынуждены были неоднократно повторять «превосходный», «увлекательный и живой рассказ» и т.д.) обеспечили автору всероссийскую известность и признание широких читательских кругов (пятитомник практически параллельно издавался и в Риге (1886–1892).

Надо заметить, что и преподавателем, лектором, рассказчиком В. К. Надлер был удивительным. Тексты своих многочисленных лекций он никогда не записывал (за исключением первой пробной в университете) [1, с. 44]. И только благодаря своим ревностным слушателям увидели свет его обширные курсы по русской истории (общий объём литографии около 1500 страниц) и средних веков.

Кроме службы в университете В. К. Надлер преподавал историю и географию в харьковских женских гимназиях, произносил публичные речи, которые впоследствии становились и самостоятельными научными сочинениями. Его чтение привлекало массу публики. В Харькове долго помнили целый лекционный

публичный курс по истории XIX века, который впоследствии лёг в основу изданной им книги «Меттерних и европейская реакция» (Х., 1882). Но харьковцам было любопытно послушать не только о политике, но и например о «мифическом элементе в истории». Сотрудничал В.К. Надлер помимо «Веры и Разума» в других харьковских, столичных изданиях. Знали и уважали его в Петербурге, Риге, Одессе, Киеве..

Василий Карлович обладал редкой памятью, умел работать чрезвычайно быстро и основательно даже по меркам того трудолюбивого времени. По воспоминаниям В.П. Бузескула, писал он обыкновенно сразу, не переделывая написанного, не подбирая выражений, без всякого видимого труда [1, с. 42]. Никогда не делал заранее выписок или каких-либо заметок: громадная память удерживала всё необходимое и существенное. В этом находили причину свободы и увлекательности изложения даже строго научных сочинений В.К. Надлера.

Но в то же время: и в трудах, и в жизни он никогда не гнался за эффектом. И его поведение, и его красноречие было простым и естественным. И что чрезвычайно важно, по мнению коллег – педантизм и сухой формализм (при его-то многолетних административных заботах!) были ему совершенно чужды, равно как и мелочное самолюбие и мстительность [1, с. 44].

Как отмечалось выше, магистерскую диссертацию В.К. Надлер защищал в столице империи, в том числе и по причине разногласий со своим старшим коллегой М.Н. Петровым. Но это не сделало их врагами или недоброжелателями. И никто иной, как Василий Карлович, подготовил и выпустил в свет под своей общей редакцией известные «Лекции по всемирной истории» покойного М.Н. Петрова. Причём 2-й том он обработал и дополнил, перевёл и отрывки из всемирной истории Ранке [2, с. 287].

Жизнь В.К. Надлера была насыщенной и напряжённой, но крепкое здоровье позволяло совершать трудновыполнимые дела. В 48 лет – он заслуженный профессор. Однако обстоятельства вынуждают его оставить родной город и переехать в январе 1891 г. в Одессу, где он возглавил историко-филологический факультет Новороссийского университета.

Тревоги и заботы, случившиеся с ним во время переезда и на новом месте, привели к болезни сердца и лёгких. Но В. К. Надлер по-прежнему неустанно продолжает трудиться. Одна за другой появляются его статьи о Дюке де-Решилье и др. В 1892 г. завершается печатание труда об Александре I – выходит самый обширный 5-й том. Новому декану поручают написать к юбилею Одессы историю города. Но смертельный недуг останавливает столь благотворную деятельность. 31 марта / 13 апреля 1894 г. 53 лет от роду В.К. Надлер завершает свой земной путь. О чём на следующий день, ссылаясь на «частные сведения», сообщила харьковская пресса.

Похороны Василия Карловича состоялись в Одессе 2/15 апреля. В университете отменили занятия. Панихида была отслужена в университетской церкви.

За гробом шёл городской голова Г. Г. Маразли. Несли гроб студенты, для которых В. К. Надлер «был всегдашним и искренним печальником и заступником». В часовне старого христианского кладбища гроб находился до получения особого разрешения об отправке его в Харьков. Спустя почти полтора месяца в газете «Южный край» от 15/28 мая в разделе «Местная хроника» сообщалось: «.. Вчера же утром прах покойного профессора после панихиды <..> был перенесен на Городское кладбище, где, по желанию покойного, и предано земле» [7].

О вкладе В. Н. Надлера в науку, его человеческих качествах было сказано тогда немало добрых слов, в том числе и его талантливыми учениками, известными учёными В. П. Бузескулом и А. С. Вязигиным [2, 8]. Однако «Советская историческая энциклопедия» не посчитала нужным даже упомянуть имя выдающегося историка.

В настоящем докладе нами не ставилась задача идеализации В. К. Надлера, его научного наследия, гражданской позиции. Мы напомнили из жизни истинного труженика, историка-международника факты, которые будут нелишними и для современных специалистов в области международных отношений.

Литература:

1. Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805–1905) / Харьковский Императорский университет. Историко-филологический факультет; под ред. М. Г. Халанского, Д. И. Багалея. Харьков: Типография Адольфа Дарре, 1908. VIII, 168, 390, XII с.
2. Бузескул В. П. В. К. Надлер (некролог). *Журнал Министерства Народного Просвещения*. 1894. № 5. С.40–45.
3. Схід-Захід: іст.-культурол. зб. Харків: Майдан, 1999. 312 с.
4. Надлер В. К. Император Александр I и идея Священного союза. Тт. 1–5. Рига, 1886 – 1892.
5. Победоносцев К. П. Великая ложь нашего времени. М: Русская книга, 1993. 639 с.
6. Милюков П. М. Новый историк двенадцатого года. *Русская мысль*. 1887. № 2. С.145–154.
7. Харьков и губерния на страницах газеты «Южный край» (1880–1918). Часть 4 (1894–1896) / Харьк. гос. науч. б-ка им. В. Г. Короленко; Сост.: Т. В. Гологорская и др. Х., 2005. 258 с.
8. Вязигин А. С. Воспоминания о В. К. Надлере. *Харьковские губернские ведомости*. 1894. № 86. С. 2.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМИН УКРАЇНИ ТА СЕРБІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН

Карталія Дарія Міле,

студентка 2 курсу факультету консалтингу і міжнародного бізнесу,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
daria.kartaliya25@gmail.com

На сучасному етапі існування міжнародних відносин розвиток двосторонніх взаємин посідає важливе місце у системі зовнішньополітичної діяльності будь-якої держави, зокрема України та Республіки Сербія. Якщо звернутися до даних Державної служби статистики України, то за підсумками 2017 року двостороння торгівля товарами та послугами між Україною та Сербією склала 319 млн. дол. США, збільшившись у порівнянні з 2016 роком на 13,5%. Що стосується культурно-гуманітарного напрямку двосторонніх відносин, то він традиційно розвивається найбільш активно, оскільки базується в основному на спільності історичних і культурних зв'язків українців та сербів. Так, завдяки суттєвому збільшенню фінансування за бюджетною програмою 1401110 в частині закордонних українців і введенню частини по іміджевих проектах в 2016–2018 році відбувся значний прорив у культурній, освітній та науковій сфері двосторонніх відносин. Не можна залишити поза увагою й співробітництво між регіонами України та регіонами Сербії, чому сприяють ряд чинних двосторонніх документів про співробітництво між регіонами двох країн [3].

Проте варто зробити акцент на тому, що наріжним каменем всієї системи міждержавних відносин є дипломатичні відносини. Слушним є визначення дипломатії, що дає Англійський дипломат Ернест Сатоу: «Це – застосування розуму й такту щодо ведення офіційних відносин між урядами незалежних держав [4]. Слід зазначити, що дипломатичні відносини між Україною і колишньою Союзнаю Республікою Югославія було встановлено ще 15 квітня 1994 року, а на сьогоднішній день Україна підтримує дипломатичні відносини з Республікою Сербія на рівні посольств. Проте, незважаючи на наявність співробітництва між державами у економічній, соціальній, культурній науково-технічній сферах, питання характеру політичного діалогу між країнами немає однозначної відповіді.

Отже, метою даного дослідження є визначення проблем та перспектив розвитку українсько-сербських взаємин крізь призму дипломатичних відносин.

Перш за все, необхідно відмітити, що на сьогоднішній день Україна та Сербія створили значну договірно-правову базу двосторонніх відносин. Так, станом на 2018 рік в українсько-сербських відносинах діє 73 документи, у т. ч. 4 міждержавних, 18 міжурядових, 23 міжвідомчих, 6 міжрегіональних угод, 10 меморандумів та 12 протоколів, забезпечуючи, в цілому, правове регулювання співробітництва у політичній, торговельно-економічній та гуманітарній сферах [2].

Проте, окрім закріплення порядку регулювання відносин в тій чи іншій сфері суспільного життя на рівні норм, на безпосередню реалізацію та подальший вектор розвитку українсько-сербських відносин впливає й загальна політична та економічна ситуації в світі. Зокрема не можна залишити поза увагою ситуацію, коли український посол в Сербії Олександр Александрович значно посилив напруження між двома країнами, коли на початку листопада 2017 року оприлюднив звинувачення щодо дій Росії у використанні пропаганди та безпекових служб у заохочуванні сербського народу бути налаштованим проти Києва [5]. У відповідь МЗС Сербії розкритикувало слова українського дипломата та навело приклади, коли голосування України в ООН також суперечило інтересам Сербії, звинувативши при цьому Україну «в підтримці позицій західних країн, які прагнуть змінити рамки міжнародної місії ООН у Косові». Незабаром Державний секретар МЗС Сербії Івіца Тончев не забув нагадати, що роль послів полягає в поліпшенні двосторонніх відносин, головним чином політичних і економічних. Таким чином, у 2018 році під час зустрічі глави двох держав, а саме Петро Порошенко та Олександр Вучич погодилися з важливістю неухильного дотримання принципів суверенітету та територіальної цілісності. Порошенко та Вучич приділили також увагу питанням співпраці в рамках міжнародних організацій, а також взаємодії в гуманітарній сфері.

Незважаючи на оптимістичний тон офіційного прес-релізу адміністрації українського президента, сьогодення міжнародних відносин між Україною та Сербією перебуває під великим тиском з боку інших країн та міжнародних організацій. Але щодо дипломатичних зв'язків, офіційний Белград не визнає російську анексію Криму, адже не хоче давати приводу для легітимації самопроголошеної республіки Косово. В Організації Об'єднаних Націй сербська делегація регулярно голосує з проросійських позицій – зокрема, виступає проти ухвалення документів, які засуджують дії РФ на анексованому півострові [5]. Наприклад, 19 грудня 2017 року, коли Генеральна асамблея ООН затвердила резолюцію «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, Україна», Сербія голосувала «проти» разом з такими країнами, як Вірменія, Венесуела, Білорусь, Болівія, Бурунді, Камбоджа, Китай, Куба, Північна Корея, Еритрея, Індія, Іран, Казахстан, Киргизстан, М'янма, Нікарагуа, Філіппіни, Росія, Південна Африка, Судан, Сирія, Таджикистан, Уганда, Узбекистан, Зімбабве [6].

Таким чином, напружена політична ситуація у відносинах України та Сербії свідчить про те, що дипломатичний конфлікт України та Сербії досі не вичерпаний, але припинений на певний термін. На порядку денному МЗС України розглядає питання щодо подальших дипломатичних зносин України та Сербії, згідно якого підтримка Сербією дій Російської Федерації розглядається як перешкодження нормам та принципам міжнародного права, адже орієнтованість Сербії на вступ до ЄС і схвалення окупаційних та воєнних дій РФ в Україні зовсім

не є обґрунтованими. Перспектива розвитку відносин між даними державами полягає у застосуванні належного дипломатичного підходу. Адже дійсно, роль дипломатії, а відтак й дипломата, з огляду на об'єктивні обставини, в наш час незмірно зросла, бо саме дипломатичні відносини мають на меті: встановлення ефективних формул компромісу, подолання конфліктів, попередження негативного розвитку подій, а також надання урядам і президентам бездоганно зважених пропозицій та слушних порад [5].

Література:

1. Визначення поняття «дипломатія». Роль дипломатії на початку XXI ст. у вирішенні глобальних проблем сучасності. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/DKS/05.htm> (дата звернення: 15.11.2018).
2. Договірні-правова база між Україною та Сербією. Посольство України в Республіці Сербія. URL: <https://serbia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-n/legal-acts#> (дата звернення: 15.11.2018).
3. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Сербією. *Посольство України в Республіці Сербія*. URL: <https://serbia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-n/culture> (дата звернення: 14.11.2018).
4. Никольсон Г. Дипломатия / пер. с англ. под ред. и спредисловием А. А. Трояновского. Москва: «Книга по требованию». 1941. 153 с. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=false> (дата звернення: 14.11.2018).
5. Українсько-сербський конфлікт: Белград терміново викликає посла з Києва. *Європейська правда*. 8 листопада 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/11/8/7073391/> (дата звернення: 15.11.2018).
6. У МЗС розповіли подробиці про ухвалену в ООН резолюцію щодо Криму. *АрмуUA. Аналітично-інформаційний портал*. Листопад 15, 2017. URL: <https://www.armyua.com.ua/informden-14-listopada-4/> (дата звернення: 15.11.2018).

Науковий керівник: Доценко Олена Михайлівна, канд. юрид. наук., доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

A WIDE FIELD: EUROPEAN DIPLOMACY IN THE ARCTIC

Stefan Kirchner,

Dos. Dr. Stefan Kirchner, MJL, Assessor jur.,
Associate Professor of Arctic Law at the Arctic Centre,
University of Lapland in Rovaniemi, Finland,
stefan.kirchner@ulapland.fi

Introduction.

Already since the Cold War, the Arctic is a space of international cooperation across political divides. At least since *Mikhail Gorbachev's* Murmansk speech (Gorbachev, 1987), the Arctic has become a space of cooperation, rather than confrontation. In this text it will be shown how European states and non-state actors are involved in international cooperation in the Arctic and what this cooperation means for non-Arctic states, in particular Ukraine. Due to globalization, technical developments and climate change, the Arctic is receiving the increasing attention of actors outside the region. Key issues in this regard concern for example the rush for natural resources in the Arctic, tourism, high tech services (such as data centers in cold locations), competing claims to marine areas and the use of the Arctic Ocean for transport by ship, but also the protection of the natural environment and the protection of the human rights of the people who live in the Arctic, including the region's indigenous peoples.

2. Cooperation across political divides.

But despite warming temperatures, the Arctic remains a harsh place. This makes it necessary to cooperate. A spirit of cooperation has long prevailed in the Arctic. Many challenges faced in the Arctic, such as extreme climate and a lack of infrastructure, can only be dealt with in cooperation with others. This need for cooperation only increases with climate change. Climate change does not simply mean warming temperatures, it also means more extreme weather events, the loss of sea ice, the loss of livelihoods and traditional ways of life, new challenges, opportunities and threats, new industries and new people. Indirect effects include a growth in extractive industries, which threaten the natural environment of the Arctic at sea and on land, as well as more infrastructure projects and tourism. Already today, climate change impacts the people who live in the Arctic. In addition, many of the problems in the Arctic, such as environmental pollution or climate change, have their origins outside the Arctic. These challenges are too big to be tackled by a single nation state. International cooperation is essential to deal with such issues. For a long time, this cooperation, especially when it is concerned with human safety, has crossed political divides. Like in outer space or in case of an emergency at sea, cooperation in the Arctic is based on practical needs rather than political ideologies or differences. The Arctic is not an unpolitical space but the political (and at times also the legal) rules which apply here are different from those which apply elsewhere.

This does not mean that there wouldn't be a certain competition, in particular between coastal states of the Arctic Ocean, for access to natural resources. There is a sense of competition (Russia's extensive military buildup in the Arctic being a case in point) and there have been attempts, in particular by the Russian Federation, to break rules or to use the existing rules to the fullest extent possible even when it inconveniences other Arctic actors. In the case of the West's relationship with Russia, this cooperation reaches limits, for example due to the existing sanctions regimes. Sanctions against the Russian Federation and Russian officials are particularly relevant as part of the West's response to Russia's hybrid war against Ukraine. Nevertheless does cooperation with Russia remain necessary in order to ensure safety in the Arctic. One way to reduce tensions in the region was for example the resolution of the maritime boundary dispute between Norway and Russia in the Barents Sea, a dispute which was particularly relevant due to the natural resources in the area. In other contexts, military issues are explicitly excluded from discussion. Already during the Cold War, the Arctic played an important role for both sides but while it is concerned with safety matters, the main forum for Arctic cooperation, the Arctic Council, does not deal with 'hard' security issues. Therefore the current growth of military infrastructure activities in the Russian Arctic, including near the borders with Norway and Finland, is not officially a matter of concern in the different diplomatic fora which have been established to deal with Arctic-related matters.

3. Fora for cooperation in the Arctic with European participation.

There are several institutions which provide settings for diplomatic efforts related to the Arctic. Due to the limitations of this publication, only a brief overview can be given over some of the institutions which are relevant in this regard from a European perspective.

The Arctic Council.

The most important forum for diplomacy in the Arctic is the Arctic Council (AC), which brings together the nation states of the Arctic (as member states), as well as representative organizations of the indigenous peoples of the Arctic (as so called "permanent participants" (see Arctic Council, 2017)). The Arctic Council is not an international organization in the classical sense of the term but a forum for cooperation. Its decisions are not legally binding but its work has gained so much attention in recent years that a number of non-Arctic states, such as China, and non-state actors have sought observer status with the AC (Arctic Council, 2018). In addition to providing a forum for Arctic states and non-state actors, the central part of the Arctic Council's work consists of the efforts by the AC's six working groups (see Arctic Council, 2015). More recently, this work has evolved into the creation of international treaties (Slettemark Hovden, 2018)). So far, three international treaties have been created by Arctic states under the auspices of the Arctic Council, facilitating cooperation in the fields of science (Arctic Council, 2017a), marine oil pollution (Arctic Council, 2013) and search and rescue operations (Arctic Council, 2011). These binding legal norms provide an essential

contribution to the development of the international law of the Arctic and facilitate the continued cooperation across the Arctic. They also highlight the need for cooperation in different areas.

Specialized organizations and institutions.

A more regional form of cooperation is provided by the Barents Euro-Arctic Council, which has its origins in a conference in Kirkenes, Norway, on 11 January 1993 (Kirkenes Declaration, 1993: Introduction). Its focus is on the cooperation in the Euro-Barents region, i.e., the northern parts of Norway, Finland and Sweden as well as Northwestern Russia. Other organizational fora focus on specific issues, for example the Arctic Economic Council or the University of the Arctic, which facilitates cooperation between scientists across the Arctic. In addition, there are a number of institutions and organizations which aim at enabling cooperation between different groups of actors, such as the Conference of Parliamentarians of the Arctic Region or the Youth Arctic Coalition. In addition, the Northern Forum deserves to be mentioned here: it counts among its members different regions from Arctic states. What these institutions and organizations have in common is that they connect actors from the Arctic who share similar functions in their respective home communities - from local youths to international business, from local administration to cutting edge science.

A holistic approach to Arctic diplomacy.

Like the inclusion of indigenous communities in the Arctic Council, this highlights the holistic approach to Arctic diplomacy: in the Arctic, cooperation is not just a matter for states but is essential for everybody. The emergence and everyday work of these institutions (which only serve as examples because this text is too short to adequately describe the many other regular events, meetings, conferences, fora etc. in this field) shows that cooperation in the Arctic concerns virtually all local actors. The particular nature of the Arctic continues to make cooperation necessary. By including non-state actors in the making of Arctic law, the needs of the people who live in the Arctic can be taken into account.

4. Arctic affairs in large organizations.

But there is also a trend in the opposite direction: some non-Arctic actors, such as China, seek a seat at the table when it comes to governing the Arctic. While the Arctic Council admits observers, this alone is not sufficient to actually influence the making of international legal norms applicable to the Arctic. In recent years, however, there have been attempts to regulate life in the Arctic through international entities membership in which is not exclusive to the Arctic. While the European Union is one example for a potential actor which can create binding norms for members states which are located in the Arctic (in this case, Finland and Sweden), it is the work of the International Maritime Organization (IMO), which has gained particular significance in recent years. The most important contribution in this regard is the Polar Code (International Maritime Organization, 2015), which regulates shipping in Arctic and Antarctic waters and which entered into force on 1 January 2017.

5. Implications for Ukraine and Outlook.

While Ukraine may be far from the Arctic, its membership in the IMO and its developing ties to the EU mean that there has to be awareness and understanding of these processes among decision-makers in Ukraine. This is relevant not only with regard to the law of the sea, which is increasingly relevant for Ukraine at this time,¹ not only because of the current situation in the Sea of Azov but also because many of the world's approximately 1.67 million seafarers (International Chamber of Shipping, 2018) are Ukrainian citizens but also with regard to the relationship between other European countries and Russia. Despite the many new opportunities made possible by climate change (which poses significant direct and indirect threats to many of the people who live in the Arctic, in particular indigenous peoples), the Arctic remains a challenging space. Working and living in the Arctic remains dangerous. Ensuring human safety in the Arctic requires risk awareness, knowledge, training, equipment and cooperation across borders. For outsiders, such as Ukraine, it is important to be aware of what such cooperation signifies - and what not. Practical cooperation in the Arctic between European states and the Russian Federation has to be understood in the particular context of the Arctic, its risks, challenges and opportunities. Somewhat like the international cooperation in outer space, such cooperation does not necessarily indicate support of Russia's goals or views elsewhere. In so far, the specific conditions of cooperation in the Arctic, which can lead to a desire to depoliticize Arctic diplomatic relations, need to be understood also by outside parties in order to avoid misunderstandings. It remains to be seen, though, if this current consensus of cooperation across political divides can be retained in light of a stronger focus on military activities in the Arctic by the Russian Federation and in relation to new actors in the Arctic, such as the People's Republic of China, which do not have the same history of non-political cooperation. The *modus vivendi* which has been established in particular after *Mikhail Gorbachev's* speech in Murmansk might be threatened. Maintaining this consensus and peace in the Arctic will require the active good faith involvement of all actors operating in the Arctic. Cooperation in the Arctic (or e.g. in outer space) does not necessarily mean support for political positions in other fields.

Literature:

1. Arctic Council (2011), Agreement on Cooperation on Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic, <https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/531>.
2. Arctic Council (2013), Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic, <https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/529>.
3. Arctic Council (2015), *Working Groups*, 10 September 2015, <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/working-groups>.

¹ This text was written in late November 2018.

4. Arctic Council (2017), *Permanent Participants*, 22 March 2017, <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/permanent-participants>.

5. Arctic Council (2017a), *Agreement on Enhancing International Arctic Scientific Cooperation*, <https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/1916>.

6. Arctic Council (2018), *Observers*, 17 January 2018, <https://arctic-council.org/index.php/en/about-us/arctic-council/observers>.

7. Gorbachev, Mikhail (1987), *Speech in Murmansk at the ceremonial meeting on the occasion of the Presentation of the Order of Lenin and the Gold Star to the City of Murmansk*, 1 October 1987, https://www.barentsinfo.fi/docs/gorbachev_speech.pdf.

8. International Maritime Organization (2015), *International code for ships operating in polar waters (Polar Code)*, MEPC 68/21/Add.1 Annex 10, pp. 3 et seq., <http://www.imo.org/en/MediaCentre/HotTopics/polar/Documents/POLAR%20CODE%20TEXT%20AS%20ADOPTED.pdf>.

9. International Chamber of Shipping (2018), *Global Supply and Demand for Seafarers*, <http://www.ics-shipping.org/shipping-facts/shipping-and-world-trade/global-supply-and-demand-for-seafarers>.

10. *Kirkenes Declaration* (1993), 11 January 1993, reprinted in: Kristina Schönfeldt (ed.), *The Arctic in International Law and Policy*, 1st ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon (2017), pp. 450-454.

11. Torunn Slettemark Hovden (2018), *The long road from Arctic science to international law*, in: *Science Nordic*, 21 November 2018, <http://sciencenordic.com/long-road-arctic-science-international-law?platform=hootsuite>.

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Ковалевська Карина Костянтинівна,
студентка групи УМІ-11 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
kovalevska11111@gmail.com

У сучасному світі неможливо обійтися без дипломатичних навичок. Адже дипломатія – це дуже важлива наука, яка потрібна у всіх сферах життя. Уміння домовлятися мирним шляхом, знаходити певні компроміси, досягати таким чином певних цілей – все це знадобиться кожній людині.

Що вже казати й про цілі країни, які кожен день повинні вирішувати складні, часом суперечливі та гострі питання на міжнародній арені. Багато хто вважає, що є тільки один вид дипломатії: та, що пов'язана з вирішенням політичних питань, тобто ми говоримо про дипломатію. Але це помилкове твердження, адже у наш час, у 21 столітті, відбувається розвиток усіх сфер життя, що призводить до розвитку таких видів дипломатії, як спортивна, культурна, економічна, військова, цифрова тощо. Кожна із них, без сумніву, важлива сама по собі, але коли держава

розвиває усі напрямки дипломатичних відносин, це призводить до покращення стосунків з іншими країнами. А це найголовніше завдання дипломатії.

Україна – це серце Європи. Тому і не дивно, що наша держава постійно намагається знайти свій власний шлях розвитку та встановити мирні відносини з іншими країнами. На жаль, на сьогодні культурній дипломатії приділяють значно менше уваги. Проаналізувавши відносини на міжнародній арені, можна констатувати, що культура постійно розвивається. Коли країна приділяє увагу її розвитку, то вона йде вперед. Також культурна дипломатія допомагає налагоджувати стосунки між державами у більш неформальному стилі. Що спонукає країни співпрацювати та допомагати у розвитку один одного. Цей вид дипломатії вимагає від країн розуміння культур один одного, що, в свою чергу сприяє порозумінню й в інших сферах науки дипломатичних відносин.

Отже, таким чином буде дуже актуально дослідити культурну дипломатію нашої держави та перспективи її розвитку.

Культурна дипломатія існувала на практиці століттями. Будь-яка особа, взаємодіючи з різними культурами, як в минулому так і сьогодні, сприяє важливій формі культурного обміну [1].

Одне з перших визначень культурної дипломатії належить американському науковцю в сфері політики Мільтонові Каммінгсу. Культурну дипломатію він розкриває як: «обмін ідеями, інформацією, цінностями, системами, традиціями, переконаннями та іншими аспектами культури з метою сприяння розвиткові взаєморозуміння». Такий обмін означає комунікацію і повагу між залученими культурами, які базуються на взаємному розумінні цінностей і зниженню стереотипного сприйняття [2].

В Україні культурна дипломатія здійснюється Міністерством культури і туризму, Міністерством закордонних справ, Міністерством з питань сім'ї, молоді та спорту, Міністерством освіти і науки, Державним комітетом телебачення і радіомовлення України, неурядовими громадськими організаціями і приватними особами [3].

На державному рівні головними інструментами, що ефективно використовуються в міжнародних культурних зв'язках, досі залишаються угоди про співробітництво, особливо двосторонні угоди про роки культури чи окремі спільні заходи (форуми, фестивалі, дні культури) [4].

Україна завжди була активною у дипломатичних відносинах. Ми були членами-засновниками ООН у 1945 році. У 2013 році Україна є членом наступних керівних органів ООН та спеціалізованих установ системи ООН: Комісії ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) (2010-2014 рр.), Комісії із соціального розвитку (2012-2015 рр.), Комісії з наркотичних засобів (2012-2015 рр.), Комітету з внесків (2013-2015 рр.), Виконавчої ради Структури ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок «ООН-Жінки» (2011-2013 рр.), Комітету з інформації (2013-2014 рр.), Ради Організації ООН з промислового

розвитку (ЮНІДО) (2010-2013 рр.), Адміністративної ради та Ради поштової експлуатації Всесвітнього поштового союзу (2013-2016 рр.), Програмного та бюджетного комітетів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). Постійний представник України при ООН обраний Головою Шостого комітету (правові питання) 67-ї сесії ГА ООН (2012-2013 рр.), Україна Віце-голоує в Асамблеї Міжнародної морської організації, представник нашої держави входить до складу Міжнародного трибуналу з морського права (2011-2021 рр.). Прикладом успішної участі України в діяльності міжнародних організацій також може слугувати різнобічна взаємодія з ЮНЕСКО, спрямована на розширення міжнародного співробітництва наукових, освітніх, культурних інституцій [5].

Вважаємо, що розвиток культурної дипломатії є одним із пріоритетів України. Тому доцільно визначити перспективи такого, ще не досить звичного виду дипломатії.

На думку Єжи Онуха, «в Україні культурну дипломатію треба робити й всередині країни, і назовні. Маємо визначитись, яку Україну хочемо у світі продавати. Бо культурна дипломатія – це продаж іміджу країни засобами культури. Тож запровадження культурної дипломатії треба починати в самій Україні та з самих українців. Треба доносити внутрішнім українцям культурні цінності. Експерти й еліта мають відчувати пульс цієї країни, дослухатись до людей, і пізніше дистилювати це в якийсь продукт, зустрічатись, обговорювати, шукати нехай навіть поверховий консенсус, а потім намагатись це якось просувати у світі.»

В Міністерстві культури до кінця року пообіцяли створити Український Інститут, який має відповідати за промоцію української культури у світі [6].

Умовою становлення Інституту української культурної дипломатії є подолання різночитання поняття культури в ЄС та в Україні, визнання її фасилітатором суспільних змін та розвитку. Розуміючи, що майбутня діяльність Українського Інституту має бути орієнтованою на європейські практики культурної політики та промоції культури, слід зважати на безліч актуальних для України нюансів, важливих для моделювання його роботи. Зокрема, і на те, що ця державна установа має бути максимально адаптованою до дефіциту бюджетних коштів, враховуючи ситуацію з розмиванням відповідальності органів влади та існування корупційних схем їх розподілу.

На жаль, активність держави та громадянського суспільства станом на 2015 рік на шляху інституалізації культурної дипломатії не принесла тих результатів, які мали б місце за умов їх взаємної узгодженості та обумовленості. Щодо ідеї створення Українського Інституту, її просування не супроводжувалося синергією органів державної влади, особливо щодо розуміння мети створення інституції та її завдань.

Отже, культурна дипломатія як інструмент «м'якої сили» визнається все актуальнішим напрямком державної політики у зв'язку з необхідністю

оперативно вирішувати питання національної безпеки, позитивного міжнародного іміджу, налагодження глобальних комунікацій. Інституціалізація культурної дипломатії є умовою формування політики культурної дипломатії як системної та цілеспрямованої активності, яка, з одного боку, впливатиме на питання національної безпеки та міжнародного іміджу, а з іншого, – відкриє перспективи соціально-культурного та економічного розвитку держави, позитивно позначиться на внутрішній політичній стабільності, спроможності бачити й планувати майбутнє [7].

Підбиваючи підсумок нашого дослідження, можна зазначити, що формування культурної дипломатії є актуальним та перспективним для нашої молоді, незалежної держави в європейському просторі.

Література:

1. Лунь Ю., Ваховська М. Культурна дипломатія в Україні. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/4664/1/73_pdfsam_90830_ntb.pdf (дата звернення: 14.11.2018).
2. What is cultural diplomacy? Cultural diplomacy initiative. *Institute for Cultural Diplomacy*. URL: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy#_ftn3 (Last Accessed: 14.11.2018).
3. Буценко О. Україна. *Діалог: інформаційно-аналітичний вісник*. 2003. Вип. 3. С. 86–105. URL: http://model21.org.ua/files/dialog_III_2003.pdf (дата звернення: 14.11.2018).
4. Butsenko O. Ukraine/ 1. Historical perspective: cultural policies and instruments. *Compedium: Cultural policies and trends*. 12-06-2018. URL: <http://www.culturalpolicies.net/web/ukraine.php> (Last Accessed: 14.11.2018).
5. Участь України у міжнародних організаціях. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations> (дата звернення: 14.11.2018).
7. Онух Є. Культурна дипломатія – це продаж іміджу країни засобами культури. *LB.ua*. 25 листопада 2015. URL: https://ukr.lb.ua/culture/2015/11/25/321735_iezhi_onuh_kulturna_diplomatiya_tse.html (дата звернення: 14.11.2018).
7. Політика культурної дипломатії: стратегічні пріоритети для України: зб. наук.-експерт. матеріалів / за заг. ред. О. П. Розумної, Т. В. Черненко. К.: НІСД, 2016. Сер. «Гуманітарний розвиток», вип. 5. 92 с.

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, канд. політ. наук., доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Коваль Валерій Петрович,

директор юридичного департаменту Міністерства оборони України,
здобувач юридичного факультету,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

В умовах реформування воєнно-політичної сфери за канонами європеїзму, Сектору безпеки та оборони, функціонування Збройних Сил України, введення в окремих областях України воєнного стану, питання забезпечення безпеки взагалі та воєнної безпеки зокрема посідають першочергове місце у порядку денному реалізації як державної політики, так і військового адміністрування.

Воєнна безпека в умовах нового геополітичного курсу нашої держави та у світлі законодавчих новел охоплює собою *захищеність* державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих національних інтересів (прогресивний демократичний розвиток України, безпечні умови життєдіяльності, добробут громадян) від воєнних загроз. Тобто виходячи з того, що воєнна безпека – це *захищеність* ... , тобто певний стан (стан безпечності або безпековості), то вбачається, що повинні існувати об'єктивні та суб'єктивні чинники, які покликані такий стан обслуговувати (забезпечувати). Йдеться, по-перше, про те, що суб'єктивними (внутрішніми) чинниками, які покликані забезпечувати воєнну безпеку, є явища (режими, заходи, методи, способи), які спрямовані на забезпечення національних інтересів, та, по-друге, об'єктивними (зовнішніми) чинниками, що знаходять відображення в існуванні, констатації та визнанні конкретного об'єкту (або предмету), від якого захищаються національні інтереси та який посягає на національні інтереси.

Отже стан захищеності національних інтересів безпосередньо відображає рівень забезпечення воєнної безпеки держави, яка супроводжується реальною наявністю (існуванням, констатацією та визнанням) об'єктивних (зовнішніх) чинників – воєнних загроз.

Правильне розуміння воєнних загроз має важливе значення для забезпечення воєнної безпеки, оскільки саме від них повинні захищатися національні інтереси. Адже, наприклад, державна безпека охоплює захищеність національних інтересів від реальних та потенційних загроз *невійськового характеру*; національна безпека охоплює захищеність національних інтересів від реальних та потенційних загроз *взагалі*; громадська безпека охоплює захищеність національних інтересів від *впливу загроз*, і тільки воєнна безпека захищає національні інтереси від *воєнних загроз*. З огляду на це, Закон України «Про національну безпеку України», встановлюючи, що загрози національний

безпеці є явищами, тенденціями та чинниками, наявність яких унеможлиблює, або ускладнює, або може унеможливлювати або ускладнювати реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей, не визначає, що являють собою воєнні загрози. Крім того, при визначенні загроз національної безпеки звертаємо увагу, що, по-перше, йдеться вже не про захищеність національних інтересів (від воєнних загроз), а про реалізацію національних інтересів, а, по-друге, з'являється нова категорія – «національні цінності», яка у зазначеному Законі більше жодного разу не використовується та дефініції «національних цінностей» не надається.

Означені правові прогалини потребують вирішення та визначення. А саме: 1) нагальною є необхідність запровадження визначення дефініції «воєнна загроза», виходячи з того, що саме від воєнної загрози захищаються національні інтереси в умовах забезпечення воєнної безпеки; 2) важливим моментом в умовах забезпечення воєнної безпеки та становлення системи публічного адміністрування воєнною сферою є правильне використання та розуміння категорій «забезпечення національних інтересів» та «реалізація національних інтересів». Це пов'язано з тим, що реалізація відбувається шляхом здійснення свідомих правомірних дій органів публічної влади, що спрямовані на втілення правових приписів. Забезпечення має більш широке трактування; 3) регламентувати на законодавчому рівні національні цінності та відзначити їх відмінні риси від національних інтересів. Крім того, законодавець до визначення національних цінностей повинен підійти таким чином, щоб було зрозуміло та аргументовано причину існування національних цінностей лише у межах загрози національній безпеці, хоча саме законодавче визначення національної безпеки допускає захищеність тільки національних інтересів, не припускаючи існування та захищеність національних цінностей.

Існування сучасних воєнних загроз засвідчує новий рівень геополітичної та соціально-економічної ситуації, в межах яких звичні, традиційні, сприйнятливі поняття та постулати втрачають однозначність розуміння та потребують нового осмислення та більш точного формулювання. У цьому разі доречно ставити питання про необхідність перерозподілу пріоритетів в процесі адміністративно-правового регулювання воєнного стану у напрямі більш ретельного та якісного удосконалення національного адміністративного законодавства. Аналіз адміністративно-правових норм, що регламентує різні аспекти воєнного стану (а саме порядок введення воєнного стану, припинення та скасування воєнного стану, заходи правового режиму воєнного стану, здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування повноважень під час воєнного стану, діяльність Президента України в умовах воєнного стану, діяльність Генерального штабу в умовах воєнного стану, гарантії законності в умовах воєнного стану та ін.), розуміння об'єктивних (зовнішніх) та суб'єктивних (внутрішніх) факторів, що впливають на забезпечення воєнної безпеки, надає

змогу розглядати воєнний стан не тільки традиційно як особливий правовий режим, а ще як правовий спосіб забезпечення воєнної безпеки. Крім того, в Україні на сьогоднішній день воєнний стан є одним із адміністративно-правових режимів, що не має чітко визначених та науковообґрунтованих перспектив, а також не досліджувався у взаємодії та взаємопроникненні (взаємопоглинанні) з іншими адміністративно-правовими режимами.

ЗАКРІПЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Коваль Юлія Вадимівна,

студентка групи УМК-52 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
jkoval11@ukr.net

Припускається, що процес європейської інтеграції мав обмежений вплив на зовнішню, захисну та оборонну політику в Європі порівняно з багатьма іншими галузями політики, але не секрет, що існує давня історія європейської співпраці з питань зовнішньої політики. З початку 1970-х років в рамках європейської політичної співпраці зовнішня політика ЄС розвивалася та перетворилася на спільну зовнішню політику та політику безпеки.

Характеристика зовнішньої політики та політики безпеки ЄС як виходу з «неформальних звичаїв» через щоденні взаємодії національних чиновників, а також розробка більш формалізованих правил і норм Майкла Сміта [8, с. 45]. в основному розповідає про те, як практика переважає над інституціоналізацією.

Зовсім нещодавно Лісабонська угода призвела до створення Європейської служби зовнішніх справ, яка набула більшість характеристик дипломатичної служби у всьому, крім імені [3, с. 44–66; 4, с. 115–134]. Тому європейська дипломатія не лише посиляється на дипломатичні служби держав, що знаходяться в Європі, а також на Європейську службу зовнішніх справ, яка сама по собі є «гібридною моделлю» [9, с. 11–30], що складається як з окремих національних дипломатів, так і з посадових осіб ЄС з дипломатичним статусом.

Аргумент полягає не в тому, що європейська інтеграція в кінцевому підсумку обов'язково призведе до єдиної зовнішньої та захисної політики ЄС, яка охоплює національну зовнішню політику та політику безпеки. Натомість стверджується, що європейська інтеграція з часом призвела до того, що деякі дипломатичні практики «закріплюють» інші в європейській обстановці. Загальна ідея, яку підтримуть Сендінг та Нейманн у своїй роботі з оцінки результативності роботи у Світовому банку, полягає в тому, що деякі практичні навички працюють як «практики закріплення» в тій мірі, в якій вони роблять можливими інші дії,

забезпечуючи та структуруючи «інструменти» та «ресурси», які суб'єкти повинні втілювати разом з іншими практиками [7].

Звичайні пояснення конструктивістів, можливо, призвели б цю роль прив'язки до норм, ідентичностей та дискурсів, тоді як акцентування на привілеях практики «невисловлені реалії», на якій ґрунтується символічна та лінгвістична діяльність, скоріше розглядає практику закріплення як «інфра-структуру для багаторазових моделей взаємодії» [10, с. 74–92]. Справа в тому, що вищезгадані зміни в європейській дипломатії були б неможливі, якби не виникло плюралістичне співтовариство в галузі безпеки, яке на сьогодні включає більшість європейських держав, включаючи деякі держави, що не є членами ЄС [1].

В основі цього лежить практика самообмеження, що означає, що конфлікти само собою зрозумілою справою здійснюються шляхом компромісів, і що загроза міждержавної війни відсутня у межах спільноти. Це, безсумнівно, відмітна особливість, оскільки нерідко передбачається, що «загроза, яка часто використовує військові сили, є практикою, притаманною всім відомим дипломатичним системам».

Розвиток загальноєвропейських військових та цивільних кризових спроможностей (якщо вони зберігають сильний трансатлантичний компонент) є яскравим прикладом того, як зміни в європейській дипломатичній практиці стали можливими завдяки взаємодії національних збройних сил, і як наслідок, неможливість війни між країнами-членами ЄС та НАТО. Але це не тільки обумовлює взаємодію між членами ЄС та НАТО, оскільки можна сказати, що вони схильні діяти певним чином і з не членами. Наприклад, зусилля ЄС щодо створення угод про асоціацію, партнерство, регіональні координаційні центри, транснаціональні діалоги та ін. ілюструють «спрямованість на поширення спільноти назовні шляхом прямої або непрямої практики соціалізації та навчання».

Східне розширення НАТО також частково пояснюється прийняттям спільних практик безпеки після закінчення «холодної війни» [3, с. 195–230]. Проте, потрібно також поцікавитися, чи використовуються європейські дипломатичні практики. Можна припустити, що, мабуть, найбільш архетипова практика, яка закріплена в міжнародній політиці, а саме баланс сил, не відіграватиме жодної ролі [6].

Баланс сил як практика міждержавного рівня залежить від розпорядження «раціональної недовіри» та постійного розрахунку проти ризику поведінки інших. Як такий, баланс сил закріплює дипломатичну практику, хоча на основі міждержавної війни є можливим, якщо не очікуваним, варіантом. Незважаючи на те, що спільноти безпеки та балансу сил залежать від аналітично виразних практик, це не означає, що між ними є чіткі межі. Дійсно, збіг між набором практик можна зрозуміти в тому сенсі, що диспозиції та очікування окремих дійових осіб

можуть більш-менш одночасно реагувати на два способи здійснення дипломатії та влади. Крім того, Свіндлер зазначає, що «практики залишаються стабільними не тільки тому, що звичка засвоює стандартні способи робити речі, а тому, що необхідність взаємодіяти один з одним змушує людей повернутися до суспільних структур. Дійсно, антагоністичні взаємозв'язки можуть точніше відтворювати загальні структури, ніж це роблять дружні союзи» [10].

Це дуже актуальна тема для вивчення щодо того, що відбувається в Східній Європі, де російська анексія Криму та її гібридна війна у східних частинах України явно викликають нормативні основи впровадження безпеки після "холодної війни" в Європі. Способи, з якими ЄС та НАТО намагаються вирішувати поведінку Росії, полягають не лише в тому, щоб перевіряти правильний рівень санкцій, але також, і, мабуть, більш важливо, чи викликати дипломатичні та військові дії, які багато хто вважав неважливими в Європі після «холодної війни».

Література:

1. Adler E., M. Barnett. Security communities. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 483 p.
2. Balfour R., Carta C., Raik K. The European external action service and national foreign ministries. Farnham: Asghate. 2015. P. 1–14.
3. Batora J. Does the European Union transform the institution of diplomacy? *Journal of European public policy*. 2005. №12. P. 44–66.
4. Carta C. The European Union diplomatic service: ideas, preferences and identities. London: Routledge, 2012. 240 p.
5. Graeger N. EU-NATO relations: informal cooperation as a common lifestyle. London: Routledge, 2014. 240 p.
6. Kaufman S., Little R., Wohlforth W. The balance of power in world history. Houndmills: Palgrave Macmillan. 2007. 279 p.
7. Neumann I. Euro-centric diplomacy: challenging but manageable. *European journal of international relations*. 2012. № 18. P. 299–321.
8. Smith M. Europe's foreign and security policy: the institutionalization of cooperation. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 130 p.
9. Smith M. The EU as a diplomatic actor in the post-Lisbon era: robust or rootless hybrid? In: Koops J.A., Macaj G. (eds) The European Union as a Diplomatic Actor. The European Union in International Affairs Series. London: Palgrave Macmillan, 2015. P. 11–30.
10. Swindler A. What anchors cultural practices. Abingdon: Routledge, 2001. 119 p.

Науковий керівник: **Малярова Валерія Олегівна**, докт. рид. наук., доцент, професор кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ЄС

Ковтун Катерина Русланівна,

студентка групи УМІ-11 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, katekovtunn@ukr.net

Відносини України з Європейським Союзом у сучасній зовнішньо- і внутрішньополітичній ситуації мають для України винятково важливе значення. Йдеться не просто про більш-менш активні контакти з одним із найавторитетніших зарубіжних партнерів, але й про можливість здійснення Україною стратегічного вибору, від якого залежатимуть місце і роль нашої держави у новій системі міжнародних відносин.

Метою нашого дослідження є аналіз розвитку відносин між Україною та ЄС.

Намір України розбудувати відносини з ЄС на принципах інтеграції був вперше проголошений у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». У документі закріплювалося, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна підпише Угоду про партнерство та співробітництво, реалізація якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації».

Що стосується Угоди про партнерство та співробітництво, то вона стала першою правовою основою відносин між Україною та ЄС, яка започаткувала двосторонній діалог між Україною і ЄС на політичному рівні, а також впровадження впорядкованого режиму торгівлі між обома сторонами на основі принципів Світової організації торгівлі. У рамках Угоди про партнерство та співробітництво було визначено 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна система, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу.

Щодо вибору Європейським Союзом політики сусідства стосовно України на сучасному етапі, то вона не в останню чергу, визначається наявним значним відокремленням народного господарства країни від сучасних тенденцій економічного розвитку на європейському континенті. Є низка проблем, через які розвиток України суттєво відрізняється від європейського. По-перше, рівень соціально-економічного розвитку України є одним з найнижчих у Європі навіть, враховуючи паритет купівельної спроможності. По-друге, Україна все ще недостатньо включена в систему міжнародного, і перш за все, європейського

поділу праці. По-третє, вагомою є технологічна відсталість України від ЄС: українська індустрія випускає продукцію трьох– чотирьох технологічних укладів (ЄС – п'яти-шести), експортуючи в ЄС переважно продукцію другого технологічного укладу (паровий двигун, вугільна промисловість, машино- та верстатобудування, чорна металургія). За показником інвестицій на душу населення Україна в десятки разів відстає від країн Східної Європи. Незавершеність інституційних перетворень, надмірне втручання державних органів влади у господарську діяльність підприємств і корупція не сприяють надходженню в Україну світових фінансових потоків. Тому зміна інвестиційного клімату та покращення міжнародного іміджу України – першочергове завдання всіх органів влади.

Для набуття членства в ЄС потрібна згода всіх країн-членів. Деякі політики в ЄС мають сумніви щодо можливого членства України, а деякі–прибічники позитивного сценарію розвитку з цього питання. Так, ще у 2002 році Комісар з Розширення ЄС Гюнтер Ферхойген сказав, що «європейська перспектива для України не означає обов'язково членство у найближчі 10-20 років, хоча це можливо».

Угода про асоціацію.

З метою переведення відносин між Україною та ЄС від формату «партнерства та співробітництва» до «політичної асоціації та економічної інтеграції», наразі ведуться переговори щодо нової посиленої угоди на заміну Угоди про партнерство та співробітництво, а також низки галузевих угод та домовленостей, які її доповнюватимуть в окремих сферах відносин між Україною та ЄС.

5 березня 2007 року розпочато переговори про укладення нової угоди, яка має замінити Угоду про партнерство та співробітництво. Представники ЄС наполягали на укладанні стратегічних відносин з Україною як з країною-сусідом. Під час паризького Саміту Україна – ЄС (вересень 2008р.) досягнуто компромісного рішення щодо назви цієї угоди як Угоди про асоціацію.

Важливою складовою частиною нової Угоди є створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, яка передбачає максимально глибоку економічну інтеграцію на основі домовленостей, досягнутих під час двосторонніх переговорів з ЄС щодо вступу України до СОТ.

Цілями асоціації є:

1. Сприяти поступовому зближенню Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах;

2. Забезпечити необхідні рамки для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес;

3. Запровадити умови для посилених економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі та

підтримувати зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки;

4. Посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод;

5. Запровадити умови для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес;

6. Зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та доброго врядування, прав людини та основоположних свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і поваги до різноманітності, а також внесок у консолідацію внутрішніх політичних реформ;

7. Розвиток діалогу та поглиблення співробітництва між Сторонами у сфері безпеки та оборони;

8. Сприяння принципам незалежності, суверенітету, територіальної цілісності й непорушності кордонів.

Безвізовий режим.

Наступним кроком щодо встановлення дипломатичних стосунків між Україною та ЄС було запровадження безвізового режиму, що передбачав вільний перетин міждержавних кордонів країн Європейського Союзу. 18 грудня 2015 року Європейська комісія підтвердила готовність України до безвізового режиму з ЄС.

Звіт направили Раді ЄС та Європейському парламенту, і на основі цього документа затвердили рішення щодо лібералізації візового режиму.

Підписання угоди про безвізовий режим України з ЄС відбулося у Страсбурзі 17 травня 2017 року, за присутності Президента України Петра Порошенка та голови Європейського парламенту Антоніо Таяні.

На сьогодні для українців залишаються тільки дві візові країни в усій Європі: це Ірландія та Велика Британія.

Торговельно-економічне співробітництво.

Дуже важливою ознакою дружніх відносин між країнами є саме торговельно-економічне співробітництво.

У 2014 р. Євросоюз став головним торговельним партнером України. Обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС становив 44 297,4 млн. дол. США або 35,8% від загального обсягу торгівлі України.

Основними товарами українського експорту до ЄС були: чорні метали та вироби з них, енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки, руди, зернові культури, одяг текстильний, жири та олії тваринного або рослинного походження, деревина і вироби з деревини, електричні машини і устаткування.

Товари імпорту в Україну з ЄС були: котли, машини, апарати і механічні пристрої, наземні транспортні засоби, крім залізничних, електричні машини і

устаткування, фармацевтична продукція, полімерні матеріали, пластмаси, енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки, папір та картон.

Охорона довкілля.

Починаючи з 1998 р., співробітництво між Україною та ЄС у сфері охорони навколишнього середовища спрямоване на боротьбу з погіршенням стану навколишнього середовища і, зокрема, охоплює такі питання, як: ефективний моніторинг рівнів забруднення та оцінка стану навколишнього середовища; система інформації про стан навколишнього середовища; боротьба з локальним, регіональним та трансграничним забрудненням атмосферного повітря та води; відновлення природного стану навколишнього середовища; стале, ефективне та екологічно безпечне виробництво та використання енергії; безпека промислових підприємств; якість води; зменшення обсягів, утилізація і безпечне знищення відходів; вплив, який здійснює на навколишнє середовище сільське господарство, ерозія ґрунтів та хімічне забруднення; захист лісів; збереження біологічної різноманітності, територій, що охороняються, а також раціональне використання біологічних ресурсів та управління ними; глобальні кліматичні зміни; екологічна освіта та виховання; виконання Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в трансграничному контексті.

Транспорт.

Співробітництво між Україною та ЄС у сфері транспорту спрямоване на реконструкцію та модернізацію транспортних систем і мереж доріг в Україні, розвиток і забезпечення сумісності транспортних систем України та ЄС у контексті створення Транс'європейської транспортної мережі.

Основними напрямками співробітництва України з ЄС є:

1. Модернізація управління автомобільним, залізничним транспортом, портами і аеропортами;
2. Модернізація і розвиток залізниці, водних шляхів, автомобільних доріг, портів, аеропортів, аеронавігаційної інфраструктури, включаючи модернізацію головних шляхів, що становлять спільний інтерес, і транс'європейських магістралей для згаданих видів транспорту;
3. Сприяння та розвиток мультимодальних перевезень;
4. Адаптація національного законодавства до норм і стандартів ЄС, взаємодія в рамках приєднання до міжнародних транспортних конвенцій;
5. Створення Спільного авіаційного простору з ЄС.

Отже, можна зробити висновок, що укладення Угоди про асоціацію формує договірно-правову основу співробітництва України та ЄС на середньострокову перспективу.

Угодою про асоціацію передбачено підтримання регулярного діалогу на найвищому рівні у формі щорічних самітів, а також створення нових постійних органів двостороннього співробітництва – Рада асоціації, Комітет асоціації, Комітет асоціації у торговельному форматі, галузеві підкомітети Комітету

асоціації, Парламентський комітет асоціації та Платформа громадянського суспільства).

Література:

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Міжнародний документ віз 14 червня 1994 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012 (дата звернення: 13.11.2018).
2. Торговельно-економічне співробітництво України та ЄС. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://usa.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/europe-an-integration/ukraine-eu-trade> (дата звернення: 13.11.2018).
3. Охорона довкілля. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/sectoral-dialogue/environment> (дата звернення: 13.11.2018).
4. Відносини Україна-ЄС. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/relations> (дата зверн.: 13.11. 2018).
5. Транспорт. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/sectoral-dialogue/transport> (дата зверн.: 13.11. 2018).
6. Про Основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 1 липня 2010 року № 2411-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12> (дата звернення: 13.11.2018).
7. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27 червня 2014 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 13.11.2018).

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, канд. політ. наук., доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ЭНЕРГЕТИЧЕСКАЯ ДИПЛОМАТИЯ И ЕЁ РОЛЬ НА ПРИМЕРЕ «ГАЗОВЫХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ» МЕЖДУ РОССИЕЙ И ЕС

Кочерга Михаил Александрович,

студент 2-го курса факультета международных
экономических отношений и туристического бизнеса,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
ziggystar2001@gmail.com

Сегодня вопросы энергетики играют крайне важную и всё усиливающуюся роль в определении внешнеполитических стратегий в рамках межгосударственных отношений. Современные международные отношения во многом определяются за счет влияния энергозависимости стран от поставок, транзита и покупки энергоресурсов. Наиболее ярким и актуальным примером современных отношений являются взаимоотношения в энергетической сфере между

Российской Федерацией и Евросоюзом, которые оказывают существенное влияние, в т.ч. на Украину, что и обуславливает актуальность данной темы для анализа.

Одним из основополагающих инструментов, применяемых с целью формирования и имплементации данных стратегий, является энергетическая дипломатия – практическая деятельность внешнеполитических, внешнеэкономических и энергетических ведомств по осуществлению целей и задач внешней энергетической политики – сферы деятельности государства в международных отношениях по защите и отстаиванию национальных интересов, обусловленных производством, транспортировкой и потреблением энергоресурсов [2, с. 65].

Как известно, многие страны мира вынуждены импортировать энергоресурсы ввиду ограниченности первых в наличии последних. Отсюда следует прямая зависимость национальной энергетической безопасности этих стран от конъюнктуры мировых энергетических рынков. Высокая экономическая рентабельность, присущая отрасли, обусловила заметное усиление конкуренции на этих рынках в настоящий момент. Во избежание разрушительной конкуренции на мировых энергетических рынках и обеспечение энергетической безопасности отдельно взятых стран и регионов мира происходит активизация межгосударственного взаимодействия в энергетической сфере, которое и лежит в плоскости энергетической дипломатии.

Энергетическая дипломатия призвана разрешать вопросы следующего характера:

- проблемы международного транзита, заключающиеся в обеспечении надёжного и бесперебойного функционирования транзитных маршрутов;
- противоречия между потенциальными транзитными странами в борьбе за экспортные маршруты транспортировки углеводородов;
- неурегулированность территориальных споров между странами по поводу смежных районов, богатых энергетическим сырьём;
- разграничение прав на морские месторождения между соседними государствами;
- решение инвестиционных проблем и развитие крупных энергетических проектов;
- вопросы ценообразования и стабильности энергетических рынков [3].

Как правило, энергетическая политика государств состоит в создании и претворении в жизнь международных стратегий, имеющих целью внешнеполитическое обеспечение интересов в сфере энергетической безопасности стран, а также внешнеэкономических интересов национальных предприятий, осуществляющих свою деятельность в энергетическом направлении. Очевидно, что в контексте энергетической дипломатии страны-экспортёры реализуют соответствующие интересы за счёт акцентирования внимания на сохранении высоких цен на поставляемые энергоресурсы и

обеспечении рынков сбыта как наиболее значимых приоритетов внешней энергетической политики; в случае стран-импортёров приоритетом аналогичной важности является противодействие резкому повышению цен на энергоресурсы и нарушению системы внешнего энергоснабжения; что же касается стран-транзитёров, то они заинтересованы в получении максимальной прибыли за предоставление транзитных услуг по транспортировке энергоресурсов через собственную территорию.

Особую актуальность реализация энергетической дипломатии приобрела для Европейского Союза. Ограниченность ресурсной базы Европы значительно усиливает зависимость стран Европейского Союза от внешних энергетических поставок, вынуждая эти страны импортировать, в частности, миллиарды куб. метров природного газа, вследствие чего обеспечение энергетической безопасности стало к настоящему времени стратегической задачей для ЕС.

В связи с этим рассмотрим перечень поставщиков природного газа в страны Европейского Союза со стороны, как внешних экспортёров, так и европейских производителей:

Как видим, данный график демонстрирует, с одной стороны, то, что потребление природного газа (и, стало быть, спрос на него) европейскими странами растёт, а с другой стороны, демонстрирует то обстоятельство, что Российская Федерация (в лице ПАО «Газпром») является ключевым, крупнейшим поставщиком природного газа на европейском рынке, причём в периоде 2014–2017 гг. российские продажи газа на этом рынке неуклонно шли вверх.

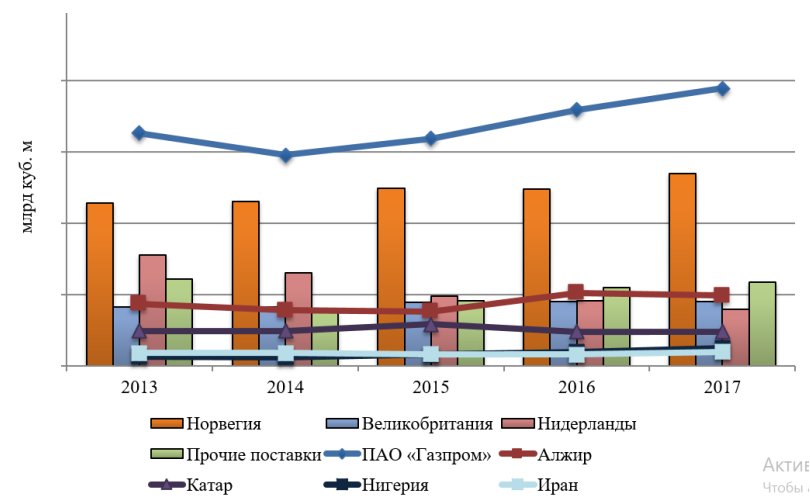

Рис. 1. Динамика изменения объёмов поставок крупнейших экспортёров газа и крупнейших европейских производителей в страны европейского дальнего зарубежья в 2013–2017 гг. Составлено автором по [1].

Очевидно, что внешнеэкономические интересы Российской Федерации относительно энергетического сотрудничества с Европейским Союзом, в свою очередь, обусловлены тем, что страны ЕС являются традиционным, ёмким, представляющим особую важность рынком сбыта для её энергоресурсов.

Необходимо учитывать ту особенность, что экспортные возможности нефтяного и газового сектора играют роль одного из наиболее влиятельных инструментов внешнеэкономической дипломатии и достижения основных внешнеполитических целей Российской Федерации. Собственно говоря, успешно проводимая энергетическая дипломатия есть один из важнейших факторов усиления позиций РФ на мировой арене [4].

Вкратце нужно отметить, что поставки РФ природного газа в страны ЕС обеспечиваются такими российскими магистральными газопроводами, как «Северный поток» и «Ямал – Европа», введёнными в эксплуатацию в 2012 г. и 1999 г. соответственно, однако предполагается, что в ближайшем будущем данные международные акции будут осуществляться также ныне строящимися газопроводами «Турецкий поток» (вторая нитка) и «Северный поток – 2», создание последнего из которых вызвало широкий резонанс в международной политической среде, разделив её акторов на два лагеря – сторонников (Германия, Франция, Австрия) и противников (Украина, США, Польша, страны Прибалтики). Упомянутые крупные энергетические проекты указывают на взаимозависимость экономик Российской Федерации и Европейского Союза: РФ как экспортёр энергоресурсов заинтересован в рынках ЕС в долгосрочной перспективе, а ЕС как импортёр этих ресурсов, соответственно, проявляет немалый интерес к тому, чтобы поддерживать прочные и долгосрочные связи с поставщиком по выгодным ценам. Это станет возможным вследствие запуска, в частности, «Северного потока – 2» (в случае полноценной реализации проекта), поскольку импортирующие газ страны ЕС смогут избавиться от лишних затрат на платежи странам-транзитёрам (которых логично причислять к противникам проекта) и, следовательно, получить доступ к более дешёвым энергоносителям, тем самым простимулировав рост своего ВВП.

Подводя итог, можем сказать, что энергетическая дипломатия сегодня выполняет функцию одного из наиболее решающих инструментов для достижения внешнеполитических и внешнеэкономических целей, что ярко представлено, в частности, взаимоотношениями между Российской Федерацией и Европейским Союзом в энергетической сфере: ежегодно растущие поставки Российской Федерацией природного газа в страны Европейского Союза, а также совместное ведение масштабных энергетических проектов свидетельствует о значительном продвижении в сфере энергетического сотрудничества между РФ и ЕС; путём ежегодно увеличивающегося экспорта природного газа в Европейский Союз и достаточно длительного доминирования на соответствующем европейском рынке Российская Федерация укрепляет, усиливает собственные

позиции на международной политической арене и, следовательно, расширяет своё влияние.

Литература:

1. Годовой отчёт ПАО «Газпром» за 2017 год. URL: http://www.gazprom.ru/f/posts/85/227737/gazprom_annual_report_2017_rus.pdf (дата обращения: 15.12.2018).
2. Жизнин С. З. Энергетическая дипломатия России: экономика, политика, практика. М.: ООО Ист Брук, 2005. 638 с.
3. Жукова И. С. Энергетическая дипломатия и геополитика как составной элемент международного энергетического права. *Вестник Оренбургского гос. университета: науч. журнал*. 2012. № 3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/energeticheskaya-diplomatiya-i-geopolitika-kak-sostavnoy-element-mezhdunarodnogo-energeticheskogo-prava> (дата обращения: 15.12.2018).
4. Смирнов А. М. Сравнительный анализ энергетической дипломатии РФ и Европейского Союза. *Сравнительная политика: науч. журнал*. 2014. № 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/sravnitelnyy-analiz-energeticheskoy-diplomatii-rf-i-evropeyskogo-soyuza> (дата обращения: 15.12.2018).

СПІВПРАЦЯ ООН З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ РЕГІОНАЛЬНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ МИРОТВОРЧОСТІ

Кресін Олексій Веніамінович,

керівник Центру порівняльного правознавства,
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, доцент,
okresin@gmail.com

Статут ООН (Розділ VIII) визнає правомірною миротворчу діяльність регіональних угод та органів, якщо вони сумісні з цілями і принципами ООН, в тому числі спрямовану на мирне розв'язання «місцевих спорів» до передання останніх до Ради Безпеки ООН, але заходи примусового характеру можуть здійснюватися ними лише згідно з повноваженнями, наданими РБ, та із своєчасним інформуванням РБ (ст. 52 – 54); вони можуть використовуватися Радою Безпеки для примусових дій під керівництвом останньої (ст. 53).

Також Декларація щодо вдосконалення співробітництва між ООН і регіональними угодами чи органами у галузі підтримання міжнародного миру і безпеки 1994 р. вказує, що засоби діяльності регіональних організацій у сфері миротворчості віднесені до Розділу VI Статуту ООН і стосуються превентивної дипломатії, застосовуються за згодою приймаючої держави, але РБ може уповноважувати ці організації на здійснення примусових дій. Формами співробітництва ООН з регіональними організаціями названі: обмін інформацією

і проведення консультацій; участь цих організацій у роботі ООН; надання персоналу, матеріальної та іншої допомоги [3].

Декларація про недопущення і усунення спорів і ситуацій, що можуть загрожувати міжнародному миру і безпеці, й про роль ООН у цій сфері 1988 р. наголосила на тому, що за наявності регіональних угод та органів держави мають намагатися повною мірою вирішувати «місцеві спори та ситуації» за їх допомогою. У 1992 р. Б. Бутрос Галі запропонував принциповий підхід до «регіональних дій» – децентралізація, делегування і співробітництво», що передбачає визнання також їх компетенції та відповідальності у цій сфері [1, с. 20].

Стратегія реформ «Мирні операції – 2010», викладена у доповіді Генерального секретаря 24 лютого 2006 р. (А/60/696), одним із пріоритетних завдань у цій сфері називає встановлення «передбачуваних рамок для співробітництва з регіональними організаціями, включаючи загальні миротворчі стандарти, визначення модальності для кооперації та переходу, та здійснення, де це можливо, спільного тренування». Окремо вказується на необхідність стратегічного партнерства з міжнародними фінансовими інституціями щодо постконфліктного миробудівництва [10].

Викремлюються *гібридні операції* (hybrid missions), що визначаються не типом свого мандату, а передбаченим поділом відповідальності щодо їх проведення двох і більше міжнародних організацій. «Загальна доктрина» 2008 р. визначає їх як мирні операції, що передбачають розгортання військового, поліцейського чи цивільного персоналу ООН та регіональної організації, як частина однієї місії під спільним керівництвом [11, р. 86, 96]. У документі зазначається, що типовим для партнерства у сфері миротворчості є розгортання цивільного та / чи поліцейського персоналу ООН поруч з військами під командуванням регіональної організації. Тут також сформульовано концепт переходу – «передання відповідальності від миротворчої операції, що здійснюється не ООН, до миротворчої операції ООН, чи від останньої до інших ООНівських чи не-ООНівських акторів у зв'язку з успішним завершенням її мандату» [11, р. 86, 99].

У доповіді Генерального секретаря Раді Безпеки «Партнерство заради миру: на шляху до партнерської миротворчості» від 1 квітня 2015 р. зазначається, що попри доволі загальні формулювання Статуту ООН щодо співробітництва з регіональними організаціями участь регіональних партнерів у миротворчості ООН стала майже нормою. Документ формулює деякі концептуальні засади такої співпраці, ключовою з яких є ідея «порівнянних переваг кожної організації», що робить логічним розподіл функцій між ними. Також вказується на оптимізацію і максимально ефективну мобілізацію колективних зусиль. Наголошується на системних зрушеннях і новій епосі «партнерської миротворчості», коли «жодна організація не може самотужки ефективно вирішувати дедалі складніші, багатоаспектні проблеми миру і безпеки», тісне співробітництво між різними

багатосторонніми суб'єктами на всіх етапах криз стає нормою і необхідним компонентом діяльності кожної організації. «Тепер замість того, щоби згортати свою діяльність і передавати свої мандати / обов'язки іншим суб'єктам, організації постійно коригують свої функції з урахуванням нових потреб і для доповнення діяльності інших структур, що змінюється» [7]. Найближчими партнерами ООН у сфері миротворчості документ називає Африканський Союз і ЄС. Аналізуються координаційні та консультаційні механізми: наприклад, з АС – це узгодження при ухваленні рішень, спільні місії, передання місій від однієї організації до іншої, представництва однієї організації при іншій та її органах, щорічні спільні консультаційні засідання ООН і АС; з НАТО – співробітництво щодо саперних робіт, боротьби з гендерним і сексуальним насиллям в умовах конфлікту [7].

У 2018 р. ідеї щодо порівнянних переваг ООН і регіональних організацій та розподілу функцій у миротворчій діяльності підкреслювалися також у доповіді Генерального секретаря «Мирне будівництво і збереження миру», прийнятій до відома ГА і РБ, та «Декларації щодо спільних зобов'язань щодо миротворчих операцій ООН» [9; 6].

У Маастрихтському договорі 1992 р. про створення Європейського Союзу було сформульовано цілі Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППБ) ЄС: захист спільних цінностей, основних інтересів і незалежності Союзу; зміцнення безпеки Союзу і держав-членів усіма засобами; збереження миру і зміцнення міжнародної безпеки відповідно до принципів Статуту ООН та Гельсінського заключного акту і цілей Паризької хартії; сприяння міжнародній співпраці; розвиток і консолідація демократії і законності, повага до основних прав і свобод людини [4, с. 11]. Згідно з Амстердамським договором 1997 р. і підсумковим документом Гельсінкського саміту 1999 р. ідею і правові механізми формування СЗППБ було вдосконалено, але в останньому зазначено, що основою колективної оборони держав, що входять до НАТО, а також відповідальною за розв'язання військово-політичних криз у регіоні залишається саме ця організація [4, с. 11].

Водночас у межах СЗППБ розбудовується Європейська безпекова та оборонна політика (ЄБОП), що потенційно може бути трансформована в систему колективної безпеки. ЄС здійснює миротворчі операції, більшість з яких мають цивільний (понад 70% - допомога у правоохоронній, судовій, митній сферах, створення сучасних демократичних інститутів, спостереження за дотриманням прав людини) або змішаний військово-цивільний характер, спрямовані на врегулювання криз [5, с. 3, 9, 15; 8, с. 192].

ЄБОП має переважно міждержавний характер, усі рішення у цій сфері ухвалює Рада ЄС, а три основні комітети, що розробляють питання ЄБОП (Комітет з політики і безпеки та підзвітні йому Військовий комітет і Комітет з цивільних аспектів кризового врегулювання) складаються з представників держав-членів

ЄС [8, с. 191]. Наднаціональний компонент ЄБОП уособлює Високий представник із зарубіжних справ і політики безпеки, якому підпорядковуються профільні підрозділи Європейської служби зовнішніх дій (Військовий штаб ЄС, Підрозділ з цивільного планування і управління, Директорат з питань кризового реагування і планування). Ці підрозділи відповідають за оперативну фазу планування і здійснення військових операцій, але стратегічне керівництво антикризовою діяльністю перебуває у віданні міждержавних органів, де рішення ухвалюються консенсусом [8, с. 191-192].

Співробітництво ООН з ЄС у сфері миротворчості закріплене Спільною декларацією про співробітництво між ООН і ЄС у врегулюванні криз 2003 р., Спільною заявою про співробітництво між ООН і ЄС у сфері врегулювання криз 2007 р., Планом дій з надання розширеної підтримки Організації Об'єднаних Націй у контексті діяльності з підтримання миру в рамках спільної політики ЄС у сфері безпеки та оборони (План дій ЄС), ухваленим Комітетом ЄС з політичних питань і питань безпеки у 2012 р. В останньому: визначаються пріоритетні завдання співробітництва, передбачені збільшення державами-членами ЄС своїх контингентів, що беруть участь у миротворчих операціях ООН, координація на етапі планування операцій, співробітництво на стратегічному і директивному рівнях, спільні аналіз досвіду і професійна підготовка персоналу операцій. Також обговорюється можливість ухвалення нової рамкової програми співробітництва ООН і ЄС [7].

ООН та ЄС здійснюють співробітництво на засадах розподілу функцій, воно передбачає координацію при плануванні операцій, передання операцій та їх активів, паралельне розгортання операцій, спільне розміщення персоналу, обмін таємною інформацією та ін. Двічі на рік відбуваються неофіційні наради РБ ООН з Комітетом ЄС з політичних питань і питань безпеки щодо обміну інформацією; тривають координація через членів РБ; спільні брифінги чиновників організацій. Функціонують Керівний комітет ООН-ЄС з урегулювання криз із спільним головуванням (обговорення, узгодження питань поділу функцій, політичних заяв і «стратегій виходу»), делегація ЄС при ООН, відділення зв'язку ООН з питань миру і безпеки у Брюсселі [7].

ОБСЄ у Хартії європейської безпеки 1999 р. проголосила: на жодну міжнародну організацію не може бути покладено відповідальність за підтримання миру й стабільності на території держав-членів ОБСЄ [4, с. 17]. У результаті співпраці між ООН і НБСЄ/ОБСЄ, закріпленої у Рамковій угоді про співробітництво і координацію 1993 р. та численними резолюціями ГА ООН між цими організаціями відбувся розподіл завдань у сфері миротворчої діяльності: ООН здійснювала її у Таджикистані й Абхазії, а ОБСЄ брала участь у врегулюванні конфлікту в Нагірному Карабаху та здійснювала превентивну дипломатію в Молдові й Південній Осетії [2, с. 15]. Зокрема, там ОБСЄ здійснює моніторинг конфліктогенних чинників і займається прогнозуванням їх розвитку; діяльністю

для зміцнення довіри; посередництвом; організацією переговорів; підвищенням рівня обізнаності та ін [2, с. 15]. У Молдові НБСЄ виступила одним з ініціаторів фактичної федералізації Молдови, сприяла укладенню Угоди про принципи врегулювання конфлікту в Придністровському регіоні 1992 р. і Меморандуму між Молдовою, ПМР, Україною та Росією щодо статусу Придністров'я [2, с. 16].

Отже, співпраця ООН з регіональними організаціями у сфері миротворчості визнана Розділом VIII її Статуту. Вона передбачає діяльність з мирного розв'язання спорів до передання відповідної ситуації на розгляд ООН, а також здійснення примусових дій з санкції Ради безпеки ООН, здійснюється на основі угод між міжнародними організаціями (ООН, ЄС, ОБСЄ, НАТО та ін.). Дедалі частіше практикуються гібридні миротворчі місії, що передбачають розподіл функцій між ООН та європейськими регіональними організаціями, заснований на оцінці їх порівнянних переваг, а також розподіл між ними конфліктних ситуацій, що вимагають миротворчої діяльності.

Література:

1. Бутрос Гали Б. Повестка дня для мира. Превентивная дипломатия, миротворчество и поддержание мира. А/47/277. S/24111. 2 July 1992. URL: http://www.un.org/ru/siteindex/agenda_forpeace.pdf (дата обращения: 05.11.2018).
2. Віднянський С. В., Кірсенко М. В., Мартинов А. Ю. Україна в Організації Об'єднаних Націй: 60 років у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем. Український історичний журнал. 2007. № 1. С. 215–217.
3. Декларация о совершенствовании сотрудничества между Организацией Объединенных Наций и региональными соглашениями или органами в области поддержания международного мира и безопасности. Принята резолюцией 49/57 от 9 декабря 1994 года. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/49/57> (дата обращения: 05.11.2018).
4. Делінський О. А. Європейська система безпеки: міжнародно-правові аспекти становлення і розвитку. автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2003. 20 с.
5. Заворітня Г. П. Міжнародно-політичні основи становлення і розвитку спільної європейської безпекової та оборонної політики: автореф. дис.... канд. політ. наук: 23.00.04 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2006. 20 с.
6. Миростроительство и сохранение мира. Доклад Генерального секретаря. А/72/707-S/2018/43 от 18 января 2018 г. URL: <https://undocs.org/ru/A/72/707-S/2018/43> (дата обращения: 05.11.2018).
7. Партнерство ради мира: на пути к партнерскому миротворчеству. Доклад Генерального секретаря Совету Безопасности ООН от 1 апреля 2015 г. S/2015/229. URL: <https://undocs.org/ru/S/2015/229> (дата обращения: 05.11.2018).
8. Фёдоров М. С. Органы управления в сфере ОПБО ЕС: структура и специфика функционирования. Вестник МГИМО. 2016. №4 (49). С. 190–198.

9. Declaration of Shared Commitments on UN Peacekeeping Operations. URL: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/dpko-dfs-declaration-shared-commitments-unpeacekeeping-1812605e.pdf> (Last Accessed: 12.11.2018).

10. 'Peace operations 2010' reform strategy (excerpts from the report of the Secretary-General). URL: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping/en/po2010.pdf> (Last Accessed: 12.11.2018).

11. United Nations Peacekeeping Operations. Principles and Guidelines. United Nations, 2008. URL: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping/en/capstone_eng.pdf (Last Accessed: 12.11.2018).

RESPONDING TO INTERNATIONAL LAW VIOLATIONS: THE EU RESTRICTIVE MEASURES AGAINST THE RUSSIAN FEDERATION

Yelyzaveta Markova,

International law student, group УП-41,
V. N. Karazin Kharkiv National University,
lisa.markova.98@gmail.com

Public international law, allowing sanctions as an instrument of international activities, in essence, creates a set of restrictive regulations whose main function is to regulate relations between states, to determine the resolution of possible conflicts. In the modern world, international sanctions have become the only widely accepted form of exerting pressure on specific international law actors in order to enforce compliance with established international standards.

Article 41 of the UN Charter defines sanctions as “measures not involving the use of armed force employed to give effect to the UN Security Council decisions” [1]. The UN sanctions were applied to Iraq, South Africa, North Korea, etc. The sanctions can also be used in the frame of different international formations, including the EU. One of such examples is the EU’s response to Russia’s annexation of the Crimean Peninsula and hybrid war against Ukraine. Since March, 2014, the European Union has imposed restrictive measures against the Russian Federation aiming to stop its illegal activities.

This article gives a brief description of the EU measures taken in response to Russia’s aggression against Ukraine, their legal nature, the mechanisms of their adoption and implementation, and their political and economical impact.

There is no clear definition of “sanctions” in the EU official documents. In addition, a term “restrictive measures” is also used in the same meaning. For example, following the text of the Council’s 2004 Basic Principles on the Use of Restrictive Measures, the two terms – “restrictive measures” and “sanctions” – are used interchangeably as synonyms [2].

The sanctions’ aim is to maintain and restore international peace and security in accordance with the principles of the UN Charter and of the EU common foreign and security policy [2]. The EU External Action Service defines sanctions as measures

designed to “promote the objectives of the Common Foreign and Security Policy (CFSP): peace, democracy and the respect for the rule of law, human rights and international law”. According to the EU External Action Service, sanctions are a part of wider, a comprehensive policy approach involving political dialogue and complementary efforts. The EU doesn’t consider its sanctions as punitive, rather, it defines sanctions as measures designed to bring about a change in policy or activity of the targeted actors [3].

Within the EU Common Foreign and Security Policy (CFSP), the restrictive measures can be implemented by the Council of the EU against third countries, entities or individuals. One of the main conditions of the restrictive measures implementation is their conformity with the CFSP objectives (Art. 21 of the Treaty on EU (TEU)) [4]. The Council adopts a CFSP Decision under Art. 29 TEU. The measures listed in the Decision can be implemented in the EU or national levels. For example, such measures as arms embargoes are implemented by the EU members, and the economic relations interruption is decided by qualified majority of member-states, following a joint proposal from the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy and the Commission (Art. 215 of the Treaty on the Functioning of the EU) [4]. It is also within the competence of the Council of the EU to decide whether sanctions should be renewed, amended or lifted [2].

EU restrictive measures can be classified based on different criteria. For example, depending on the subject of sanctions implication, the EU can decide to support the implementation of the UN’s measures or introduce sanctions of its own. The EU sanctions may target different actors – governments of non-EU countries, entities (companies), groups or organizations, individuals, etc., and be implemented in different areas, mainly, political (visa or travel bans, diplomatic sanctions) and economic (arms embargoes, trade and financial restrictions) ones [5].

As the first response to Russia’s illegal actions regarding Ukraine, the EU introduced diplomatic restrictive measures. For example, in 2014, the EU-Russia negotiations on visa issues and over Russia’s joining the Organization for Economic Co-operation and Development and the International Energy Agency were suspended. Members of the G8 decided to withhold Russia from participating in the G8-format meeting in Sochi. Instead, there has been a G7 meeting in Brussels held [6].

In March 2014 the EU introduced the individual restrictive measures list (assets freeze and travel bans) [7]. Since then, there have been several votes (each 6 months) on the sanctions regime’s extension. The last amended list of individual restrictive measures (dated 10.12.2018) includes 175 people and 47 entities [8].

Economic sanctions have had an impact, particularly in the Russian economic sectors directly targeted [9]. For example, sanctions have cut off supplies of weapons and equipment to Russia. The measures imposed have also ended the cooperation in the Arctic, deep-water and shale-oil projects, which account for a large part of the Russia’s untapped oil reserves [10]. Furthermore, the sanctions have weighed heavily on the annexed Crimean Peninsula’s economy as resulted cutting off trade and tourism. Even

Russian companies, such as Sberbank and VTB banks, are shunning the peninsula in order to avoid harsher sanctions [11]. In the banking and financial sector, since mid-2014, Russia's five largest banks have been barred from Western capital markets, and three major banks had to be bailed out by the Russian state in 2017 [11].

Making final estimations of the EU restrictive measures against Russia effectiveness, it is important to consider how complex the Russian economic and political interstate situation is.

From the economic perspective, the EU sanctions had a certain success: they managed to limit Russian energy, defense, and financial firms' access to Western markets and prohibited the sale and export of certain oil exploration and production technologies to Russia, which now is shown by certain recession of Russian economics. However, such an impact was caused not only by the EU restrictive measures: Russia's economy has experienced the fall of the oil price, the depreciation of the ruble, an increase in the inflation rate, budgetary pressure, and an outflow of capital before the sanctions were implemented [9].

Estimating sanctions' political impact, we should mention that the main restrictive measures' goal – to stop Russian aggression against Ukraine – have not been achieved. However, the EU restrictive measures established a political isolation of Russia by Western allies, which has turned Russian foreign policy vector to the Eastern countries (China, India, the Philippines etc) in order to escape the isolation and to find an alternative market and sources of investment. One of the negative impacts of the EU measures to mention here is that Russian foreign politics have become more aggressive – from increasing military presence in Syria to an open attack on Ukrainian vessels this November. However, this situation is also caused by the complicated political situation in Russia because of the Putin's regime: more than 60% of Russian citizens support the current policy, and more than 50% have negative attitude to Ukraine, the USA and the EU-members [11].

Summarizing the facts above, there is one more conclusion to be made. Because of Russia's veto in the UN Security Council, the UN isn't able to respond with sanctions on Russia's aggressive politics against Ukraine. That's why the restrictive measures adopted by the EU and some particular countries are important: they express the world's reaction on Russia's international peace and security violation in Ukraine.

Literature:

1. Martin Russell. EU sanctions: A key foreign and security policy instrument. *European Parliamentary Research Service*, May 2018. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621870/EPRS_BRI\(2018\)621870_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621870/EPRS_BRI(2018)621870_EN.pdf) (Last Accessed: 12.11.2018).

2. Council of the EU's Guidelines on implementation and evaluation of restrictive measures (sanctions) in the framework of the EU Common Foreign and Security Policy. Brussels, 15 June 2012. URL: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2011205%202012%20INIT> (Last Accessed: 12.11.2018).

3. European External Action Services official website. URL: https://eeas.europa.eu/topics/external-investment-plan/423/sanctions-policy_en (Last Accessed: 12.11.2018).

4. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012M%2FTXT> (Last Accessed: 12.11.2018).

5. T. Gazzini, E. Herlin-Karnell. Restrictive Measures Adopted by the EU from the Standpoint of International and EU Law. *European Law Review*, Issue 6, 2011. URL: https://www.researchgate.net/publication/256038205_Restrictive_Measures_Adopted_by_the_EU_from_the_Standpoint_of_International_and_EU_Law (Last Accessed: 12.11.2018).

6. Official webpage of the European Council and the Council of the EU. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/history-ukraine-crisis/> (Last Accessed: 12.11.2018).

7. Council Decision 2014/145/CFSP of 17 March 2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine. *OJ L 78*, 17.3.2014, p. 16–21. 17.03.2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1544463530570&uri=CELEX:32014D0145> (Last Accessed: 12.11.2018).

8. Council Decision (CFSP) 2018/1930 of 10 December 2018 amending Decision 2014/145/CFSP concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine. *OJ L 313I*, p. 5-7. 10.12.2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1544463530570&uri=CELEX:32018D1930> (Last Accessed: 12.11.2018).

9. Kulytskyi S. Spetsyfika nynishnoho etapu zastosuvannia mizhnarodnykh politychno vmotyvovanykh ekonomichnykh sanktsii. *Social Communications Research Center*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3061:spetsyfika-ninishnogo-etapu-zastosuvannia-mizhnarodnykh-politychno-vmotyvovanykh-ekonomichnykh-sanktsij-2&catid=64&Itemid=376 (Last Accessed: 12.11.2018).

10. Sabine Fischer. A Permanent State of Sanctions? Proposal for a More Flexible EU Sanctions Policy toward Russia. *German Institute for International and Security Affairs*. April, 2017. URL: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2017C11_fhs.pdf (Last Accessed: 12.11.2018).

11. Martin Russell. Sanctions over Ukraine: Impact on Russia. *European Parliamentary Research Service*. January, 2018. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614665/EPRS_BRI\(2018\)614665_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614665/EPRS_BRI(2018)614665_EN.pdf) (Last Accessed: 12.11.2018).

Scientific supervisor: Alina Cherviatsova, PhD in Law Sciences, Associate Professor at V. N. Karazin Kharkiv National University

ЩОДО КАДРОВИХ ПИТАНЬ НА ДИПЛОМАТИЧНІЙ СЛУЖБІ

Мастега Яна Вікторівна,

студентка групи УМІ-12 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
mh33329@gmail.com

Розбудова багатостороннього співробітництва України з країнами світового співтовариства та міжнародними організаціями потребує постійного представництва державних організацій за кордоном. Зараз поширюється проблема кадрової кризи кваліфікованих представників України за її межами, це викликає значне ускладнення та погіршення дипломатичних відносин на міжнародному рівні. Актуальність цього питання підкріплюється фактом, що 13 січня 2018 року МЗС повідомило, що посада посла України вакантна в 17 країнах. Тобто наразі немає представників держави, які повинні відстоювати інтереси країни на міжнародному рівні. Це має вплив на формування негативного іміджу країни за кордоном. Мета дослідження полягає у комплексному розкритті та аналізі стану, проблем і перспектив української дипломатичної служби.

Поняття «дипломатія» в розмовній, публіцистичній, а часом і в науковій лексиці вживається досить часто. Найбільш прийнятним вважається визначення дипломатії, дане німецькими вченими: «Офіційна діяльність осіб, яким доручається представляти державу у відношенні інших держав» [3].

Діяльність державних органів, що реалізує зовнішню політику держави, що представляє інтереси своєї країни за кордоном, виконує посол - дипломатичний представник вищого рангу своєї держави в іноземній або ж у міжнародній організації [3]. Дипломат в першу чергу – це людина, яка виконує вказівки свого керівництва, яке діє згідно з законами держави, постановами та іншими нормативно-правовими актами. Тому цілком зрозумілі такі якості дійсно майстерного дипломата, як повага до закону, зібраність і дисциплінованість, старанність і раціональність у вчинках. Дипломат також повинен володіти достатньою інформацією в усіх сферах життя суспільства, виявляти схильність до знань про світові культури, до інтелектуальної праці тощо. Поєднання всіх цих рис допоможе гідно представляти свою державу на міжнародній арені.

Положення про дипломатичну службу України, затверджене постановою Кабінету міністрів України від 30 березня 2016 р. № 281, і включає в себе положення МЗС, які забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері зовнішніх відносин, відзначають те, що МЗС керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради, прийняття відповідно до Конституції та Законів України, містить 88 основних завдань МЗС [2].

Інтереси України в світі на офіційному рівні покликані відстоювати позицію посольства України в іноземних державах, які очолює Повноважний Посол [1].

Зараз в Україні існує гостра проблема кадрового питання представницької посади, яка у сфері міжнародних відносин складалась поступово. Відомо, що з травня 2009 року Україна не має свого представника в Ефіопії. З 2013 року ця посада вакантна в «ресурсному» Казахстані, з квітня 2014 року – в Данії та Чорногорії, з червня та липня 2014 року – на Кубі та Алжирі. З серпня 2015 року залишаються вакантними посади послів в Ірландії та Вірменії. Останній посол України в Росії Володимир Єльченко був звільнений Президентом Петром Порошенком в грудні 2015 року, ця обставина також загострює відносини між цими двома країнами. У минулому році звільнилися посади послів у Греції, Латвії, Перу, Хорватії, Киргизстані, Естонії та Південно-Африканській Республіці [4].

За інформацією Міністерства закордонних справ станом на 13 січня 2018 року посада посла України вакантна в таких країнах, як Греція, Алжир, Білорусь, Куба, Хорватія, Вірменія, Грузія, Данія, Ефіопія, Ірландія, Казахстан, Швейцарія, Росія, Естонія, ПАР, Чорногорія [1]. Так, наприклад, зусилля послів Грузії і Азербайджанської Республіки було б не погано підкріпити призначенням дипломата в Єревані, щоб українська політика на Південному Кавказі була цілісною. Не менш гостро стоїть питання щодо української дипломатії в Південній Європі, а саме в Балканських країнах. Відсутність українського посла в Греції серйозно обмежує можливість відстоювання українських інтересів в цій країні, яка починає більше підтримувати Російську Федерацію, відповідно, і ставитися до України більш прискіпливо. У 2017 році був відкликаний в Україну посол з Хорватії Олександр Левченко, хоча 23 жовтня 2018 року хорватська сторона підтвердила підтримку євроінтеграційного курсу України і висловила готовність всебічно сприяти нашій державі в реалізації започаткованих реформ. Посада українського посла вакантна в Чорногорії – країна, яка в минулому році стала членом НАТО. Посилення активності України на Балканах виглядає сьогодні вкрай необхідним, здебільшого Україна веде реактивну політику, керівництво не має вираженої програми дій у зовнішніх відносинах, або ліквідації «непередбачених і негативних наслідків» [4].

Згідно з коментарем МЗС виділяються чотири найвпливовіших чинники, які гальмують усунення проблем української дипломатичної служби. До них відносяться [5]:

1. Кадрове питання – відсутність потрібної кількості кваліфікованих спеціалістів, адже багаторічне системне знищення дало свої «результати». Ветерани зовнішньополітичного відомства зі смутком констатують: за винятком трьох-чотирьох дипломатів, в Україні немає сильних послів.

2. Професійна підготовка – керівництво МЗС доклалося чимало зусиль, щоб дипломати отримували якісну для них професійну підготовку (тренінги, зустрічі з експертами, лекції тощо).

3. Мовна підготовка. Мовна вимога одна з ключових у новому законі: передбачає знання щонайменше двох іноземних мов.

4. Складності фінансування дипломатичних відомств України за кордоном.

Посли в іноземних державах призначаються та звільняються Президентом за рішенням Міністра закордонних справ, а відповідні укази глави держави скріплюються підписами Прем'єр-міністра, Міністра закордонних справ [2]. При цьому зовнішньополітичне відомство зазначає, що процедура призначення послів є тривалою, оскільки потребує підбору кандидатури, узгодження главою держави, очікування агремана, підготовку відповідного указу Президента.

Підбиваючи підсумки усього зазначеного, слід відмітити, що складна і довготривала процедура призначення послів, може призвести до відсутності представника держави, що у свою чергу негативно впливатиме на формування іміджу та погіршення інвестиційного клімату України. Інформаційна війна ведеться проти держави в усіх сферах економічного життя, задля переконання інвесторів, що Україна є надійним партнером. Проте, деяких з них приваблює Україна, але відсутність необхідної інформації і уповноваженого представника ускладнює положення, тому кадрові питання на дипломатичній службі потребує вирішення.

Література:

1. Міністерство закордонних справ України. URL: www.mfa.gov.ua (дата звернення: 14.11.2018).

2. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України: Постанова Кабінету міністрів України від 30 березня 2016 року № 281. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-p> (дата звернення: 14.11.2018).

3. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. 808 с.

4. Інформаційне агентство «Україна.ру». URL: <https://ukraina.ru/> (дата звернення: 14.11.2018).

5. Інформаційне агентство «Уніан». URL: <https://www.unian.net/> (дата звернення: 14.11.2018).

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, канд. політ. наук., доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ З УРАХУВАННЯМ ОСНОВНИХ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ

Мельник Сергій Миколайович,

начальник військово-юридичного факультету,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, полковник юстиції,
здобувач юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

У сучасних умовах розвитку Української державності значущість належної організації та функціонування сектору безпеки і оборони не викликає сумнівів. В Україні, як суверенній та незалежній державі сформульовано на конституційному рівні значущі завдання, які покладаються на Збройні Сили України та інші військові формування як провідні компоненти сектору безпеки і оборони нашої держави. Так, відповідно до частини 1 статті 17 Конституції України, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

У той же час, очевидним є те, що виконання цих завдань покладається у першу чергу на державу та її уповноважені структури. Саме з огляду на це, Конституція України (частини 2 та 3 статті 17) деталізує, що оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначається законом. Всебічне тлумачення названих конституційно-правових приписів свідчить про те, що серед названих державних структур провідне місце займають саме Збройні Сили України.

Разом із тим, наведені конституційно-правові приписи, а також деякі інші вказують на Збройні Сили України у безпосередньому зв'язку з іншими військовими формуваннями. Так, відповідно до частини 4 статті 17 Конституції України, Збройні Сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їхній діяльності. У свою чергу, частина 5 статті 17 Основного Закону України формулює правило, згідно з яким держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей.

Виходячи з цих конституційних приписів можна говорити про те, що разом із Збройними Силами в Україні функціонують також інші військові формування. У той же час, враховуючи інші конституційні положення, можна дійти висновку

про провідне місце саме Збройних Сил України в аспекті виконання конституційних завдань із забезпечення оборони України, захисту її суверенітету та територіальної цілісності, а також національної безпеки України в цілому. Так, згідно з пунктом сімнадцятим частини 1 статті 92 Конституції України, виключно законами України визначаються основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку. У свою чергу, відповідно до пункту другого частини 2 статті 92 Основного Закону України, виключно законами України встановлюється порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав. Цими положеннями вказується на особливий статус Збройних Сил України, їхню значущість в аспекті забезпечення національної безпеки нашої держави. Крім того, згідно з пунктом сімнадцятим частини 1 статті 106 Конституції України, Президент України є Верховним Головнокомандувачем саме Збройних Сил України.

Отже, Конституція України у системі забезпечення національної безпеки та обороноздатності у першу чергу називає Збройні Сили України, а також інші військові формування та правоохоронні органи. При цьому, відповідно до частини 1 та 2 статті 1 Закону України «Про Збройні Сили України», Збройні Сили України – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладається оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря у випадках визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом. Що стосується тих державних структур, які чинне законодавство України називає іншими військовими формуваннями, то до них зокрема належить Національна гвардія України. Відповідно до частини 1 статті 1 Закону України «Про Національну гвардію України», вона є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод та законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій.

У той же час, Національна гвардія України як військове формування взаємодіє не лише з правоохоронними органами з виконання завдань правоохоронної спрямованості, але й взаємодіє із Збройними Силами України. Так, згідно з частиною 2 статті 1 Закону України «Про Національну гвардію України», Національна гвардія України бере участь відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України

та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони.

Отже, і Збройні Сили України, і Національна гвардія України незважаючи на різний правовий статус, різну підпорядкованість належать до військових формувань та об'єднані чинним Законом України «Про національну безпеку України» таким поняттям як сектор безпеки і оборони України.

Законодавець відійшов від використання терміну Воєнна організація, що встановлювався зокрема Законом України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», що втратив чинність на підставі Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про національну безпеку України». Варто звернути увагу, що особливий статус Збройних Сил України більш рельєфно розкрито терміном сектор безпеки і оборони чим терміном Воєнна організація держави.

Реформування органів військового управління суттєвим чином узгоджується з цілями та завданнями, що викладено в Указі Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 26 травня 2015 року.

Так, як зазначається у цьому документі, основними цілями цієї Стратегії є: мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО.

При цьому досягнення визначених цілей потребує: зміцнення Української держави шляхом забезпечення поступального суспільно-політичного й соціально-економічного розвитку України; якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній, соціальній, гуманітарній та інших сферах, комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки і оборони України; нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі в умовах нестабільності глобальної системи безпеки.

Варто констатувати, що більшість з наведених завдань безпосередньо пов'язані з діяльністю органів військового управління. Адже, зовнішня політика буде мирною та ефективною, коли вона підкріплена належно забезпеченою воєнною безпекою, яка досягається завдяки злагодженій діяльності різноманітних органів військового управління, що діють у структурі Збройних Сил України та інших військових формувань.

МІЖНАРОДНА ЖУРНАЛІСТИКА ЯК ЕЛЕМЕНТ СУСПІЛЬНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Медяник Ганна Євгенівна,

студентка групи УП-41 факультету міжнародних економічних
відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
anna.medyanik.8@gmail.com

Журналіст – це така професія, яка полягає у виконанні широкого кола обов'язків, які включають у себе збір, створення, редагування, підготовку та оформлення інформації різноманітної тематики. Це саме ті особи, які є відповідальними за створення інформаційного фону у всьому світі. Журналіст-міжнародник повинен володіти низкою важливих рис, а саме: вмінням слухати та чути, писати та думати, розуміти те, що він пише та передбачити політичні наслідки після опублікування власного матеріалу. Ці якості поєднуються у дипломатії. Журналіст-міжнародник повинен бути не тільки журналістом, а й фахівцем у сфері міжнародних відносин, істориком, соціологом, дипломатом.

Усім відомо, що найцінніша інформація – це актуальна інформація. Тобто та, що була отримана, оброблена та донесена до відома швидко, а головне – вчасно. Для отримання актуального матеріалу, журналістам іноді доводиться ризикувати власною безпекою, а інколи й життям.

Тривалий час міжнародне співтовариство приділяє значну увагу питанням, пов'язаним із захистом прав журналістів, професійний обов'язок яких передбачає можливість знаходитись у так званих «гарячих точках» і висвітлювати події, які в них відбуваються.

Загалом, права і обов'язки журналістів у зоні збройного конфлікту регламентуються міжнародним гуманітарним правом, більшість норм якого визнані усіма державами світу. Ключовими документами є Гаазькі конвенції і Декларації 1899 і 1907 років, Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року і Додаткові протоколи до них 1977 року.

Ідея про те, що журналісти вимагають особливого визнання в тій чи іншій формі відповідно до права збройних конфліктів була визнана вже в одному з перших документів, що регламентують поведінку сторін, що беруть участь у збройному конфлікті. Цим документом є Кодекс Лібера 1863 року. Кодекс Лібера 1863 року – інструкція, що була підписана президентом Авраамом Лінкольном під час американської громадянської війни, яка регламентувала, яким чином солдати повинні вести себе у час військового конфлікту.

Стаття 50 Кодексу Лібера передбачає, що цивільні особи, які супроводжують збройні сили для будь-яких цілей, такі як маркітанти, редактори або кореспонденти журналів, або постачальники, в разі їх затримання можуть бути оголошені військовополоненими і утримуватися під вартою як такі [5, с. 130].

Коли на конференції в Гаазі обговорювалося міжнародне право збройних конфліктів, аналогічне положення стосовно журналістів було закріплено у статті 13 Гаазької конвенції про закони та звичаї сухопутної війни.

Стаття 13 означеної Конвенції передбачає, що особи, які супроводжують армію, але не належать до її складу такі, а саме газетні кореспонденти і репортери у разі їх захоплення, мають такі ж права, що і військовополонені, за умови, що вони мають належну акредитацію – посвідчення від військової влади тієї армії, яку вони супроводжували» [1]. Це положення було включено до статті 81 Женевської конвенції 1929 року про поводження з військовополоненими. Така практика отримала назву «прикомандируванням». Мається на увазі, що акредитовані журналісти повинні користуватися певними перевагами, зумовленими їх тісним зв'язком із збройними силами.

Необхідно виокремлювати три категорії журналістів, які можуть працювати в зоні збройного конфлікту, та які знаходяться під захистом міжнародного гуманітарного права: військові кореспонденти; журналісти, які перебувають у небезпечних професійних відрядженнях до зон збройного конфлікту; журналісти, відряджені до військової частини.

Документом, що посвідчує особу журналіста є, згідно з I Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, посвідчення журналіста, видане владою держави, громадянином якої є журналіст, або держави, на території якої він постійно проживає або де знаходиться засіб масової інформації, до якого відноситься журналіст. Відповідно до ст. 4 А (4) Конвенції про поводження з військовополоненими 1949 р. військовими кореспондентами є представники засобів масової інформації, які мають акредитацію у збройних силах, супроводжують військові формування, але не є їх членами [4, с. 132].

Особливість правового статусу військових кореспондентів полягає саме у супроводженні ними військових формувань в офіційному статусі, про що свідчить акредитаційний документ, який видає Уряд держави і тим самим бере на себе обов'язок забезпечувати безпеку журналіста, поки той дотримується правил акредитації. Наявність документа про акредитацію передбачає обов'язок військового командування співпрацювати з журналістом у межах його професії. Відповідно до I Додаткового протоколу Женевських конвенцій, у разі потрапляння в полон, військові кореспонденти користуються усіма правами військовополонених, що пов'язано з наявністю у військового кореспондента формального права супроводжувати військові формування. У разі виникнення сумнівів щодо статусу особи, яка претендує на статус військовополоненого, ця особа залишається під захистом міжнародного гуманітарного права до вирішення питання компетентним судом [2].

Журналісти, які перебувають у небезпечних професійних відрядженнях у районах збройного конфлікту, визначаються I Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв

міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 року, як цивільні особи у значенні пункту 1 статті 50 згаданого документу. Як такі, вони користуються захистом згідно з Конвенцією про захист цивільного населення під час війни за умови, що вони не чинять дій, несумісних зі статусом цивільних осіб, а саме: не беруть участь у бойових діях, не застосовують зброю, не займаються розвідувальною діяльністю [3].

Таким чином, слід відзначити, що, працюючи у «гарячих точках», журналіст завжди ризикує своїм здоров'ям та життям. Репортер повинен бути ідеально підготовленим та розуміти, що на нього очікує для уникнення небезпеки та повернутися з цінним матеріалом. У цьому разі важливого значення набувають не тільки питання міжнародно-правового захисту прав журналістів, а й питання міжнародної журналістики як соціального інституту та елемента суспільної дипломатії, який призваний забезпечити всебічне і об'єктивне інформування суб'єктів суспільного життя, як саморегульованої системи. Крім цього, урахувавши сучасне геополітичне становище у світі, статус журналіста-міжнародника, який здійснює свою діяльність за кордоном, із представника народної дипломатії повинен переходити в статус дипломатичного діяча, до якого повинні застосовуватися дипломатичні імунітети.

Література:

1. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі: Міжнародний документ від 18 жовтня 1907 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222 (дата звернення: 12.11.2018).

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. Міжнародний документ від 12 серпня 1949 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153 (дата звернення: 12.11.2018).

3. Журналістика в умовах конфлікту. *Українське право: інформаційно-правовий портал*. Стаття від 20.06.2017. URL: http://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/ztsuraokfkhyna-v-tspsvash-nsrchoknkhts/ (дата звернення: 12.11.2018).

4. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. Київ: Компанія ВАІТЕ, 2016. 118 с.

5. Чижмарь Ю.В. Національне та міжнародне право: теоретико-правові проблеми: монографія. Харків: Діа плюс, 2015. 472 с.

Науковий керівник: Григоренко Яна Олександрівна, канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ДІАЛОГ МІЖ УКРАЇНОЮ І ТУРЕЦЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

Міненко Юлія Вадимівна,
студентка 4 курсу факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
yuliya.vadymivna@gmail.com

У 2017 р. Україна і Турецька Республіка відзначили 25 років дипломатичних відносин, які за цей проміжок часу набули статусу стратегічного партнерства. Зустрічі та укладання договорів на державному рівні дозволили цим відносинам розвиватися, зокрема успіхом україно-турецької дипломатії стало встановлення безвізового режиму між Туреччиною та Україною в 2012 р. Зацікавленість сторін в тісному дипломатичному діалозі сприяли та продовжують сприяти розвитку торгівлі та туризму. Багатовікова історія зв'язків між українським і турецьким народом, плідна співпраця та спільні політичні і економічні інтереси протягом багатьох років були підґрунтям стабільних міжнародних відносин між Києвом і Анкарою. Однак, з часу загострення геополітичної ситуації в Чорноморському регіоні, що обумовлена загостренням україно-російських відносин, конфліктом в Сирії, а також нестабільністю політичного стану в самих державах регіону, відбулися певні зміни в напрямках політичних курсів Туреччини і України, що при правильній дипломатичній діяльності обох держав може призвести до подальшого зближення двох партнерів, або до їх протистояння.

Метою даного дослідження є визначення ролі дипломатичного діалогу для перспективи українсько-турецького стратегічного партнерства.

Українсько-турецькі відносини почали розвиватися доволі інтенсивно після отримання Україною незалежності в 1991 р. Активізувався політичний діалог, співробітництво в рамках міжнародних і регіональних організацій. Відбувалася підтримка ініціатив один одного в рамках ООН та інших міжнародних організацій. Туреччина сприймала Україну як силу, яка може стати союзником у деякому обмеженні експансіоністських намірів Росії [1].

Зважаючи на зацікавленість сторін у економічному, енергетичному та культурному співробітництві, а також беручи до уваги можливість реалізації напрямів для досягнення спільних цілей у цих галузях, для країн, що знаходяться в регіоні, який є на сьогодні епіцентром турбулентності в світі, найбільш пріоритетним є партнерство в стратегічній сфері.

Кардинальна зміна геополітичної ситуації в регіоні з 2014 р. призвела до перегляду політики щодо Туреччини з боку України. Туреччина почала займати одну з перших сходинку у зовнішньополітичних пріоритетах України у зв'язку з втратою Криму та конфліктом на Сході країни, а також загостренням безпекової

ситуації в Чорноморському регіоні в цілому. Своєю чергою, погіршення відносин Турецької Республіки з більшістю держав Близького Сходу, конфронтація з Російською Федерацією призвели до того, що Анкара розпочала відновлення контактів зі своїми сусідами та країнами Заходу. Зближення з Україною є однією зі складових повернення Анкари до проєвропейського курсу. На сьогодні інтереси України щодо Туреччини полягають у наступних сферах: безпековій, зокрема гарантування безпеки у Чорноморському регіоні та можлива участь Туреччини у створенні механізму деокупації Криму (формат «Женева плюс»); економічній, у контексті залучення фінансової підтримки для стабілізації й відновлення України, а також посилення торгівельних відносин із Туреччиною; енергетичній, зокрема отримання від Туреччини дозволу на проходження танкерів зі скрапленим природним газом (СПГ) через Босфор та будівництво LNG-термінала та інтерконекторів; гуманітарній, а саме співпраця щодо внутрішньо переміщених осіб, зокрема кримських татар, зв'язки між кримськотатарською меншиною в Україні та кримськотатарською діаспорою в Туреччині для лобювання інтересів України в Туреччині [2, с. 4–5].

Можна зробити висновок, що різкі політичні дії та певне протистояння Росії і Туреччини позитивно вплинули на міждержавні відносини між Києвом і Анкарою. В наслідок обмежувальних заходів і санкцій Росії проти Туреччини в 2016 р., з'явилися конкретні можливості для українсько-турецького співробітництва. Виходячи з цього, можна говорити про зближення двох держав, перед усім, у військово-політичній та політико-дипломатичній областях.

Важливим є те, що відносини між Туреччиною та Україною набули статусу стратегічного партнерства, з утворенням Стратегічної ради високого рівня (HLSC) у 2011 р [3]. У період з 2014 р. відбулася низка важливих зустрічей, зокрема офіційна зустріч Президента України Петра Порошенка та Президента Туреччини Реджепа Таїпа Ердогана у березні 2016 р. в рамках засідання Стратегічної ради високого рівня між Турецькою Республікою та Україною у Києві. На них, окрім підтримки територіальної цілісності України, було підкреслено «значний потенціал Туреччини у сприянні стабілізації ситуації в Україні» та відзначена перспективність залучення турецьких будівельних компаній до реконструкції зруйнованих регіонів України [2, с. 6].

Такий рівень дипломатичних відносин вимагає нового формату співпраці Туреччини і України, що передбачає спільні заходи в сфері безпеки. Насамперед, це стосується двосторонніх консультацій. Це зближення має призвести до координації дій між Україною і Туреччиною в Чорноморському регіоні для укріплення чорноморської безпеки [4, с. 114]. Для Туреччини метою такої стратегії є підвищення авторитету держави на глобальному та регіональному рівнях, а для України – формування стабільних дружніх відносин з країною, що підтримує Україну в російсько-українських відносинах та встановлення партнерства з впливовим актором на Близькому Сході.

Як вже зазначалося, обидві країни мають спільні політичні напрями та завдання, що також є важливим чинником спрямування їх спільних дій. Так, сучасний політичний курс Туреччини спрямований на активну участь в діяльності НАТО, реалізація європейської інтеграції відповідно до Угоди про асоціацію з Євросоюзом та розвиток стратегічного партнерства з США. В цьому контексті важливо наголосити на компоненті безпеки, який включає Туреччину до категорії важливих партнерів для країн Заходу та Альянсів [4, с. 116]. Отже, незважаючи на різні рівні інтеграції країн з ЄС (Туреччина з 1987 р. є кандидатом на вступ до ЄС, з 1996 р. – входить в митний союз із ЄС), процеси європеїзації є спільним знаменником соціальних трансформацій в обох країнах [4, с. 6].

Особливо важливим напрямом турецької стратегії, для здійснення якого партнерство з Україною є необхідним, – це доволі амбіційний проект TANAP, а саме створення Південного газового регіону, що має на меті розширення вже існуючого Південно-кавказького газопроводу за участю Азербайджану, Грузії і Туреччини. Передбачена протяжність проекту складає 3,5 тисяч кілометрів, а основним завданням якого є забезпечення поставок газу до Європи, виключення Росії як монополіста-постачальника газу до Європи, а України – як країни-транзитера. Планується, що до 2020 р. даний газопровід покриє 10-20% споживання газу в ЄС [4, с. 116].

Підсумовуючи вищевикладене, може сказати, що зміни в концептуальних основах турецької зовнішньої політики, а саме: розширення «зони відповідальності» Туреччини, бажання не тільки забезпечувати свою безпеку, а й проєціювати її, самосприйняття її як «глобальної сили», а також її конфронтація з Росією – створюють абсолютно новий формат системи безпеки в регіоні, з чим Україні потрібно узгоджувати свої інтереси та політику [2, с. 7].

Безумовно, безпека Чорноморського регіону є важливою для зовнішньої політики як України, так і для Туреччини. Однак певні чинники становлять загрозу для реалізації спільної стратегії, зокрема це проблеми внутрішньої політики. Так, Туреччина більше зацікавлена у стабільних країнах-партнерах, саме тому політичну нестабільність в Україні Анкара сприймає із певною обережністю. Крім того, проблема України, з якою Туреччина не має сухопутного кордону, менше турбує турецький політикум і пересічних турків, у порівнянні з власним «Донбасом» на південному сході країни та власними безпековими загрозами: терактами Ісламської держави, Робочої партії Курдистану, напливом біженців із Сирії [2, с. 7].

На сьогодні, розуміючи важливість встановлення і підтримання стабільних партнерських стосунків, Україна і Туреччина продовжують співпрацю в багатьох галузях, зокрема в стратегічній і оборонній, що є особливо важливим для України. Так, на 7-му засіданні в рамках HLSC в 2018 р. турецький та український президенти зобов'язались активізувати стратегічну співпрацю між їхніми країнами у широкому діапазоні сфер, зосереджуючись на торгівлі та оборонній

промисловості, оскільки компанії з обох країн все більше розширюють спільні проекти. Також президент Турецької Республіки, Реджеп Ердоган заявив, що Туреччина підтримує Україну у міжнародній політиці і «ніколи не визнавала незаконну анексію Криму і ніколи не зробить цього» [5]. До того ж, Р. Ердоган запевнив українське керівництво, що не залишиться осторонь в питанні протидії «повзучої агресії» Росії в Азовському морі. Міністри оборони України та Туреччини Степан Полторак та Хулусі Акар обговорили питання щодо посилення безпеки у Чорноморському регіоні та сучасний стан і перспективи подальшого розвитку військового співробітництва між Україною та Туреччиною, а також військово-технічне співробітництво між двома країнами [6].

Отже, дипломатичні відносини України і Туреччини можуть слугувати прикладом для інших держав Чорноморського регіону. На нашу думку, сьогодні діалог між цими державами став найтіснішим, ніж коли небудь в їх спільній історії. Позитивній зміні їх політико-дипломатичних відносин сприяло розуміння обома сторонами взаємних стратегічних інтересів, перед усім в енергетичній і оборонній галузях. Правильне і послідовне будівництво ефективної моделі тривалого співробітництва між Україною і Туреччиною сьогодні залежить від розумної політики обох держав, що зокрема здійснюється дипломатичними каналами. Підтримання і подальше розширення українсько-турецького партнерства є особливо важливим в контексті здійснення Україною своєї зовнішньої політики, що орієнтована на пошук сильних акторів, які мають бажання та можливості реалізовувати спільні проекти, сприяти забезпеченню міжнародного миру та безпеки, підтримувати виконання міжнародних зобов'язань. Таким чином, сьогодні є підстави говорити про певне «вікно можливостей», яке за умови ефективної української дипломатії може піднести українсько-турецькі відносини на якісно новий рівень.

Література:

1. Стан та перспективи українсько-турецьких відносин: аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/472/> (дата звернення: 14.12.2018).
2. Воротнок М. Аудит зовнішньої політики: Україна-Туреччина: дискусійна записка. Київ: Інститут світової політики, 2016. 32 с.
3. Relations between Turkey and Ukraine. Republic of Turkey. *Ministry of foreign affairs*. URL: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-ukraine.en.mfa> (дата звернення: 14.12.2018).
4. Циватый В. Г. Украина–Турция: политико-дипломатический диалог геополитических соседей начала XXI века (институциональное измерение). Проблемы постсоветского пространства. Киев: Дипломатическая академия Украины при МИД Украины, 2017. С. 109–117.
5. Turkey, Ukraine agree to boost strategic cooperation. Europe. 2018. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-11/04/c_137579845.htm (Last accessed: 14.12.2018).

6. Туреччина не залишиться осторонь в питанні протидії «повзучій агресії» Росії в Азовському морі – Порошенко. *Інформаційне агентство УНІАН*. 2018. URL: <https://www.unian.ua/politics/10324092-turechchina-ne-zalishitsya-ostoron-v-pitanni-protidiji-povzuchiy-agresiji-rosiji-v-azovskomu-mori-poroshenko.html> (дата звернення: 14.12.2018).

Науковий керівник: Доценко Олена Михайлівна, канд. юрид. наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ УКРАЇНИ

Новікова Людмила Вікторівна,

завідувач кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент, lvnov@ukr.net

Солових Євгенія Миколаївна,

доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, кандидат політичних наук, j.m.solovikh@karazin.ua

Включення України в інтегрований європейський простір усвідомлюється як закономірний процес, спрямований на її самоствердження як окремої незалежної держави та розкриття її величезного потенціалу та можливостей. І особливе та надзвичайно важливе місце серед наших пріоритетів у системі міжнародних відносин відводиться культурній дипломатії. Адже культурна дипломатія як інструмент «м'якої сили» володіє колосальним спектром різноманітних можливостей впливати на розвиток культурної та економічної сфери, сприяти зміцненню національної ідентичності, формуванню позитивного іміджу України на міжнародній арені, просуванню системи демократичних цінностей, а також є важливою умовою успішного вирішення стратегічних і тактичних завдань зовнішньої та внутрішньої політики нашої держави.

Саме тому метою нашого дослідження є розкриття змісту поняття «культурної дипломатії» в Україні та з'ясування її впливу на формування позитивного іміджу України.

І хоча визначень поняття «культурна дипломатія» в науковій літературі існує досить чимало, проте, найбільш класичним та більш розширеним залишається таке: «культурна дипломатія – це обмін ідеями, інформацією, зразками мистецтва, інших видів культури, з метою сприяння взаємовідносин

між народами, реалізації політичних та економічних цілей за ланцюгом «позитивний погляд – спонукати до більшої співпраці – зміна суспільних думки – попередження, управління та пом'якшення конфліктів» [1].

Саме поняття «культурна дипломатія» нероздільно пов'язано з феноменом «культура». Культура – явище складне та багатогранне. Так, відомий психолог К.Юнг визначає культуру, як «загальний і прийнятий спосіб мислення» [4]. І у кожного народу цей спосіб мислення свій, особливий, а також свої цінності, зразки людської поведінки, виробництва і відносин. Світ змінюється, глобалізується, а разом з ним і культура, а наша «цивілізація - це завжди напластування культур, що мали місце у минулому. Це – своєрідний, актуально діючий музей культури. Адже і у наші дні живуть і конкурують, наприклад, наукова медицина і знахарство, плуг і трактор» [4].

Поєднання цих різноманітних складових роблять кожну країну неповторною та унікальною, тому це необхідно враховувати при аналізі специфіки культурної дипломатії тієї чи іншої держави. Наприклад, питання культурної дипломатії знаходять своє відображення у нормативно-правових актах кожної країни, які мають свої певні відмінності та особливості. Так, в офіційних документах Казахстану мова йде про «духовну дипломатію», «культурно- гуманітарний вимір зовнішньої політики»; Туркменістану – про культурну дипломатію як «суспільний інститут», «сферу дипломатичної діяльності», «форма народної дипломатії» тощо.

Проте, не зважаючи на певні відмінності у трактуванні на законодавчому рівні самого поняття «культурна дипломатія» в офіційних документах різних держав, система її об'єктів залишається однаковою для всіх. Що ж включає в себе система об'єктів культурної дипломатії? Це – хореографія, кінематографія, музика, скульптура, живопис, виставкова діяльність, наукові обміни, освітні програми, відкриття бібліотек, книжкові ярмарки, переклад літературних творів, трансляція культурних програм тощо.

Культурна дипломатія є ефективним інструментом формування позитивного іміджу країни у світі, зокрема, успішного просування національних мистецьких та культурних продуктів кіноіндустрії. Адже успішне презентація українського кіно залишається одним із головних пріоритетів культурної політики нашої держави. З відомих причин, декілька останніх років до України сфокусована значна увага міжнародної спільноти, тому необхідно максимально повно використати цю можливість для підтримки вітчизняного кіно та інтеграції молодих кінематографістів у світове співтовариство, а також просування своїх національних інтересів.

Приклад вдалого формування іміджу України - Дні Українського кіно в Мюнхені, які проходили з 5 по 7 грудня 2014 р. та були організовані Всесвітнім благодійним Фондом І. Янковського «Ініціатива заради майбутнього». Проект було здійснено завдяки співпраці Генерального консульства України в Мюнхені,

Міністерства культури України, Державного агентства України з питань кіно та Київського міжнародного кінофестивалю «Молодість». Глядачі побачили найкращі українські фільми останніх років та найяскравіші короткометражні фільми 44-го кінофестивалю «Молодість», які особисто представляла команда молодих талановитих українських режисерів, акторів і продюсерів. Організатори зазначали, що це – своєрідний стартовий майданчик для молодих талантів, що надає імпульс їхньому подальшому розвитку. На церемонії відкриття, де було 120 кінематографістів, журналістів, дипломатів і друзів України з різних країн світу, І. Янковський підкреслив, що «підтримка національного конкурсу короткометражних фільмів і роботи вітчизняних делегацій на кінофестивалях допоможуть відкрити в Україні унікальних самобутніх режисерів, які з часом братимуть участь у таких престижних кінофестивалях, як Канський, Берлінський, Венеційський» [5, с. 3–17].

Крім Німеччини, ознайомитися зі здобутками українського кінематографа можна було і в інших країнах. Так, Дні Українського кіно «Україна у фокусі» (Ukraine in Focus) протягом лише 2018 року відбувались у Франції (з 22 листопада по 1 грудня, м. Страсбург); Швеції (з 17–21 жовтня 2018 р. м. Гетеборг); Грузії (з 26 по 29 квітня, м. Тбілісі); у Королівстві Іспанії (з 13 по 15 грудня, м. Валенсія та Барселона). «Українське кіно зараз бурхливо розвивається, тільки за підтримки держави у виробництві знаходяться більше 100 кінопроектів», – підкреслив глава Держкіно України Пилип Ілленко.

3 жовтня по грудень 2018 р. в трьох країнах Європи відбудуться заходи в рамках проекту з культурної дипломатії «See Ukraine: Пустий постамент». «Це акція культурної дипломатії, в рамках якої ми хочемо за допомогою українського документального кіно та мистецтва розповісти про те, що відбувається в Україні, відобразити реальність для іноземного глядача», – наголосила координатор проекту Ольга Бірзул.

Проект «See Ukraine» реалізується Міжнародним фестивалем документального кіно про права людини Docudays UA за підтримки Open Society Initiative for Europe (OSIFE) та консульства України в Мюнхені. У 2016-2017 роках фестиваль відвідував Францію, Грецію, Італію, Німеччину та Іспанію.

Концепція проекту – пустий постамент як збірний образ того, що сьогодні переживає інтелектуальна частина українського суспільства. І якщо зараз в Європі Україну пов'язують із Чорнобилем, війною та конфліктом з російською пропагандою, ціль проекту, автором якого виступає Docudays UA – показати більш об'ємну, метафоричну картину України.

Ще один цікавий проект з формування позитивного іміджу нашої держави за кордоном – "Дні України у Великобританії" – щорічний культурний фестиваль, що проходить у Лондоні, має за мету ознайомити британців з європейською Україною – країною з колосальним потенціалом та багатою історією. Проект став можливий завдяки ініціативі Фонду FIRTASH Foundation, що є приватним

благодійним фондом, з метою надання довгострокової системної підтримки у сфері освіти та культури України.

«Дні України у Великобританії» – це платформа для проведення заходів різного формату, що демонструють багату культурну спадщину, а також сучасну культуру України. Ідея фестивалю – привернення уваги міжнародної громадськості до українського мистецтва, ознайомлення її з надзвичайно різноманітним і самобутнім культурним ландшафтом України.

У 2014 р. в рамках фестивалю "Дні України у Великобританії" була представлена найбільша у Великобританії колекція сучасного українського мистецтва "Premonition: The Ukrainian Art Now" – понад 80 робіт 38 художників. Виставка привернула увагу 137 438 відвідувачів (5494 в день) і стала єдиною у Великобританії, що потрапила в топ-20 найбільш відвідуваних виставок у світі в 2014 р. і сьомою за популярністю серед виставок сучасного мистецтва, згідно з річним звітом про відвідуваність музеїв, за даними журналу Art Newspaper.

«Дні України у Великобританії 2015» проходили у форматі конкурсу. «Ukraine» – це перший відкритий конкурс для всіх художників-початківців з України та Великобританії у віці до 35 років. Мета конкурсу – знайти і підтримати найбільш обдарованих молодих митців, у тому числі студентів бакалаврату та магістратури, які проживають і працюють у Великобританії чи Україні, а також тих, хто народився в цих країнах. Художники можуть направляти свої роботи на сайт галереї Саатчі для участі в одній з п'яти категорій: інсталяція, нові медіа (включаючи відео та фотографію), живопис, скульптура, стріт. Призовий фонд конкурсу склав 75 000 фунтів стерлінгів [2].

До визначення дефініції «системи об'єктів культурної дипломатії», як ми зазначали вище, входить не лише кінематографія, музика, хореографія, живопис, книжкові ярмарки та виставкова діяльність.

Міжнародний Франкфуртський книжковий ярмарок сьогодні вважається лише найбільшим та найавторитетнішим у світі книжковим ярмарком, бізнес-форумом, а й виставкою інноваційного контенту. Він являє собою майданчик для переговорів, на яких гарне враження про країну та про її книжковий ринок відкриває перспективи залучення інвестицій.

Україна ще у 2015 році брала участь у цій важливій культурній події. Франкфурт-2015 мав для України стратегічне значення в контексті міжнародного позиціонування та розвитку культурної дипломатії. Особливої ваги участі у міжнародному заході надавала частина експозиції, яка представляла книги про Майдан та війну на Сході країни з акцентом на книжках політичних в'язнів Олега Сенцова та Надії Савченко. Проте, участь нашої держави у Франкфуртському книжковому ярмарку-2015 і став історією з негативним досвідом співпраці органів державної влади та громадськості, проте, ними було зроблено певні висновки.

І коли через рік, з 13 по 16 жовтня 2016 року ця подія відбулась знову у Франкфурті, Україна доклала чимало зусиль, аби взяти у ньому участь, розуміючи, що цей всесвітньо відомий ярмарок є важливою іміджевою складовою для будь-якої країни. У 2015 році через важку політичну та економічну ситуацію наша країна не мала свого стенду.

Щоб забезпечити гідне культурне представництво України, волонтерська група активістів, що складалася з команди Міжнародного фестивалю «Книжковий Арсенал», проводила перемовини з оргкомітетом Франкфуртського ярмарку, який погодився надати необхідну площу та значну знижку за сплату вартості стенду. На українському стенді (Hall 5.0 B136) під час проведення виставки відбулась мініпрограма за участю українських письменників – Юрія Андруховича, Андрія Куркова, Сергія Жадана, Ірени Карпи, Ігоря Померанцева, Василя Махна й Макса Кідрука. Також українська програма складалась з дискусій на тему ролі культури після Євромайдану, внутрішніх взаємовідносин між письменником і війною.

Партнером участі українських видавців на Франкфуртській виставці-ярмарку став НКММК «Мистецький Арсенал», який підтримав створення концепт-дизайну, друку оформлення стенду. «Графічний стиль для стенду розробила дизайнерка Альона Соломадіна. Принти для стенду створені за мотивами книжкової і промислової графіки Василя Єрмілова, всесвітньо відомого українського авангардного художника початку ХХ ст. Також Національний Центр Довженка надав нам для банерів кадри з фільмів Дзиги Вертова «Ентузіазм. Симфонія Донбасу» і «Навесні» Михайла Кауфмана. Ми хочемо показати такий імідж України, що водночас мав би національну ідентичність, був би народним, але й авангардно переосмисленим, урбаністичним і сучасним», – зазначила куратор Міжнародного фестивалю «Книжковий Арсенал» Ольга Жук.

Отже, для України було створено наймодерніший стенд. «Мистецький Арсенал» розробив його бренд-стиль, зовнішнє оформлення, дизайн каталогу, щоб наша країна була гідно представлена на міжнародному заході найвищого рівню. У 2016 році Україну у Франкфурті представляли 40 видавництв. Серед них: «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», «Дух і Літера», «Комора», «Основи», «Смолоскип», «Віват», «Видавництво Анетти Антоненко», «Нора-Друк» та ін.

Участь нашої країни у Франкфуртському книжковому ярмарку також підтримали Агенція Іміджу України, Асоціація видавців і книготорговців, Державний комітет з питань радіо і телебачення, видавництво «ВІВАТ», культурно-видавничий проект «Читомо» [6].

На жаль, в рамках нашого дослідження розкрити весь спектр культурної дипломатії, яка сприяє формування позитивного іміджу України, не видається можливим. Проте, хореографія, кінематограф, музика, скульптура, живопис, виставкова діяльність, наукові обміни, освітні програми, відкриття бібліотек, книжкові ярмарки, переклад літературних творів, трансляція культурних

програм дозволяють великій кількості розділити наші цінності і переконання, бажання українців жити у мирній, вільній, і незалежній країні. Адже саме за допомогою культурної дипломатії ми знайомимо світ з нашої унікальною культурою, та робимо Україну ближчою і зрозумілішою Європі.

Література:

1. Бафоев Ф. М. Культурная дипломатия в системе международных связей на постсоветском пространстве. Молодой ученый. 2016. № 6. С. 662–667. URL: <https://moluch.ru/archive/110/25748> (дата обращения: 15.11.2018).
2. Дні українського кіна в Королівстві Іспанія. URL: https://zik.ua/news/2018/09/17/ukrainske_dokumentalne_kino_pokazhut_v_madrydi_myunheni_ta_paryzhi (дата звернення: 15.11.2018).
3. Дні України у Великобританії. URL: <http://ua.dmitryfirtash.com/project/1275> (дата звернення: 15.11.2018).
4. Культура як зміст та характеристика життєдіяльності людини та суспільства. Освіта.ua. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/11284/> (дата звернення: 15.11.2018).
5. Культурна дипломатія України як відповідь на виклики часу: європейська складова. Оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованими документами за 2014–2015 рр. 2015. Випуск 3/4. URL: http://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2015/2015_culture2 (дата звернення: 15.11.2018).
6. Україна візьме участь у Франкфуртському книжковому ярмарку. URL: <http://i-pro.kiev.ua/content/ukrayina-vizme-uchast-u-frankfurtskomu-knizhkovomu-yarmarku> (дата звернення: 15.11.2018).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНО-УГОРСЬКИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН

Петров Євген Володимирович,

студент групи УМІ-11 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
erpv1403@gmail.com

На сьогоднішній день однією з найважливіших цілей будь-якої держави є підтримання дружніх відносин з іншими країнами, адже від цього залежить їх позиціонування на міжнародній арені, стан економічного розвитку та рівень життя в державі в цілому. Заради цього країни вступають у міжнародні союзи та організації, укладають багатосторонні та двосторонні міжнародні договори, які мають значення для регулювання відносин їх учасників у різних сферах, встановлюють дипломатичні відносини, а також приводять норми національного права у відповідність до міжнародних стандартів тощо.

Слід зазначити, що взаємовідносини українського та угорського народів беруть свій початок ще з часів Київської Русі. Протягом декількох століть стосунки між країнами переживали різні етапи, а саме були й дружніми (період Київської Русі та Галицько-Волинського князівства), і припиняли своє існування (після розпаду Київської Русі та до 17 століття, коли українське Козацтво починає відновлювати взаємовідносини з автономною Угорською державою), і навіть суперницькими (зокрема, часи обох світових війн) тощо. Вважається, що сучасна історія встановлення дипломатичних відносин України з Угорщиною відраховується з кінця 1989 року, коли до Угорщини прибула українська делегація на чолі з Міністром культури УРСР Ю. Олененком, під час цього візиту вперше в історії України було підписано протокол про співробітництво двох країн у сфері культури [1]. Слід зазначити, що протягом останніх років відносини, зокрема дипломатичні, цих двох держав викликають занепокоєність та виникають питання щодо характеру їх подальшого розвитку.

Отже, метою цього дослідження є визначення проблемних питань сучасного стану дипломатичних відносин між Україною та Угорщиною та шляхів їх вирішення.

Перш за все, визначаючи чинники впливу на характер дипломатичних відносин між Україною та Угорщиною, слід звернути увагу на позицію угорського уряду щодо правового статусу угорської меншини та території Закарпаття. Так, Угорщина завжди виражала зацікавленість рівнем та загальними умовами проживання населення цієї території, адже до 1945 року ця область знаходилася саме у її складі та всі мешканці цієї частини фактично були її громадянами. Тому угорська влада завжди активно реагувала на зміни в законодавстві щодо національних меншин, що нерідко призводило до суперечливих ситуацій.

Однією з таких стала реакція Будапешту на прийняття восени 2017 року Верховною Радою України нового закону про освіту. Угорська влада висловила своє невдоволення щодо положення, згідно якого діти після молодшої школи будуть навчатися тільки українською мовою. Уряд Угорщини розцінив цей закон як наступ на права національних меншин. Більше того, прем'єр Орбан пригрозив, що, як наслідок, Угорщина буде блокувати європейські та євроатлантичні прагнення України. Хоча, на нашу думку, цей закон спрямований, в першу чергу, на стимулювання інтеграції закарпатських угорців в українську спільноту. Адже однією з основних проблем того, що угорці не продовжують подальше навчання в Україні, можна вважати саме відсутність базових знань з української мови, через що вони просто виїжджають до Угорщини [2].

Щоб уникнути подальшого розвитку конфлікту, Європейська комісія «За демократію через право», більше відома за назвою «Венеціанська комісія» ухвалила рішення, [3]. у якому рекомендувала Україні переглянути згаданий Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 року [4]. Слід зазначити, що в цілому комісія відхилила ключову вимогу Будапешта щодо українського

закону про освіту і підтримала Україну. Верховна Рада України негайно відреагувала на рекомендацію Ради та вже на початку 2018 року міністри іноземних справ України та Угорщини домовилися провести зустріч для вирішення спірних моментів, пов'язаних з «мовними статтями». Глава МЗС Угорщини Петро Сійятро заявив про досягнутий прогрес і запевнив, що Угорщина не буде повністю відмовлятися від чинної нині редакції «мовної норми» закону. Також Угорщина офіційно зняла своє вето на проведення окремої зустрічі лідерів НАТО з участю Петра Порошенка. На цьому стосунки сусідів на деякий час стабілізувалися [5].

2 серпня 2018 року в уряді Угорщини створили посаду «уповноваженого у справах Закарпаття». Відразу після цього повіреному у справах Угорщини в Україні Ласло Папу вручили ноту з вимогою надання офіційних роз'яснень у зв'язку з рішенням Будапешта створити посаду уповноваженого, оскільки до сфери компетенції було віднесено частину суверенної території України [6].

Восени цього ж року в консульстві Угорщини, що знаходиться в Берегово, громадянам України видали угорські паспорти, що суперечить українському законодавству. Внаслідок цього україно-угорські відносини стали ще більш напруженими. Як результат, Голова МЗС України Павло Клімкін пообіцяв вислати угорського консула, що згодом і сталося, а його колега Петро Сійятро пообіцяв «ускладнити» євроінтеграцію України [7].

Таким чином, як бачимо, зазначені вище проблемні аспекти негативним чином вплинули на характер взаємин України та Угорщини, зокрема дипломатичних. Враховуючи вищевказане, спробуємо визначити варіанти вирішення суперечливих ситуацій та подальшого розвитку відносин між державами.

На нашу думку, одним з головних завдань МЗС України та Угорщини має бути досягнення компромісу між дотриманням прав національних меншин та реалізацією положень статті 10 Конституції України [8]. Адже це є одним із найважливіших питань та багато в чому доля подальших відносин між Україною та Угорщиною будуть залежати від вирішення цього питання. Вважаємо, що чинний Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 року, який відредагований за рекомендацією Венеціанської комісії, є однією з дієвих у цьому аспекті альтернатив.

Як бачимо роль дипломатичних відносин у Дипломатична складова також є невід'ємною частиною відносин будь-яких країн і про це також не варто забувати. Беручи до уваги останні події з консулом Угорщини та стосунками взагалі, варто звернути на це відповідну увагу. Ми повинні налагодити тісні взаємостосунки між дипломатичними установами обох країн, адже саме вони відіграють найважливішу роль у розвитку подальшої між державами співпраці та пошуку шляхів урегулювання питань. Одним із головних завдань уряду на сьогоднішній день є підвищення продуктивності співпраці між посольствами та консульствами та повернення на колишній, доконфліктний рівень взаємовідносин між державами.

Автори вважають, що доречним було б залучення третьої сторони до вирішення конфлікту, оскільки надважливим є зосередження зусиль над проведенням саміту НАТО 2020 в Україні. Саме “посередник” стимулює конструктивне обговорення спірних питань та сприяє пошуку порозуміння між сторонами через упровадження певних правил, проводить переговори та контролює у якій саме атмосфері вони проходять. Завдяки цьому вирішення проблеми переходить у своєрідний поетапний процес метою якого є стримання подальшої ескалації конфлікту та нарощування довіри між конфліктуючими державами.

Отже, головною причиною конфлікту між Україною та Угорщиною став неоднозначний вищезгаданий Закон України «Про освіту». Як наслідок ми отримали ланцюгову реакцію, після прийняття закону послідували створення угорським урядом нової посади міністра, видача паспортів в Берегово та виселення угорського консула з України. Спостерігаючи дану прогресію відносин, український уряд повинен якнайшвидше звернути належну увагу на вирішення конфліктної ситуації з одним із найважливіших сусідів та вжити заходи, які посприяють подальшому позитивному вирішенню питання на заході України. А саме досягнення компромісу між дотриманням прав національних меншин та правом забезпечення державної мови, відновлення зв'язків між дипломатичними установами держав та підтримання їх на належному рівні та залучення медіатора у розв'язання даного проблемного питання.

Література:

1. Україно-угорські відносини. *BikinediЯ. Вільна Енциклопедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 12.12.2018).
2. Україна vs Угорщина: Чому Будапешт роздуває конфлікт на Закарпатті. Телеканал новин «24». 06 серпня 2018. URL: https://24tv.ua/ukrayina_vs_ugorshhina_chomu_budapesht_rozdmuhuye_konflikt_na_zakarpatti_n1010823 (дата звернення: 12.12.2018).
3. Ukraine - Opinion on the provisions of the Law on Education of 5 September 2017, which concern the use of the State Language and Minority and other Languages in Education, adopted by the Commission at its 113th Plenary Session (Venice, 8-9 December 2017). *Council of Europe*. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)030-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)030-e) (Last accessed: 12/12/2018).
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n264> (дата звернення: 12.12.2018).
5. Сійятро заявив, що Угорщина не проти приїзду Клімкіна на зустріч міністрів НАТО. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/546206.html>.
6. В Угорщині створили посаду міністра у справах Закарпатської області. *Кореспондент.net*. 2 серпня 2018. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/3996435-v-uhorschyni-stvoryly-posadu-ministra-u-spravakh-zakarpatskoi-oblasti> (дата звернення: 12.12.2018).
7. В Берегово українцям видають венгерские паспорта под присягу и шампанское. *Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України*. URL:

<https://www.ukr-inform.ru/rubric-society/2541094-v-beregovo-ukraincam-vydaut-vengerskie-pasporta-pod-klatvu-i-sampanskoe.html> (дата звернення: 12.12.2018).

8. Конституція України від 28.06.1996 року. Редакція від 30.09.2016 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96> (дата звернення: 12.12.2018).

Науковий керівник: Доценко Олена Михайлівна, канд. юрид. наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ

Погановська Поліна Сергіївна,
студентка 3 курсу факультету психології,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
poganovskaya@ukr.net

Сьогодні міжнародна безпека розглядається в широкому контексті й охоплює не лише оборонні, але й соціально-політичні чинники. Проте, в різних джерелах наводиться інформація про те, що ще з XVII-XVIII століття в більшості країн закріплюється уявлення про те, що основне завдання держави – це загальне благо й безпека. Саме тоді термін «безпека» набуває значення стану спокою, який формується за відсутності будь-якої загрози, і наявності соціально-економічних і політичних умов, а також органів (організацій), що забезпечують такий стан. Український дослідник В. П. Циганов визначає зміст поняття “безпека” як діяльність людей, суспільства, держави, світового співтовариства народів щодо виявлення, запобігання, послаблення, відвернення загрози, здатної знищити їх, позбавити матеріальних і духовних цінностей, завдати невідшкодовуваних збитків, заблокувати шляхи для прогресивного розвитку.

З-поміж вітчизняних учених проблемі безпеки та миру приділяли увагу в своїх роботах такі вчені, як О. Г. Білорус, І. Ф. Бінько В. П. Горбулін, О.І. Косілова, В. Г. Кремень, В.А. Ліпкан, Н.Р. Нижник, В.П. Циганова та інші.

У XX столітті для забезпечення стану спокою в міжнародних відносинах стали брати активну участь нові суб'єкти – міжнародні організації (international organizations) – це об'єднання суверенних національних держав, які утворюються на основі багатосторонніх міжнародних договорів у відповідності з міжнародним правом, щоб досягти певних цілей.

Існує декілька організацій, одне з головних завдань яких полягає в підтримці міжнародного миру й безпеки. За час свого існування їм неодноразово доводилося запобігати переростання суперечок у військові дії, переконувати протиборчі сторони врегулювати розбіжності мирним шляхом, не вдаючись до сили зброї, а коли збройні конфлікти все ж спалахували – допомагати у

відновленні миру. Діяльність таких організацій охоплює ключові галузі запобігання конфліктів, підтримання спокою у світі, примушення до миру і миротворення [3, с. 32].

Безперечно, що планування, підготовка, розв'язання або ведення агресивної війни сьогодні міжнародна спільнота розуміє як найтяжчий міжнародний злочин, що посягає на основи міжнародного правопорядку. Варто звернути увагу на те, що загальна зацікавленість держав у справі збереження міжнародного правопорядку сприяла створенню системи колективної безпеки (це колективні заходи, що застосовуються державами на універсальній або регіональній основі з метою запобігання або придушення актів агресії, усунення загрози миру, і відновлення міжнародного миру і безпеки).

В основу створення системи колективної безпеки покладено принцип неподільності світу, зміст якого полягає в небезпеці військових конфліктів для всіх держав світу. Цей принцип вимагає від держав реагувати на будь – які порушення безпеки і миру в будь – якому районі земної кулі, брати участь у спільних діях з метою запобігання або ліквідації загрози миру.

Організацією універсальної системи колективної безпеки є ООН. Головна її мета – «приймати ефективні колективні заходи для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії або інших порушень миру і проводити мирними засобами, у згоді з принципами справедливості і міжнародного права, залагоджування або дозвол міжнародних суперечок або ситуацій, які можуть привести до порушення миру» (п. 1 ст. 1 Статуту ООН) [5]. Саме ця організація намагається запобігати конфліктам, сприяти сторонам конфлікту в примиренні, здійснює миротворчу діяльність, а також створює умови, які сприяють встановленню і зміцненню миру. Для того, щоб бути ефективними, ці види діяльності повинні доповнювати один одного або здійснюватися одночасно. Розрізняють такі види діяльності ООН у випадку загрози миру:

- превентивна дипломатія – дії, спрямовані на попередження виникнення розбіжностей між сторонами, недопущення переростання наявних суперечок у конфлікти і обмеження масштабів конфліктів після їх виникнення.

- миротворчість – це дії, спрямовані на те, щоб привести до згоди ворожі сторони головним чином за допомогою переговорів та інших мирних засобів, передбачених у главі VI Статуту ООН.

- підтримання миру – це проведення операцій за допомогою військового персоналу як для запобігання конфліктів, так і для встановлення миру.

- постконфліктне миробудівництво – це дії зі встановлення й підтримки структур в постконфліктний період, які повинні сприяти зміцненню миру з метою запобігання рецидивам конфліктів.

Статут ООН (гл. VIII) допускає можливість створення міжнародних регіональних систем колективної безпеки для підтримки міжнародного миру і безпеки на регіональній основі. При цьому повинні виконуватися такі умови: дії

на регіональній основі повинні бути сумісні з цілями і принципами ООН, стосуватися тільки місцевих суперечок і не виходити за межі даного району; ніякі примусові дії не повинні чинитися без повноважень від Ради Безпеки ООН; усі місцеві суперечки, що виникають між державами будь-якого регіону, повинні вирішуватися тільки у мирний спосіб. Таким чином, регіональні системи безпеки складають частину всесвітньої універсальної системи безпеки [1, с.58].

Регіональними організаціями колективної безпеки є Організація Північно-атлантичного договору (НАТО), ОБСЄ, Ліга арабських держав (ЛАД), Організація американських держав (ОАД). У результаті якісних останніх перетворень Європейського Союзу до сфери його повноважень віднесено формування спільної зовнішньої політики і політики безпеки держав-членів.

Другорядні цілі таких організацій можуть відрізнятися, але головними будуть залишатися: досягнення миру й безпеки на підпорядкованій території, сприяння забезпеченню прав і свобод людини, захист територіальної цілісності, створення умов для мирного врегулювання суперечок і конфліктів.

Зауважимо, що в міжнародних відносинах існує особлива тенденція виникнення різнотипних неурядових організацій (які теж відіграють важливу роль у встановленні миру) у якості специфічної реакції суспільства на ті чи інші конфлікти. Однією з найвідоміших неурядових організацій є Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ), він почав своє існування в результаті конкретного конфлікту – битви при Сольферіно; «Комітет солдатських матерів Росії» (КСМР) з'явився як реакція на конфлікт в Чечні. Ці організації надають допомогу жертвам збройних конфліктів, а в мирний час займаються поширенням знань про міжнародне гуманітарне право. Міжнародні неурядові організації створюють не на основі договору між державами, а шляхом об'єднання фізичних або юридичних осіб, діяльність яких здійснюється поза межами зовнішньої політики держав. Їх існування вказує на значний внесок даного типу недержавних акторів у системі міжнародних відносин.

При визначенні ступеня безпеки держави важливо враховувати, якою мірою інтереси держави відображають інтереси громадянського суспільства та інтереси окремого громадянина. У демократичній правовій державі головний акцент при реалізації внутрішніх і зовнішніх функцій завжди ставиться на забезпечення та реалізацію прав і свобод громадянина. На підставі цього можна говорити, що розвиток відносин і взаємодії України з міжнародними організаціями надає можливість безпосередньо підвищувати рівень зовнішніх гарантій національної безпеки України, зокрема, її політичної незалежності, територіальної цілісності й непорушності кордонів, таким чином забезпечуючи права і свободи людини, а також активно сприяти розвитку співробітництва України з європейськими та євроатлантичними структурами [2, с. 116].

Розглянувши функції і форми діяльності міжнародних урядових і неурядових організацій у врегулюванні сучасних політичних конфліктів, ми

дійшли висновку, що через нові проблеми, а також специфічні особливості сучасного етапу розвитку міжнародних відносин (перш за все проблема врегулювання конфліктів) виникла необхідність у появі нових акторів у системі міжнародних відносин. Крім того, держава та суспільство залишаються основними гарантами безпеки, але опосередкований вплив на них справляють такі міжнародні організації, як ООН, ЄС, НАТО, ОБСЄ, СНД. Цей вплив виявляється у моменти, коли організації запобігають переростанню суперечок у військові дії, переконують протиборчі сторони врегулювати розбіжності мирним шляхом, а коли збройні конфлікти все ж спалахують – сприяють підтриманню спокою та миротворенню.

Література:

1. Право Європейського Союзу: навч. посіб / Бесчастний В. М., Філімонов В. П., Субботін В. М. та ін.; за ред. В.М. Бесчасного, 2-ге вид. Київ: Знання, 2011. 336 с.
2. Манжол В. А, Хилько О. Л., Божко С. О. Україна в європейському безпековому просторі, Київ: ВПЦ «Київський університет», 2012. 320 с.
3. Полторацький О. С. Міжнародна безпека: сутність, еволюція, сучасні проблеми; Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. праць. Київ, Вип. 33, ч. I, 2003. С. 31–37.
4. Шамбаровський Г.О. Регіональна політика Європейського Союзу навч. посіб. Київ: Знання, 2011. 187 с.
5. Участь України у міжнародних організаціях. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations> (дата звернення 10.12.2018)

Науковий керівник: Мариняк Руслана Степанівна, канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри українознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

РОЛЬ ДИПЛОМАТІЇ У РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ НАПРЯМІВ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

Погореленко Анастасія Костянтинівна,

студентка 2 курсу факультету консалтингу і міжнародного бізнесу,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
pogorelenko.a.k@gmail.com

Відносини України з міжнародною спільнотою, включаючи її активну інтеграцію у європейське співтовариство, значною мірою залежать від ефективних зусиль української дипломатії, призначення якої – досягнення цілей і задач зовнішньої політики держави, а також захист прав та інтересів держави та її громадян. Важлива проблема, яка зумовлює неможливість уваги щодо диверсифікації зусиль України на міжнародній арені, полягає у відсутності єдиної стратегії зовнішньої політики, що проявляється у занадто підвищеній увазі до

одних напрямів та країн та недостатній – до інших. Отже, метою статті є визначення основних напрямів стратегічної співпраці України з її зовнішньополітичними та економічними партнерами в контексті віддзеркалення зусиль дипломатії в цьому аспекті.

Слід зазначити, що Україна завжди була в «полі» геополітичних інтересів провідних світових гравців – США та Європи. Останнім часом США демонструють активізацію дипломатичних відносин з Україною та відмічають свою підтримку зрушень, спрямованих на засвоєння демократичних цінностей в напрямі формування основ для розвитку громадянського суспільства [1]. Але, на жаль, вони навряд чи розглядають Україну як стратегічного рівноправного економічного партнера зі всіма висхідними наслідками та сприймають її в якості суб'єкта, який постійно перебуває в позиції очікування донорської допомоги.

У свою чергу, ЄС активніше підтримує зусилля України, спрямовані на розширення демократії та відвертості – як наслідок обрання нею європейського вектору розвитку і зміни підходів до державного будівництва [1].

Отже, розкриємо більш детально ключові напрями міжнародної співпраці та реалізації дипломатичних зусиль України.

1. Північний напрям. Насправді, найбільш болючий сьогодні. Політично це проявляється у поступовому «відділенні» України від Росії, економічно – у скороченні економічних зв'язків внаслідок анексії Криму та військової агресії на Сході України. Це стало результатом загострення протистоянь внаслідок обрання Україною прозахідного вектору розвитку, заснованого на демократичних інститутах та інституціях [2].

Стосовно «Заходу» та «Сходу» (у т.ч. – «Близького сходу») сьогодні існують доволі відчутні можливості, особливо враховуючи їхнє значення як важливий зовнішній резерв для забезпечення нагальних потреб України в напрямі просування України на шляху модернізації та економічного зростання. Інститут дипломатії – запорука успіху в цьому процесі.

2. Західний напрям. Європейський вибір відкриває перспективи для співробітництва України з державами-членами ЄС, її економічного розвитку, соціального прогресу та зміцнення в міжнародній системі координат. Повноцінне членство України в ЄС можливе за умови впровадження необхідних реформ, щоб від асоційованого членства перейти до повноцінного.

Дорожню карту та першочергові пріоритети становлення та розвитку України визначено Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленою Указом Президента України №5/2015 від 12.01.2015 року [3]. У Документі зазначено, що ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [4] – інструмент для внутрішніх перетворень, а виконання вимог Угоди дає можливість Україні в подальшому стати повноцінним членом ЄС [5].

Треба сказати, що входження України навіть в статус асоційованого члена ЄС (згідно політичної частини Угоди про асоціацію, яка була підписана в березні

2014 року, згідно з якою встановлювався порядок політичної взаємодії, питань безпеки та боротьби з тероризмом) не було гладким, оскільки цей процес був відтягнутий Нідерландами, на референдумі в яких суттєвою перевагою (61% проти 39%) населенням було проголосовано проти входження України до ЄС. Тем не менш, Нідерланди запустили процес ратифікації, чим відкрили «шлях» до практичної реалізації задекларованого ще на початку проголошення незалежності європейського вектору розвитку.

Наступна перемога – підписання угоди про безвізовий режим України з ЄС, що відбулось у Страсбурзі 17 травня 2017 р. отримання безвізового режиму та вступила в силу 11 червня 2017 р. (через 20 днів після опублікування). Візи скасовано до всіх держав-членів ЄС, за винятком Ірландії та Великої Британії. Більшість українців назвало цю подію головною за 2017 р.

У цілому, не можна сказати, що відносини України з ЄС є безпроблемними. До цього можна віднести: недавній скандал з видачою угорських паспортів громадянам України (які мешкають на Закарпатті), постійні суперечки з Польщею щодо певних історичних подій. Окрема суттєва проблема – газопровід «Північний потік», який є непересічним для національної безпеки України. Європа цілком розуміє всю складність ситуації та намагається убезпечити себе від потенційних проблем, пов'язаних з українсько-російським протистоянням.

Тем не менш, кардинальні зміни, пов'язані із переосмисленням сприйняття України, вже дають про себе знати. Політичні успіхи україно-європейського співробітництва, залежать насамперед, від стратегічно виважених дипломатичних кроків, які будуть узгоджені із задекларованими загальнополітичними прагненнями України.

3. Схід. Як зазначається в аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень «Далекосхідний вектор як важливий елемент зовнішньої політики України» [6], взаємодія України із Китаєм, Японією, Південною Кореєю є важливим складником зовнішньої політики. Відносини з цими країнами, з одного боку, дають можливість Україні взаємодіяти з ними в частині економічної співпраці та інтеграції, з іншого боку, є недостатньо ефективними, що багато в чому пов'язане із слабким взаємним інформуванням щодо процесів, які відбуваються в кожній країні, особливо стосовно «української кризи» 2013-2014 років [7].

З політичного боку, країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону важливі для нас в аспекті підтримки в Генеральній Асамблеї ООН та інших міжнародних платформах. Останні голосування в Генасамблеї по ключовим українським питанням були неоднозначними. Наприклад, Резолюція ГА ООН про територіальну цілісність України 2014 р. показала упевнену прихильність до нас цих держав. «За» проголосували практично всі, крім КНДР («проти») та декількох країн на чолі з Китаєм, які утримались. Попри те, що в Азіатсько-Тихоокеанський регіон входить майже 50 держав, Україна приділяє увагу лише Японії та Китаю.

Японія – чи не єдина держава регіону, з якою нам реально побудувати ефективні відносини не лише в торгівлі, але і в плані політичної підтримки. Китай – достатньо складна держава в плані налагодження міжнародних відносин. Це пов'язано з багатьма факторами, у т.ч. ідеологічними, а тому дипломатія повинна бути справжнім мистецтвом [8].

Як бачимо, економічна складова зовнішніх відносин між нами переважає над суто політичною. Але, як би не було, використання інвестиційних і технологічних можливостей вказаних країн є додатковим шансом для модернізації та реіндустріалізації української економіки.

4. Близький Схід. Як вказують експерти [9], тут Україна не має значної політичної ваги, оскільки тривалий час була заручником зовнішньополітичної дихотомії «ЄС – Росія», тому всі інші регіони були другорядними. В контексті позиції України в цьому питанні фактор Росії продовжує превалювати.

Різницю зовнішньополітичних позицій близькосхідних країн в ООН по Україні можна побачити на прикладі їхніх голосувань за українську резолюцію про територіальну цілісність у 2014: «за» українську ініціативу проголосували Кувейт, Катар, Йорданія, Саудівська Аравія і Туреччина. «Утрималися» Ірак і Єгипет, Іран, Ізраїль, Оман, Ємен та ОАЕ не голосували. Ці результати наочно демонструють бажання країн Близького Сходу дистанціюватися від української кризи та уникнути критики будь-якої зі сторін конфлікту [9].

Ситуацію по зміцненню зовнішньополітичних зв'язків загострюють неоднозначні кроки України, наприклад, по відношенню до Ізраїлю. Тоді, у грудні 2016 року, Україна проголосувала «за» Резолюцію Ради Безпеки ООН №2334 [10], щодо діяльності зі створення ізраїльських поселень на території Західного берега р. Йордан. В ООН важливий кожний голос, тому позиція України була сприйнята дуже гостро.

Певний «міст» при налагодженні відносин України з Близьким Сходом – Туреччина. Але вона періодично змінює вектор свого відношення до України – в залежності від поточної політичної ситуації та кон'юнктури.

Очевидний «резерв» – перспектива створення економічної «ваги» шляхом розширення торгівлі з країнами цього регіону. Україна вже на шляху створення зони вільної торгівлі з Туреччиною та Ізраїлем. Не будуть зайвими такі самі зони з іншими країнами. Країни Близького Сходу зацікавлені в українській сировині і продовольстві (насамперед, товарах металургії та сільського господарства). Важливою для арабських країн також є співпраця у сфері військово-технічного співробітництва та авіабудуванні. Крім того, ми – це ще й солідна наукова база, технології, родючі землі й кваліфікований персонал [9].

Додатковий виклик для української дипломатії – ООН та робота з делегаціями країн, які не голосують, або голосують проти питань, які мають принципове значення для України [11].

5. Південь – напрям, співробітництво з яким сьогодні активно розбудовується. Країни африканського континенту демонструють бажання до активізації політичного діалогу та співробітництва в міжнародних організаціях. В Африці започатковано діяльність одинадцяти Посольств України: в Алжирі, Анголі, Ефіопії, Єгипті, Кенії, Лівії, Марокко, Нігерії, Південно-Африканській Республіці, Сенегалі, Тунісі. Триває розширення мережі Почесних консульств України. Україна бере активну участь в операціях ООН з підтримання миру та безпеки у п'яти країнах Африки у Ліверії, Кот-д'Івуарі, ДРК, Судані та Південному Судані [12].

Як бачимо, серед розглянутих напрямів зовнішніх зносин України (Північ, Захід, Схід, у тому числі – Близький, Південь) найбільше занепокоєння сьогодні викликають відносини України із північним сусідом, який продовжує демонструвати ігнорування міжнародних норм, стандартів та домовленостей. Західний напрям є доволі стабільним у своїх проявах та, сподіваємось, закріпить цю тенденцію в майбутньому. Суттєвим резервом для посилення позицій на Близькому Сході є активізація стосунків із Туреччиною, у південному напрямі – налагодження та поглиблення політичних, економічних та дипломатичних зв'язків з країнами африканського континенту.

Наведені висновки вказують на те, що саме українській дипломатії відводиться суттєва роль у реалізації міжнародної політики та отримання широкої міжнародної підтримки [13]. Правильне дипломатичне забезпечення, мобілізація підтримки в голосуванні з актуальних для України тем, включаючи розуміння її місця в нових блоках і союзах і відповідну поведінку – запорука успіху та посилення її позицій у якості самостійного політичного суб'єкта.

Література:

1. Жижигаєв Б. В. Україна на перехресті глобальної політики. Частина 1: Україна та Європейська система сучасних міжнародних відносин. Проблеми міжнародних відносин: 36. наук. пр. К.: КиМУ, 2010. Вип. 1. С. 76-89. URL: <http://vmv.kyumu.edu.ua/v/p01/06%20zazhigaev.pdf> (дата звернення: 12.12.2018).
2. Клімкін П. Українська дипломатія на перехресті епох. До 100-річчя заснування дипломатичної служби України. «ZN.UA». 15 грудня 2017. URL: https://dt.ua/internal/ukrayinska-diplomatiya-na-perehrest-epoch-263587_.html/ (дата звернення: 12.12.2018).
3. Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. №%/2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 12.12.2018).
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 12.12.2018).
5. Відносини «Україна – ЄС». Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-relations> (дата звернення: 12.12.2018).

6. Кононенко К. А., Гончарук А. З., Кошовий С. А. Далекосхідний вектор як важливий елемент зовнішньої політики України: аналіт. доповідь / за заг. ред. К. А. Кононенка. К.: НІСД, 2017. 48 с. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/AD_Kononenko-b20e3.pdf (дата звернення: 12.12.2018).

7. Бойцун М. Причини української кризи. «Спільне». 2016. № 10 : Війна і націоналізм. URL: <https://commons.com.ua/uk/prichini-ukrayinskoyi-krizi/> (дата звернення: 12.12.2018).

8. Богданов С. Перспектива Сходу: Чому українська дипломатія «пробуксовує» в АТР. 112.UA. 07.06.2017. URL: <https://ua.112.ua/statji/perspektyva-skhodu-chomu-ukrainska-dyplomatiia-probuksovuie-v-atr-394384.html> (дата звернення: 12.12.2018).

9. Горін П. Українська дипломатія на Близькому Сході: Що заважає просуванню українських інтересів. 112.UA. 19.04.2017. URL: <https://ua.112.ua/statji/ukrainska-dyplomatiia-na-blyzkomu-skhodi-shcho-zavazhaie-prosuvanniu-ukrainskykh-interesiv-385164.html> (дата звернення: 12.12.2018).

10. Звиглянич С. Скандальна антиизраильская резолюция: Что необходимо знать о документе раздора. 112.UA. 26.12.2016. URL: <https://112.ua/statji/skandalnaya-antiizraillskaya-rezolyuciya-chto-neobhodimo-znat-o-dokumente-razdora-361706.html> (дата звернення: 12.12.2018).

11. Хандогій В. Д. Сучасний стан української дипломатії, її перемоги, її проблеми та перспективи. Fashion of Diplomacy. 22.03.2018. URL: <https://fashion-diplomacy.com/exclusive/suchasniy-stan-ukrainskoi-diplomati/> (дата звернення: 12.12.2018).

12. Близький Схід та Африка. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/bilateral-cooperation/nest-africa> (дата звернення: 12.12.2018).

13. Київ назвав головне завдання української дипломатії. ВКурсе.ua. 16 березня 2015. URL: <http://vkurse.ua/ua/business/glavnuyu-zadachu-ukrainskoy-diplomatii.html> (дата звернення: 12.12.2018).

Науковий керівник: Доценко Олена Михайлівна, канд. юрид. наук, доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

ДИПЛОМАТИЧНІ ГАРАНТІЇ НЕЗАСТОСУВАННЯ КАТУВАНЬ В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ

Пожидаєва Ірина Ігорівна,

студентка групи УП-41 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
irina.pozhidaeva7@gmail.com

Останнім часом поняття «дипломатичні гарантії» використовуються представництвами держав для того, щоб знайти способи вирішення питання

незастосування катувань та нелюдського поводження до осіб, які висилаються однією державою на територію іншої приймаючої сторони. Тема користування дипломатичними гарантіями незастосування катувань є актуальною, оскільки вона є недостатньо вивченою, але деякі держави застосовують такі гарантії при вирішенні важливих правових питань, до яких належить депортація та екстрадиція певних осіб. Дане дослідження встановлює за мету розкрити сутність дипломатичних гарантій незастосування катувань в європейському регіоні та встановити значення таких гарантій в аспекті катувань, жорстокого, нелюдського або такого що принижує гідність поводження та покарання.

У випадку висилання небажаних іноземців до іншої країни, де є ризик застосування катування та іншого жорстокого поводження, такі гарантії дозволяють зберегти репутацію держави. Зважаючи на факт, що подібне висилання суперечить нормам міжнародного права, держава, що депортує, отримує гарантії від сторони, що приймає, про те, що особа не буде підлягати катуванням. Той факт, що держави повинні шукати дипломатичні гарантії незастосування катувань, жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність поводження свідчить про дійсні ризики застосування катувань.

Стаття 3 Конвенції основоположних прав людини та громадянина 1950 р. закріплює положення, що забороняють висилання за межі держави, де існує такий ризик [1]. Наприклад, існують суттєві підстави для переконань у тому, що людина перебуватиме у небезпеці та може бути піддана катуванням. Такі підстави обґрунтовуються систематичними порушеннями недемократичними державами певних прав, що є загальновідомим фактом. Свідчення цьому встановлюються в результаті моніторингів, які проводять такі відомі міжнародні організації як Міжнародний комітет червоного хреста, або є видимими при дослідженні практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Усі держави повинні поважати існуючі юридично обов'язкові міжнародні механізми захисту прав людини, зокрема, Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження та покарання 1984 року (далі – Конвенція проти катувань) [2].

Більшість випадків, пов'язаних із дипломатичними гарантіями, стосуються іноземців, підозрюваних в тероризмі чи таких осіб, що являють загрозу національній безпеці держави. Варто зазначити, що висилання під дипломатичними гарантіями може також застосовуватися до осіб, які отримали відмову в наданні притулку, засуджених чи таких, що перебувають у розшуку за вчинення кримінального злочину. Дипломатичні гарантії можуть мати різну форму: від усного звернення до офіційного документу, який іноді підписується представником держави, що висилає, та держави призначення [3, с. 1].

Широке використання дипломатичних гарантій пов'язане з терористичними актами 11 вересня 2001 р. та такими, як вибухи у Лондоні у 2005 р. Дипломатичні гарантії використовувалися і до цих подій, але в останні роки

бажання депортувати осіб підозрюваних у тероризмі, зростає. Таким чином, держава уникає проведення розслідування і, користуючись дипломатичними гарантіями про незастосування катувань, депортує особу до приймаючої країни. Більшість держав намагаються отримати гарантії тільки від тих держав, де катування є дуже поширеною практикою, а також є ризик, що підозрювані у тероризмі особи знаходяться у підвищеному ризику. При цьому уряди посиляються на той факт, що отримання таких гарантії знижує вірогідність того, що особа, яка висилається, буде підлягати катуванням і тому така дія не є порушенням міжнародного права [3, с. 2].

На нашу думку, дипломатичні гарантії – це досить ненадійний механізм забезпечення прав людини. Такі гарантії не є ефективними саме через природу катувань. Катування вважається тяжким кримінальним злочином та застосовуються таємно на практиці таким чином, що зовнішні ознаки неможливо встановити (занурення у воду до межі зупинки дихання, сексуальні посягання та ін.). Застосування катувань до певних осіб є досить поширеною практикою у деяких державах, а намагання протягом багатьох років заборонити такі дії, на жаль, не мали ефективних результатів [3, с. 3].

Серед справ можна виокремити такі, що передбачали повернення підозрюваних порушників національної безпеки з Італії до Тунісу, та ЄСПЛ наголосив на дослідженні, зробленому організаціями захисту прав людини, у т. ч. й Amnesty International, задокументувавши випадки катування та інших серйозних порушень проти ув'язнених в Тунісі. Суд зробив висновок, що міжнародні звіти налічують численні та регулярні випадки застосування катувань та іншого нелюдського поводження щодо осіб, які знаходяться під підозрою або були визнані винними в тероризмі та засвідчує, що візити Міжнародного комітету червоного хреста у в'язниці Тунісу не виключить ризик підлягання таких осіб жорсткому поводженню і надалі [4, с. 2].

Комітет проти катувань у своєму заключному огляді 2013 року стосовно довіри Великобританії дипломатичним гарантіям зазначив, що держава гарантує, що жодна особа, включаючи підозрюваних у тероризмі, які вислані, повернені, екстрадовані чи депортовані, не підлягає катуванням чи іншому жорсткому, нелюдському або такому, що принижує гідність, покаранню. Він закликав держави утримуватися від довіри дипломатичним гарантіям, коли є безпосередні підстави вважати, що особа може бути в небезпеці з ризиком застосування до неї катування. У випадку поширення практики застосування катувань можливість уникнення дійсного ризику такого поводження при зверненні до дипломатичних гарантії є меншою. Отже, Комітет вважає, що дипломатичні гарантії в цьому аспекті є ненадійними та неефективними [5].

Довіра дипломатичним гарантіям, яку виражають деякі держави, мала неоднозначний вплив на використання дипломатичних гарантії іншими державами, включаючи екстрадицію чи інші направлення осіб з Росії та України

до Узбекистану, Таджикистану, Казахстану та від Іспанії, Франції та Італії до Казахстану. Однією зі справ, яка була розглянута ЄСПЛ, була справа Othman v. UK, де Abu Qatada, громадянин Йорданії зі статусом біженця в Великобританії з 1994 р. був засуджений без його прямої участі у 1999 та 2000 рр. в Йорданії за терористичні дії та засуджений до довічного ув'язнення та 15 років ув'язнення відповідно [6]. Він подав скаргу до ЄСПЛ у лютому 2009 р після того як Вищий суд Великобританії, Апеляційний комітет Палати Лордів, надав доручення про його депортацію до Йорданії спираючись на дипломатичні гарантії, що він стане жертвою серйозних порушень прав людини. Суд встановив, що у випадку депортації Сполученим Королівством заявника відбудеться порушення його права на справедливий суд, тому що будь-які процесуальні дії в Йорданії можуть залучити використання свідчення від людей, які підлягали катуванню. Суд також врахував і прийняв аргументи уряду Великобританії, що в деяких випадках «дипломатичні гарантії» зменшують ризик застосування катування. Організація Amnesty International піддала дане рішення критиці, стверджуючи, що «дипломатичні гарантії не передбачають застосування правових обов'язків сторони не відсилати особу до місця, де вона знаходитиметься під ризиком застосування катувань» [7].

У грудні 2001 р. під гарантіями уряду Єгипту висиланню підлягав заявник Ахмед Агіза, що перебував у Швеції та шукав притулку в державі. Швеція передала його представникам США, які потім направили заявника до Каїру. Але в подальшому до особи були застосовані побої та електрошок. Цей випадок у травні 2005 р. був визнаний Комітетом ООН проти катувань порушенням Швецією міжнародних норм попри заборону повернення осіб в умови, де їй може бути піддано катуванням чи іншим жорстоким діям [3, с. 3].

Випадки ненадійності дипломатичних гарантії також зустрічаються у ряді справ, таких як Agiza v Sweden [9], Abichou v Germany [10], Eshonkulov v Russia [11], Pelit v Azerbaijan [12]. та інших. Існування великої кількості справ, що стосуються результатів застосування таких дипломатичних гарантії доводить, що механізм не досяг належного рівня ефективності.

Основним проблемним моментом у наведених справах є те, що надійного способу дотримання таких гарантії не існує. Дипломатичні гарантії не мають юридичної сили, а є двосторонніми політичними домовленостями. Не визнають дипломатичні гарантії проти катувань та жорсткого поводження у якості ефективних Міжнародні органи у сфері прав людини також й інші міжнародні органи. Так, Комісар Ради Європи з прав людини Томас Хаммарберг у 2006 р. заявив, що дипломатичні гарантії не заслуговують на довіру. Комісія Європарламенту у 2006 р. закликала держави Європи відмовитися від використання дипломатичних гарантії про незастосування катувань. Швейцарський депутат Дік Марті у 2006 р. отримав доручення від Парламентської асамблеї Ради Європи встановити причетність європейських

держав до випадків поза процесуального передання підозрюваних у тероризмі та зробив висновок, що «довіряти дипломатичним гарантіям зі сторони недемократичних держав є проявом лицемірства та страху» [3, с. 11].

Отже, дипломатичні гарантії не слугують інструментом попередження застосування катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність поводження і не ставить за мету покращення ситуації. Деякі європейські держави продовжують користуватися дипломатичними гарантіями незастосування катувань виключно у тому випадку, коли вони передбачають можливість висилання іноземця в умови, які можуть мати ризик застосування проти нього незаконних дій.

Література:

1. European Convention on Human Rights. European Court of Human Rights. *Council of Europe*. Strasbourg, 1950. 62 p. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (Last accessed: 14.12.2018).

2. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Міжнародний документ від 10.12.1984 зі змінами від 13.11.1998. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085 (Дата звернення: 14.11.2018).

3. 'Diplomatic Assurances' against Torture. Questions and Answers. *Human Rights Watch*, November 2006. 14 p. URL: https://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/ecaqna1106web.pdf (Last accessed: 14.11.2018).

4. Diplomatic assurances against torture – inherently wrong, inherently unreliable. *Amnesty International*. April 2017. 5 p. URL: <https://www.amnesty.org/download/Documents/IOR4061452017ENGLISH.pdf> (Last accessed: 14.11.2018).

5. Concluding observations on the fifth periodic report of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, adopted by the Committee at its fiftieth session (6-31 May 2013). *Committee against Torture, United Nations*, June 2013. CAT/C/GBR/CO/5. P. 14. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2fGBR%2fCO%2f5&Lang=en (Last accessed: 14.11.2018).

6. Othman v the United Kingdom (Application no. 8139/09). *European Court of Human Rights*. 17 January 2012. URL: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-108629\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{\) (Last accessed: 14.12.2018).

7. European Court ruling on Abu Qatada deportation is 'tarnished'. *Amnesty International*. URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2012/01/european-court-ruling-abu-qatada-deportation-tarnished/> (Last accessed: 14.12.2018).

9. Agizavs. Sweden, Communication No. 281/2005, UN Doc. CAT/C/34/D/233/2003, 24 May 2003, para. 13.4. URL: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/download.aspx?symbolno=CAT%2FC%2F34%2FD%2F233%2F2003&Lang=en (Last accessed: 14.12.2018).

10. Inass Abichou vs Germany, Communications No 430/2010, UN Doc. CAT/C/50/D/430/2010, 21 May 2013, para. 11.5. URL: <http://juris.ohchr.org/Search/Details/9 on 24 April 2017> (Last accessed: 14.12.2018).

11. Eshonkulov v. Russia (Application No. 68900/13). *European Court of Human Rights*. January 2015. URL: hudoc.echr.coe.int/webservices/content/pdf/001-150713

12. Pelit v Azerbaijan, Communication No. 281/2005, UN Doc. CAT/C/38/D/281/2005, 29 May 2007, para. 13. URL: <http://www1.umn.edu/humanrts/cat/decisions/281-2005.html> (Last accessed: 14.12.2018).

Науковий керівник: **Доценко Олена Михайлівна**, канд. юрид. наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

DEVELOPMENT OF UKRAINIAN 'SOFT POWER'

Valeriy Ryznikov,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of International Relations, International Information and Security, V. N. Karazin Kharkiv National University,
e-mail: valeriy.reznikov@karazin.ua

Denys Ganzha,

Student of the Group YMI-21 of the School of International Economic Relations and Travel Business, V. N. Karazin Kharkiv National University,
denisganzha0@gmail.com

'Power is the ability to influence the behavior of others to get the outcomes one wants'

Joseph S. Nye Jr.

In this article we are going to analyse how Ukrainian diplomacy changed through recent years and how it was influenced by the recent trends. Special attention will be paid to the usage of soft power and analysis of Ukrainian appearance in so-called "E-diplomacy". Authors of this article used real practices applied by the Ukrainian Ministry of Foreign Affairs and also practices used by Western countries. The aim of this article is to explain which changes have already happened to the soft diplomacy of Ukraine and they also gave their view on the future development of those spheres.

First of all, we should clarify our vision of "soft power" and "e-diplomacy". We would use the classical vision developed by professor J. Nye in his fundamental work "Soft power". Soft power is the ability to attract and co-opt, rather than coerce (hard power) [1]. As for "E-diplomacy", we would apply to Professor Philip Seib's definition. Digital diplomacy (or e-diplomacy) – can be understood as the use of the Internet and the information communication technologies to help in achieving different diplomatic goals [2]. Secondly, in this article we used information which was posted on official channels of Ukrainian MFA and information posted on social networks by Ukrainian diplomatic officials. Thirdly, so as for the article to be actual and useful, we would discuss changes which happened during the so-called post-Maidan era, which is also the era of new choices for Ukraine.

To begin with, we would like to go back to November 2013, as it was the time when the Ukrainian people were about to choose if they want to have an association agreement with EU or not. This was the milestone for the modern Ukrainian diplomacy, as Ukrainian MFA was about to change its vector to the West. This would also mean significant changes for the diplomatic tools used by Ukrainian ambassadors, embassies etc. Changes needed to be done not only in the mind-sets of local officials but also in the appearance of Ukraine in the world.

That is why Ukrainian establishment started putting efforts into developing a new image of Ukraine in the outside world. For that reason, Ukrainian international relations' workers launched several programs, aimed at rising Ukrainian popularity and increasing recognisability of Ukrainian brand. Among such programs, we would definitely distinguish the development of One-Ukrainian brand "Ukraine now UA", which is already hanging all around the world and can be even seen on the bus stops of London. This brand is also being used by Ukrainian cities, companies and internet-pages [3]. The second program has not even reached its starting point, but it will be launched in 2019, as Ukrainian deputies have already supported the project financially. In 2019, we will be witnessing the start of Ukrainian Institute, the institution, which will be continuously working on spreading Ukrainian language and culture all around the world. The analogues of this Institute are: Goethe Institute (Germany), British Council (Great Britain) and Confucius Institute (China). The mentioned institutes are already playing the big role in the public diplomacies of their countries and that is why we understand that such a program would be a promising start for Ukraine. Last but not least, we would like to mention a very effective MFA's program "#KyivnotKiev". All the Ukrainian embassies and official diplomatic representatives were working on spreading knowledge about the right name of Ukrainian big cities. As a result, nearly every airport changed the names of Ukrainian cities and many articles were written, which also raised our country's popularity [4].

Another important aspect of international relations is soft power. This definition appeared in the early 90s, right after the end of the Cold war, as the international community understood that not only the size of your heavy weaponry can influence the international relations. As for our country, we were not paying attention to that important fact for more than 23 years of our independence. According to the world index of soft power, in 2011 the soft power of Ukraine in Belarus was only 4,59 out of 10. As for our nearest neighbour, this was too low. Another example is Georgia, where the Ukrainian soft power scored 5,33 in 2011, but in 2016 the index showed the result of more than 6 [5]. This is important for the understanding, as currently, Ukraine is in a great struggle for gaining support among Western partners. That is why, Ukraine needs to establish a strong partnership with our most important neighbours, which would not only support Ukraine ideologically but economically. The rise of our soft power can become real right after we have true and strong relationships with our neighbours: Poland, Hungary, Moldova, Belarus and Slovakia. Unfortunately, we are not doing well

with them right now and authors' recommendation is to put all the efforts into this relationships, as you will only have a strong country when you have good relations with the closest neighbours. Another practical recommendation would be about contributing more money towards the development of the Ukrainian Institute. We have only declared 10 mln hryvnas, which is a small figure. For comparison, even in 2004, China was contributing 25 mln US dollars per year for Confucius Institute. The last recommendation would be about continuous development of Ukrainian brand, as we are still not very recognisable among ordinary people all around the world.^{[1][2][3][4][5][6][7][8][9][10]}

To summarize, Ukraine has made a significant progress in the development of its new diplomatic image and tools. However, this is still not enough for occupying a strong position in the international community. We strongly support all new actions taken and would be pleased to provide support to MFA's initiatives.

Literature:

1. Nye J. Soft Power: The Means to Success in World Politics. 2004. 208 p.
2. Seib P. Real-Time Diplomacy. 2012. 199 p.
3. Ukraine NOW Новий брендинг України. 2018. URL: <http://banda.agency/ukrainenow/> (дата звернення: 15.11.2018).
4. #KyivNotKiev: МЗС закликає світ коректно писати Київ. 3 жовтня 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-45718643> (дата звернення: 15.11.2018).
5. «М'яка сила» України в регіоні: інструмент ефективної зовнішньої політики / А. Гетьманчук, К. Зарембо, Є. Єнін та ін. К. 2011. 104 с.

ПЕРСПЕКТИВИ ПРОВЕДЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ МИРОТВОРЧОЇ ОПЕРАЦІЇ НА ДОНБАСІ

Савчук Костянтин Олександрович,

старший науковий співробітник відділу
міжнародного права та порівняльного правознавства,
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
konstantinsavchuk@rambler.ru

Збройне втручання Російської Федерації на сході України, що розпочалося у 2014 році і триває і дотепер, з точки зору міжнародного права, безперечно, слід кваліфікувати як грубе порушення закріпленого у ст. 2 Статуту ООН принципу заборони застосування сили або погрози силою в міжнародних відносинах і збройну агресію відповідно до «Визначення агресії», прийнятого Генеральною Асамблеєю ООН 14 грудня 1974 р. і Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду. Оскільки відповідно до положень Статуту ООН рішення про визнання держави як агресора у кожній конкретній ситуації здійснюється Радою Безпеки ООН, в якій Російська Федерація наділена правом вето, сценарій визначення останньої державою-агресором відповідно до рішення Ради Безпеки

ООН за ст. 39 Статуту ООН, видається практично нереалістичним, тим більше що в багаторічній практиці прийняття резолюцій Радою Безпеки ООН з питань підтримання міжнародного миру та безпеки взагалі відсутні рішення щодо кваліфікації дій якоїсь держави в якості акту агресії.

Російська Федерація заперечує свою участь у конфлікті на Донбасі, намагаючись довести, що там має місце збройний конфлікт внутрішнього характеру між Україною та так званими «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», хоча збройне втручання РФ було визначено як агресію як в документах, прийнятих українською стороною, зокрема в Постанові ВР України від 27 січня 2015 р. «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором» [1], так і в ряді резолюцій таких авторитетних міжнародних інституцій, як Парламентська Асамблея ОБСЄ та Парламентська Асамблея Ради Європи [2, 3]. У звіті про попереднє розслідування, підготовленому канцелярією Прокурора Міжнародного Кримінального Суду, була констатована наявність міжнародного збройного конфлікту в контексті збройних дій в східній Україні не пізніше ніж з 14 липня 2014 р. паралельно з існуванням неміжнародного збройного конфлікту [4, Р. 37.].

Незважаючи на важливу роль цих документів, які безперечно будуть взяті до уваги Міжнародним судом ООН, Європейським судом з прав людини та іншими міжнародними юрисдикційними органами, що здійснюють розгляд скарг України проти РФ щодо порушення нею своїх міжнародно-правових зобов'язань за такими міжнародними договорами, як Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р., Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. тощо, наразі їх вплив на розвиток ситуації на Донбасі є досить обмеженим. Російська Федерація, заперечуючи свою участь у конфлікті на Донбасі, наполягає на тому, що розв'язання цього конфлікту можливе лише шляхом переговорів між Україною й так званими «Донецькою Народною Республікою» і «Луганською Народною Республікою» та реалізації положень Мінських угод 2014 та 2015 років. Утім, на сьогоднішній день є зрозумілим, що ці домовленості, попри те, що вони відіграли певну позитивну роль у процесі запобігання подальшій ескалації конфлікту, не виконано в повному обсягу за жодним пунктом і нині вони вже не відповідають політико-правовим реаліям конфлікту на сході України.

Можливим виходом з цього глухого кута видається розгортання миротворчої місії під егідою ООН чи іншої міжнародної організації, питання про можливість якої почало обговорюватися ще наприкінці 2014 -на початку 2015 р.

2 березня 2015 р. Президент України видав Указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 лютого 2015 року «Про звернення до Організації Об'єднаних Націй та Європейського Союзу стосовно розгортання на території України міжнародної операції з підтримання миру та безпеки» [5], а 17 березня 2015 р. відповідне звернення було ухвалене Верховною Радою України [6]. Протягом наступних декількох років питання проведення миротворчої операції на Донбасі продовжувало розглядатися як в дипломатичному, так і в експертному середовищі, але жодних проектів резолюцій Україна та її союзники до Ради Безпеки ООН не вносили, враховуючи вкрай негативне ставлення Російської Федерації до цієї пропозиції, що втілювалося б майже неминуче застосування права вето з її боку.

Ситуація почала змінюватися у другій половині 2017 р. – 5 вересня 2017 р. Російська Федерація внесла свій проект резолюції про створення Місії ООН зі сприяння охорони Спеціальної моніторингової місії (СММ) ОБСЄ на Південному Сході України [7], який передбачає розміщення місії на фактично існуючій лінії зіткнення після повного розведення сил і засобів сторін на період 6 місяців, а її мандат має бути обмежений лише сприянням охороні СММ ОБСЄ на Південному Сході України. Згідно з цим проектом Місія ООН буде озброєна лише стрілецькою зброєю і уповноважена виключно забезпечувати безпеку груп спостерігачів СММ ОБСЄ, які здійснюють цілодобовий моніторинг у зонах розведення сил і засобів сторін від фактично існуючої лінії зіткнення між територією, контрольованою збройними силами України, і територією ОРДЛО. Такий варіант не відповідає національним інтересам України і жодним чином не вирішує питання повноцінного відновлення миру на Донбасі та реінтеграції тимчасово окупованих територій. Україна, попри неодноразові заяви її високопосадовців про те, що відповідний проект резолюції вже підготовлений і узгоджений із західними союзниками, свого проекту станом на грудень 2018 р. ще не вносила.

Досвід проведення різноманітних миротворчих операцій дає підстави стверджувати, що стандартний підхід до формування їх моделі та мандату неможливо розробити, оскільки вони завжди визначаються виходячи з численних факторів, характерних для конкретного міжнародного конфлікту. Обговорення у пресі та експертному середовищі ідеї запровадження миротворчої операції в Донбасі дає підстави вважати, що центральним фактором у визначенні її моделі є ділянка, на якій ця операція буде діяти. Існує два варіанти її визначення: вся територія ОРДЛО – що, зокрема, пропонується у так званій «Доповіді Расмуссена» [8]. (підготовлений експертом ООН Р. Гоуеном під егідою фонду колишнього Генерального секретаря НАТО А. фог Расмуссена і презентований на Мюнхенській конференції з питань безпеки 17 лютого 2018 р. концепції введення миротворчих сил ООН в Донбас, що для України є прийнятним варіантом, а для РФ – неприйнятним); лише на «лінії вогню» чи лінії проведення

АТО/ООС, тобто лінії між Україною та незаконними формуваннями ДНР та ЛНР, що підтримує Російська Федерація.

Зрозуміло, що в останньому випадку мандат такої миротворчої місії буде зводитися лише до здійснення нагляду за припиненням вогню та відведенням військ. Розглядаючи можливість здійснення миротворчої операції за російським сценарієм, слід чітко усвідомлювати, що в такому разі мова може йти не про розв'язання, а лише про «заморожування» конфлікту за придністровським чи кіпрським зразком, що навряд чи відповідає її національним інтересам, а також інтересам підтримання миру та безпеки в регіоні в цілому.

У випадку розміщення миротворчої операції на всій території ОРДЛО, що є бажаним для України сценарієм, її мандат буде набагато ширшим та передбачатиме протягом перехідного періоду: здійснення нагляду за припиненням вогню та відведенням військ; забезпечення стабілізації на цій території, її реінтеграцію; захист цивільних осіб відповідно до норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини; надання допомоги правоохоронним органам України у здійсненні діяльності, пов'язаної з розмінуванням території, роззброєнням і демобілізацією бойовиків незаконних військових терористичних угруповань, що діяли на території ОРДЛО та сприяння в притягненні до відповідальності осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів; стримування насилля, в тому числі шляхом попереджувального розгортання та патрулювання в районах з високим ризиком конфлікту, з пріоритетом захисту цивільних осіб від загрози фізичної розправи; сприяння забезпеченню контролю щодо запасів зброї і боєприпасів; надання допомоги правоохоронним органам України у відновленні їх функцій на реінтегрований території та в їх зусиллях щодо захисту прав людини; забезпечення підтримки органам державної влади України у відновленні своїх повноважень та юрисдикції на всій території держави, зокрема шляхом надання допомоги в організації та проведенні вільних, чесних та прозорих виборів до Верховної Ради та місцевих органів, а також зміцненню довіри до цих органів; підтримки у наданні гуманітарної допомоги в безпечних умовах; сприяння добровільному поверненню внутрішньо переміщених осіб та біженців; забезпечення захисту персоналу, об'єктів і майна ООН та безпеки й свободи пересування персоналу ООН і пов'язаного з нею персоналу.

Література:

1. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором: Постанова Верховної Ради України від 27 січня 2015 року № 129-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19> (дата звернення: 15.11.2018).

2. Резолюція «Продолжение очевидных, грубых и неисправленных нарушений Российской Федерацией обязательств в рамках ОБСЕ и

международных норм». Хельсинская декларация и резолюции, принятые Парламентской Ассамблеей ОБСЕ на двадцать четвертой ежегодной сессии. Хельсинки, 5-6 июля 2015 года. С. 28. URL: <https://www.oscepa.org/documents/all-documents/annual-sessions/2015-helsinki/declaration-3/2979-2015-helsinki-declaration-rus/file> (дата звернення: 15.11.2018).

3. Humanitarian consequences of the war in Ukraine. Resolution 2198 (2018). URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24432&lang=en> (Last Accessed: 15.11.2018).

4. International Criminal Court. The Office of the Prosecutor. Report on Preliminary Examination Activities 2016. 73 p. URL: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE_ENG.pdf (Last Accessed: 15.11.2018).

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 лютого 2015 року «Про звернення до Організації Об'єднаних Націй та Європейського Союзу стосовно розгортання на території України міжнародної операції з підтримання миру та безпеки»: Указ Президента України від 2 березня 2015 року № 116/2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/2015> (дата звернення: 15.11.2018).

6. Про схвалення звернень від імені України до Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй та Ради Європейського Союзу стосовно розгортання на території України міжнародної операції з підтримання миру і безпеки: Постанова Верховної Ради України від 17 березня 2015 року № 253-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/253-19#n10> (дата звернення: 15.11.2018).

7. Letter dated 5 September 2017 from the Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council. URL: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7b65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7d/s_2017_754.pdf (Last Accessed: 15.11.2018).

8. Gowan R. Can the United Nations Unite Ukraine? Hudson Institute. Washington, 2018. 37 p. URL: <https://s3.amazonaws.com/media.hudson.org/files/publications/UkraineJan29.pdf> (Last Accessed: 15.11.2018).

РОЛЬ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Тиртова Тетяна Павлівна,

студентка факультету міжнародних економічних
відносин та туристичного бізнесу,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
tanyatirtova1661@gmail.com

Дипломатія відіграє важливу роль в здійсненні зовнішньої політики за допомогою двосторонніх відносин, консульських послуг, комунікації та переговорів, тобто проводить свою діяльність таким чином, щоб політика однієї країни була зрозумілою та приймалася іншими державами. Хоча зовнішня політика пропонує напрямки і визначає результати, які повинні бути досягнуті за

допомогою дипломатичних відносин, сама ж дипломатія передбачає реалізацію ініціатив щодо досягнення результатів і пов'язаних з ними повідомлень, які відбуваються навколо них [6].

За останні роки практика зовнішньої політики зазнала великих змін, Інтернет дав нове життя сучасній дипломатії – міністри, посли, дипломати все частіше використовують різного роду ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології), серед яких на перший план виходять ЗМІ, що використовуються для взаємодії з громадськістю [7].

Однак використання ІКТ у МЗС в основному було зосереджено на внутрішніх операціях до недавнього часу, але в останні кілька років концепція електронної дипломатії почала оскаржувати і замінювати традиційні методи дипломатії для підтримки численних функцій дипломатів [5, с. 502].

Сьогодні, інформація, що поступає від різних джерел, дозволяє світовим гравцям обходити раніше усталені формальні дипломатичні канали, і відповідно вимагає більш швидких і тому менш продуманих відповідей офіційних сторін, і тим самим дозволяє різним неурядовим організаціям виражати більш «яскраво» та конкретно свої позиції [2].

Вперше в міжнародній практиці цифрова дипломатія як самостійний напрям роботи стала активно застосовуватися США, де розглядалася як важливий елемент «м'якої», а потім так званої «розумної сили». Перші проекти цифрової дипломатії були запущені в середині 2000-х років за правління держсекретаря К.Райс, але особливий розвиток вони отримали вже пізніше при держсекретарі Гілларі Клінтон [3].

Електронна дипломатія (також широко відома як цифрова дипломатія) – це використання комунікаційних та інформаційних технологій для досягнення цілей зовнішньої політики. В даний час немає єдиного визначення терміна. Деякі експерти визначають електронну дипломатію як електронний компонент публічної дипломатії, в той час як інші зосередили увагу на використанні Інтернету для досягнення цілей і завдань політики або використання Інтернету і пов'язаних з ними ІКТ, включаючи інструменти соціальних мереж для вирішення зовнішньополітичних проблем [4].

Отже, електронна дипломатія – це дипломатія, яка ведеться за допомогою електронних засобів створення, передачі та обміну інформацією. Підвиди електронної дипломатії дуже різноманітні й називаються «твіпломатія» (twiplomacy), дипломатія соціальних мереж (social media diplomacy), публічна дипломатія Web 2.0 та інші, які деякі дослідники пропонують узагальнити терміном «інноваційна дипломатія». Електронна дипломатія має на увазі, що її учасники активно використовують відеоконференції і системи електронних переговорів, а також безліч інших електронних ресурсів і засобів зв'язку. Крім того, існує точка зору, що офіційні акаунти і вебсайти дипломатичних служб можуть розглядатися як представництво країни у віртуальному просторі. Так,

МЗС Росії, наприклад, має свій офіційний сайт, акаунти в «YouTube» і в «Twitter». Проте, кожна країна дотримується різного підходу до електронної дипломатії через відмінності в зовнішній політиці і перспективи в області технологій [1, с. 140].

Наразі можна виділити п'ять основних напрямків, за якими розвивається цифрова дипломатія:

1) пошук союзників для популяризації найважливіших тем. Робота в основному проходить через різні неурядові організації, політичні партії інших країн, діаспори та бренди;

2) протидії ісламістському тероризму. Як приклад можна поставити Держдепартамент США і його Digital Outreach Team. У команді працюють кілька десятків людей, які відмінно володіють іноземними мовами, вони реєструються в різних мережах країн ісламського світу, ведуть там повноцінні бесіди і розповідають про суть і мету політики США на Близькому Сході;

3) взаємодія на рівні всього суспільства, а не еліти. Дипломати і політики повинні взяти за належне і навчитися взаємодіяти зі звичайними людьми, які стали активними учасниками міжнародних відносин за допомогою інформаційно-комунікативних технологій;

Яскравим прикладом здійснення такої взаємодії є діяльність Британської Ради, яка своєю роботою в Індії привернула аудиторію в 7,5 млн чоловік у віці від 20 до 35 років, яка за оцінками експертів буде симпатизувати саме інформації з Британської Ради та її освітнім послугам.

4) Використання нових комунікаційних можливостей;

5) Присутність в соціальних медіа. Гарним прикладом роботи цифрової дипломатії через соціальні медіа є події «Арабської весни», коли пройшла серія революційних хвиль в суспільному житті світової спільноти. Своєю оперативністю соціальні медіа допомагають в організації демонстрацій і різних протестних рухів, постачають світовим медіа необхідну для даної ситуації інформацію, пропонують демонстрантам платформи для вираження своїх ідей в їх русі проти урядів, які у свою чергу активно використовують всі необхідні методи, щоб закрити для всього світу доступ до фото, відеосюжетів і новин.

Отже, Інтернет дуже органічно вписався в механізм цифрової дипломатії. В даний час найефективнішими інститутами електронної дипломатії у світі можна вважати США та Британію. Наприклад, BBC World Service постійно перевершує своїх суперників в охопленні мовлення, впливі на аудиторію і репутації. Робота таких інститутів, як, British Tourist Authority, Trade Partners UK, Westminster Foundation for Democracy, Department for International Development та ін. дає можливість Британії залучати більше інвестицій, ніж будь-яка інша країна ЄС, що в підсумку приносить Британії величезні вигоди [2].

В рамках поступового переходу від постіндустріального суспільства до інформаційного, відбувається і реструктуризація всього світу. Суспільство все

частіше звертається до ІКТ для забезпечення всіх сфер своєї життєдіяльності. Не стала відставати в цьому питанні й зовнішня політика, яка виходить на новий – інформаційний рівень. Створення та впровадження до сфери міжнародних відносин нового виду дипломатії тільки сприяють більш ближньому контакту державних чиновників з простим населенням країни. Більш того, цифрова дипломатія сприяє формуванню та зміцненню тісніших зв'язків між різними країнами, шляхом миттєвого зв'язку один з одним за допомогою Інтернету. Так само електронна дипломатія дозволяє легше і в повному обсязі представляти імідж своєї країни на міжнародній арені.

Однак, як і кожна медаль має дві сторони, так і цифрова дипломатія має свої негативні наслідки. Це проявляється в популяризації тероризму й екстремізму, розвитку таких феноменів як «кібер-загрози», «інформаційні війни», «гібридні війни» та інше. Виникають нові важелі тиску, за допомогою витоку даних, якими країна може нівелювати у своїх відносинах з іншими «не бажаними» їй країнами або ж з конкретними громадянами цієї країни.

В цілому, не дивлячись на те, що цифрова дипломатія – це результат глобалізації у XXI столітті, вона тільки набирає обертів у своєму розвитку. Отже, не помітити тих позитивних наслідків, які цифрова дипломатія вже принесла нам сьогодні, неможливо.

Література:

1. Гребенкина Е. В. Трансформация дипломатии в рамках сетевой структуры мира. *Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология*. 2016. № 3 (35). С. 138–144.
2. Крикунов А. Цифровая дипломатия и ее значение в международной практике. 2015. URL: <http://www.catu.su/analytics/1089-cifrovaja-diplomatija-i-ee-znachenie-v-mezhdunarodnoj-praktike#edn1> (дата обращения: 15.11.2018).
3. Цифровая дипломатия США. 2014. URL: <https://riss.ru/analytics/7003/> (дата обращения: 15.11.2018).
4. Al-Muftah H., Weerakkody V., Sivarajah U. e-Diplomacy: A systematic literature review. *Proceedings of the 9th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance*. 2016. p. 131–134.
5. Al-Muftah H., Weerakkody V., Rana N. P., Sivarajah U., Irani Z. Factors influencing e-diplomacy implementation: Exploring causal relationships using interpretive structural modelling. *Government Information Quarterly*. 2018. № 35. P. 502–514
6. Murray S., Sharp P., Wiseman G., Crikemans D., Melissen J. The present and future of diplomacy and diplomatic studies. *International Studies Review*. 2011. № 13 (4). p. 709–728.
7. Hockings B., Mellisen J. Diplomacy in the digital age. 2015. URL: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Digital_Diplomacy_in_the_Digital_Age_Clingendael_July2015.pdf (Last Accessed: 15.11.2018).

Науковий керівник: **Застава Ірина Валентинівна**, канд. політ. наук., доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ЦИФРОВАЯ ДИПЛОМАТИЯ В МИРОВОЙ ПОЛИТИКЕ

Толстая Маргарита Олеговна,

студентка группы УМИ-12 факультета международных экономических отношений и туристического бизнеса,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
tolstamargarita@gmail.com

Современный мир сильно изменился с течением времени. Появляются новые идеи, а с ними и новые технологии. Технический прогресс никогда не стоял на месте: первый телефон был изобретен еще в 1876 году, первый компьютер – в 1944, первый ноутбук увидел мир в 1982, а в 1983 у людей появилась возможность использовать интернет. Использование новых технологий дало возможность открытого доступа к информации, быстрому обмену ею.

Данная тема является достаточно актуальной сейчас, так как все большее количество стран переходит в информационное общество, где особое внимание уделено техническому прогрессу. Цифровая дипломатия является действенным элементом пропаганды и способствует формированию имиджа как внутри страны, так и за рубежом.

Целью нашего исследования является изучение появления и развития цифровой дипломатии, ее места в современном мире. Так же мы спрогнозировали возможное дальнейшее развитие и распространение цифровой дипломатии в мире.

Цифровая дипломатия заинтересовала общественность еще в 2002-2003 годах. За десятилетие ее существования и развития ученые предлагали свое научное обоснование данного термина. Изучением проблемы цифровой дипломатии занимались такие исследователи, как А.Э.Галумова, С.А. Кулик, Е.В.Паршина, а также Н.А. Цветаева.

Термин «цифровая дипломатия» впервые начали использовать в США, когда американские ведомства, ответственные за развитие информационно-коммуникационных технологий, стали активно использовать «новые медиа»: социальные сети, блоги и другие медиа площадки в глобальной сети для массовых коммуникаций, связанных с внешней политикой.

Публичная дипломатия – один из вариантов влияния на мнение общества в зарубежных странах. До появления Интернета американская внешняя политика имела другие методы воздействия, доступные на тот момент. Это была пропаганда через радио и телевидение, так же включала в себя распространение информации через кинематограф и другие виды искусства. Развитие Интернета значительно расширило роль и возможности публичной дипломатии и создало новые способы взаимодействия не только между мировыми лидерами, но и с неправительственными организациями и отдельными гражданами.

Хотелось бы отметить слова одного из авторов стратегии публичной дипломатии НАТО Стефании Бабст о значении Интернета: «Всемирная паутина» играет в 21 веке примерно ту же роль, что и форма правления древних римлян. С той разницей, что наш «форум» глобален и виртуален. Сегодня он позволяет людям всей планеты общаться с друзьями, искать работу, заниматься продвижением собственного бизнеса или организацией ралли. Но это не все. Социальные медиа – Facebook, Twitter или видеохостинговый сайт YouTube – все в большей степени становятся инструментами влияния обычных людей, их пользователей на международную политику» [1, с. 427].

Сложно не согласиться со словами С. Бабст, ведь количество пользователей сети Интернет постоянно растет. Ярким примером является сеть Facebook, основанная в 2004 году, которая сейчас является мировым лидером по количеству юзеров с цифрой 2,13 млрд. Если сравнивать показатели 2018 года с 2017, количество людей увеличилось в 1,6 раз. А всем известная социальная сеть Twitter ежемесячно охватывает аудиторию в 310 000 пользователей. Сейчас социальные сети используют даже дети дошкольного возраста и пенсионеры. С увеличением количества пользователей, обсуждающих политические и общественные проблемы в «мировой паутине», изменилась суть современной публичной дипломатии. Ее программы переносят в киберпространство, где миллионы людей принимают участие в сотнях тысяч социальных сетей.

Ученые выделяют 4 возникших вида дипломатии, связанных с Интернетом: digital diplomacy (цифровая дипломатия), public diplomacy WEB 2.0. (публичная дипломатия), Twitter diplomacy (дипломатия социальных сетей), Internet Diplomacy (Интернет-дипломатия).

Цифровая дипломатия – использование современных информационно-коммуникационных технологий для реализации дипломатических и сопряженных внешнеполитических задач. Основной целью цифровой дипломатии является продвижение внешнеполитических интересов, информационная пропаганда через Интернет-телевидение, социальные сети и мобильные телефоны, направленные на массовое сознание общественности и политической элиты. В последние годы значение цифровой дипломатии в международной практике неуклонно растет.

Н.А. Цветкова, одна из ведущих специалистов в области публичной информации, определяет цифровую дипломатию как «механизм влияния на зарубежную аудиторию посредством следующих методов: размещение радио - и телепередач в сети Интернет, распространение в открытом доступе литературы о стране в цифровом формате, мониторинг дискуссий в блог -пространстве, создание персонифицированных страничек членов правительства и других официальных лиц в социальных сетях, а так же рассылка информации через мобильные телефоны»[2, с. 427-428].

Проанализировав характеристику цифровой дипломатии, предложенную Цветковой Н.А., мы выделили такие основные моменты:

- источник – сетевые организации, охватывающие аудиторию зарубежья;
- основная платформа – Интернет;
- главная цель – продвижение имиджа страны и имиджа первых лиц страны;
- образование так называемого «межсетевого диалога».
- фокусирование внимания на самых «острых» политических вопросах.

Так как понятие цифровой дипломатии зародилось в Америке, мы проанализировали аккаунт Президента США Дональда Трампа в Инстаграме. Он имеет аудиторию в 11 млн человек. Каждый его пост оценивает, как минимум 100 000 пользователей. Можно предположить, что эти же 100 000, просматривая и даже оценивая посты Президента, продолжают обсуждения в сети или же в кругу знакомых. Мы проанализировали, с какой скоростью распространяется информация на примере одного поста. Так, буквально час назад (сейчас 23:47, 13 декабря 2018 года) он опубликовал пост, в котором говорится об избрании новых губернаторов. Прошел всего час, а пост оценили уже 30 000 пользователей. Скорость распространения информации ошеломляет!

Для сравнения мы проанализировали аккаунт Петра Порошенко – действующего Президента Украины. В той же сети Инстаграм он имеет аудиторию в 159 000 пользователей, а общее число лайков под постами не превышает 8000. Скорее всего, это обусловлено значительной разницей в количестве населения США и Украины. При этом политика двух президентов в достаточной мере публикуется для всеобщего обозрения.

Детально изучив историю появления и развития цифровой дипломатии, можно сделать следующие прогнозы:

- количество пользователей социальных сетей в ближайшие годы продолжит увеличиваться, из чего следует, что возможное влияние на людей и формирование имиджа страны за рубежом через первых лиц той или иной страны тоже будет увеличиваться;
- возрастет количество политиков, которые будут продвигать свои аккаунты в сетях и распространять свою позицию в «мировой паутине»;
- информирование всех возрастных групп, в связи с привлечением людей преклонного возраста в социальные сети;
- появление нового вида дипломатии как сферы влияния на общественность, поскольку цифровая дипломатия вскоре станет привычным для всех явлением.

Подводя итоги, следует заметить, что цифровая дипломатия появилась с развитием технологий и внедрением новых систем, а так же их явным влиянием на массы. Наше исследование подтверждает, что Украине нужно уделить особое внимание развитию цифровой дипломатии с целью формирования положительного имиджа как внутри страны, так и на международной арене.

Можем предположить, что уже через 10 лет сложно будет представить нашу жизнь без социальных сетей, хотя сейчас все еще остаются страны и люди вне «сетевой паутины». Их количество явно уменьшится, а влияние социальных сетей возрастет, после чего развитые страны, такие, например, как США, найдут новый, не похожий на другие способ распространения своей политики.

Литература:

1. Цветкова Н. А. Публичная дипломатия как инструмент идеологической и политической экспансии США в мире, 1914-2014 гг.: дис. ... докт. истор. наук: 07.00.15 / Санкт-Петербургский гос. университет. Санкт-Петербург, 2015, 552 с.

2. Stefanie Babst. Public Diplomacy – the Art of engaging and influencing. P. 7. URL: http://www.atlanticcommunity.org/app/webroot/files/articlepdf/Babst_Public_Diplomacy.pdf (Last Accessed: 15.11.2018).

Научный руководитель: Солових Евгения Николаевна, канд. полит. наук, доцент кафедры международных отношений, международной информации и безопасности

ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Усікова Валерія Ігорівна

студентка групи УП-42 факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
lerik.usikova@gmail.com

Європейський Союз (далі – ЄС) надає підтримку Україні для забезпечення стабільного, заможного та демократичного майбутнього для всіх її громадян. У своїй підтримці ЄС непохитно дотримується принципів територіальної цілісності, суверенітету України та вважає повне виконання Мінських угод основою стабільного політичного розв'язання конфлікту на сході країни. З 2014 року ЄС посилив підтримку України в економічному та політичному напрямі.

Відносини між ЄС та Україною розвиваються у контексті Східного партнерства. Про це свідчить підписання Угоди про асоціацію, що включає в себе глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі (далі – ГВЗВТ) між ЄС та Україною, підписання якої відбувалося в два етапи: 21 березня та 27 червня 2014 року. Підписання означеної Угоди змінило попередній формат співпраці між Україною та ЄС. Можна вважати, що Угода про асоціацію є головним інструментом для зближення ЄС та України: вона сприяє розвитку глибших політичних відносин та зміцнює економічні зв'язки [1, с. 5].

Від 1 листопада 2014 року почали тимчасово застосовуватися деякі частини Угоди про асоціацію. Це зміцнило співпрацю ЄС та України у питаннях прав людини, основоположних свобод і верховенства права, політичного діалогу та реформ, а також переміщення осіб. Це також посилює співпрацю в цілій низці сфер, зокрема у сферах енергетики, довкілля, протидії змінам клімату, транспорту, фінансових послуг, державних фінансів, зокрема протидії шахрайству, сільськогосподарства та розвитку сільської місцевості, риболовства та морської політики, захисту прав споживачів та громадянського суспільства.

Від 1 вересня 2017 року повністю набрала чинності ГВЗВТ між ЄС та Україною. Вона є частиною Угоди про асоціацію. Попередньо з 1 січня 2016 року ГВЗВТ застосовувалась тимчасово. Це є потужною віхою у двосторонніх торговельних відносинах і відкриває нові економічні можливості як для ЄС, так і для України. Український бізнес отримує стабільний та передбачуваний преференційний доступ до найбільшого ринку у світі, в якому мешкають понад 500 мільйонів споживачів. Водночас бізнес з ЄС дістає можливість скористатися простішим доступом до українського ринку та будувати нові відносини з українськими постачальниками та партнерами. Євросоюз є торговим партнером номер один для України. В 2017 році експорт з України до ЄС зріс на 27%, а імпорт із Союзу до України – на близько 22%. Загальний рівень торгівлі у 2017 році зріс на 24% [2, с. 12].

Угода про асоціацію також спонукає до реформи українського законодавства, аби сприяти його узгодженню з законодавством Європейського Союзу (так званим *acquis EC*). У довгостроковій перспективі це означатиме рівне ставлення до товарів з України поряд із товарами ЄС на всьому внутрішньому ринку Європейського Союзу. Поступове ухвалення Україною законодавчих актів та стандартів ЄС у виробництві та сфері послуг, визнаних на міжнародному рівні, даватиме можливість Україні простіше експортувати свою продукцію не тільки до Євросоюзу, але й також до інших країн світу – зокрема, на традиційні для України ринки. Окрім цього, реформи, пов'язані з ГВЗВТ, покращать загальний бізнесовий клімат в Україні, зокрема щодо боротьби проти корупції, що, своєю чергою, збільшить довіру інвесторів.

Інвестиції та бізнес з ЄС, які прийдуть до України, сприятимуть поширенню в Україні нових технологій та методів менеджменту, що поліпшить ефективність та якість українського виробництва та бізнесового управління. Модернізація технологій виробництва зменшить виробничу вартість для українського бізнесу, що дозволить йому конкурувати з фірмами з Євросоюзу.

Україна має можливість диверсифікувати свою економіку, яка сьогодні ґрунтується на діяльності великих підприємств, що працюють у базових товарних галузях (наприклад, металургії) та вести її до модернішої моделі,

зокрема до розвитку потужного сектору послуг та малих та середніх підприємств (МСП) [3, с. 352].

Окрім цього, 1 жовтня 2017 року набув чинності регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС щодо тимчасових «автономних торговельних преференцій» для України. Це дозволить нашій державі експортувати більше сільськогосподарської продукції до ЄС відповідно до Угоди про асоціацію та глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі без сплати митних зборів. Також цей крок пришвидшить скасування митних тарифів для кількох промислових груп товарів відповідно до Угоди про асоціацію. Це має сприяти збільшенню експорту з України до ЄС.

Література:

1. Дзьобко А. Україна та ЄС: сучасний стан та перспективи взаємовідносин. Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. Наук. Праць. К., 2000. Вип. 23, ч. 2. 224 с.

2. Європейський Союз та Україна: Стратегія відносин у контексті розширення: матеріали міжнар. конф., Київ, 23 верес. 2003 р. / EastWest Institute, Інститут регіональних та євроінтеграційних досліджень «ЄвроРегіо Україна»; розроб. І. Солоненко та ін. К.: К.I.C., 2003. 207 с.

3. Копійка В. В. Розширення Європейського Союзу та Україна: монографія. К.: Логос, 2008. 352 с.

Науковий керівник: Григоренко Яна Олександрівна, канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ОДНА З НЕТИПОВИХ ФОРМ «КЛАСИЧНОЇ» ДИПЛОМАТІЇ

Устименко Олена Сергіївна,

кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ
ustimenko2312@gmail.com

Питання традиційної дипломатії неодноразово було предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Так, класичне визначення дипломатії міститься в «Оксфордському словнику англійської мови»: «Дипломатія – це здійснення міжнародних відносин шляхом переговорів; сукупність засобів, що їх використовують посланці й посланники з метою забезпечення переговорного процесу» [1].

Крім того, дипломатію визначають як мистецтво та практику ведення переговорів між представниками держав [2].

На сьогоднішній день, крім «класичної» виділяють і нові види дипломатії: академічну, культурну, наукову, народну, історичну тощо. Особливої уваги в Україні, на наш погляд, заслуговує культурна дипломатія, оскільки культурна спадщина українського народу, духовні та культурні цінності, твори мистецтва, повинні розглядатися як такі ж важливі інструменти у зовнішньополітичному курсі нашої держави, як і політичні чи економічні.

Як справедливо зазначає О.П. Розумна, саме культурна дипломатія володіє неабияким спектром можливостей впливати на питання національної безпеки, формування міжнародного іміджу, стимулювання розвитку культури та економіки, зміцнення національної ідентичності, просування системи демократичних цінностей тощо [3, с. 4]. Одна з ключових відмінностей між «стандартною» дипломатією та культурною полягає в тому, що вона охоплює іноземну аудиторію [4, с. 5]. Отже, культурна дипломатія допомагає різним націям стати ближче одна до одної.

У сучасній науково-юридичній літературі міститься чимало визначень поняття «культурна дипломатія». Так, Мілтон Камінгс визначає культурну дипломатію як обмін ідеями, інформацією, мистецтвом та іншими аспектами культури між націями з метою сприяння їх взаєморозумінню [5, с. 1].

На думку М.Ф. Ржевської, культурна дипломатія держави, першочергово, повинна віддзеркалювати культурні запити суспільства, слідувати сучасним світовим культурним тенденціям, сприяти культурному розвитку суспільства та генерувати нові ідеї [6].

Доцільно також звернути увагу і на те, що культурну дипломатію розглядають як курс дій, який базується на обміні культурними цінностями та традиціями, зміцненні зв'язків та соціокультурного співробітництва, та може практикуватися державним, приватним сектором або громадянським суспільством [7].

Крім того, Анна Умінська-Воронєцька зазначає, що одним з ключових компонентів культурної дипломатії є обмін предметами мистецтва, виставами, концертами тощо, які зазвичай готуються безпосередньо закладами культури [4, с. 5]. Відповідно до вищезазначеної точки зору, культурна дипломатія включає музичну дипломатію [8], арт-дипломатію (орієнтовану на «високі» види мистецтва: музика, література, живопис), історичну та мовну дипломатію [4, с. 5].

Культурна дипломатія є важливим напрямом державної політики і сприяє соціальному, культурному та економічному розвитку держави, поширенню інформації про країну через проведення культурних і мистецьких заходів, діяльність культурних інституцій, популяризацію мистецтва, культурної спадщини тощо [9, с. 26].

Проаналізувавши вищезазначені дефініції, культурну дипломатію можна визначити як систему відносин, які спрямовані на презентацію культурної спадщини однієї держави іншим, обмін предметами мистецтва та культури між

націями та окремими групами суспільства, з метою соціально-культурного розвитку та створення позитивного іміджу держави на міжнародній арені, підвищення авторитету, політичної стабільності та ефективності зовнішньої політики держави, налагодження зв'язків з іноземними партнерами, відповіді на зовнішні виклики чи загрози в інтересах національної безпеки.

Таким чином, на наш погляд, захищати інтереси України та українських громадян, можуть не лише дипломати, а й представники культури та мистецтва, оскільки «творча» особа під час проведення різних культурних заходів в зарубіжних країнах може дозволити трохи більше розповісти про особливості нашої країни, культуру тощо, ніж дипломат в офіційній обстановці.

Із цього слідує, що питанням розвитку культурної дипломатії в Україні мають займатися Міністерство закордонних справ України та Міністерство культури України. На жаль, на сучасному етапі культурна дипломатія використовується Україною не дуже ефективно, однак, в майбутньому, саме завдяки злагодженій співпраці цих двох міністерств буде досягнуто новий рівень культурної дипломатії для зміцнення іміджу України у світі.

Література:

1. Ткач Д. І. Чим цікава дипломатія? *Університет «КРОК»*. URL: http://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/tkach_0001.pdf (дата звернення: 11.12.2018).
2. Clinton D. Diplomacy and International Law. *International Studies Association and Oxford University Press*. Nov 2017. URL: <http://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-152> (Last Accessed: 10.12.2018).
3. Розумна О. П. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи (аналітична доповідь). *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/kultu_dypl-26841.pdf (дата звернення: 09.12.2018).
4. Umińska-Woroniecka A. Cultural Diplomacy in international relations and studies on diplomacy. *Actual Problems of International Relations*. 2016. Release 127 (Part II). URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/3008/2698> (Last Accessed: 11.12.2018).
5. Cummings M. C. Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey. Washington, D. C.: Centre for Arts and Culture, 2003. 15 p.
6. Ржевська Н. Ф. Культурна дипломатія України: стан та перспективи. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. 2018. № 18–19. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3377/3055 (дата звернення: 11.12.2018).
7. What is Cultural Diplomacy? *Institute for Cultural Diplomacy*. URL: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy (дата звернення: 11.12.2018).
8. Statler K. The Sound of Musical Diplomacy. *Diplomatic History*. 2012. Vol. 36 (1). P. 71–75.

9. Луцишин Г., Гончарук А. Особливості розвитку культурної дипломатії в Україні. *Політичні науки*. 2017. № 3. С. 25–30.

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПРОБЛЕМИ

Фойт Сергій Ігорович,

студент юридичного факультету,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
foit@i.ua

За обсягом і потужністю у двосторонніх контактах України з країнами ЄС українсько-польські відносини є визначально стратегічними, оскільки вони мають багатовікову, складну, суперечливу історію. Стосунки між українцями і поляками в минулому мали чимало позитивних і негативних сторінок. Вони стосувались конфліктних ситуацій, коли значні частини обох народів становили основне населення Речі Посполитої, а також у новий і новітній час, коли вони провадили боротьбу за незалежність. Саме період Другої світової війни найбільш складний у формуванні дипломатії двох сусідніх держав. Результати Другої світової війни дуже негативно змінили ситуацію в українсько-польських відносинах.

Зі здобуттям незалежності Польщею і проголошенням незалежності Україною у взаєминах між двома державами розпочався якісно новий етап. Польща першою серед зарубіжних країн визнала державну незалежність України 4 січня 1992 р. країни встановили дипломатичні відносини на рівні посольств. Важливим етапом у формуванні співробітництва став перший офіційний візит Президента України Л. Кравчука до Республіки Польща 18 травня 1992 р., під час якого було підписано міждержавний Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини та співробітництво. Він не лише закріпив здобутки українсько-польської співпраці, а й заклав підвалини рівноправного стратегічного партнерства. У ньому було закладено основи двостороннього співробітництва в політичній, економічній і соціальній сферах [1].

Серед здобутків президентської влади періоду Л. Кравчука – Л. Валенси, якими у взаєминах між двома державами закладався фундамент стратегічного партнерства, чільне місце займає створення 13 квітня 1993 р. Консультаційного Комітету Президентів України та Республіки Польща. Сформований із провідних фахівців, Комітет виявився безпрецедентною формою взаєморозуміння, обопільного тяжіння і співробітництва України та Польщі [2].

З приходом до влади в Республіці Польща Президента А. Кваснєвського офіційна Варшава стала лобістом українських інтересів у Європі. Зокрема, за

сприяння А. Квасневського Україна набула членства у Центральноєвропейській ініціативі (1996 р.), підписала Хартію про особливе партнерство з НАТО (1997).

Дуже важливою для України стала поїздка Л. Кучми до Варшави 25–27 червня 1996 р. Найважливішим моментом цього візиту стало підписання 25 червня Спільної декларації Президента України і Президента РП. Тобто була чітко сформульована ідея про стратегічне партнерство між Україною і Польщею [3]. Складним періодом взаємин між нашими двома державами став «касетний скандал» та «кольчужна справа», які спричинили внутрішньополітичну кризу в Україні та міжнародну її ізоляцію на поч. ХХІ ст. Внаслідок цього, у Варшаві почали лунаати антиукраїнські заяви: зацікавленість Польщі у відносинах з Україною все частіше називалася «політичним романтизмом та ірраціоналізмом» [4].

Кардинальна зміна у двосторонніх відносинах відбулася після «Помаранчевої» революції, яка спричинивши політичні зміни в Україні, дала поштовх подальшому розвитку відносин між двома державами. 2005–2006 рік характеризувався стабільним динамічним діалогом між Києвом і Варшавою. Поглибленню добросусідських відносин в усіх сферах сприяли також такі механізми двосторонньої співпраці: Консультативний комітет президентів України і Польщі, Змішана комісія з питань економічного співробітництва, Польсько-Американсько-Українська ініціатива про співпрацю. Водночас двосторонні відносини, незважаючи на досить інтенсивні стосунки президентів, не позбулися поверхневості й асиметричності, були надто залежні від взаємовідносин вищих посадових осіб, потребували істотної модернізації структури та наповнення політичного діалогу між Україною і Польщею [5].

Політичний діалог Києва та Варшави активно розвивався і в наступні роки. Так, у 2008 р. серед усього комплексу двох сторонніх відносин найбільш плідними виявилися саме українсько-польські відносини. Свідченням їх високого рівня були інтенсивні контакти керівництва обох країн. Тоді на рівні президентів відбулося 11 зустрічей [6]. У січні 2009 року В. Огризко та Р. Сікорський разом почали підготовку “дорожньої карти”, яка окреслила б українсько-польські відносини на 2009–2010 рр., але політичні чвари в Україні паралізували діяльність МЗС по всім стратегічним напрямам [7, с. 646]. Під час візиту 3-4 лютого 2011 р. президента України В. Януковича до Республіки Польща були підписана Дорожня карта українсько-польського співробітництва на 2011-2012 рр. В період з 2012-2013 українсько-польські відносини ввійшли в період стагнації.

З приходом до влади в Україні Президента П. Порошенка (2014) та обранням на посаду Президента РП А. Дуди (2015) взаємини між двома державами отримали новий зміст. Анексія Російською Федерацією Криму, військовий конфлікт на Сході України за участю армії РФ та, як наслідок, зростаюча загроза європейській безпеці зумовила новий етап розвитку українсько-польських взаємин і зв'язків у різних сферах міждержавної взаємодії.

Останнім часом наш двосторонній діалог зіткнувся із серйозними проблемами, пов'язаними з розбіжностями в трактуванні Києвом і Варшавою історичних подій періоду українсько-польського протистояння. Прийняття Верховною Радою України Закону «Про правовий статус і вшанування пам'яті борців за незалежність України в ХХ ст.», привів до серйозних суперечок, адже польська сторона вважає, що вбивство десятків тисяч поляків у 1940-х рр. є справою рук УПА. У Польщі такий крок української влади був сприйнятий як неповага до історичного минулого польського народу. Останнє загострення польсько-українських відносин відбувається на тлі вагомих здобутків у співробітництві між двома державами. До останніх слід віднести: співробітництво в енергетичному секторі, спільна робота в рамках процесу децентралізації, співпрацю у банківському секторі, програми у сферах освіти, туризму тощо. Паралельно офіційна Варшава продовжує підтримувати Україну на міжнародному, дипломатичному рівні в контексті протистояння нашої держави агресії Російської федерації.

Але історичні суперечки починають загрожувати збереженню і розвитку позитивної динаміки поглиблення польсько-українських відносин. Це виявилось ще в далекому 2003 році у відміні візиту глави Польської держави в Україну, приводом для чого стала ситуація навколо меморіалу «Орлят» у Львові, а також загостренні з польського боку проблеми Волині [8]. В польському середовищі проводилася широка кампанія з критикою доцільності та ефективності проукраїнського напряму політики, лунали також ідеї українського сепаратизму.

Питання складного минулого – трагічних подій часів Другої світової війни використовується в Польщі для політичної боротьби. Ця негативна тенденція набрала велике значення після приходу до влади партії «Право і справедливість». 7 липня 2016 року Сенат прийняв ухвалу щодо Волинської трагедії і визнав його «геноцидом, вчиненим українськими націоналістами». Це викликало негативний резонанс серед українського населення. У Польщі все більше говорили про «Волинську трагедію» 1943 року, в якій польські історики звинувачували виключно Українську повстанську армію. Тоді Верховна Рада України засудила заяву польського Сейму та закликала поляків не політизувати історію. Тема волинської трагедії викликала серйозну конфронтацію у відносинах України з Республікою Польща. В даній ситуації необхідно виділити односторонній підхід Варшави щодо вирішення історичних суперечок.

На нашу думку нав'язування Україні повної відмови від спадщини ОУН-УПА є дуже грубою помилкою. Замість міжнаціонального історичного діалогу Варшава використовує недипломатичний спосіб в якому висловлює тільки свою «правильну» позицію щодо історичного минулого, яка перекреслює шанси на продуктивний діалог. Погіршення стосунків Польщі з Україною не має однієї чіткої причини. Це процес, який поєднав спочатку тенденції в польському суспільстві, внутрішньополітичну специфіку Польщі, російські впливи і також

помилки України у дипломатичних відносинах. Україні в таких обставинах варто переосмислити політику щодо Варшави, спираючись на тенденції які панують в Польщі та її курсу щодо України. Наша держава має чітко окреслити, на які компроміси ми готові піти та де є «червона лінія», яку Україна ніколи не переступить. Це суттєво зменшить кількість маніпуляцій довкола українсько-польських проблем.

Також проблемним питанням у двосторонніх відносинах є й трудова міграція українців. Враховуючи велику кількість трудових мігрантів з України у Польщі та ознаки радикалізації польського суспільства, виникають проблеми, які пов'язані з перебуванням у Польщі громадян України. Окрім побутових проблем, які виникають, необхідно звернути увагу на можливість використання українських мігрантів для штучного провокування міжетнічних конфліктів. Посприяти цьому може вплив російських спецслужб на праворадикальні організації в Польщі. Нашому вищому керівництву потрібно взяти під особистий контроль проблеми, пов'язані з перебуванням українців у Польщі. Особливу увагу слід приділити їхньому правовому статусу та безпеці. Інциденти пов'язані з різного роду атаками на громадян України у Польщі, мають бути швидко зафіксовані Києвом, а їхнє розслідування правоохоронними органами Республікою Польщею об'єктом постійної уваги українських дипломатів. В умовах провокацій по обидва боки кордону внаслідок зростання напруги між двома країнами необхідна співпраця правоохоронців. Дану проблему варто виправити шляхом надання взаємного доступу або сприяння у висвітленні подробиць подібних конфліктів та розробкою програм щодо недопущення провокативних дій третьої сторони.

Українсько-польські відносини мають майбутнє, але якщо наші народи не будуть постійно повертатися до проблем трагічного минулого. На сьогодні, коли взаємини з Польщею як стратегічним партнером і лобістом українських інтересів на Заході є особливо важливими для нашої держави, дуже суттєвими є збереження режиму співпраці, узгодження підходів до оцінки історичного минулого обох народів, а також реалізації нової співпраці на перспективу.

Література:

1. Україна на міжнародній арені. Збірник документів і матеріалів. 1991–1995: У 2-х кн. Кн. 1. К., 1998. 250 с.
2. Czornik, K. 2011. Miejsce Ukrainy w polskiej polityce zagranicznej po pomarańczowej rewolucji. Próba bilansu. Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku. M. Stolarczyk (Ed.). (pp. 113–160.). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego in Polish.
3. Візит Президента України в Польщу. *Політика і час*. Спільна Декларація Президента України і Президента Республіки Польща «До порозуміння і єднання». Урядовий кур'єр. 1996. 29 червня. № 7. 79 с.
4. Draus, Ya. Doslidzhennia polsko-ukrainskykh stosunkiv u 1991–2008 rokakh: narys problematyky The research of Polish-Ukrainian relations in 1991–2008:

an account of problematic issues. Chornomorskyi litopys. Naukovyi zhurnal, in Ukrainian.

5. Зовнішня політика України 2006: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети. Київ, 2007. 199 с.

6. Трофимович В. Політичні відносини України і Республіки Польща. 1991–2010 pp. URL: <http://eprints.ua.edu.ua/879/1/11.pdf>. (дата звернення: 28.11.2018).

7. Брусиловська О. І. Зовнішня політика України після 2004 року: східно-європейський вимір. О. І. Брусиловська. *Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*. Одеса 2009 Вип. 13. С. 641– 647.

8. Informacja Rzeczpospolita. 2002. 3 marca. Заява президентів України Л. Кучми і Республіки Польща А.Квасневського з нагоди 60-ї річниці волинської трагедії. *Урядовий кур'єр*. 12 лип. 2003.

Науковий керівник: Гавриленко Олександр Анатолійович, докт. юрид. наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

СПЕЦІАЛЬНІ МІСІЇ ЄС: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Хоружа Аліна Володимирівна,

студентка групи УП-41 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, alina.horuzha77@gmail.com

Європейський Союз (далі за текстом – ЄС) у своїй дипломатичній діяльності активно застосовує направлення спеціальних місій, або місій ad hoc. Зокрема, за даними щорічного звіту Європейської служби зовнішніх справ станом на 2017 рік було здійснено 6 військових місій та операцій (наприклад, місія ЄС з підготовки сил безпеки Сомалі (EU NAVFOR) – з 2015 р.; військова місія ЄС в Центральноафриканській Республіці (EUTM RCA) – з 2016 р.; операція військово-морських сил країн ЄС «Атланта» по боротьбі з піратством в північно-західній частині Індійського океану (EUNAVFOR SOMALIA ATALANTA) – 2008 р. та ін.) та 10 цивільних місій (наприклад, моніторингова місія ЄС в Грузії (EUMM GEORGIA) – з 2008 р., спостережна місія ЄС на молдавсько-українському кордоні (EUBAM MOLDOVA AND UKRAINE) – з 2005 р.; місія ЄС щодо сприяння у реформуванні цивільного сектору безпеки України (EUAM UKRAINE) – з 2014 р. та ін.) [1].

Відмінність між військовими місіями та операціями і цивільними місіями полягає в тому, що останні передбачають запровадження низки процедур з антикризової діяльності (наприклад, місії з надання допомоги (EUCAP – 2012), поліцейські місії (EUPOL – 2006), (EUPM – 2012), місії з прикордонної допомоги (EUBAM – 2005)) без залучення військового контингенту, в той час, як військові

місії, зазвичай, покликані на встановлення миру після війни чи збройного конфлікту із залученням військового контингенту (місії із залученням сухопутних військ (EUFOR – 2004), військово-морських сил (EU NAVFOR – 2015), тренувальні місії (EUTM – 2016)) [1].

Наразі загальні питання, які стосуються місій *ad hoc*, у міжнародному праві регламентується Віденською конвенцією «Про спеціальні місії» 1969 року. Крім того, статус місій визначається низкою нормативно-правових актів, які є результатом переговорів ЄС з приймаючими державами. У цьому контексті постає питання порядку прийняття рішення про направлення місії на рівні ЄС та узгодження позицій з цього приводу з приймаючою державою.

Стаття 1 Віденської конвенції «Про спеціальні місії» 1969 року визначає спеціальну місію як тимчасову місію, «котра за своїм характером представляє державу і направляється однією державою в іншу за згодою останньої для розгляду з нею певних питань або для виконання щодо неї певного завдання» [2]. Слід зазначити, що ЄС не є стороною цієї Конвенції, проте часто посилається на неї, зокрема у випадках, коли має місце направлення місій до країн, які її ратифікували (наприклад, обмін листами з Індонезією в угоді у формі обміну листами від 13.02.2006 р.) [3].

На рівні ЄС порядок вирішення питання щодо направлення місії визначається Договором про Європейський Союз (далі за текстом – ДЕС), відповідно до ст. 42-43 якого місії визнаються одним із засобів реалізації спільної політики безпеки та оборони ЄС (далі за текстом – СПБО), яка спирається на цивільні і військові заходи, що покликані підтримувати мир, запобігати конфліктам і зміцнювати міжнародну безпеку; окрім цього, усі ці місії сприяють боротьбі проти тероризму та урегулюванню кризових ситуацій, зокрема встановлення миру [4].

Рішення про направлення місії ухвалюється Радою Європейського Союзу (далі за текстом – Рада), яка встановлює цілі, організацію діяльності та тривалість місій, а також загальні умови їхнього функціонування. У свою чергу, Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки забезпечує координацію та військові аспекти таких місій (ч. 2 ст. 43 ДЕС) [4].

Варто зазначити, що порядок узгодження питання про направлення місії ЄС до держави регулюється шляхом прийняття відповідного рішення Радою. Аналіз практики ЄС у цій сфері свідчить, що направлення спеціальних місії може бути оформлено у вигляді укладення різних видів угод. Зокрема, це може бути угода про спільні дії (*joint actions*) (наприклад, рішення Ради (*Council joint action* 2008/124/CFSP) від 04.02.2008 р. про направлення місії в Косово (EULEX Kosovo) [5]), рішення (*decision*) (наприклад, рішення Ради (*Council Decision* 2014/486/CFSP) від 22.07.2014 року про місію щодо сприяння у реформуванні цивільного сектору безпеки України (EUAM UKRAINE) [6]), угода у формі обміну листами (наприклад, Рішення Ради від 08.10.2014 р. (2014/853/CFSP) про

підписання та укладання Угоди у формі обміну листами між ЄС та Республікою Малі стосовно статусу місії ЄС (EUCAP SAHEL MALI) [7]), угоди про статус місії (наприклад, Угода між ЄС та Україною про статус місії щодо сприяння у реформуванні цивільного сектору безпеки України (EUAM UKRAINE) від 21.11.2014 р [8]) або меморандум про взаєморозуміння (Меморандум про Взаєморозуміння між Європейською Комісією та Урядами Республіки Молдова та України з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM) від 07.10.2005 р [9]). Попри різне найменування угод щодо направлення-прийняття місій *ad hoc*, вони мають однакову процедуру укладення і носять дипломатичний характер.

Основними процесуальними етапами направлення спеціальної місії ЄС є:

1. Прийняття рішення Радою про направлення місії (*Council Decision*) (Відповідно до ст. 5 Віденської конвенції «Про спеціальні місії» 1969 року «дві або кілька держав, які бажають направити спільну спеціальну місію в іншу державу, повідомляють про це приймаючу державу, коли вони звертаються до неї за згодою») [2].

2. Узгодження питання про направлення місії з приймаючою державою, яке приймається у формі: рішення про спільні дії; угода у формі обміну листами; рішення про статус місії; меморандум про взаєморозуміння; кожен із зазначених документів містить відомості про мету місії і порядок її діяльності та терміни, впродовж яких вона буде діяти (відповідно до ст. ст. 2 та 3 Віденської конвенції «Про спеціальні місії» 1969 року «держави може направляти спеціальну місію в іншу державу за згодою останньої, попередньо отриманою через дипломатичні та інші узгоджені або взаємоприйнятні канали», «функції місії визначаються за взаємною згодою між посилаючою і приймаючою державою») [2].

Зокрема, після прийняття Рішення про направлення місії щодо сприяння у реформуванні цивільного сектору безпеки України (EUAM UKRAINE) (2014/486/CFSP) від 22 липня 2014 року було укладено угоду між ЄС та Україною про статус місії щодо сприяння у реформуванні цивільного сектору безпеки України (EUAM UKRAINE) від 21 листопада 2014 р., якою регулюється процедура узгодження питання про направлення місії між державами, а також її мета та функції [6; 8]. У свою чергу, Рішенням Ради від 18 грудня 2017 р. (2017/2371 (CFSP)) було продовжено мандат зазначеної місії до 31 травня 2019 року на підставі того, що не було досягнуто мети місії [10]. Звідси випливає, що тривалість функціонування місії буде залежати від того, чи досягнуто її основної мети, або виконано мандат місії.

Отже, процедури направлення місій ЄС регламентуються міжнародним правом, внутрішнім правом ЄС та законодавством приймаючої держави. При цьому, процедура направлення місій не залежить від її виду (цивільні місії та військові місії та операції), а передбачає послідовне проходження кожного з етапів – від прийняття рішення про направлення до отримання згоди приймаючої держави.

Література:

1. European Union common security and defence policy missions and operations. Annual report 2017 (EEAS). URL: https://eumm.eu/data/file/6265/csdp_annual_report_2017_web.pdf (Last accessed: 10.12.2018).
2. Віденська конвенція про спеціальні місії: Міжнародний документ від 08.12.1969 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_092 (дата звернення: 10.12.2018).
3. Exchange of letters concerning the extension of Agreement in the form of Exchange of Letters between the European Union and the Government of Indonesia on the tasks, status, privileges and immunities of the European Union Monitoring Mission in Aceh (AMM) (February 13, 2006). Official Journal of the European Union. URL: <http://ec.europa.eu/world/agreements/downloadFile.do?fullText=yes&treatyTransId=2662> (Last accessed: 10.12.2018).
4. Treaty on European Union (Consolidated version 2016). EUR-Lex: website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:X:12016M/TXT&from=EN> (Last accessed: 10.12.2018).
5. Council Joint Action of 4 February 2008 on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo (2008/124/CFSP). EUR-Lex: website. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/joint_action/2008/124/oj (Last accessed: 10.12.2018).
6. Council Decision of 22 July 2014 on the European Union Advisory Mission for Civilian Security Sector Reform Ukraine (EUAM Ukraine) (2014/486/CFSP). EUR-Lex: website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1544591206848&uri=CELEX:32014D0486> (Last accessed: 10.12.2018).
7. Council Decision of 8 October 2014 on the signature and on the conclusion, on behalf of the Union, of the Agreement in the form of an Exchange of Letters between the European Union and the Republic of Mali regarding the status of the European Union CSDP Mission in Mali (EUCAP Sahel Mali) (2014/853/CFSP). EUR-Lex: website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1544594565455&uri=CELEX:32014D0853> (Last accessed: 10.12.2018).
8. Agreement between the European Union and Ukraine on the status of the European Union Advisory Mission for Civilian Security Sector Reform Ukraine (EUAM Ukraine) (November 21, 2014). EUR-Lex: website. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1544595086377&uri=CELEX:22014A1121\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1544595086377&uri=CELEX:22014A1121(01)) (Last accessed: 10.12.2018).
9. Memorandum of Understanding between the European Commission, the Government of the Republic of Moldova and the Government of Ukraine of 7 October 2005 on the European Union (Border Assistance Mission to the Republic of Moldova and to Ukraine). EUR-Lex: website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:ps0002> (Last accessed: 10.12.2018).
10. Council Decision of 18 December 2017 amending Decision 2014/486/CFSP on the European Union Advisory Mission for Civilian Security Sector Reform Ukraine (EUAM Ukraine) ((CFSP) 2017/2371). EUR-Lex: website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1544595984650&uri=CELEX:32017D2371> (Last accessed: 10.12.2018).

Науковий керівник: **Червяцова Аліна Олегівна**, канд. юрид. наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

НАРОДНА ДИПЛОМАТІЯ МІСТА ХАРКОВА: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Храпуненко Марія Миколаївна,

студентка 4 курсу факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
mkhrapunenko@gmail.com

У сучасному світі, де глобалізація займає провідне місце, значно зростає потреба у якісно нових підходах до вирішення міжнародних питань. При цьому потреба не зникає, а створює нові способи і форми. Різкий зріст активності недержавних акторів, зумовлений можливостями інформаційних і комунікаційних технологій, які дозволяють легко взаємодіяти з широкими масами, сприяли розвитку такої форми міжнародних зносин, як народна дипломатія.

Держави усе більше говорять про необхідність її активізації. Одним із їх пріоритетних завдань є ефективне використання ресурсів народної дипломатії з метою підвищення результативності своєї зовнішньополітичної діяльності, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Народна дипломатія відрізняється від офіційної дипломатії тим, що вона включає в себе взаємодію не тільки з урядами, а й, у першу чергу, з неофіційними представниками неурядових організацій (НУО). Крім того, діяльність народної дипломатії часто ілюструє велику кількість різних думок, висловлених звичайними громадянами й організаціями на додаток до офіційних заяв [2, с. 10].

При цьому народна дипломатія є частиною реалізації інструменту «м'якої сили», який, згідно Дж. Наю, передбачає, перш за все, створення привабливості. Власне, ідея привабливості, коли протилежна сторона добровільно та усвідомлено робить вибір, і є головною особливістю концепції «м'якої сили» [1, с. 9].

Канали впливу за допомогою народної дипломатії можуть бути двоякими. По-перше, вплив можна здійснювати за офіційними каналами, тобто шляхом виступів офіційних осіб у ЗМІ, з публічними лекціями, у соціальних мережах, тощо. По-друге – за неофіційними каналами: через НУО, фонди, освітні програми, жіночі та молодіжні організації, університети і т.п.

Народна дипломатія є найбільш живою і багатогранною, а також спрямована викликати довіру, коли вона проводиться урядами у співпраці з громадянським суспільством. Це можуть бути гастролі танцювальних і музичних колективів або проведення фестивалів, чи співпраця з колегами представників однієї НУО в іншій країні. Звичайно, така діяльність може здійснюватися за відсутності впливу уряду, але, народна дипломатія досягне своєї цілі тільки тоді, коли вона є частиною загальної продуманої стратегії (або, принаймні, узгоджена з урядом) і направлена на певну мету [2, с. 12].

Народна дипломатія, одним з інструментів якої є побратимські зв'язки, сприяє інтеграції України як у європейське, так і у світове співтовариство. Якщо ми проаналізуємо міжнародне співробітництво міст країни, то побачимо, що Харків є першим і поки що єдиним українським містом-володарем усіх чотирьох нагород Парламентської асамблеї Ради Європи – Почесного диплому, Почесної таблиці, Почесного прапора та Премії Ради Європи. Це свідчить про статус міста, як того, що викликає повагу, інтерес від політиків, туристів та бізнесменів [6].

На сьогодні Харків має 33 міста-побратима у 34 країнах світу. Розвиток міжнародного співробітництва є дуже важливим для нього як культурного, технологічного та промислового центру країни. Для встановлення співробітництва значну роль відіграє прагнення укріпити взаєморозуміння між громадянами міст-побратимів, підтримувати обмін знаннями, досвідом та інформацією у сфері спільних інтересів, в тому числі сприяти розвитку економічних зв'язків шляхом обміну інформацією про ділові та інвестиційні можливості міст [5].

Для Харкова, в першу чергу інтерес представляють промислові, наукові, культурні та туристичні центри з розвинутою інфраструктурою. Як правило, для досягнення побратимства та його плідного функціонування міста разом реалізують суспільні проекти у одній з вищезазначених сфер.

Доцільним буде розглянути пріоритетні напрямки співробітництва та способи підтримання відносин з містами-побратимами, які використовує Харків для підтримання свого статусу міста з найбільш розвинутими міжнародними зв'язками й запровадження інструментів народної дипломатії у свою діяльність.

Харківські управлінські структури прагнуть залучення представників з різноманітних країн для того, щоб вони розвивали свій бізнес та працювали у місті. Харків активно займається інноваційними технологіями, приділяє увагу розвитку всіх своїх сфер життєдіяльності для створення найбільш комфортного бізнес-середовища та приваблення іноземних інвестицій [6].

Нещодавно були встановлені партнерські відносини між Харковом та китайським містом Цзибо. Головною ціллю обох сторін є їх розвиток шляхом початку співпраці департаментів міжнародного співробітництва, для того, щоб міста почали торгівельно-економічне співробітництво [10].

Важливе місце в міжнародних контактах та відносинах Харківської області займає німецьке місто Нюрнберг. За словами Харківського голови – це одне з найнадійніших міст-партнерів. У 2017 р. в Нюрнберзі вперше пройшли Дні Харкова. Була приділена увага розвитку економічних відносин, обговорювалося питання відкриття торгово-економічного представництва. Під час заходів був презентований економічний потенціал міста Харкова, основні інфраструктурні проекти та можливості для ведення бізнесу. Також були представлені проекти у сфері енергозбереження на прикладі німецьких навчальних закладів [3].

Як можна побачити, культурні зв'язки завдають позитивного ефекту на інші сфери співробітництва. Зокрема, керівник Німецького державного банку розвитку «KfW» у Східній Європі, що саме ефективна праця Харкова з Нюрнбергом послужила своєрідним імпульсом до рішенням банку почати спільні проекти з Харковом, та вплинула на виділення 52 млн. євро кредитних коштів і додатково 3 млн. євро у вигляді гранту на реконструкцію діючих насосних станцій, а також 60 шкіл та дитсадків із застосуванням енергоефективних технологій [4].

У свою чергу, можна побачити дзеркальну народну та публічну дипломатії з боку Німеччини, яка існує у вигляді «Тиждень Німеччини», що проводяться щорічно та представляють німецьку культуру, творчість, мову, музику та кіно. На таких принципах «взаємності» обидва міста отримують позитивний результат та розвивають свої сфери життєдіяльності [9].

В останні роки можна простежити посилення співробітництва міста з країнами Вишеградської групи, які після вступу до ЄС використовують загальні інтереси для розвитку економіки і політичного впливу в регіоні. Для Харкова такі відносини є дуже плідними, бо країни зацікавлені у співробітництві в освітній сфері. Минулого року в Харкові був відкритий Чеський центр, що стало новим витком у розвитку взаємин з Чеською Республікою і стартом для формування бази, на якій навчатимуться харківські студенти, щоб покращувати інфраструктуру [8].

Харків має дружні і партнерські відносини з Ізраїлем, зокрема, в місті працює Ізраїльський культурний центр, на базі якого проходить низка культурних заходів. Харків зацікавлений в подальшій співпраці з Ізраїлем, сторони мають намір розробити проект відновлення меморіального комплексу, присвяченого Другій світовій війні, що в свою чергу посилить їх зв'язки [11].

Також, щорічно в Харкові проводиться Міжнародний туристичний форум, який збирає представників країн міст-партнерів та передбачає обмін кращими практиками, проектами й презентує досягнення Харкова. Цей захід є класичним прикладом народної дипломатії, коли на напівофіційному рівні місто показує свої сильні сторони, чим викликає інтерес з боку іноземних представників, що в свою чергу призводить до позитивного економічного ефекту [4].

Отже, можна прийти до наступних висновків:

Народна дипломатія допомагає місту та країні в цілому інтегруватися у європейське та глобальне суспільство, зближує людей та організації, що приносить користь усім.

Харків активно використовує інструменти народної дипломатії. Основними сферами їх імплементації є промисловість, наука, освіта, культура та бізнес. Завдяки розвитку міжнародного співробітництва Харків став першим містом, в якому було відкрито офіційне представництво Асоціації міст-володарів Призу Європи, що надає можливість залучення європейських коштів для реалізації

спільних проєктів. Це стало серйозним кроком для Харкова, бо він взяв на себе певні зобов'язання перед європейською спільнотою.

Література:

1. Лебедева М. М. Публичная дипломатия: Теория и практика: монография. Москва: Издательство «Аспект Прес», 2017. 272 с.
2. Молодова Л. В. Кодекс народного дипломата: навч. вид. Київ: УАІД «Рада», 2012. 56 с.
3. В рамках Днів Харкова в Нюрнберзі пройшов Німецько-український економічний форум. *Офіційний сайт Харківської міської ради*. URL: <http://www.city.kharkov.ua/uk/news/v-ramkakh-dniv-kharkova.html> (дата звернення: 05.12.2018).
4. Гості з різних країн і Харків часів козацтва – у місті пройде туристичний форум. *Офіційний сайт Харківської міської ради*. URL: <http://www.city.kharkov.ua/uk/news/u-misti-proyde-turistichniy-forum--38625.html> (дата звернення: 05.12.2018).
5. Міста партнери. *Офіційний сайт Харківської міської ради*. URL: <http://www.city.kharkov.ua/uk/o-xarkove/goroda-partneryi.html> (дата звернення: 05.12.2018).
6. Нагороди Ради Європи. *Офіційний сайт Харківської міської ради*. URL: <http://www.city.kharkov.ua/uk/o-xarkove/nagradyi-soveta-evropyi.html> (дата звернення: 05.12.2018).
7. У Нюрнберзі пройдуть масштабні Дні Харкова. *Офіційний сайт Харківської міської ради*. URL: <http://www.city.kharkov.ua/uk/news/-39033.html> (дата звернення: 05.12.2018).
8. У Харкові буде відкрито Чеський центр. *Офіційний сайт Харківської міської ради*. URL: <http://www.city.kharkov.ua/uk/news/u-kharkovi-bude-vidkrito-cheskiy-tsentr-38542.html> (дата звернення: 05.12.2018).
9. У Харкові проходять «Тижні Німеччини в Україні». *Офіційний сайт Харківської міської ради*. URL: <http://www.city.kharkov.ua/uk/news/u-kharkovi-prokhodyat-tizhni-nimechchini-40124.html> (дата звернення: 05.12.2018).
10. Харків налагоджує відношення з китайським містом Цзибо. *Офіційний сайт Харківської міської ради*. URL: <http://www.city.kharkov.ua/uk/news/kharkiv-nalagodzhuje-vidnoshennya-kitayskim-mistom-tszibo-29693.html> (дата звернення: 05.12.2018).
11. Харків продовжує співпрацю з Ізраїлем. *Офіційний сайт Харківської міської ради*. URL: <http://www.city.kharkov.ua/uk/news/kharkiv-prodovzhit-spivpriatysyu-z-izrailem-39784.html> (дата звернення: 05.12.2018).

Науковий керівник: **Резніков Валерій Володимирович**, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

НАУЧНАЯ И ИННОВАЦИОННАЯ ДИПЛОМАТИЯ: ПОНЯТИЕ, ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ, ПРИМЕРЫ

Цагурия Медея Раулиевна,
студентка группы УМИБ-51 факультета международных
экономических отношений и туристического бизнеса,
Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина,
medeyats@gmail.com

По мере усиления глобализации науки и инноваций политики во всем мире ищут новые способы повлиять на эту динамику.

До недавнего времени эти усилия были сосредоточены на научной дипломатии: создании условий для международного партнерства в области научных исследований и влияния на внешнюю политику с помощью научных данных и рекомендаций. Тем не менее, растет интерес к содействию международному сотрудничеству в области инноваций с появлением ряда новых совместных подходов.

На первый взгляд, эти усилия в области инновационной дипломатии выглядят просто как продолжение научной дипломатии в несколько более коммерческой сфере. Однако именно это и делает международное сотрудничество более сложным: необходимо решить сложные вопросы о том, какие стороны в отношениях преследуют не только общественную, но и коммерческую выгоду. Это не значит, что сотрудничество в области инноваций – это игра с нулевой суммой; напротив, такое сотрудничество часто приводит к сильным взаимным преимуществам. Однако недавний опыт показал, что лицам, определяющим политику, предприятиям и другим заинтересованным сторонам необходим более сложный подход к оценке рисков и возможностей, имеющихся на каждом этапе цепочки создания стоимости инноваций [1].

У дипломатов никогда не было монополии на влияние на международные отношения. Влияние международного научного сообщества, например, на формирование международных отношений – от обхода политики до предотвращения военного конфликта – была продемонстрирована еще в 18 веке. Королевское общество Соединенного Королевства (Великобритании) назначило своего первого министра иностранных дел в 1723 году, почти за 60 лет до того, как британское правительство учредило аналогичный пост [4].

Тем не менее, нет никаких сомнений в том, что в последние десятилетия наука стала все более важной силой для посредничества в глобальных отношениях. Анализируя эту тенденцию, Королевское общество выделяет три различных способа, которыми правительства стремились поддерживать и формировать сотрудничество между научным сообществом и политиками:

– поддержка внешней политики государства научными советами (наука в дипломатии);

- содействие международному научному сотрудничеству (дипломатия для науки);

- использование научного сотрудничества для улучшения международных отношений между странами (наука для дипломатии) [4].

Хотя научная дипломатия может иметь несколько целей, она чаще всего используется в контексте глобальных общественных благ. Бывший главный научный советник в Госдепартаменте США (позиция, впервые созданная в 2001 году и которая с тех пор была воспроизведена во многих странах мира), определил «научную дипломатию» как «использование научных взаимодействий между странами для решения общих проблем; проблем, стоящих перед человечеством; и для построения конструктивного, основанного на знаниях международного партнерства» [5].

Международные сети и институты, используемые для научной дипломатии, значительно выросли в профессионализме в последние годы: начиная с ежегодной встречи министров науки G7, которая в последний раз проходила в Берлине в октябре 2015 года, и первого Всемирного саммита официальных правительственных научных советников, проходившего в Окленде в 2014 году, и заканчивая созданием нового Научно-консультативного совета при ООН.

Тем не менее, поскольку наука становится все более глобальной, то же самое происходит и с инновациями.

В ответ происходит переход от традиционных целей научной дипломатии, которые часто реализуются путем содействия сотрудничеству в области научных исследований, к более обширной и порой коварной сфере инновационной дипломатии. В этой дипломатии возможности сотрудничества и риски должны оцениваться по каждому звену в цепочке применения инновации [4].

Хотя не существует согласованного определения «инновационной дипломатии», этот термин, как считается, включает финансируемую государством поддержку следующих видов деятельности:

- развитие на раннем этапе международных некоммерческих и коммерческих партнерских отношений между предприятиями или между предприятиями и университетами, которые сеют семена для будущего национального экономического роста и конкурентоспособности;

- создание базовых условий (режимов интеллектуальной собственности, правил миграции, условий торговли и информации о возможностях и угрозах) для процветания региональных и глобальных инновационных партнерств;

- поощрение и содействие сотрудничеству между государственными, частными и неправительственными субъектами для решения глобальных грандиозных задач – от пандемии в области здравоохранения до изменения климата.

Международное сотрудничество добавляет множество дополнительных проблем, которые варьируются от противопоставления национальных режимов

интеллектуальной собственности и правоприменительных возможностей и сдвигов в согласовании стимулов и интересов между государственными и частными субъектами, действующими за рубежом, до неравных национальных способностей воспринимать и использовать результаты партнерства между странами. Хотя большинство инициатив в области инновационной дипломатии, по крайней мере, нацелены на то, чтобы дать партнерам возможность получить взаимную выгоду, некоторые аналитики предупреждают о растущей тенденции «инновационного меркантилизма», в которой страны пытаются использовать международное сотрудничество и торговые сценарии для усиления внутреннего инновационного потенциала, например, посредством принудительной передачи технологии или дискриминационных государственных закупок [1].

Инновационная дипломатия также должна рассматриваться не просто как «дополнение» к научной дипломатии, а как отдельный комплекс мероприятий и возможностей.

Несмотря на недостаток опубликованных стратегий инновационной дипломатии, количество двусторонних и многосторонних диалогов, сетей, программ и фондов, предназначенных для стимулирования международного инновационного сотрудничества, постоянно растет. Появляется набор практических инициатив для инновационной дипломатии, выходящий за пределы сферы иностранных дел для привлечения нескольких различных министерств.

Например:

- Стимулирование сотрудничества с помощью новых возможностей финансирования. Примерами могут служить совместные партнерства в сфере научных исследований и разработок – как независимые двусторонние фонды, так и совместное финансирование для двусторонних партнерств в сфере научных исследований и разработок – которые постепенно становятся все более распространенными

- Влияние на политические рамки и условия. Например, политические диалоги могут принимать различные формы – от инновационной политики и диалогов по интеллектуальной собственности до форумов руководителей или совместных экономических и торговых комиссий.

- Улучшение доступа к информации и возможностям. Международные институциональные сети являются примером. Интернационализация институциональных сетей стала общей стратегией для ведущих мировых университетов и исследовательских институтов.

- Разъяснение национальных приоритетов и целей инноваций для избранных партнеров. Несмотря на очевидную выгоду в оказании помощи дипломатам в создании моделей взаимодействия, эти формальные стратегии встречаются крайне редко. Политические проблемы, связанные с реализацией такой долгосрочной стратегии, подтверждаются тем фактом, что один из самых

известных примеров такой стратегии, «Австралия в азиатском веке», разработанная в 2012 году при премьер-министре Джулии Гиллард, был официально снят с производства через год после его выпуска [2].

– Решение трансграничных инновационных задач. Примеры включают в себя создание глобальных коалиций: этому часто способствуют многосторонние или неправительственные субъекты. К числу заметных недавних усилий относятся Миссия инноваций, к которой присоединились 20 стран и множество ведущих промышленников на Конференции Организации Объединенных Наций по вопросам изменения климата в Париже, состоявшейся в ноябре 2015 года, для совместной работы по ускорению революции в области альтернативных источников энергии [3].

В качестве вывода можно сказать, что в данный момент меняется и концепция научной дипломатии, и роль иностранных служб, занимающихся научной дипломатией. С ростом экономики знаний или, иначе говоря, с ростом роли знаний как фактора экономического процветания стран, знания становятся все более важной проблемой в отношениях между нациями. В ходе длительного процесса концепция знаний изменилась и расширилась: от научных знаний до технологий (включая вопросы авторского права и того, как технологические знания воплощаются в продуктах и услугах), до расширения возможностей для инноваций. Науку и знания не только нельзя списывать со счетов в контексте международных отношений, а и в скором времени они могут стать решающим фактором в этой сфере.

Литература:

1. Atkinson R. Innovation Mercantilism's Dangerous Consequences for American Manufacturing. *Industry Week*. 2013. Oct 22. URL: <https://www.industryweek.com/competitiveness/innovation-mercantilisms-dangerous-consequences-american-manufacturing> (Last Accessed: 15.12.2019).
2. Australian Government. Australia in the Asian Century. *Canberra: Commonwealth of Australia*. URL: http://www.defence.gov.au/whitepaper/2013/docs/australia_ (Last Accessed: 15.12.2019).
3. Bakhshi H., Freeman A., Potts J. State of Uncertainty: Innovation Policy through Experimentation. *Provocation*. 2011. URL: <http://www.nesta.org.uk/publications/state-uncertainty> (Last Accessed: 15.12.2019).
4. Bound K. Innovating Together? The Age of Innovation Diplomacy. *The Global Innovation Index 2016*. Chapter 4. P. 91–95. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016-chapter4.pdf (Last Accessed: 15.12.2019).
5. Wilsdon J., Bound K., Saunders T. Beijing's Innovation Diplomacy. *The Guardian. Science Policy Blog*. URL: <https://www.theguardian.com/science/political-science/2013/oct/09/science-policy> (Last Accessed: 15.12.2019).

Научный руководитель: **Застава Ирина Валентиновна**, канд. полит. наук, доцент кафедры международных отношений, международной информации и безопасности Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

ДИПЛОМАТИЯ ЗНАНИЙ И ЕЁ ПРИМЕНЕНИЕ В СФЕРЕ ЭКОЛОГИИ

Церковная Анна Андреевна,

студентка группы УМИБ-51 факультета международных экономических отношений и туристического бизнеса,
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
annaazori@gmail.com

Во многих развитых странах в данный момент проявляется так называемый «пост-фактуальный» период (“post-factual era”). Он выражается в том, что политики манипулируют информацией и научными знаниями для поддержки заранее определённой ими программы, утверждая, что научная информация и знания, противоречащие их программе, являются просто ложью, созданной СМИ, или продуктами заговоров политической элиты. В недавнем опросе в Германии 44% респондентов заявили, что они частично или полностью считают, что СМИ регулярно лгут людям [2]. Разнообразные политические группы мобилизуют поддержку, убеждая людей в их уязвимости, и пропагандируют антиинтеллектуализм, связывая научные знания с «хищной элитарностью». Из-за этого значительная часть общества в настоящее время рассматривает науку о защите климата как основанную на ложных данных или используемую для подавления инакомыслия. Новые нарративы, связывающие знания с элитарностью, подкрепляются аргументами, делающими ударение на отсутствии чётких рамок в вопросах того, как знания генерируются, распространяются и используются для обоснования политических решений. Как результат, вопросы изменения климата в настоящее время становятся политическими, в то время как их основная экологическая сущность уходит на второй план.

Решением этого кризиса в понимании экологических проблем должна стать дипломатия знаний.

Дипломатия знаний – это многоуровневый (глобальный и национальный) процесс согласованного принятия решений с использованием переговоров как науки и искусства, в котором научные знания помогают сформировать ситуацию сложности и неопределенности.

Дипломатия знаний в сфере экологии проявляется в различных формах. Наиболее очевидный тип дипломатии знаний – консультирование лиц, принимающих решения или участвующих в каких-либо переговорах, экспертами в вопросах разработки повестки дня и решения проблемных ситуаций через соглашения. Использование такого типа дипломатии знаний обусловлено тем фактом, что объективность знаний может обеспечить эффективность и легитимность решений. Например, модель RAINS, представленная Международным институтом прикладного системного анализа (IIASA), использовалась в переговорах по загрязнению воздуха в Европе для решения

проблем кислотных дождей [1]. Использование дипломатии знаний в таком контексте помогает достичь одобрения аудитории, поскольку решения, основанные на объективных показателях, воспринимаются как более обоснованные. На национальном уровне большинство правительств создают Научно-консультативные комитеты, которые призваны помочь правительственным департаментам и другим исполнительным государственным органам получить доступ, интерпретировать и проанализировать весь спектр соответствующей научной информации, а также делать выводы об актуальности, потенциале и применении инструментов политики [6].

На уровне процесса, дипломатия знаний может также подразумевать действия по сбору соответствующих теоретических знаний для подготовки к предстоящим переговорам. Этот тип дипломатии знаний также фокусируется на полезности теоретических знаний, в том числе стандартов и норм. При наличии четких теоретических знаний процесс принятия решений может сэкономить ресурсы на процедурах и сосредоточиться на конкретных решениях. Одним из примеров является работа Межправительственной группы экспертов по изменению климата (МГЭИК), включающая многочисленные отчеты об оценке [4, с. 252]. Резюме МГЭИК для политиков проходит сессию по утверждению, на которой представители стран, ведущих переговоры, непосредственно проверяют каждое слово в тексте этого резюме в тесном сотрудничестве с учеными МГЭИК.

Другой пример дипломатии знаний – это консультации на региональных форумах, которые могут быть не связаны напрямую с РКИК ООН (Рамочная конвенция ООН об изменении климата). Перед заседаниями Конференции Сторон (КС) РКИК ООН региональные форумы – такие как Азиатско-Тихоокеанское экономическое сотрудничество (АТЭС), Ассоциация государств Юго-Восточной Азии (АСЕАН) и ЕС – используются в качестве подготовительных площадок для предстоящих совещаний КС, где определяется и гармонизируется общее направление теоретических знаний по ключевым темам. Например, до переговоров COP15 в Копенгагене члены АТЭС использовали свой внутренний саммит в ноябре 2009 года, чтобы выработать общую повестку дня COP15. В результате этого саммита АТЭС стороны не пришли к какому-либо существенному соглашению, что побудило РКИК ООН и председателя КС-15 снизить ожидания и принять более прагматичный подход [3].

Ещё один тип дипломатии знаний связан с эпистемическими сообществами, такими как аналитические центры, неправительственные организации, университеты и исследовательские институты. В отличие от МГЭИК, где ученые просто предоставляют знания, относящиеся к политике, не стремясь направить процесс формирования политики, существуют определенные эпистемологические сообщества, которые активно участвуют в формировании политики по различным доступным формальным каналам. Например, Сеть решений

устойчивого развития (СРУР) в Германии, которая является местным воплощением глобальной инициативы ООН, была официально создана в 2014 году для содействия устойчивому развитию Германии, а также усилий Германии по устойчивому развитию во всем мире [5]. Эта сеть призвана служить катализатором сотрудничества между исследовательскими институтами, занимающимися вопросами устойчивого развития. В группу входят ведущие аналитические центры, исследовательские институты и фонды, а также поддерживается тесное партнерство с государственными органами и заинтересованными частными сторонами.

Сеть решений устойчивого развития в Германии также может быть взята в качестве примера другого типа дипломатии знаний, в котором ученые и эксперты сотрудничают друг с другом для получения основанных на фактах консенсусных знаний. В этом типе дипломатии знаний происходит процесс достижения консенсуса между различными подгруппами, представляющими разные области и дисциплины. Например, социологи мало знают о естественнонаучных проблемах, которые решаются политиками. Поэтому помощь представителей естественных наук позволит улучшить эффективность выводов, предоставляемых социологами. Точно так же представители естественных наук должны обращаться к общественно-научным знаниям, чтобы повысить практическую применимость своих выводов [1]. Естественные науки стремятся структурировать неопределенность с помощью вероятностных оценок, тогда как политики предпочитают неструктурированную уверенность.

Другие виды дипломатии знаний менее выражены. Например, на глобальном уровне достижение консенсуса в вопросе устойчивого развития – это процесс, который включает сближение норм, стандартов и практик. Такое сближение также может быть косвенно достигнуто через механизмы сотрудничества, такие как Официальная помощь в целях развития (ОПР) (например, помощь Германии и Франции в смягчении последствий изменения климата для Марокко) [3]. Таким образом, можно также рассматривать как отдельный тип дипломатии знаний проекты технологического сотрудничества, а также деятельность по передаче технологий. С одной стороны, страны, предоставляющие технологии, могут учиться у стран-получателей, способствуя дальнейшему развитию задействованных технологий. С другой стороны, страны-получатели могут приобрести необходимый человеческий капитал и технический опыт для инициирования дальнейшего технологического развития, которое будет в большей степени соответствовать местным условиям.

Таким образом, дипломатия знаний в постфактуальный период должна переосмыслить социальное понимание научной информации. Кроме того, научные сообщества должны играть активную роль в определении социальных нарративов, характеризующих научное знание, и разрушать растущую

монополю «антиинтеллектуальных» групп, которые дискредитируют научные знания в интересах своих политических программ.

Литература:

1. Anstey M., Avenhaus R., Hampson O. G. Science in International Policymaking. *PINPoints*. 2009. # 33. URL: www.pin-negotiation.org/userfiles/images/pinpoints/PP33.pdf (Last Accessed: 15.12.2018).
2. Dick W. Lying press: Germany's misleading media? *DW*. 30.10.2015. URL: <http://www.dw.com/en/lying-press-germanys-misleading-media/a-18816438> (Last Accessed: 15.12.2018).
3. Hernandez A. Knowledge Diplomacy as Facilitator of Transformation towards Sustainability – the ‘New Diplomacy’ and Consensual Knowledge. *ResearchGate*. July 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/326368653_Knowledge_Diplomacy_as_Facilitator_of_Transformation_towards_Sustainability-the_New_Diplomacy_and_Consensual_Knowledge (Last Accessed: 15.12.2018).
4. Schulte-Uebbing L., Hansen G., Hernandez A. M. Chapter scientists in the IPCC AR5 – experience and lessons learned. In *Current Opinion in Environmental Sustainability*. 2015. № 14. PP. 250–256
5. SDSN Germany. Sustainable Development Solutions Network. URL: <http://unsdsn.org/what-we-do/national-and-regional-networks/national-sdsn/germany-sdsn/> (Last Accessed: 15.12.2018).
6. UK GOS: Code of Practice for Scientific Advisory Committees. *UK Government Office for Science*. 2011. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/278498/11-1382-code-of-practice-scientific-advisory-committees.pdf (Last Accessed: 15.12.2018).

Научный руководитель: **Застава Ирина Валентиновна**, канд. полит. наук, доцент кафедры международных отношений, международной информации и безопасности Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУЦІЇ ТА ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (2009-2019 рр.): ІНТЕГРАЦІЙНО-БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР

Ціватий Вячеслав Григорович,

доцент кафедри історії світового українства,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

кандидат історичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України,
tsivatyi@gmail.com

Інтеграція у сфері зовнішньої політики та безпеки є одним з найбільш амбітних і водночас найбільш суперечливих вимірів інтеграційних процесів в Європейському Союзі, що відповідно має свої історичні інституційні традиції [1, с. 268–274; 4].

Європейський Союз – це досить складний історико-політичний об’єкт, в якому суміщено 28 суверенних держав і європейські владні інститути з наднаціональними повноваженнями. На сьогодні ЄС не можна назвати глобальним актором, який виступає на міжнародній арені з єдиновизначених позицій і «говорить одним голосом – співзвучно». На міжнародній та політико-дипломатичній арені в різних інстанціях від його імені виступають різні інституції – Європейська комісія (ЕК), Європейський центральний банк (ЄЦБ), Голова Європейської ради, Високий представник ЄС із зовнішніх справ та безпекової політики та ін. Зрозуміло, що таке розмаїття інституційних акторів не має можливості представляти інтереси Євросоюзу одночасно й на рівних. Саме тому в кожному конкретному випадку відповідні функції делегуються, формально чи не формально, одному чи декільком агентам (інституціям) [2, с. 26–29].

З самого початку зовнішня політика і дипломатія були відокремлені від загального кола сфер європейської інтеграції, оскільки до них не можливо було застосувати модель наднаціональної комунітаризації, тобто передачі окремих повноважень на рівень наднаціональних структур. Зовнішньополітична інтеграція розвивалась шляхом створення власних механізмів та процедур із залученням комунітарних органів ЄС, але при збереженні ключової ролі держав-членів у процесі прийняття зовнішньополітичних рішень і рішень у політико-дипломатичній сфері.

Разом з тим, логіка інтеграції зовнішньої політики в Євросоюзі вибудовувалась навколо ідеї становлення і підтримання уніфікованого зовнішньополітичного позиціонування ЄС, його автономної міжнародної суб’єктності та здатності «говорити одним голосом». А для цього необхідне не лише посилення солідарності держав-членів у визначених питаннях відносин із зовнішнім поліцентричним світом, але й запровадження певного ступеню централізації процесу прийняття спільних рішень, в тому числі шляхом створення інституційних механізмів, здатних здійснювати агрегацію позицій національних держав та ретранслювати її назовні в якості спільної позиції Євросоюзу [1, с. 26-29; 5; 8].

Протягом багатьох років ці функції виконували держави, головуючі в Європейській Раді. З набуттям чинності Амстердамським договором деякі повноваження із забезпечення єдності представництва ЄС у зовнішніх зносинах були надані Високому представнику з питань спільної зовнішньої та безпекової політики, хоча головну роль у формуванні та реалізації зовнішньополітичного порядку денного продовжували відігравати головуючі держави. Поряд з цим, взаємодія із міжнародними партнерами у питаннях, віднесених до комунітарного рівня, відбувалась під проводом Комісії Європейського Союзу, перед усім Комісара із зовнішніх справ.

Така інституційна дисперсія зовнішньополітичних функцій обмежувала ефективність та послідовність діяльності ЄС на міжнародній арені. Тому формування більш злагодженого та цілісного механізму здійснення спільної зовнішньої політики стало одним із головних завдань в ході вироблення Європейської Конституції, підготовка проекту якої покладалась на Європейський Конвент. Саме в ході дискусій у Конвенті у 2002-2003 роках з подачі представника Німеччини, тодішнього державного секретаря МЗС ФРН Гюнтера Плойгера виникла ідея створення окремого органу, покликаного посилити координацію зовнішньополітичної діяльності ЄС, а з нею і вплив євроінтеграційної спільноти у світі. У результаті, у тексті Європейського Конституційного договору містилось положення про заснування Європейської служби зовнішньої діяльності (ЄСЗД).

Інституціональні дискусії призвели до ухвалення Європейською Радою 26 липня 2010 року базового рішення щодо порядку організації та функціонування ЄСЗД. Цим рішенням визначались основні юридичні рамки, організаційна будова та ключові функції нового органу. Але засади роботи Служби, викладені у базовому рішенні, не створювали чітких і вичерпних умов її функціонування. Низка аспектів як процедурного, так і практичного характеру залишились без однозначного трактування і повинні були вироблятися безпосередньо у процесі діяльності [6, с. 433–453].

За своїми функціональними якостями ЄСЗД не може вважатися дипломатичною службою «у чистому вигляді». До її повноважень належить координація сфер, які не є типовими для дипломатичного відомства (кризове регулювання, планування цивільно-військових операцій), при тому, що вона позбавлена низки «класичних» для нього функцій, в тому числі функцій консульської підтримки та візового забезпечення, які держави-члени категорично відмовляються включати до компетенції Служби.

Ключова для будь-якого міністерства закордонних справ представницька функція також включена до компетенції ЄСЗД у обмеженому вигляді. Тому більш справедливо буде характеризувати ЄСЗД як інноваційний, експериментальний орган зовнішньої політики інтеграційного об'єднання, покликаний синтезувати позиції його учасників, оптимізувати наявні в нього засоби і виступати від його імені у взаємодії із зовнішнім світом, не підміняючи при цьому первинних функцій національних дипломатичних відомств.

Якщо у функціональному відношенні ЄСЗД являє собою інтеграційний експеримент, то в організаційному плані ця Служба поєднує в собі, з одного боку, ознаки дипломатичного відомства, а з іншого, корпоративні практики Єврокомісії. Як і класичне дипломатичне відомство ЄСЗД складається з центрального апарату та мережі закордонних делегацій. Центральний апарат має складну розгалужену структуру.

Найбільш інноваційним є кадровий аспект діяльності ЄСЗД [7]. Ситуація ускладнюється тим, що якість взаємодії на цьому рівні не є однорідною, а

варіюється в залежності від політичних і практичних преференцій держави. Однак, можна виявити деякі загальні тенденції, які характеризують взаємини між ЄСЗД та державами-членами в цілому. Насамперед слід відзначити, що держави з самого початку прагнули забезпечити максимальне включення своїх представників до лав новоствореної структури для того, щоб мати прямий контроль за її діяльністю, особливо у пріоритетних для себе напрямках.

Що стосується взаємодії центрального апарату Служби з національними міністерствами закордонних справ, то цілком очевидно є тенденція до поступового вироблення в них «інтеграційних рефлексів» [8]. Взагалі, попри істотне звуження кола організаційних і бюрократичних проблем у взаємодії ЄСЗД з державами-членами, говорити про встановлення оптимального балансу цієї взаємодії ще зарано. Магістральним на цьому рівні залишається питання політичної ролі ЄСЗД у формуванні та здійсненні спільної зовнішньої політики ЄС. Бачення цієї ролі в багатьох країнах ЄС ще не є остаточно сформованим, і результат цього процесу у великій мірі залежить від трьох факторів: по-перше, прагнення держави до посилення ЄС як глобального актора, по-друге, оцінки того, як функціонування ЄСЗД сприяє чи не сприяє реалізації цього прагнення, і по-третє, реальної користі, так би мовити «доданої вартості» від роботи цієї структури для зовнішньополітичних пріоритетів держав [9].

Однак, для забезпечення такої «доданої вартості» ЄСЗД повинна мати можливості для здійснення самостійного курсу, які, в свою чергу, визначаються політичною волею держав. Утім, навіть у такому замкненому колі ЄСЗД вже вдалось окреслити свою нішу у комплексі зовнішньої політики євроінтеграційної спільноти, і цілком очевидно, що у цьому комплексі Служба не здатна взяти на себе функції національної дипломатії.

За такого стану речей, на перший план виходить спроможність ЄСЗД знаходити баланс між різними групами держав-членів ЄС, не перетворюючись на всього лише додатковий інструмент зовнішньої політики великих держав, але й не виступаючи засобом обмеження їхніх політичних стратегій.

Отже, система координації дипломатичної служби Європейського Союзу у 2017-2018 роках стала більш ефективнішою, особливо щодо прийняття оперативних рішень і розширення сфери її повноважень.

Варто також відзначити подальший інституціональний розвиток і трансформацію концептуальних засад нової дипломатичної служби ЄС, що відбувається через зміни в структурі європейських політичних механізмів у формуванні нових інституційних зв'язків у форматі гарантування європейської та світової стабільності. Фундаментальною особливістю забезпечення діяльності нової дипломатичної служби Європейського Союзу є цілковита відповідність діяльності її інститутів європейським демократичним цінностям, що ґрунтуються на основних принципах і нормах міжнародного права. Нова дипломатична служба Європейського Союзу має великий інституціональний

потенціал і відіграє важливу, а іноді й вирішальну роль у керуванні зовнішньополітичними процесами ЄС, сприяє покращенню ефективності координації його зовнішньополітичної та політико-дипломатичної діяльності.

Водночас, створення та функціонування Європейської служби зовнішньої діяльності є виявом тенденції до формування нової моделі дипломатичної роботи і дипломатичних практик, які можна назвати – **інтеграційною дипломатією**. Інтеграційна дипломатія проявляється в трьох ознаках: поєднанні класичного переговорного типу відносин між державами з нормативно-ціннісними та економічним просуванням у взаємодії з недержавними акторами; поєднанні в рамках єдиної стратегії політичних і практичних сфер зовнішньої політики, які раніше розвивалися в окремих форматах; поєднанні діяльності національних держав та інтеграційних інституцій.

Тобто інтегрована дипломатія означає рух до синтезу різних суб'єктів та об'єктів зовнішньої політики в рамках цілісної політичної стратегії та таким чином спрямована на подолання зростаючої за останнє десятиріччя (і не тільки в Євросоюзі) фрагментації зовнішньої політики.

Разом із тим, повноцінне інституціональне та інтеграційне оформлення цієї моделі ще попереду. Більшість аспектів діяльності ЄСЗД потребують належної оптимізації та усталення. Нинішній 2018 рік і наступний 2019 рік повинні стати дворічним періодом огляду та оцінки роботи Служби, для чого Високий представник має подати в середині 2019 року інституційні пропозиції та оглядовий звіт щодо ЄСЗД, за результатами якого можливе прийняття рішень стосовно шляхів підвищення ефективності та удосконалення її організації та інституціональної структури, оновлення дипломатичного інструментарію в її практичній діяльності.

Література:

1. Ціватий В. Г. Європейська зовнішня політика доби раннього Нового і Нового часу: проблеми інституціоналізації (теоретико-методологічний аспект). *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. Київ, 2000. Вип.4. С. 268–274.
2. Ціватий В. Г., Громико О. А. Поліцентричність сучасного світоустрою: мегатренд XXI століття: (інституційний контекст). *Зовнішні справи*. 2014. № 8. С. 26–29.
3. Шаповалова О.І. Нормативна сила Європейського Союзу в Східній Європі. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2009. Вип. 15. С. 187–194.
4. Black J. A History of Diplomacy. Reaktion Books, 2018. 312 p.
5. Chekalenko L. D. Foreign Policy of Ukraine: monograph / Based on the scientific concept of Professor Lyudmyla D. Chekalenko / Scientific editor Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine V.G. Tsivatyi. K.: «LAT&K», 2016. 294 p.
6. Howorth J. Decision-making in security and defense policy: Towards supranational inter-governmentalism? *Cooperation and Conflict*. 2012. Vol. 47, No. 4. P. 433–453.

7. International Relations. Edited by Stephen McGlinchey. Bristol, England, 2017. 222 p.

8. The EU Presence in International Organizations. Ed. by: Spyros Blavoukos and Dimitris Bourantonis. London, 2012. 221 p.

9. The Performance of the EU in International Institutions. Ed. by: Sebastian Oberthur, Knud Erik Jorgensen, Jamal Shahin. London, 2012. 336 p.

COLLECTIVE MEMORIES, MEMORY POLICIES AND INTERSTATE RELATIONS

Alina Cherviatsova,

PhD in Law Sciences, Associate Professor of
the Department of International Relations, International Information and Security,
V. N. Karazin Kharkiv National University,
alinacherviatsova@karain.ua

1. Collective memory matters politically [1, p.1–2]: it provides nation with an identity and common myth of origin; consolidates society on the base of language and shared understanding about its historical roots, its present and future [2, p. 80]. As noted in the UN Cultural Rights Report: 'Historical narratives are commonly used to build nations, shape communities and foster national or regional identities beyond differences of religion, language and ethnicity. They also serve to legitimize a particular political authority and its political concepts and ensure loyalty to the State' [3]. Thus, collective memory serves to legitimize a political power by creating a desired image of the past which, in its turn, constructs a unique imaginary foundation as the core of the nation [4].

2. Legitimacy of the present (domestic politics as well as foreign policy) can be based either on glorification of the past, or on a sharp break with it due to the gained traumatic experience. Both tools are fraught with the risks of manipulating history for political aims and violating human rights and fundamental freedoms, mainly, freedom of speech. In the first case, there is always a temptation, hard to resist by politicians, to omit, minimize or justify the darkest episodes from the past, particularly when they relate to crimes against humanity and genocide, colonization and slavery, wars and civil strife, occupations and conquests, and grave violation of human rights [3]. Pursuing the 'policies of glorifying the past' (so called, celebrative memory or memory of heroes) a state may stipulate that a positive outlook is to be adopted in interpreting the past [3]. But even if a state proclaims 'breaking with the past policies' such as 'democratization', 'denazification', 'decommunization' etc. it still means that it strives to control historical narratives. By doing so a state can (and it really does) prescribe an 'official' truth and interpretation of the 'appropriate' lessons drawn from the past. This policy is dangerous for freedom of speech and a free society, especially in cases when 'truth' and official condemnation of the past are prescribed by criminal sanctions.

3. In addition, memory policy can be dangerous for interstate relations and cause the so-called, 'memory wars'. The notion 'memory wars' refers to the conflicts between the states or social groups regarding history. These conflicts arise from the state's attempts to whitewash the past and impose by law an 'official' historical narrative(s) of self-glorification or self-victimization. In other words, memory war is a clash of the state-sponsored historical narratives.

In Europe, whose past contains the traumas of the WWI, WWII, fascism and communism, the current memory wars are represented by several groups of contradictions: (i) between Russia and Eastern European countries in which Russia has to protect its mantle of Europe's liberator and suppress questions about the crimes committed by the Stalinist regime and the post-war Soviet occupation; (ii) between Western and Eastern Europe regarding the equivalence of Nazi and Communist crimes; (iii) between the separate states about national heroes, victims and villains (Ukraine's denial of crimes committed by Ukrainian nationalists against Polish Population, Turkey's denial of Armenian genocide, Russia's denial of the Holodomor, Poland's denial of involvement in crimes committed by Nazi and communist crimes etc.)

4. The states have a temptation, hard to resist, to suppress the protect an 'official' truth with the use of criminal sanctions and punish the divergent opinions. The problem is that criminal law is an ill-suited moderator for public discussions of historical matters and a poor judge for historical narratives. The use of criminal sanctions puts an end to an open dialog on the dark legacies of the past and outbreaks memory war(s). This is especially evident in cases where several states adhere to different interpretations of the same historical events: state 'A' promotes a position which is punishable in state 'B' and vice versa.

5. The list of memory laws aimed to glorify the past includes (but not limited to):

- Article 354-1 'Rehabilitation of Nazism' of the Russian Criminal Code which makes it a crime 'to deny facts which have been established by the International Military Tribunal' or 'to approve the offenses established by the pointed judgment, as well as spreading of knowingly false information on the activities of the Soviet Union during World War II';

- Article 133 of the Polish Criminal Code which establishes criminal responsibility (imprisonment up to three years) for 'publicly insults to the Republic or the Polish nation' and can be used in historical debates to suppress opinions and memories which erode the Polish heroic image in World War II. Furthermore, on 01 February 2018 the Polish Senate approved an Amendment to the Act on the Institute of National Remembrance to protect 'reputation of the Republic and the Polish Nation'. It says that anyone, 'publicly and contrary to the facts claims the Polish State or the Polish Nation to be responsible or co-responsible for the Nazi crimes or for the other crimes against peace, humanity or war crimes or in another manner grossly diminishes the responsibility of the true perpetrators of these crimes, shall be a subject to a fine or imprisonment of up to three years';

- Article 301 of the Turkish Penal Code which criminalizes a 'public denigration of the Turkish Nation' and is used for punishing statements about the Armenian genocide.

6. The Ukrainian Law 'On the Legal Status and Honoring the Memory of Fighters for Ukrainian's Independence in the Twentieth Century', which proclaims 'public deny of legitimacy of struggle for the independence of Ukraine' and 'public display of disrespectful attitude' towards fighters a 'denigration of dignity of the Ukrainian people' and 'unlawful' is a recent example when a state was involved in memory wars trying to impose simplistic patriotic narratives [5]. It should be noted that the Law does not determine the meaning of 'disrespectful attitude' as well as it does not specify the liability measures to be taken. The unclear wording of the Law makes its practical application problematic. Yet, it is still dangerous for historical discussion and has been challenged in the context of free speech [6].

7. Memory wars, in which criminal law is used as a weapon, polarize society. They threaten the main democratic values – freedom of speech, solidarity and mutual trust. Their first victims are historians, journalists and civil activists. Indeed, remembering the past and writing about it no longer seem the innocent activities they once were taken to be [7, p. 98]. Memory wars are dangerous and extremely destructive for the interstate relations as they pose a threat of real conflicts between the states involved. Disagreements about one another's history and commemorative practices are heated and affect international relations.

8. The proliferation of memorial laws with criminal sanctions reflects escalation of memory wars which pose a threat of real conflicts between the states in the future. It is easier to start a war than to end it; wars on the memory battlefield are not an exception. A destructive logic of memory wars demands that criminal sanctions be used to preserve national heroic myths and national dignity. Assessing memorial laws with criminal sanctions in the context of free speech, we should keep in mind their purposes: if they are aimed to condemn the past and protect dignity of victims (particularly, the Holocaust denial ban) these laws can be, if not accepted, at least explained based on the theory of 'militant democracy'. On the contrary, criminal punishment for the expressed disagreement with the official interpretation of certain historical events as 'heroic' past is unequivocal violation of free speech as there is no difference to be punished for criticizing state's current policy or disclosing its past wrongdoings.

9. Memorial laws operate at the controversial intersection of history, memory, and law. Yet, there is a criterion to draw the line between 'democratic' and 'totalitarian' approaches to history. A democratic state preserving collective memory respects its citizens' right to doubt, question or challenge the state-approved interpretation of the past [8]. It means that citizens should not be obliged by law to share state-sponsored historical narratives. In other words, memory policy can be exclusively built on the expectation that the state-proposed interpretation of the past will be voluntarily accepted and supported by a society; force cannot be used to ensure historical loyalty.

In this sense, the best way to judge a state's overall attitude towards human rights is to observe its attitude towards history' [8].

10. This is the time for international law to address the challenges of memory wars. The European states should elaborate a framework of international to guide the national governments exercising the politics of memory. One of the first provisions should ban to use criminal sanctions as a mean of mnemonic policy aimed to glorify or whitewash the national past.

Literature:

1. Jan-Werner Muller, 'Introduction: The Power of Memory, the Memory of Power and the Power Over Memory', in Jan-Werner Muller (ed), *Memory and Power in Post-War Europe. Studies in the Presence of the Past*, (2002).

2. Thomas Berger, 'The Power of Memory and Memories of Power: The Cultural Parameters of German Foreign Policy-Making Since 1945', in *Memory and Power in Post-War Europe* (2002).

3. United Nations, General Assembly, Cultural Rights Report: The Writing and Teaching of History (History Textbooks), A/68/296 [available at: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/CulturalRights/Pages/AnnualReports.aspx>].

4. Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*, (1945 revised edn).

5. Cherviatsova A., 'Gravity of the Past: Polish-Ukrainian Memory War and Freedom of Speech' in EJILTalk! [<https://www.ejiltalk.org/gravity-of-the-past-polish-ukrainian-memory-war-and-freedom-of-speech/>].

6. 'Open Letter from Scholars and Experts on Ukraine Regarding the So-Called 'Anti-Communist Law'', Krytyka, April, 2015, available at: <https://krytyka.com/en/articles/open-letter-scholars-and-experts-ukraine-re-so-called-anti-communist-law>.

7. Piter Burke, *History as Social Memory*, in *Memory: History, Culture and the Mind* 98 (Thams Bulter ed, 1989).

8. Eric Heinz, 'Law Can Enshrine a Country's History, But It Is a Citizen's Right to Question It', *The Conversatin*, 16 March 2016 [available at: <http://theconversation.com/law-can-enshrine-a-countrys-history-but-it-is-a-citizens-right-to-question-it-59561>].

ІНТЕРНЕТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Черненко Дмитро Максимович,

студент групи УП-42 факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
chernennko.dima@gmail.com

У XXI сторіччі зовнішні зносини країн перейшли на новий етап розвитку. Адже інформаційно-комунікаційні технології набрали настільки великого розмаху, що вплинули на усі сфери діяльності людини, суспільства і держави, зокрема, політичну, економічну, військову, культурну тощо. Не можна залишити

поза увагою й ті зміни, які відбуваються у дипломатичних відносинах між державами у зв'язку з розвитком цифрових технологій в цілому та світової мережі Інтернет зокрема.

Отже, мета даної статті полягає у визначенні ролі світової мережі Інтернет як інструменту публічної дипломатії та специфічного засобу реалізації зовнішньої політики держави.

Перш за все зауважимо, що під публічною дипломатією розуміють комплекс заходів, що здійснюються як центральними, так і закордонними органами зовнішніх зносин держави з метою дослідження ставлення та інформування іноземної громадськості, а також встановлення контактів закордоном, з метою покращення іміджу держави та досягнення національних інтересів [3, с. 9].

Проте, останнім часом характер публічної дипломатії поступово змінюється, оскільки все частіше засобом її здійснення стає мережа Інтернет. Таким чином відповідальні за реалізацію публічної дипломатії адміністративні одиниці підтримують контакт з аудиторією, яка все більшою мірою мігрує до мережі Інтернет, а також використовують нові комунікаційні інструменти для поширення ключових повідомлень, що є надзвичайно важливим у зв'язку з розвитком міжнародних відносин в цілому. Крім того, слід зазначити, що соціальні медіа та соцмережі також різко змінили основні правила публічної дипломатії [3, с. 11].

Не можна не погодитися з тим, що застосування ж інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, мережі Інтернет в якості інструменту публічної дипломатії на сьогоднішній день дало початок новому виду дипломатії, яку в більшості випадків називають цифровою дипломатією. Проте, слід зазначити, що у зв'язку з використанням саме мережі Інтернет (наприклад, елементів Інтернет-активностей з використання електронних девайсів) як одного з засобів реалізації завдань та функцій публічної дипломатії, з'явилися крім терміну «цифрова дипломатія» й такі синонімічні поняття для характеристики цього явища, як: електронна дипломатія; е-дипломатія; дипломатія соціальних мереж; Twitter-дипломатія; дипломатія Web 2.0 тощо [1].

Якщо звернутися до позицій з питань використання мережі Інтернет як інструменту публічної дипломатії як зарубіжних, так і українських теоретиків та практиків у дипломатичній сфері, то цікавою є думка американського вченого Ф. Хансона, який називав електронною дипломатією, як можливість використання мережі Інтернет та інших інформаційно-комунікаційних технологій задля досягнення та лобювання зовнішньополітичних цілей та інтересів держави. Більше того, він виділив вісім пріоритетних напрямів діяльності е-дипломатії: управління знаннями, публічна дипломатія, управління інформацією, консульська підтримка, реагування у надзвичайних ситуаціях, свобода інтернету, зовнішні ресурси і політичне планування [1].

Подібної думки дотримується й Л. Пермяков. Дослідник зазначає, що однією з головних характеристик держав, які живуть в інформаційному просторі є вимушена відкритість. І якщо не наповнити цей простір об'єктивною інформацією, то його наповнять інші учасники світових відносин, що може негативно вплинути на реалізацію зовнішньополітичних завдань [1].

Тобто можна сказати, що вищезазначені вчені визначали мережу Інтернет, як інформаційний простір, який постійно заповнюється інформацією. І в залежності від того, якою інформацією буде заповнюватися простір, такий вплив на аудиторію він і матиме. Але існують й інші твердження.

І. В. Сурма, визначаючи цифрову дипломатію розуміє під нею механізм впливу на зарубіжну аудиторію за допомогою певних методів, таких як: розміщення радіо і телепередач в мережі Інтернет, поширення у відкритому доступі літератури в цифровому форматі, моніторинг дискусій у блогосфері, розсилка інформації через мобільні телефони, а також створення персоналізованих сторіночок членів уряду в соціальних мережах [5].

Зазначимо, що українські вчені Л. Літра та Ю. Кононенко у своєму дослідженні «Твіттер-дипломатія. Як новітні технології можуть посилити міжнародні позиції України?» паралельно вживають такі терміни, як «електронна дипломатія», «цифрова дипломатія» і «твіттер-дипломатія». Окреслюючи концепцію твіттер-дипломатії вони використали формулювання Державного департаменту США, який вважають провідним у напрямку реалізації електронної дипломатії, визначаючи твіттер-дипломатію як форму традиційної дипломатії, що використовує технології та мережі XXI століття для досягнення зовнішньополітичних завдань [5].

Не можна не погодитися й з позицією І. Турянського, який під «електронною дипломатією» розуміє механізми оперативного доведення до широкого загалу «інформаційних повідомлень, заяв або роз'яснень про ті чи інші події, які зацікавлена сторона хоче озвучити, зробити надбанням широких кіл громадськості, як у країні, так і за її межами». Водночас такі терміни, як «електронна дипломатія», «твіттер-дипломатія» він вважає некоректними, оскільки, за його переконанням, існує лише одна класична дипломатія із використанням електронних засобів, які з кожним днем набувають все більшого застосування у дипломатичній сфері [6].

Враховуючи вище зазначені думки авторів, можна сказати, що в загальному принципі публічна дипломатія з використанням мережі Інтернет має багато варіацій й іменувань, залежно від використання конкретних допоміжних пристроїв, соціальних мереж, порталів, які застосовуються. Але все ж таки головною і зв'язуючою ланкою у всіх випадків виступає саме мережа Інтернет. Але навіть зараз ми побачили, що існують суперечності між науковцями про те, як вона повинна працювати, про можливості її доцільного використання з появою Інтернету. Деякі вчені стверджують, що публічна дипломатія повинна

працювати, як механізми доведення до широкого загалу інформаційних повідомлень і мережа Інтернет є ідеальним інструментом для здійснення такого завдання. А деякі напроти, кажуть що мережа Інтернет, як інструмент публічної дипломатії повинна виступати тільки знаряддям для впливу на зарубіжну аудиторію. Я можу погодитися з обома твердженнями, адже використання мережі Інтернету для подібних завдань буде доцільне в обох випадках.

Слід підкреслити, що не варто недооцінювати роль соціальних мереж у формуванні громадської думки, і тому те, як подається інформація на офіційних сторінках дипломатичних відомств в соціальних мережах, має первинне значення. З розвитком блогосфери все частіше окремі громадяни або організації звертаються до МЗС через свої блоги або сторінки в соціальних мережах. У таких випадках було б доречно давати відповідь у такий спосіб [4].

Як бачимо, мережа Інтернет може використовуватися у різних напрямках при здійсненні публічної дипломатії. З урахуванням її багатоплатформності держава може впливати одночасно на різні суспільні ланки та класи, незалежно від їхніх інтересів, статусу та навіть місця знаходження.

Можна сказати, що у зв'язку з все більшим застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у міжнародному спілкуванні зокрема мережа Інтернет стала гідним інструментом для виконання завдань публічної дипломатії.

Так, враховуючи характер мережі Інтернет, її застосування дозволяє виконувати такі завдання публічної дипломатії:

1. Технічне забезпечення дипломатичної діяльності (технічне забезпечення перемовин, інформаційне забезпечення дипломатів, координація діяльності дипломатичних представництв та їх працівників).

2. Збір інформації та моніторинг громадської думки, підтримання зв'язків з громадськістю, заохочення розвитку дружніх відносин між країнами, реагування та запобігання випадків антипропаганди та дезінформації.

3. Освітня діяльність (акумуляування кращих знань і досвіду, їх оптимальне поширення, освіта майбутніх дипломатів та підвищення їхнього освітньо-кваліфікаційного рівня, пошук та залучення нових кадрів, краудсорсинг) [2].

Отже, мережа Інтернет як інструмент публічної дипломатії в міжнародних відносинах з'явилась, як необхідність відповідати новим потребам, що виникали з розвитком та зміною технологій та суспільства в цілому. Завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій розвиток публічної дипломатії трансформується та розширюється дуже швидкими темпами, відкриваючи великі можливості для впливу на іноземну аудиторію.

Варто зауважити, що на сьогоднішній день мережа Інтернет стала важливим інструментом для виконання тих чи інших дипломатичних функцій та завдань, урізноманітнивши та створивши більш сприятливі умови для реалізації публічної дипломатії. Наприклад, раніше ряд функцій публічної дипломатії здійснювалися лише із застосуванням таких засобів, як телебачення, радіо, кіно, виставкова

діяльність тощо. Тепер з допомогою Інтернету все змінилось, один дипломат може спілкуватися з мільйонами людей щодня, як через офіційні сайти, так і через звичайні соціальні мережі.

Література:

1. Булега К. Цифрова дипломатія як елемент зовнішньої діяльності держав. 2018. URL: jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/5447/5474 (дата звернення: 08.01.2019).
2. Вербицька В. Теоретичні основи віртуальної дипломатії. *Грані*. 2015. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_11%281%29__8 (дата звернення: 09.01.2019).
3. Гавриленко І. Особливості здійснення публічної та культурної дипломатії США. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ, 2016. № 2. С. 9–12.
4. Сурма І. Цифрова дипломатія в світовій політиці. *Державне управління. Електронний вісник*. 2015. № 49. URL: http://e-journal.spa.msu.ru/uploads/vestnik/2015/vipusk_49._aprel_2015_g._/kommunikazionnii_menedjment_i_strategitcheskaj_a_kommunikazija_v_gosudarstvennom_upravlenii/surma.pdf (дата звернення: 07.01.2019).
5. Сурма І. Цифрова дипломатія у дискурсі глобальної політики. *Дипломатична академія Міністерства закордонних справ Російської Федерації*. 2014. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/tsifrovaya-diplomatiya-v-diskurse-globalnoy-politiki> (дата звернення: 07.01.2019).
6. Турчин Я. Теорія і практика е-дипломатії у сучасних міжнародних відносинах. *Національний університет «Львівська політехніка»*. URL: [gileya_2013_74_149\(13\).pdf](http://gileya_2013_74_149(13).pdf) (дата звернення: 08.01.2019).

Науковий керівник: Доценко Олена Михайлівна, канд. юрид. наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

Чернишова Лариса Олексіївна,

доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент,
lach.2803@gmail.com

Нові глобальні виклики та світові економічні кризи обумовлюють трансформацію міжнародних політичних та економічних відносин. Розвиток сучасної міжнародної економічної системи характеризують наступні тенденції: постійне зростання конкуренції та спроби перерозподілу сфер впливу та ринків,

розвиток міжнародної кооперації, створення міжнародних організацій різного рівня. Враховуючи зазначені глобальні тенденції, геополітичні, гео економічні процеси сучасності, економічна дипломатія набуває особливого значення.

Функції економічної дипломатії, спрямовані на захист економічних інтересів країни; сприяння розвитку торговельно-економічних зв'язків, залученню іноземних інвестицій у пріоритетні сфери економіки та виконанню міжнародних договорів країни.

Основним пріоритетом сучасної економічної дипломатії є забезпечення безпеки країни, тобто попередження та запобігання загрозам: незбалансованому розвитку господарства внаслідок розриву зовнішньоекономічних зв'язків; незадоволенню потреб у життєво важливих сферах і нестабільності на внутрішньому ринку.

Створення в країні умов для розвитку міжнародного економічного співробітництва, що сприятимуть підвищенню рівня та якості життя її населення, також є пріоритетним завданням економічної дипломатії. З огляду на це зусилля дипломатії спрямовані на пошуки компромісних рішень на основі зустрічних поступок за умови, якщо взаємна вигода партнерів із переговорів більша, ніж самі поступки.

Економічна дипломатія – це особливий фундаментальний антикризовий інструмент, оскільки спрямований на економічні інтереси країни [3].

Необхідно зазначити, що економічна дипломатія створює міжнародні можливості та поле діяльності для комерційної дипломатії. А остання насамперед сприяє національним підприємствам за кордоном у вирішенні таких практичних завдань, як вихід на нові ринки та їх дослідження, пошук контрагентів, супровід переговорних процесів і укладання угод, захист інтересів національних підприємств у межах антидемпінгових процедур, розв'язання проблеми доступу на ринки (отримання дозволів та ліцензій), вирішення торгових суперечок, участь у міжнародних конкурсних торгах, інвестиційних конкурсах і аукціонах із приватизації іноземних підприємств та об'єктів, ретельне опрацювання й підготовки конкурсної документації, участь у виставках, ярмарках, ділових форумах тощо [3].

Нині економічна дипломатія розвинених країн спирається на могутні національні системи підтримання експорту та просування національних економічних інтересів на зовнішніх ринках, які характерні гнучким поєднанням сучасних різноманітних форм і методів реалізації всіх функцій як економічної, так і комерційної дипломатії.

На сьогодні вагоме місце у сфері економічної дипломатії належить використанню інструментарію дипломатичного супроводу просування вітчизняних товарів та послуг на зовнішні ринки. Однак за останні роки в Україні за непростих умов розвитку зовнішньоекономічної діяльності використанню ресурсів та засобів економічної дипломатії відводяться другорядні ролі.

Для поліпшення поточної ситуації у сфері зовнішньоекономічної діяльності України, зокрема, у сфері зовнішньої торгівлі, серед першочергових заходів необхідно здійснити наступні:

- розробити наступально-адаптивну зовнішньоторговельну стратегію з формуванням відповідних цілей, завдань та пріоритетів зовнішньоторговельної політики України;

- посилити адміністративно-організаційний механізм кадрового забезпечення функцій зовнішньоекономічної політики, що пов'язано із захистом та активним просуванням національних зовнішньоторговельних інтересів;

- удосконалити та впроваджувати новітні інструменти політико-адміністративного лобювання національних комерційних ініціатив за кордоном із залученням посольств, консульств і системи торгово-промислових палат;

- посилити міжвідомчу координацію зовнішньоторговельної діяльності суб'єктів національної економіки за кордоном з урахуванням пріоритетів зовнішньої та внутрішньої торговельної політики, спираючись на пріоритети парето-спроможності;

- створити та використовувати надалі ефективні механізми взаємодії державного апарату та бізнесових структур для реалізації цілей та завдань зовнішньоторговельної політики.

Нині Україну як суверенну державу визнали 174 країни світу і 171 країна встановила дипломатичні відносини, що дозволяє аналізувати, робити дипломатичні підсумки та окреслювати подальші перспективи: відносно зміцнення національної безпеки, становлення енергетичної дипломатії, поглиблення відносин з ключовими партнерами України, в тому числі Україна-ЄС; необхідність динамізації розвитку економічної дипломатії [1].

Першочерговим завданням на сучасному етапі для України є розбудова ефективної системи просування національних інтересів на глобальному ринку товарів і послуг. Найважливішими її елементами слід визначити наступні:

- політико-адміністративне лобювання;

- угоди із закордонними партнерами щодо привілеїв у форматі угод про зони вільної торгівлі;

- створення ефективних зон квазіінтеграційного співробітництва за різними векторами (ЄС, ГУАМ, ЄП, Митний союз тощо);

- цілеспрямоване використання членства у багатосторонніх утвореннях задля розв'язання проблем вітчизняної економіки;

- сприяння посиленню національної комерційної присутності на зовнішніх ринках шляхом запровадження інструментів зовнішньої торгівлі;

- впровадження заходів з обмеження негативних наслідків конкуренції на зовнішніх ринках;

- здійснення ефективної енергетичної дипломатії щодо диверсифікації джерел енергопостачання;

- використання переваг членства у СОТ [2, с. 393].

Отже, в умовах докорінних змін, які відбулися у світовій дипломатичній практиці, українська дипломатія не демонструє кардинальних реформ, залишається далекою від європейських критеріїв, продовжуючи функціонувати за зразком того зовнішньополітичного органу, який був створений за радянські часи. Сучасна вітчизняна дипломатія повинна формуватися на засадах багатосторонньої взаємодії, а економічна дипломатія поряд з використанням традиційних форм повинна набувати креативних форм реалізації, що є запорукою успіху та розвитку країни.

Література:

1. Грущинська Н. Проблематика української дипломатії. *EconomistUA*. 23 червня 2017. URL: <https://economistua.com/problematika-ekonomichnoi-diplomatii> (дата звернення: 07.12.2018).

2. Дікарев О. І., Барановська В. М. Дипломатичний інструментарій в міжнародному маркетинговому середовищі ринку паливно-енергетичних ресурсів: монографія. Київ: Освіта України, 2011. 491 с.

3. Нижник В. М. Економічна дипломатія та економічна безпека України: навчальний посібник. Хмельницький: ХНУ, 2007. 299 с.

ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КНР

Шкрябіна Еліна Андріївна,

студентка 1-го курсу групи УМІ-12

кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна

ylianasrosa@gmail.com

У сучасному світі кожна країна повинна мати підтримку інших держав. Таким чином, за допомогою цієї підтримки та різноманітних торгово-економічних договорів кожна держава може забезпечити себе ресурсами, які знаходяться у недостатній для неї кількості. Зазвичай такі договори є взаємовигідні для всіх сторін. Ще одним вагомим аргументом на користь того, що кожна країна повинна мати підтримку щонайменше сусідніх держав є те, що завдяки партнерам будь-яка держава буде відчувати себе більш впевненою на міжнародній арені. Не можна не сказати і про важливі культурні та наукові надбання різних країн завдяки взаємовигідним програмам обміну фахівцями та студентами; спільні наукові дослідження у різних сферах, обмін культурними досягненнями (різноманітні виставки, спектаклі, кінофестивалі тощо).

І саме тому метою нашого дослідження є аналіз дипломатичних відносин між Україною та Китаєм. Усім відомо, що Китайська Народна Республіка входить у першу десятку провідних країн світу за розмірами ВВП та економічним

потенціалом. Підтримка такої потужної держави дуже важлива для України, і тому наші дипломатичні відносини тривають вже 25 років, завдяки яким відбуваються взаємовідносини в економічній, культурній, соціальній та інших сферах.

Двосторонні відносини між Україною та КНР носять характер стратегічного партнерства, відбивають багаторічні традиції дружби і співробітництва між двома країнами. Китай продовжує підтримувати суверенітет і територіальну цілісність нашої держави. Україна, в свою чергу, підтримує політику «одного Китаю». Враховуючи зміни і реформи, що продовжують відбуватися в Україні за останні роки, наразі обома сторонами здійснюється робота, яка спрямована на встановлення нового етапу розвитку двосторонніх відносин шляхом переходу їх на новий рівень.

Важливо те, що Китай зацікавлений в подальшому налагодженні відносин з Україною. Про це говорить голова Китайської Народної Республіки Сі Цзіньпін з нагоди 25-річчя встановлення дипломатичних відносин між КНР та Україною.

Прикладом може слугувати те, що коли Голова КНР відвідав Україну у червні 2011 р., то разом з Президентом України В. Януковичем вони підписали Спільну декларацію про встановлення та розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР.

У грудні 2013 р. відбувся державний візит Президента України до КНР, тоді ж були підписані такі важливі документи як: «Договір про дружбу і співробітництво між Україною і КНР», «Спільна декларація України і КНР про подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства» та «Програма розвитку відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР» на 2014–2018 рр.

Україна і Китай надають велике значення взаємодії у спільних міжнародних організаціях. Між двома країнами існує багато схожих аспектів: протидія гегемонізму і політиці сили у міжнародних відносинах, ядерне роззброєння, реформа системи ООН, боротьба з міжнародною злочинністю і тероризмом тощо. Отже, відбувається двостороння підтримка держав з різних стратегічних питань.

Також стрімко розвивається міжпарламентське співробітництво між двома країнами. У Верховній Раді України та Всекитайських зборах народних представників створені і функціонують групи Дружби, які очолюють відповідно М. Павловський і Гань Цзіюй.

Варто розглянути торгівельно-економічне співробітництво між двома країнами. Так, на 2015 рік товарообіг між Китаєм і Україною досяг 6,51 млрд доларів США і з кожним днем зростає. Основу китайського експорту становить продукція машинобудування, у свою чергу Україна постачає до КНР руду, сільгосптовари, зокрема, зернові, жири та масла.

Не можна не сказати, що Україна за останні роки поставила великий обсяг агропродукції до Китаю, і цей показник швидко зростає.

Торгівельно-економічна співпраця між Україною та КНР регулюється Угодою між Урядом України та Урядом КНР про торгівельно-економічне співробітництво від 1992 р., завдяки якій встановлено режим найбільшого сприяння з питань, які стосуються стягнення мита на експортні й імпорتنі товари двох країн, податків та інших внутрішніх зборів.

Отже, Україна і Китай мають велику зацікавленість у налагодженні та подальшому розвитку двосторонніх відносин, які будуть взаємовигідні для обох країн. Тому при визначенні зовнішньополітичних орієнтирів української держави не можна відсувати можливість співробітництва з КНР на другий план та віддавати перевагу виключно налагодженню взаємин із країнами НАТО або питанням інтеграції до ЄС, оскільки успішне здійснення саме українсько-китайського партнерства може стати для України запорукою вдалого вирішення внутрішніх проблем.

Література:

1. Гайдуков Л. О. Українсько-китайські відносини: історія, сьогодення, перспективи. *Політика і час*. 2009. № 7. С. 78–81.
2. Гончарук А. З. Актуальні питання українсько-китайського стратегічного партнерства. Україна-Китай n3(9) 2017. URL: <http://sinologist.com.ua/goncharuk-z-aktualni-pytannya-ukrayinsko-kytajskego-strategichnogo-partnerstva/> (дата звернення: 15.12.2018).
3. Політичні відносини із Україною та Китаєм. Посольство України в Китайській Народній Республіці та в Монголії (за сумісництвом). URL: <https://china.mfa.gov.ua/ua/ukraine-cn/diplomacy> (дата звернення: 15.12.2018).

Науковий керівник: Солових Євгенія Миколаївна, канд. політ. наук., доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ЄВРОПЕЙСЬКА ДИПЛОМАТІЯ У ХХІ СТОЛІТТІ

**Матеріали науково-практичного круглого столу
21 грудня 2018 року**

Українською, російською, англійською мовами

Текст подається в авторській редакції

Відповідальні за випуск: *Л. В. Новікова, О. М. Доценко, А. О. Червяцова*

Оригінал-макет: *О. М. Доценко*

Підписано до друку 07.02.2019 року Формат 60х84/16
Друк різнографічний. Умовн.-друк. арк. 12,5. Наклад 50 пр.

Надруковано: ХНУ імені В. Н. Каразіна
61022, Харків, пл. Свободи, 4, тел. 705-24-32
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 3367 від 13.01.2009